

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFİNTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXIX, Nr. 7—8 - IULIE — AUGUST 1970

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXIX Nr. 7 — 8
IULIE - AUGUST
1970

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN

Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. **ANTIM**
Episcopul Buzăului

P. S. **CHESARIE**
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. **ANTIM TÎRGOVIȘTEANUL**
Episcop vicar patriarhal

P. C. Pr. **ALEXANDRU IONESCU**
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. **PETRE F. ALEXANDRU**
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

REDACȚIA, 23 August în viața poporului nostru (1944—1970) .

641

ÎNDRUMĂRI PASTORALE, OMILETICE ȘI CATEHETICE

Pr. DUMITRU ALEXANDRU, <i>La Schimbarea la Față</i>	658
Pr. DUMITRU SOARE, <i>La Duminică a X-a după Rusalii</i>	661
Prof. C. PAVEL, <i>Iubirea față de aproapele</i>	664
Pr. DAVID POPESCU, <i>La Tăierea capului Sfântului Ioan</i>	667
Pr. Prof. MIHAIL BULACU, <i>Cuvînt despre taina Sfintei Mărturisiri</i>	670
Pr. IOAN N. OPORAN, <i>Material omiletic neglijat</i>	675

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (iulie—august)</i>	678
O. B., <i>Știri ecumenice</i>	689

ARTICOLE ȘI STUDII

Lect. IOAN I. ICA, <i>Criza în teologia protestantă și catolică contemporană</i>	697
Drd. SANDU ȘTEFAN, <i>Sfântul Duh și Biserica</i>	712
ION N. MAILAT, <i>Mihail Vodă și Biserica creștină</i>	720
Prof. AL. ELIAN, <i>Clerul ortodox și răscoala lui Tudor Vladimirescu</i>	734
Pr. VICTOR N. POPESCU, <i>Gala Galaction, preot în Biserica noastră</i>	749
LUCIAN PREDEȘCU, <i>Schitul Sfinții Petru și Pavel</i>	754

DOCUMENTARE

Prof. T. G. BULAT, <i>Episcopia Buzăului. Titularii ei din secolele XVI—XVII</i>	759
PAUL CERNOVODEANU, <i>Complexul istoric de la Slobozia. Date istorice și arheologice. I Crucea lui Leon Vodă Tomșa</i>	773
MIOARA TURCU, <i>Considerații arheologice asupra complexului de la biserica Slobozia</i>	777
Pr. DUMITRU V. GEORGESCU și GEORGESCU G., <i>Date privind unele biserici monumente istorice de pe Valea Topologului</i>	781
G. POPESCU, <i>Precizări și completări privitoare la pisanile, obiectele și cărțile vechi de la biserica Mîrții Colțoceni</i>	787
Diac. P. I. DAVID, <i>O frescă literară de spiritualitate creștină</i>	798
C. BĂRBULESCU, <i>Comori de artă veche tomănească</i>	803

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ASISTENT, <i>Incheierea lucrărilor de restaurare de la Minăstirea Suzana</i> . . .	309
ASISTENT, † <i>Preotul Nicolae Nica</i>	816
ASISTENT, † <i>Preotul Anculescu Pantelimon</i>	817
ASISTENT, † <i>Sachelarie Savel</i>	818
O. BUCEVSCHI, Prof. N. S. STÂNCULESCU, IOAN F. STÂNCULESCU și I.V.G., <i>Note bibliografice</i>	820

RECENZII

Ștefan C. Alexe, <i>Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din secolele IV și V, teză de doctorat, de I.I.G.</i>	832
Manole Nea go e, <i>Ștefan cel Mare</i> , Editura Albatros 1970, 280 p., + 30 p. de reproducere alb-negru, de IOAN F. STÂNCULESCU	834
Nikos A. Nissiotis, <i>Die Theologie der Ostkirche im ökumenischen Dialog. Kirche und Welt in orthodoxer Sicht</i> , Evangelisches Verlagswerk, Stuttgart, 1968, 250 p. (Teologia Bisericii răsăritene în dialogul ecumenic. Biserica și lumea în perspectiva ortodoxă), de IOAN I. ICA	841
<i>Stimme der Orthodoxie</i> , nr. 8, Berlin, 1969, de Prof. O. BUCEVSCHI	846
<i>Athos. Textes des Georges Zographakis</i> , Editions, M. Pehlivanidis, Athenes, f-a., (12 p text + 103 foto culori + 2 hărți), de Pr. Prof. AL. I. CIUREA	347
Hans Urs von Balthasar, <i>La Croix et la Gloire, les aspects esthétique de la revelation</i> . I. Apariition. Traducere din limba germană de Robert Givord, Ed. Aubier, 1965, 587 p., de Pr. Prof. A. ZAREA	851
Dumitru Micu, <i>Început de secol XX — 1900—1916 — curente și scriitori</i> , Editura Minerva, București 1970, 633 p	855
Veronica Micle, <i>Poezii</i> , ediție îngrijită și prefată de Augustin Z. N. Pop, București, Editura Tineretului, 1969, 146 p., de A. N. POPESCU	857

23 AUGUST ÎN VIAȚA POPORULUI NOSTRU (1944 — 1970)

Poporul român, în toată cuprinderea sa, sărbătorește cu nestăvilit elan patriotic, în anul de față curgător, două zeci și șase de ani de la eliberarea sa de sub jugul fascismului înrobitor de oameni și popoare și tot atita timp de la ridicarea sa la o viață nouă mai dreaptă și mai demnă.

An de an temeiurile, valoarea și semnificațiile profunde și incontestabile ale lui 23 August 1944 au tot crescut, s-au extins mereu și s-au adâncit continuu în conștiința tuturor categoriilor sociale de la noi, legându-se astfel într-un tot indisolubil, aspectul comemorativ al acestei zile, adică trecutul, de acțiunea de propășire efectivă a prezentului, și amîndouă de îndreptățitele nădejdi ale viitorului, devenind în felul acesta, cea mai mare și mai populară sărbătoare cetățenească, de pe plăsurile însoțite ale României socialiste.

Într-adevăr, în desfășurarea zbuciumatului și complexului nostru proces istoric, care este în fond viața bimilenară a poporului român, data de 23 August 1944 înseamnă un eveniment de capitală importanță și o piatră de hotar între două epoci, nu numai pentru că atunci au avut loc evenimente politice și militare devenite în sens propriu istorice, ci și pentru faptul că acestea au determinat și au generat în chip nemijlocit în anii ce au urmat, schimbări atât de generale și substanțiale prefaceri atât de adânci și radicale, transformări atât de revoluționare în trăirea concretă, întrucît acestea alcătuiesc un uriaș salt calitativ, pe scara prosperității și a progresului, ce smulge admirația oricui urmărește cu sinceritate evoluția poporului de la Dunăre și Carpați, din ultimul sfert de veac.

Desigur, în primul rînd, 23 August înseamnă desființarea regimului de exploatare, silnicie și nedreptate pentru cei mulți din trecut de la noi, instaurarea democrației populare, adevăratul climat de trai și dezvoltare a insului, a naționalităților conlocuitoare și a întregului popor, originea, punctul de plecare și factorul determinant al înfloririi fără precedent a țării și locuitorilor ei, sub toate raporturile, și mai presus de toate, semnificația de căpetenie a lui 23 August o descifrăm ca pe o largă și adîncă eliberare, orizontală și verticală ce s-a revărsat și continuă să se reverse tot mai mult asupra omului și țării noastre, căci cu 23 August a început într-adevăr făurirea unui om și a unei țări noi, tot mai

liberă și mai înfloritoare, iar procesul acesta se află în continuă mișcare de înălțare și aprofundare.

Prin urmare, această memorabilă zi nu cuprinde numai semnificațiile unor valori trecute, consumate și exclusiv comemorative, ci ea deține totodată și în deosebi, un profund sens de viguros dinamism cu referire la prezent, de neostoită strădanie în obținerea unor bunuri materiale și spirituale în continuă și ascendentă revărsare cantitativă și calitativă, de hotărâtă împulsiune către desăvîrșirea personalității etnice a unui popor care vrea să-și spună nestingherit propriul său cuvînt în istorie și mai ales în propria sa istorie.

De aceea, ziua de 23 August înmănușează, ca într-un ales buchet nu numai bogatele înțelesuri ale unui eveniment epocal, petrecut acum 26 de ani, ci ea angajează și prezentul cu toate strălucitele lui înfăptuiri și viitorul cu mersul lui impetuos înainte și gravitînd mereu spre ideal.

Iată pentru ce, tineri și bătrîni, țărani, funcționari, intelectuali și muncitori, clerici și laici, bărbați și femei, cu un cuvînt, întreaga suflare a țării, așteaptă cu dragoste și sărbătorește cu bucurie, entuziasm și elan patriotic, în fiecare an ziua de 23 August.

Alunecînd retrospectiv pe firul istoriei celor peste două decenii și jumătate ce au trecut, ajungem la revoluția populară începută la 23 August 1944, cînd prin insurecția armată a fost înlăturat de la cîrma conducerii, regimul de dictatură fascistă, fără nici o tangență cu interesele superioare ale poporului nostru, a fost eliberată România de cătușele nazismului german, a fost scoasă țara din războiul nedrept și paradoxal în care fusese tîrîtă împotriva popoarelor vecine ale Uniunii Sovietice și au fost îndreptate toate eforturile armatei noastre, care s-a achitat cu eroism, către nimicirea definitivă a hitlerismului, fascismului și militarismului, sub cisma căruia se mai găseau țări ca Ungaria și Cehoslovacia.

Ridicarea forțelor noastre naționale la luptă pentru zdrobirea nazismului, arată orientarea justă și participarea activă și contribuția poporului nostru la propria sa eliberare. Această acțiune a scăpat țara de o mare primejdie ce o pîndea, anume de aceea ca naziștii germani să-și fi făcut din Capitală și din orașele patriei noastre, cetăți de rezistență, casă cu casă, ceea ce ar fi dus la incalculabile pagube de vieți și bunuri și la întîrzierea victoriei finale.

Infeudarea României în mrejele imperialismului german și în războiul antisovietic, nu numai că nu a adus acesteia nici un fel de avantaj dar i-a secerat fără rost sute de mii de vieți de tineri, i-a irosit zadarnic uriașe bogății naționale și pe deasupra, ca un fel de încununare a tuturor nenorocirilor, prin odiosul dictat de la Viena, care le-a precedat pe cele menționate, s-a răslețit din trupul țării, în favoarea Ungariei horțiste un teritoriu în suprafață de 43.000 km², cu o populație de circa 2.600.000 de locuitori, din care marea majoritate o formau românii.

Această nefastă situație arată cît se poate de limpede și grăitor pentru ce a crescut atît de mult starea de spirit antifascistă din țara noastră în anii celui de al doilea război mondial, și pentru ce acțiunile insurecției armate s-au găsit în perfectă concordanță și au aflat un jus-

tificat ecou în sufletele muncitorilor, țăranilor, meseriașilor, funcționarilor și intelectualilor, între care s-au aflat și numeroși clerici, în frunte cu preotul Ioan Marina, actualul Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române, care au văzut din ce în ce mai mult, în hitleriști, pe cei mai păgubitori dușmani ai intereselor noastre naționale și au acționat ca atare, prin toate mijloacele ce le-au stat la îndemână.

N-am fi întru totul obiectivi dacă n-am recunoaște cu probitate, că lupta dinlăuntru țării care a fost o realitate incontestabilă n-a căpătat o puternică amploare și intensificare, și datorită victoriilor hotărâtoare de pe front ale armatei sovietice, care a dat lovituri atât de nimicitoare, mașinii de război naziste, atât în apropierea, cât și departe de teritoriul României.

Din acest moment, o nouă eră s-a deschis în viața poporului român. După înfringerea armatelor hitleriste în țară de către formațiile patriotice amintite mai sus și după înlăturarea guvernului fascist, armata română, alături de cea sovietică, a pătruns peste 1000 de km în dispozitivul hitlerist, a eliberat 3831 localități din care 53 de orașe din Ungaria și Cehoslovacia și a făcut aproximativ 118.000 prizonieri. Jertfele de sînge ale poporului român în zdrobirea fascismului s-au ridicat la aproape 170.000 de morți, răniți și dispăruți, iar contribuția economică a României, în această acțiune, a fost evaluată la aproape 100 de miliarde lei, la valoarea din 1938.

În felul acesta, în focul luptelor împotriva fascismului s-a făurit și călit frăția de arme româno-sovietică, care a dus la victoria definitivă împotriva imperialismului și militarismului nazist.

Înaintind pe calea adîncilor transformări înnoitoare, deschisă de insurecția populară din august 1944, poporul român a obținut realizări de însemnătate istorică, care au schimbat din temelii aspectele țării și înfățișarea omului acestor locuri; cu un cuvînt Patria noastră a dobîndit un tip nou și o înfățișare ce nu o mai avusese niciodată, în toată istoria sa.

Muncind cu rivnă și abnegație, cu încredere și entuziasm, sub conducerea înțeleaptă, hotărîită și clarvăzătoare a Partidului Comunist Român, care, este locul să o spunem cu onestitate, s-a dovedit practic în toate împrejurările la înălțimea marelui misiuni istorice și a răspunderii ce și-a asumat față de națiune, poporul român, după o primă și necesară perioadă de refacere, restaurare și înlăturarea ruinelor și a cruntelor rămășițe ale războiului a pășit cu toată bărbăția la îndrăznețe și nobilele înfăptuiri, care nu și-au găsit măsura, decît în zăgăzuitele și descătușatele sale energii creatoare.

Desigur toate acestea își au originea și punctul de plecare în acel 23 August 1944, pe care îl putem numi cu drept cuvînt începutul istoriei contemporane a României, pentru că este factorul primordial, factorul determinant prin excelență al înfloririi nebănuite a țării și poporului nostru în toate privințele și factorul esențial al culturii, civilizației și progresului multiform atins de colectivitatea noastră socială națională și etnică.

Biserica Ortodoxă Română, cu trecutul său incontestabil de luptă și slujire continuă, de profundă angajare în serviciul poporului român de-a lungul veacurilor, n-a putut sta de o parte, pasivă, nici de data aceasta, și cu rîvna-i bine cunoscută, cu înțelegerea sa afectuoasă și maternă, a acordat sprijinul cuvenit, cu toate puterile, capacitățile și temeiurile sale, vieții celei noi instaurate la noi și propășirii celei adevărate a poporului român. Ea a răspuns prezent prin ierarhii, clericii și credincioșii ei, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, care a dat noțiunii de «Apostolat social», sensuri, rațiuni și rosturi practice atât de cuprinzătoare și lucrative, și a întreprins tot ce putea întreprinde pentru binele celor mulți, a marei majorității a poporului, căreia și-a dat silința să-și formeze o nouă și clară cunoștință despre rostul său în viață și în lume.

După aceste cîteva sumare considerații generale, despre importanța momentului, socotim că este cazul ca de la înălțimea anilor ce s-au scurs, să aruncăm o scurtă, dar utilă privire retrospectivă și să ne amintim, în mod succint, de principalele realizări politice, economice sociale și culturale ale acestor ani, căci palmaresul victoriilor este atât de bogat și extins, încît s-ar putea scrie tomuri întregi, cum de altfel s-au și scris cu această importantă ocazie.

Desigur, în primul rînd, sînt de menționat importante schimbări structurale și restructurările politice ce s-a produs și care stau la baza tuturor celorlalte transformări ce au urmat. Au fost răsturnate de la putere și îndepărtate definitiv de aceasta, anumite categorii sociale, care deși formau o infimă minoritate, asigurau aplicarea principiului exploatării omului de către om, principiu atât de nedrept, anti-social și antievangelic și conduceau țara nu în favoarea intereselor generale și superioare ale majorității, ci de cele mai multe ori, contra acestora. Înlăturîndu-se pentru totdeauna exploatarea omului de către om din viața poporului nostru s-a conferit omului muncii de toate categoriile, legitima, fireasca și necesara lui demnitate în procesul de producție și în afara acestuia. S-a instaurat, pentru prima dată la noi, un adevărat climat democratic, regimul de democrație populară, cu o reprezentanță atât de largă a tuturor păturilor sociale, regim care a ajuns să-și facă o regulă generală din consultarea, cointeresarea și participarea tuturor cetățenilor, pentru găsiroa celor mai juste mijloace de soluționare a problemelor ce frămîntă obștea națională și la conducerea statului. Grijă față de om este principiul conducător de înaltă ținută socială, morală și umanitară, ce stă la baza întregului sistem politic de guvernare.

Poporul, și-a făurit o Constituție, în conformitate cu nevoile, situațiile specifice și idealurile sale. Monarhia a fost abolită la noi. A fost proclamată cu mare entuziasm de către guvernul țării, în frunte cu Dr. Petru Groza, eminent bărbat de stat și înflăcărat patriot, Republica Populară Română, la 30 decembrie 1947, pentru că mai tîrziu, ca un pas înainte și un semn și mai hotărît al acordului maselor largi populare, cu noua orînduire politică, mai exact la 21 august 1965, țara noastră

să devină Republica Socialistă România, ceea ce definește cât se poate de expresiv natura intimă a acestui stat, precum și situația și raporturile cetățenilor cu acesta și între ei înșiși

România este astăzi, mai mult ca oricând în trecut, un stat suveran, independent și unitar în adevăratul înțeles al acestor noțiuni și vocabile, în care întreaga putere aparține, rezidă și emană de la poporul liber și stăpîn pe soarta sa.

Grînduirea de stat a Republicii Socialiste România este profund democratică și umanitară, pentru că nu mai există clase cu interese antagoniste, pentru că s-a realizat unitatea structurală a poporului, iar problema națională a fost rezolvată în mod just și fericit, în sensul că toate fracțiunile naționale de la noi conviețuiesc în perfectă armonie unele cu altele și se bucură de toate libertățile, drepturile și binefacerile rezultate din înaintarea prodigioasă a țării, la care cu toate contribuie cu elan și devotament.

Consiliile Populare comunale, orășenești, județene, Marea Adunare Națională sînt expresia cea mai vie a democratismului orînduirii noastre statale, întrucît categorii largi de cetățeni participă cît se poate de efectiv la elaborarea politicii interne și externe la administrarea țării, la întărirea legalității populare socialiste, la ocrotirea drepturilor și libertăților cetățenești, la desființarea formalismului și birocratismului, la buna orientare a opiniei publice etc., cu un cuvînt la edificarea orînduirii noi socialiste.

Un semn foarte îmbucurător și o ilustrare promițătoare a acestor stări de fapt este că o serie de delictes ies treptat din sfera de acțiune a organelor de stat și intră în aceea a opiniei publice și a anumitor foruri cetățenești constituite ad-hoc. Critica și autocritica, acționînd în ambele sensuri, folosite în întruniri publice, în coloanele gazetelor de perete sau de stradă, pe foile ziarelor, în emisiunile de radio și televiziune etc., au devenit instrumente de îndreptarea și corectarea efectivă a multor situații și oameni, un netăgăduit factor de lămurire și înaintare.

Însuși conceptul și procesul activ al muncii a fost supus unei primeniri de înțeles și unei alte rațiuni de a fi, în sensul ușurării, al eliberării, și al foloaselor ei generale. Ea a devenit o chestiune de onoare, obligatorie pentru toată lumea și cel dintîi factor de ridicarea omului și societății, principii la care și noi subscriem cu toată inima.

Acestea sînt pe scurt stările de drept și de fapt, legale și psihologice cele mai de seamă, care au prezidat la zămislirea marilor realizări economice, sociale și culturale din anii ce s-au scurs de la istoricul 23 August 1944, realizări despre care ne propunem a spune un mic cuvînt în cele ce urmează.

Vorbînd despre *situația economică* trebuie să amîntim, în primul rînd de naționalizarea principalelor mijloace de producție, acțiune îndrăzneată efectuată în anul 1948, care a conferit statului mari posibilități de dezvoltare, mai ales după introducerea unei bine echilibrate planificări în toate sectoarele acestui domeniu. De asemenea, nu trebuie să uităm că temelia marilor transformări ce s-au înregistrat, o constituie și *industrializarea țării* într-o formă de-a dreptul revoluționară și cuprinzînd toate ramurile

economiei naționale cu accent deosebit pe industria grea, ceea ce a dus la îmbunătățirea treptată a condițiilor de viață a tuturor cetățenilor acestei țări și la creșterea prestigiului său peste hotare.

Utilizând cu intensitate posibilitățile și capacitățile interne, statul a mobilizat uriașe resurse materiale, financiare și de muncă și le-a pus în slujba acțiunii de industrializare a unei țări căreia — cum ne aducem aminte — îi fusese hărăzit în trecut, doar rolul și situația minoră de țară «eminamente agricolă». O trăsătură pozitivă, caracteristică procesului nostru de industrializare, pe o arie atât de largă, o constituie orientarea justă, constantă și meritorie către folosirea consecventă a tehnicii celei mai înaintate și care vrea să țină pasul în deplină consonanță cu cele mai noi realizări de pe plan mondial. Din punct de vedere al ritmurilor de industrializare, România se situează astăzi pe unul din primele locuri din Europa și din lume. Ea a produs în 1964 de opt ori mai mult decât în 1938, iar astăzi de 14 ori față de aceeași dată, realizând acum o întreagă producție a anului 1955 în circa 4 luni de zile. Înainte de cel de al doilea război mondial România își asigura din producția internă numai 5% din mașinile și utilajele necesare, fapt pentru care era în permanentă dependență tehnico-economică și deci și politică de țările industrializate. Astăzi industria noastră a ajuns să acopere peste 70% din investițiile de mașini și utilaje produse de economia națională, asigurându-se, totodată și unele însemnate disponibilități pentru export.

Alături de siderurgie, *electrificarea țării*, a făcut pași de-a dreptul gigantici. Ea este de circa 15 ori mai mare decât în 1938 și dezvoltarea ei nu încetează. Pentru siderurgie amintim gigantul complex de la Galați, iar pentru electrificare, alt uriaș, barajul de la Porțile de Fier, unul din cele mai mari din Europa, construit în colaborare cu țara vecină și prietenă a Jugoslaviei, care va furniza 12 milioane de kw/ore pe an. Ambele reprezintă pași, performanțe și recorduri la care România veche și forțele ei industriale de atunci, nici n-au putut visa.

Industria chimică a crescut de 30 de ori în acești 26 de ani, realizând numeroase noi sortimente de mărfuri, iar utilajele noastre petroliere, cunoscute, apreciate și folosite cu precădere peste hotare, situează țara pe locul al doilea din lume, ceea ce reprezintă de asemenea, o performanță vrednică de invidiat, chiar pentru țări cu o mai veche industrializare. Pentru prima dată s-au fabricat la noi : locomotive electrice, autobuze, troleibuze și camioane, tractoare și turisme, strunguri, mașini de cusut, aparate de radio și televiziune, frigider, mașini de spălat rufe etc. și multe alte articole electrotehnice și de uz casnic în permanentă apariție și perfecționare. Orașe noi au apărut pe harta țării (Victoria, Gheorghe Gheorghiu-Dej ș.a.), iar noile obiective industriale au fost astfel amplasate încât să țină seama de condițiile specifice fiecărui loc, și să asigure totodată ridicarea economică a tuturor județelor. Industria națională ce s-a creat constituie deja nu numai o bază serioasă dar și o cheazășie a independenței noastre de toate felurile și mai ales a bunei stări a întregului popor de la orașe și sate, în continuă creștere.

În cei 25 de ani de democrație populară și socialistă, *agricultura*, a înregistrat de asemenea progrese hotărâtoare, ea intrând în acest timp într-o superioară fază de dezvoltare. S-au investit sume uriașe de ordinul a zeci de miliarde anual în acest domeniu. De la agricultura fărâmițată în peste 20 de milioane de loturi, s-a trecut în 1962, la completa ei cooperativizare, cu 637 gospodării agricole de stat și 4.870 gospodării agricole colective, ajutate de 258 de stațiuni de mașini și tractoare, care dispun în acest an de peste 100.000 de tractoare, peste 70.000 semănători mecanice, peste 35.000 combine pentru păioase și alte mașini moderne, fabricate de industria noastră. Cele peste 3.300.000 de familii țărănești cuprind o suprafață agricolă de 9.100.000 ha, adică aproape întreaga suprafață agricolă a țării. Ca urmare a colectivizării integrale s-a putut trece în mod deliberat la cultura intensivă și extensivă, sporind astfel considerabil producția și totodată veniturile țăranimii, care numai în ultimii 4 ani și-a construit peste 348.000 de locuințe.

O atenție deosebită s-a acordat chimizării agriculturii, prin asigurarea îngrășămintelor și insectofungicidelor, pentru producerea cărora s-au construit numeroase fabrici și combinate. O altă preocupare cu frumoase rezultate a fost lărgirea suprafețelor arabile, prin lucrări de hidroameliorații. Zeci de mii de hectare din zona inundabilă a Dunării și altor ape au fost îndiguite și redade agriculturii. S-a pus un accent deosebit pe irigare, mai ales în urma secetei din anul 1968, prin instalații, producerea și folosirea de mașini speciale. În acest timp, numeroase gospodării agricole colective din zone de deal au executat lucrări de amenajare în terase a terenurilor în pantă, erodate sau slab productive, plantându-se pomi fructiferi și viță de vie. A crescut de asemenea considerabil producția zootehnică, agricolă, legumicultura, pomicultura și viticultura cu indici nemaiîntâlniți niciodată pînă acum.

Între marile *realizări sociale*, trebuie menționată edificarea a numeroase cămine, creșe și aziluri, stațiuni balneare și climaterice, sanatorii de diferite tipuri, complexe turistice etc. și dotarea tuturor acestora cu inventarul și aparatul necesar pentru a corespunde scopului lor. A fost considerabil îmbunătățit sistemul de pensionare al tuturor categoriilor de salariați și li s-a asigurat acestora o serie întreagă de drepturi și beneficii.

S-au construit și modernizat foarte multe șosele, apeducte și poduri. În cea din urmă categorie amintim marele pod al prieteniei de peste Dunăre, construit în colaborare cu R. P. Bulgaria și celălalt pod, peste același fluviu, de aceleași dimensiuni, în lucru acum numai cu forțele noastre, dintre Giurgeni-Vadul Oii.

Poporul nostru se poate mândri astăzi și cu realizări foarte importante, valoroase și impunătoare în domeniul învățămîntului, științei și artei, adică al *culturii*.

În momentul eliberării, România avea 4 milioane de analfabeți în pofida faptului că obligativitatea învățămîntului de patru ani, fusese decretată formal încă din 1864. Datorită muncii entuziaste depusă de profesori, învățători, unii preoți și alte categorii de intelectuali, în ca-

drul unor cursuri speciale, analfabetismul, cu cele 65 de procente ale sale, a fost definitiv lichidat la noi, îndepărtându-se astfel o rușinoasă pată a trecutului de pe obrazul țării.

Prin reforma din 1948, s-au introdus schimbări însemnate în organizarea învățămîntului. În 1955 s-a trecut la învățămîntul obligatoriu de șapte ani, pentru ca în 1964, durata scolii elementare să ajungă la opt ani, iar acum să se treacă la învățămîntul general de 10 ani, cu un număr de aproape 3 milioane de elevi. Scutirea de taxe școlare, aplicată la toate categoriile de școli, de la învățămîntul preșcolar, pînă la cel universitar, a fost extinsă de mai mulți ani, la gratuitatea manualelor școlare, pentru toți elevii claselor I—VIII. În toamna acestui an se vor distribui gratuit peste 21 milioane de manuale, în valoare de cost de peste 105 milioane lei. La acestea trebuie adăugate celelalte înlesniri acordate de stat, elevilor, studenților și profesorilor, zecile de mii de burse, construcțiile de școli, laboratoare, biblioteci, materiale didactice etc., etc.

Învățămîntul mediu a cunoscut aceeași linie ascendentă. Dacă în 1938 existau 211 licee cu 290.000 de elevi, în 1964, au funcționat 551 școli medii, cu 252.154 elevi la cursurile de zi cărora trebuie să le adăugăm pe cei 62.000 de elevi de la școlile serale și cei 113.000 de la cursurile fără frecvență. Toate aceste cifre au crescut simțitor în cei cinci ani ce au trecut.

O altă cifră semnificativă este că în 1938 predau la catedră 48.250 de cadre didactice, iar în anul 1969 numărul învățătorilor și al profesorilor a atins cifra de 150.000, adică de trei ori mai mult. Școlile profesionale și tehnice au cuprins și ele un număr de 260.000 de elevi pregătiți în peste 500 de specialități și meserii.

Învățămîntul superior, organizat ierarhic, lipsit de concordanță cu ritmica vieții și neunitar în trecut, a cunoscut și el un avînt impetuos în perioada de care ne ocupăm, iar absolvenții lui sînt imediat plasați la locul de muncă, nu ca înainte de cel de al doilea război mondial, cînd aceștia puteau șoma cu anii.

În 1938 au fost 26.489 studenți în întreaga țară, iar în anul școlar 1967—1968 au urmat cursurile universitare circa 115.000 studenți, din care 23.000 la forme de învățămînt seral și fără frecvență. Față de 17 studenți la 10.000 de locuitori în 1938, proporția a crescut acum la 60 studenți, situînd România printre țările avansate. Existau în 1938 doar 16 institute de învățămînt superior, cu 33 de facultăți, în patru centre universitare. Astăzi numărul institutelor a sporit la 47, acela al facultăților la 171 cu 211 secții, iar al centrelor universitare la 15. În 1938 au funcționat 2.194 cadre didactice în facultăți, în timp ce anul trecut numărul acestora a depășit cifra de 12.000. La acestea, dacă mai adăugăm bursele de stat, ce se acordă studenților pe baza meritelor obținute la studii (circa 65%), căminele și cantinele ce s-au construit în toate centrele universitare, bibliotecile, laboratoarele și bogatele lor utilaje, asistența medicală gratuită, trimiterea studenților în stațiuni balneare și climaterice, etc., ne dăm seama de marea atenție ce se acordă învățămîntului de toate gradele, din partea Conducerii noastre de stat și ce

salturi însemnate a făcut acesta, în cele două decenii și jumătate de la eliberarea Patriei.

Academia Republicii Socialiste România, cel mai înalt for de cultură al țării, era în trecut o instituție mai mult onorifică, de consacrare cu număr fix de membri activi, și ruptă de realitățile concrete ale vieții și propășirii poporului. Ea a devenit, în anii puterii populare, diriguitoare efectivă a întregii culturi naționale, avînd în subordine o sumedenie întreagă de institute de cercetare științifică și tehnică, îmbrățișînd toate activitățile și cu largi posibilități materiale și tehnice pentru atingerea țelului ei, nu numai de purtătoare a flăcării culturii, ci și de slujitoarea vieții. Cercetarea științifică și mai ales aplicarea rezultatelor acesteia, cit mai neîntîrziat, la viața practică a devenit o importantă problemă de stat.

La îndemîna tuturor cetățenilor de la orașe și sate stă astăzi un impresionant număr de cărți științifice, tehnice, beletristice, etc. Se tipăresc între 3—4.000 de titluri pe an, atingînd tiraje nemaiîntîlnite la noi, de 70—80 milioane exemplare. O preocupare remarcabilă este popularizarea celor mai de seamă opere ale literaturii și culturii universale. După datele furnizate de UNESCO, țara noastră ocupă unul din primele locuri din lume, în privința traducerilor.

În 1968, în afară de cele 68 de biblioteci republicane și ale institutelor de învățămînt superior, au funcționat aproape 12.000 de biblioteci publice, înzestrate cu peste 40.000.000 de volume și frecventate de milioane de cititori.

Regimul democrat de la noi a creat de asemenea condiții speciale ca arta să poată pătrunde, cu toate formele ei în viața oamenilor, pînă la cele mai îndepărtate cătune. Față de cele 18 teatre și instituții muzicale, care existau în 1938, în prezent funcționează 126 teatre dramatice, de operă, operetă și estradă, teatre de păpuși și marionete, filarmonicile de stat, orchestre simfonice etc. Peste 30.000 de formațiuni artistice își desfășoară activitatea pe toată întinderea țării, însumînd circa un milion de artiști amatori, ceea ce înseamnă un artist amator la 20 de locuitori.

Suma alocată în 1968 în bugetul statului pentru nevoile culturale ale țării a fost de 20 miliarde lei, ceea ce reprezintă ceva peste 1000 lei de fiecare locuitor, sumă nemaiîntîlnită în toată istoria modernă și contemporană a țării noastre și depășind multe țări cu vechi tradiții culturale.

Succesele culturale ale Republicii Socialiste România, alături de cele economice și sociale, sînt tot mai larg cunoscute pe plan internațional, stîrnind un viu și sporit interes, pentru cunoașterea cit mai aprofundată a producțiilor folclorice ale poporului nostru, a cercetătorilor savanților, a creațiilor oamenilor de litere și arte. Mărturie ne stau traducerile din vremea din urmă a operelor scriitorilor clasici și contemporani, în atîtea limbi străine ca : Eminescu, Creangă, Caragiale, Sadoveanu, Arghezi, Zaharia Stancu, ș.a., precum și a unor lucrări științifice valoroase.

Creșterea nivelului de trai al tuturor cetățenilor acestei țări a constituit un obiectiv de căpetenie în activitatea statului român, el atingând în anii aceștia treapta cea mai înaltă. Venitul național este în permanentă creștere. Semnalind dinamica rapidă înregistrată, în această direcție, unul din buletinele economice pentru Europa ale ONU aprecia că țara noastră cunoaște cu privire la venitul național: *«unul din cele mai înalte ritmuri de creștere din câte au fost înregistrate în Europa de după război, într-o perioadă comparabilă, depășind cu mult ritmul pe care România l-a cunoscut între cele două războaie mondiale»* (20 de ani de la eliberare, București, 1964, p. 62).

Datorită creșterii venitului național, salariile tuturor categoriilor de funcționari și muncitori s-au ridicat în mod continuu, atingând media de 2,6 în 1962, față de nivelul din 1950. După majorarea efectuată în 1964 la toate categoriile de salariați, majorare în medie cu 8—12%, lăsând la o parte reducerea prețurilor la numeroase articole, o nouă mărire s-a efectuat cu aceleași procente și în anul 1969, cuprinzând pînă la sfîrșitul lui, toate salariile. Despre progresele făcute în îmbunătățirea condițiilor de trai ne vorbesc de asemenea statisticile comparative pe ani, cu numărul articolelor de textile și îmbrăcăminte ale celor metalo-chimice și electro-tehnice, al aparatelor de radio, de televiziune, frigider și mașini de spălat etc., ce s-au cumpărat din comerțul de stat de către cetățeni.

Construcția de locuințe proprietate de stat sau particulară a căpătat forme cu adevărat uluitoare, situînd România printre țările cu cel mai mare număr de locuințe construite anual, în raport cu numărul populației. România de la un capăt la altul este astăzi un vast șantier, nu numai pentru locuințe, cit și pentru atîtea obiective industriale, sociale etc., ce răsar permanent pe tot cuprinsul țării, asigurînd unui popor atît de oprimat în trecutul său istoric, condiții de dezvoltare civilizată.

În ceea ce privește ocrotirea sănătății, este suficient să menționăm că în timp ce în 1938 un medic revenea la 1 195 de locuitori, în 1963 revenea la 699 de locuitori, iar acum la o cifră inferioară acesteia, ceea ce așează Republica Socialistă România, între primele zece țări din lume. Sute de mii de cetățeni care în trecut nici nu se puteau gîndi la așa ceva beneficiază anual de tratament sau odihnă în stațiunile balneoclimaterice. Ridicarea continuă a standardului de viață și ocrotirea atentă a sănătății, a avut drept rezultat creșterea vîrstei medii de la 42 de ani, cit era în 1932, la 67 de ani în momentul de față. Potrivit datelor Anuarului demografic al Organizației Națiunilor Unite, țara noastră se apropie cu pași repezi de nivelul maxim de durată medie a vieții din lume, figurînd înaintea unor țări ca Austria, Belgia ș.a.

Performanțe importante a atins și acțiunea de cultivare a sporturilor, care luînd proporții atît de întinse a dus la îmbunătățirea dezvoltării fizice și a sănătății cetățenilor, lăsînd la o parte prestigiul dobîndit de unii sportivi români, pe plan european, sau chiar mondial.

Desființarea exploataării a dus totodată la desființarea claselor sociale contradictorii din trecut și la realizarea unei adevărate *egalități* a tuturor cetățenilor Patriei din punct de vedere politic, juridic, economic,

social, cultural etc. fără nici un fel de discriminare de rasă, naționalitate, sex sau religie. S-a statornicit în practica vieții o nouă concepție de conviețuire între poporul român și naționalitățile conlocuitoare, la baza căreia stă armonia, încrederea și frăția lor în strădania sinceră pentru înflorirea continuă a Patriei comune. Toate fracțiunile naționale existente la noi își au asigurată practica limbii naționale în presă, teatru, școală și biserică.

În viața internațională, Republica Socialistă România reprezintă un factor activ bine cunoscut, de fermă luptă pentru apărarea păcii, de coexistență pașnică, de securitate colectivă într-o Europă fără blocuri militare, de înfrățirea tuturor popoarelor, pentru dezarmarea generală și totală, pentru dobândirea și respectul independenței naționale, pentru intensificarea relațiilor de toate felurile cu toate țările, indiferent de orînduirea lor socială și politică, pentru civilizație și progres. România militează cu hotărîre, pentru rezolvarea litigiilor internaționale pe calea tratativelor și nu prin politica forței, a ingerințelor și presiunilor, care nu pot soluționa problemele, dar care prejudiciază în mod sigur pacea și posibilitățile de dezvoltare economică și socială ale statelor (interviul acordat de Domnul N. Ceaușescu ziaristului italian Giuseppe Boffa, în «Scinteia», nr. 8138/27.VII.1969).

Respectul efectiv al independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne, egalitatea în drepturi și avantajul reciproc constituie principiul cel mai de seamă al întregii noastre politici, cu toate țările lumii.

România are relații diplomatice, schimburi culturale și comerciale cu aproape toate statele globului și, potrivit politicii sale liberale, tinde spre lărgirea maximă posibilă a acestor raporturi. Cuvîntul delegațiilor săi a răsunat de multe ori la O.N.U., UNESCO și alte foruri internaționale, venind în multe cazuri cu propuneri constructive originale, ce au fost reținute și însușite. Numeroși oameni de știință, artă și cultură, precum și multe ansambluri artistice din țara noastră au participat în acest an la diferite manifestații cu variate profiluri, de caracter internațional, obținîndu-se adesea aprecieri și rezultate excepționale.

Prin înfăptuirile uriașe obținute, cu rivnă și hărnicie, în toate sectoarele de activitate, pe care le-am trecut atît de fugar și schematic în revistă, ca și prin caracteristicile sale profund democratice și umanitare, Republica noastră Socialistă și-a cîștigat un bine meritat și remarcabil prestigiu internațional, astfel încît unele țări cu orînduiri politice de altă natură n-au putut să nu recunoască, în mod obiectiv, aceste reale stări de lucruri de la noi. Drept exemplificare vom reproduce numai un scurt, dar expresiv pasaj din revista americană «Restern World», care scrie: «România este o țară care a realizat în perioada postbelică un progres spectaculos, s-a transformat într-un stat prosper, modern. Acum ea se afirmă tot mai mult pe arena internațională» (20 de ani de la eliberarea României, București, 1964, p. 90).

Stările noi rezultate din ființa lui 23 August 1944 și cuceririle poporului nostru au dus la o nouă Constituție, aceea din 28 martie 1948, care prin cunoscutul său articol 27 punea temelie constituțională a noului

regim al cultelor de la noi, total deosebit de cel existent anterior, și statornicia raporturi într-adevăr democratice între stat și cultele religioase de toate categoriile de la noi. Concretizarea în detaliu a principiilor enunțate în germene de Constituție avea s-o facă noua Lege a Cultelor religioase, promulgată la 4 august 1948. Dar, pentru ca această din urmă lege să poată apărea și mai ales să instaureze o nouă epocă de egalitate a tuturor cultelor în fața ordinii de stat, a fost nevoie să aibă loc mai întâi denunțarea Concordatului cu Vaticanul la 17 iulie 1948, Concordat ce contravenea în mod categoric acestui principiu fundamental.

Înlăturarea stărilor nedrepte din trecut, transpunerea principiilor cuceririlor poporului în sectorul vieții religioase și asigurarea unor libertăți în acest domeniu, iată caracteristicile esențiale ale Legii Cultelor religioase din 1948. De unde pînă la apariția acestei legi cultele religioase duceau în fața statului o luptă neîmpăcată și neîncetată de supralicitare și supremație, iar între ele se dușmăneau, se atacau și căutau să-și fure unele altora credințioșii, pentru a deveni cît mai puternice și deci mai influente în treburile publice. O dată cu instaurarea noului regim, aceste deficiențe au încetat ca prin farmec, o atmosferă senină de prietenie, de încredere, de armonie interconfesională s-a sălășluit la noi, atmosferă ce le-a dus pînă la raporturi de colaborare, în propriul lor interes, sau al colectivității naționale, din care fac parte. După cum cetățenii țării și naționalitățile conlocuitoare sînt egale în fața legii, fără nici un fel de discriminare, tot așa și cultele recunoscute de stat, se bucură de un egal și nepărtinitor tratament. De aci au rezultat o mulțime de foloase pentru credincioși, pentru cultele respective și pentru poporul și statul nostru. În felul acesta, s-a putut înfăptui și în mod concret s-a înfăptuit acel «ecumenism practic» atît de cunoscut și apreciat peste hotare, realizat desigur nu numai prin bunăvoința și acordul denominațiunilor cultice respective ci și prin condițiile de fapt și de drept, aduse de 23 August 1944, și instaurate în viața țării și poporului nostru, sătul de dezbinări, rupturi și sciziuni.

În numeroase rînduri reprezentanții cultelor religioase din țara noastră s-au întilnit în consfătuiri fructuoase din multe puncte de vedere. Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care are merite deosebite pe toronul înfrățirii cultelor de la noi, a exprimat cît se poate de bine noua situație, cu o astfel de ocazie: «Cunoașterea noastră a stabilit nu numai o prietenie personală între noi, ci și un respect și o prețuire reciprocă între Cultele noastre, făcînd să dispară orice resentiment sectar și să se nască respectul fiecăruia pentru credința și legea celuilalt. În felul acesta, noi am adus pacea confesională înlăuntru Patriei noastre, prin înlăturarea urii între confesiuni și naționalități și stîrpirea șovinismului și urii de rasă», care au tulburat în trecut atît de mult sufletele și conștiințele poporului (Ortodoxia, nr. 4/1960, p. 675).

Imensele înfăptuiri obținute cu susținute strădăanii și elan patriotic de către poporul nostru, sub conducerea Partidului Comunist Român, făuritorul tuturor acestor biruințe și a Guvernului Republicii Socialiste

România, precum și libertatea religioasă, reală și efectivă acordată s-au răsfrînt și au influențat în chip fericit desfășurarea vieții religioase a tuturor cultelor, ca și a Bisericii Ortodoxe Române în special.

De altfel, Biserica Ortodoxă Română, prin clericii și ierarhii ei, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, în condițiile noi de viață de după 23 August 1944, după ce și-au scrutat cu sinceritate conștiințele, au meditat la clericii iubitori de popor din trecut, și au analizat temeiurile convingerilor lor religioase, nu numai că s-au încadrat în spiritul vremii, sprijinind activ eforturile poporului pentru construirea vieții celei noi din Patria noastră, dar și-au sfătuit în mod sincer și credincioși prin pastorale, predici și convorbiri apropiate, să se integreze în noile idealuri ale poporului român și în efortul general pentru mai bine.

În anii de după eliberare, mai precis și mai ales de la 6 iunie 1948, de la întronizarea Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, această istorică și străveche instituție a poporului nostru a obținut ea însăși, grație condițiilor înfățișate sumar mai sus, însemnate realizări ce marchează o adevărată și strălucitoare culme, din toată dezvoltarea ei bimilenară.

Este cu neputință să înfățișăm pe larg toate aceste realizări, aici în cadrul în care ne aflăm. De altfel, după cum se știe, Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă, cu prilejul împlinirii a 20 de ani de la înscăunarea Prea Fericitului Patriarh Justinian (6 iunie 1968) a tipărit un volum omagial intitulat: «*Douăzeci de ani din viața Bisericii Ortodoxe Române*», care în cele 642 pagini ale sale, tratează pe larg toată viața și activitatea Bisericii Ortodoxe Române din acest timp. Noi le vom pomeni aici numai pe cele mai însemnate în mod sumar, pentru a se putea desprinde cu claritate ideea că și Biserica noastră, în această perioadă de timp, n-a fost mai puțin activă.

1. Desigur, printre primele înfăptuiri ale Bisericii Ortodoxe Române, de cînd are ca întîistătător pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, trebuie amintită reorganizarea Bisericii, în toate compartimentele sale de activitate, lucrare executată prin Statutul de organizare și funcționare și cele 12 Regulamente adoptate din 1948 pînă în 1949 și încoace. Aceste norme noi de conducere este cazul să o precizăm, reprezintă Colecția legislativă a Bisericii Ortodoxe, sub Patriarhul Justinian, în perfectă conformitate și cu consonanță cu dogmele de bază, cu cănoanele îndătinat și cu vechile tradiții ale Bisericii Ortodoxe de totdeauna și de pretutindeni, care i-ău întărit puțința practică să-și atingă mai eficient scopurile ei mîntuitoare, în condițiile date (Vezi mai pe larg, Pr. Prof. L. Stan, *Legislația B.O.R. în timpul arhipăstoririi P. F. Patriarh Justinian*, în volumul citat p. 171).

2. Acum s-au profilat condițiile obiective favorabile pentru ca acei credincioși din Transilvania, ce fuseseră rupți din trupul mucenicitei Biserici Ortodoxe de pe acele plaiuri, în anul de tristă memorie 1700, prin vicleniile, silniciile și ingerințele habsburgice, de conivență cu ieziții și alți factori, să poată reveni pentru totdeauna la sinul Bisericii-mame, înfăptuindu-se prin aceasta un act bisericesc epocal în adevăra-

tu înțeles al cuvintului și restabilindu-se astfel unitatea de credință. Numim acest eveniment atât de important pentru unitatea sufletească a poporului credincios, *Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române* (Vezi articolul P. S. Episcop Visarion Ploieșteanu, *Ibidem*, p. 166—170 ș.a.).

3. Ținând seama de unele vechi și justificate deziderate, formulate în trecut de unii din clericii ei, considerind aplicabile principiile, promovate de reforma învățămîntului de stat și la învățămîntul teologic, și cercetîndu-și cu toată luarea aminte nevoile în ceea ce privește formarea și încurumarea clerului, Biserica Ortodoxă Română, prin strădaniile Prea Fericitului Patriarh Justinian, a purces și ea la reorganizarea școlilor sale, trecute sub directa sa conducere, (1948), învățămînt concretizat în șase școli de cîntăreți șapte seminarii teologice și două institute teologice de grad universitar, care au dobîndit trăsături didactice și educativ duhovnicești unitare, potrivite numirii lor, un corp didactic adecvat și bine pregătit și un număr de elevi și studenți corespunzători cerințelor reale de clerici și cîntăreți ale celor 12 eparhii.

Toți absolvenții pot fi acum plasați la parohii. Aproape toți elevii și studenții școlilor Bisericii, pe baza mediilor obținute la studii și comportare, beneficiază de burse, manuale și rechizite, transportul în vacanțe, ajutoare speciale, asistență medicală, haine preoțești la hirotonisire, veșminte secerdotale etc.

Tot aici trebuie să amintim de cursurile de îndrumare misionară, socială și pastorală, care funcționează fără întrerupere din 1949 și pînă astăzi, pe la care au trecut aproape toți preoții, și diaconii Bisericii Ortodoxe Române, reîmprospătîndu-și cunoștințele teologice, verificîndu-și și confruntîndu-și metodele pastorale și făcînd interesante schimburi de experiență sacerdotală. Multe delegații de clerici străni le-au apreciat și și-au propus să instituie atari cursuri și în Bisericile lor.

4. Biserica Ortodoxă Română a săvîrșit un act fără precedent în tot trecutul său, deși celelalte biserici ortodoxe surori, în bună măsură, o precedaseră cu mult timp înainte, act ce constituie o cunună de mare merit a arhipăstoririi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. *Este vorba de canonizarea primilor sfinți odrăsliți din tulpina poporului nostru*, eveniment ce a avut loc în prezența delegațiilor oficiale ale Bisericilor Ortodoxe, în frunte cu Patriarhia Ecumenică, în toamna anului 1955 (Vezi Pr. Prof. Liviu Stan, *Canonizarea sfinților români*, *Ibidem*, p. 189 sq).

5. Grija deosebită a regimului de democrație socialistă pentru vestigiile importante ale trecutului, pentru comorile de artă națională, s-a revărsat din plin și asupra unor *monumente istorico-bisericești*, prin Departamentul Cultelor și Direcția Monumentelor Istorice, care au fost restaurate și așezate în ținuta lor inițială. Biserica cu fondurile sale, a întreprins și ea o vastă campanie de restaurări de biserici și minăstiri, campanie de proporții nemaiîntîlnite vreodată în toată istoria ei. Alte sute de biserici au fost pictate sau reparate prin ofrandele credincioșilor, ajutoarele Centrelor Eparhiale și rîvna unui corp de pictori bisericești, format cu grijă de către Comisia de Pictură Bisericească de pe lîngă Patriarhia Română, prin osîrdia deosebită a Prea Fericitului Părinte Pa-

triarh Justinian (Vezi Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Strădaniile și înfăptuirile în domeniul artei religioase*, Ibidem, p. 200 sq). Au fost restaurate bisericile Sf. Spiridon-Nou, Domnița Bălașa, minăstirile Antim, Cernica, Horezu, Tismana, Dealu, Cozia, Neamțu, Dragomirna, Sucevița, Voroneț, Slatina și multe altele.

6. *Revistele Patriarhiei Române* («Biserica Ortodoxă Română», «Ortodoxia» și «Studii Teologice»), ca și celelalte cinci reviste ale centrelor mitropolitane și venerabilul ziar bisericesc „Telegraful Român, au apărut cu regularitate, au publicat în paginile lor studii remarcabile, valoroase și legate de viață și s-au bucurat de o aleasă prețuire din partea cititorilor cărora le-au ridicat simțitor nivelul teologic. Multe din aceste periodice bisericești, merg în toate părțile lumii și sînt urmărite cu deosebit interes. Ele au atras atenția lumii asupra teologiei românești. Sînt de menționat aici repetatele felicitări adresate de Sanctitatea Sa Patriarhul Athenagora al Constantinopolului și de alte înalte personalități bisericești Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru nivelul superior în care apar revistele Patriarhiei Române și competența cu care sînt tratate problemele care sînt abordate. Tot aici nu putem trece cu vederea atîtea cărți cîte s-au imprimat în tiparnița Patriarhiei, manuale de studiu, cărți de predică, de cult, de muzică bisericească etc., culminînd cu «Biblia Patriarhului Justinian», apărută în anul 1968 și care constituie evenimentul cel mai de seamă în această direcție. Toate aceste tipărituri ne-au dat posibilitatea să intuim mersul Bisericii Ortodoxe Române și viața ei desfășurată în libertate și autodeterminare, ca și aceea a credincioșilor cărora vrea să le slujească.

7. În anii de care ne ocupăm, legăturile tradiționale ale Bisericii noastre cu celelalte Biserici Ortodoxe surori, s-au intensificat, și s-au extins și asupra altor Biserici și Confesiuni creștine: Bisericele Vechi Orientale, Biserica Anglicană, Bisericele Protestante, Biserica Romano-Catolică. Numeroase au fost ieșirile din țară ale ierarhilor și clericilor ortodocși români pentru a participa la diferitele conferințe, prosiinade, congrese, festivități etc. ale Ortodoxiei, ale Conferinței Creștine pentru Pace, ale Conferinței Bisericilor Europene sau ale Mișcării ecumenice. De asemenea, amintim vizitele ierarhilor și clericilor din afară, ca și ale multora de altă confesiune, ce ne-au cercetat acasă la noi, din proprie inițiativă, sau au participat la ședințele, festivitățile etc., organizate de Biserica noastră cu generozitate, sau convocate de ea.

Subliniem încă o dată aici bunele raporturi și colaborarea ce există în țara noastră între toate confesiunile creștine și necreștine; adeseori a fost dată de exemplu această situație, în diferite împrejurări dinlăuntrul și din afara țării (Vezi Prof. C. Pavel, *Colaborarea Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte culte din țară*, Ibidem, p. 227 sq).

8. Datorită acelorasi condiții favorabile instaurate în țara noastră, Biserica Ortodoxă Română a avut posibilitatea să-și împlinească cu vrednicie misiunea sa evanghelică și conținutul intim al propovăduirii creștine, de a lucra, cu timp și fără timp, la înpăcarea enoriașilor săi cu Dumnezeu, de a propovădui pacea și înfrățirea oamenilor, alăturîndu-se cu avînt și hotărîre luptei duse de întregul nostru popor, îm-

preună cu toate popoarele iubitoare de pace, avînd ferma convigere că lumea păcii va cîștiga pacea lumii și că este posibil a se statornici pe pămînt o epocă în care războiul cu toate ororile legate de el, să fie definitiv aruncat la coșul istoriei, ca nedemn pentru vremea în care trăim.

Îată deci alese și strălucite roade ale lui 23 August și în viața Bisericii Ortodoxe Române !

Cetățenii Republicii Socialiste România — și aici se încadrează atît clericii de toate gradele cît și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române — sînt perfect încredințați că toate mărețele realizări ale statului nostru și întreagă buna reputație, de care se bucură cu legitimă mîndrie patria noastră, între celelalte țări ale lumii, se datoresc în primul rînd descătușărilor, luminilor și impulsurilor aduse de 23 August 1944, în viața poporului român și celor care au fixat definitiv această zi în calendarul patriei și care astăzi se găsesc la conducerea treburilor obștești de la noi, diriguindu-le cu atîta competență energie și dăruire patriotică, în frunte cu domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România.

Semnificația profundă și primordială a lui 23 August 1944 rămîne eliberarea și libertatea ; o îndoită eliberare : eliberarea omului și eliberarea țării de toate asupririle, robiile și umilințele trecutului, din prima luînd naștere toate realizările pe plan intern, iar din cea de a doua cele de pe plan extern. Din prima, ca și din cele două ce decurg din ea, purced o serie întreagă de eliberări și libertăți ce se înmulțesc și se lărgesc continuu, căci cetățeanul Republicii noastre socialiste este eliberat astăzi, mai mult ca oricînd, de exploatare, de ignoranță și incultură, de suferințe și boale, de grija zilei de mîine și de plaga șomajului, de servituțile apăsătoare și înrobitoare ale muncii din trecut, de inegalitățile sociale în viața de toate zilele și în fața legii, de șovinismul înapoiat și păgubitor, de politicianismul feudal corupt și retrograd etc.

Eliberarea țării a adus acesteia libertatea și independența politică și economică reală, așa cum nu le-a cunoscut niciodată în toată istoria ei, și posibilitățile virtuale ale unor realizări și afirmări grandioase pe arena multilaterală a vieții internaționale, care n-au întirziat să se facă deja simțite și se vor intensifica și mai mult în viitor.

Eliberarea nu poate naște decît libertate, gustul de dragostea pentru libertate ; iar libertatea instaurată statornic poate face înșii și popoarele să urce pe cele mai înalte trepte ale spiritualității și înfăptuirilor de tot felul.

Douăzeci și șase de ani din viața unui om nu reprezintă decît perioada de pregătire pentru viață ; și cu toate acestea poporul nostru a înfăptuit în toate direcțiile, în acest timp de libertate, atît cît altel n-au putut realiza decît în perioade cu mult mai îndelungate. Pentru aceea el se mîndrește cu dreptate, că și-a făurit o viață nouă, civilizată și prosperă, că și-a înfrumusețat țara cum nici în visele cele mai îndrăznețe n-au întezărit-o înaintașii noștri, și că a asigurat patriei noastre un nume, un renume și un prestigiu deosebit între toate popoarele lumii. Realizările de după 23 August 1944 ale poporului român în fău-

rirea vieții sale noi asigură și în viitor și cheazăuiesc o dezvoltare multilaterală a patriei noastre.

Iată pentru ce, cetățenii acestei țări, în totală umanitate, întâmpină marea sărbătoare de la 23 August 1970 cu toată căldura, entuziasmul și dragostea, pentru că ei privesc cu încredere viitorul luminos al patriei și pentru că strâns uniți în jurul conducerii de Stat își întetesc eforturile lor generoase în dobândirea de noi succese, în lupta pentru pace, căci aceste libertăți le sînt atît de scumpe, încît n-ar voi să se despartă niciodată de ele.

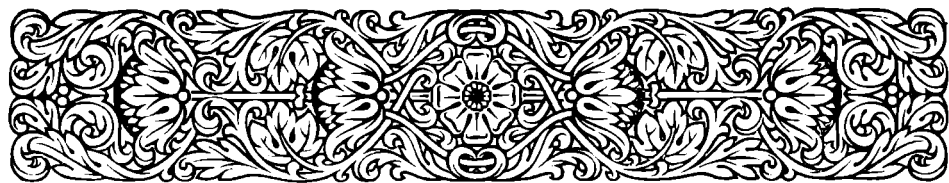
Alături de întregul popor muncitor de la orașe și sate, Biserica Ortodoxă Română, demofilă în esența ei, ia parte cu toată afecțiunea la această mare sărbătoare obștească, aduce prinosul său de aleasă cin-stire tuturor celor ce s-au jertfit pentru realizarea actului istoric de la 23 August 1944, și-și exprimă sentimentele sale de profund devotament față de patrie și ocîrmuitorii iscusiti ai Statului român, sub a căror îndrumare se urzește înflorirea continuă a Republicii Socialiste România, angajîndu-se prin clericii ei de toate gradele, ca și prin credincioșii ei, să participe și să sprijine cu reinnoite pueri, eforturile și acțiunile poporului pentru continua propășire a patriei.

Ea făcăduiește, de asemenea, să stimuleze de ne poziții'e și cu mijloacele ei, energiile de muncă, corectitudinea, cinstea și dragostea de țară, pentru ca aceste realizări să se poată menține, să se întărească și să se înmulțească.

În fine, făcîndu-și datoria de ucenici ai «Domnului Păcii», clericii Bisericii Ortodoxe Române se îndatorează să propovăduiască fără încetare și să lupte cu abnegație pentru «pacea a toată lumea», ca să poată fi fericit astfel poporul nostru și toate popoarele pămîntului, iar ei să devină «fii ai lui Dumnezeu» (Matei V, 9).

Trăiască și înflorească neîncetat Republica Socialistă România, iar 23 August să fie de-a pururi prilejul fericit de amintire a victoriilor trecute și a celor prezente, angajînd cu fermitate viitorul fericit al poporului nostru, stăpîn pentru totdeauna pe soarta sa!

REDACTIA

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

SCHIMBAREA LA FAȚĂ

«Schimbatu-Te-ai la față în munte, Hristoase
Dumnezeule, arătînd ucenicilor Tăi mărirea Ta, pe
cît li se putea. Strălucească și nouă, păcătoșilor,
lumina Ta cea pururea fiitoare : pentru rugăciunile
Născătoarei de Dumnezeu, dătătorule de lumină,
mărire Ție» (*Troparul praznicului*).

Printre minunile pe care Mîntuitorul Iisus Hristos le-a săvîrșit asupra persoanei Sale se numără și Schimbarea la Față, pe care Biserica Ortodoxă o prăznuiește în fiecare an în ziua de 6 august. Această minune este relatată numai de sinoptici ; Evanghelia a IV-a, care are un alt plan, deosebit de cel al sinopticilor, nu aminteste de ea.

Schimbarea la Față a avut loc în părțile Cezareii lui Filip, în împrejurarea următoare : Mîntuitorul Iisus Hristos sosise în părțile Cezareii lui Filip, venind din tîmpulul Mandalului, unde le vorbea ucenicilor despre «aluatul» fariseilor și saducheiilor, îndemnîndu-i și sfătîndu-i să se ferească de această învățătură. Sosind în părțile acestea, Mîntuitorul i-a întrebat pe ucenicii Săi : «Cine-Mi zic oamenii că sînt Eu, Fiul Omului ?» Iar ei au zis : «Unii, Ioan Botezătorul, alții Ilie, alții Ieremia sau unul din proroci». Zis-a lor Iisus : «Dar voi cine-mi ziceți că sînt ?» Și răspunzînd Simon Petru a zis : «Tu esti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu» (Matei XVI, 13-16).

Tot în această împrejurare, Mîntuitorul a făcut cunoscut ucenicilor Săi mergerea la Ierusalim și cele ce avea să pătimizească acolo din partea fariseilor, cărturarilor și bătrînilor poporului, adică palimile, moartea și învierea Sa, precum și învățătura despre lepădarea de sine și luarea crucii de către toți acei care vor să-L urmeze și să-și mîntuiască sufletul.

Din relatarea Sfîntului Evanghelist și Apostol Matei (XVII, 1—9), precum și a celorlalți doi sinoptici, reiese că Schimbarea la Față a Mîntuitorului a avut loc tot în această parte a Cezareii lui Filip. După 6 zile de la venirea Sa în aceste părți, Mîntuitorul Hristos a luat pe cei trei Sfînți Apostoli — pe Petru, pe Iacov și pe Ioan, fratele lui — și i-a suit într-un munte înalt (muntele Taborului). El s-a schimbat la față înaintea lor, fața lui strălucind ca soarele, iar hainele Lui făcîndu-se albe ca lumina și îndată s-a arătat Moise și Ilie, vorbind cu El. Pe cînd grăia cu ei, un

nor gros i-a umbrit și din nou s-a auzit un glas zicînd : «Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru care bine am voit, pe acesta să-L ascultați!»

Auzind ucenicii aceasta, au căzut cu fețele la pămînt și s-au înspăimîntat. Apropiindu-se Mîntuitorul Iisus Hristos s-a atins de ei și le-a zis : «Sculțați-vă și nu vă temeți» și ridicîndu-și ei ochii n-au văzut pe nimeni, fără numai pe Iisus singur. Și în timp ce se coborau ei din munte, Iisus le-a poruncit : «Să nu spuneți nimănui vederea aceasta, pînă cînd Fiul Omului se va scula din morți».

Aici se încheie pericopa evanghelică în care se relatează minunea Schimbării la Față a Mîntuitorului Hristos.

Desigur că în mintea fiecăruia dintre noi se naște întrebarea : Care este rostul și semnificația Schimbării la Față a Mîntuitorului Iisus Hristos în numele Taborului, în prezența celor trei Sfinți Apostoli, ca măturii ale Testamentului celui Nou, și a proorocilor Moisi și Ilie, ca mărturii ale Vechiului Testament ?

Răspunsul vom încerca să-l dăm în cele ce urmează.

Am văzut că din întrebarea pusă de Mîntuitorul Hristos ucenicilor, cu privire la ceea ce cred oamenii despre persoana Sa, a reieșit că nu toți oamenii și chiar nici ucenicii nu erau pe deplin încredințați de dumnezeirea Sa, întrucît unii credeau că este Ioan Botezătorul, alții Ilie, alții Ieremia sau unul din prooroci.

Tocmai în acest scop, pentru ca Domnul nostru Iisus Hristos să-i încredințeze că El e Fiul lui Dumnezeu, ca să risipească din inima și cugetul lor orice urmă de îndoială cu privire la divinitatea Sa, S-a schimbat la față înaintea lor de pe acest altar natural, muntele Taborului, arătîndu-le slava și strălucirea Sa dumnezeiască.

Aceasta a făcut-o înaintea de patima Sa, ca nu cumva atunci cînd ucenicii îl vor vedea pămînd de bunăvoie pe cruce și adormînd cu trupul ca un muritor să se lepede de El, ci să-L mărturisească lumii ca pe Fiul lui Dumnezeu : Dumnezeu adevărat, din Dumnezeu adevărat. În sprijinul acesta, vine și mărturia textului Evangheliei, care menționează faptul că pe Tabor, din norul luminos care îl umbrea, s-a auzit un glas, zicînd : «Acesta este fiul Meu cel iubit, întru care am binevoit, pe acesta să-L ascultați».

De asemenea, în acest sprijin vine și una din cărțile noastre de slujbă care glăsuiește : «Cela ce în muntele Taborului Te-ai schimbat la Față întru mărire, Hristoase Dumnezeule, și ai arătat ucenicilor Tăi slava dumnezeirii Tale...» (*Mînelul lunii august*, stihira a II-a de la Litia praznicului Schimbării la Față).

Prin prezența lui Moise și Ilie, cei doi prooroci ai Vechiului Testament care au grăit cu El, Mîntuitorul Iisus Hristos a arătat că în persoana Sa s-au împlinit toată Legea și proorocii ; că El este stăpînul morților și al viilor ; că Vechiul Testament a fost umbra celor viitoare și călăuză către Hristos ; că umbra Legii vechi a trecut și s-a arătat Legea cea nouă, legea dragostei, și că dacă prin Moise s-a dat Legea, prin Hristos s-a dat Harul și Adevărul ; că nu mai sîntem sub umbra Legii, ci în împărăția harului și a luminii. Proorocirea lui Moise : «Prooroc, asemenea Mie, va ridica ție Domnul Dumnezeul Tău dintre frații tăi ; de El să ascultați!» (Deut. XI, 15), s-a împlinit în persoana Mîntuitorului Iisus Hristos.

În ceea ce privește pe cei doi frați apostoli, Iacov și Ioan fiii lui Zevedeu, cunoaștem din Sfînta Evanghelie că și aceștia aveau o părere greșită cu privire la împărăția pe care avea s-o întemeieze Mîntuitorul Iisus Hristos. Ei credeau că Mîntuitorul va întemeia o împărăție lumească, pămîntească ; de aceea au trimis pe mama lor să intervină pe lângă Mîntuitorul Hristos ca să le dea locuri înalte în această împărăție, și anume : să stea unul de-a dreapta și celălalt de-a stînga Sa, întru slava

Sa. Acum, la Schimbarea la Față, Iisus le-a arătat mai explicit acestora că împărăția Lui nu este din lumea aceasta. De altfel, acest lucru avea să-l afirme și înaintea lui Pilat, arătând că împărăția pe care o va înfemeia este împărăția cerurilor, a slavei și a luminii celei neînserate, și că pe aceasta trebuie s-o dorească cu toată ființa lor credincioșii, să se pregătească pentru ea, să se nevoiască și s-o ceară prin rugăciune, pentru a o dobîndi.

O altă semnificație a Schimbării la Față a Mîntuitorului Iisus Hristos pe muntele Taborului o constituie intenția Sa de a arăta mai înainte ucenilor Său slava și strălucirea Învierii Sale, de a-i face să nu se îndoiască o clipă de dumnezeirea Sa atunci cînd îl vor vedea răstignit pe cruce, pentru că cu aceeași slavă și strălucire cu care s-a schimbat la față pe muntele Taborului va și învia.

Schimbarea la Față mai simbolizează și slava și strălucirea în care Mîntuitorul Iisus Hristos va veni la sfîrșitul veacurilor, înconjurat de sfinții îngeri, pentru ca să judece viii și morții și să răsplătească fiecăruia după faptele sale.

De asemenea, prin Schimbarea la Față pe muntele Taborului Mîntuitorul Hristos a arătat ucenicilor Săi schimbarea omenească la a doua și înfricoșata venire a Sa, cînd trupurile noastre vor suferi o schimbare, o prefacere, și cei credincioși, asemenea trupului Mîntuitorului după înviere, nu vor mai avea nevoie de cele materiale ci se vor sătura privind față de către față pe Mîntuitorul și slăvindu-L împreună cu îngerii și sfinții : «Sfînt, Sfînt, Sfînt Domnul Savaot, plin este cerul și pămîntul de Slava Lui». Cu privire la această «schimbare» a trupurilor omenești, Sfîntul Apostol Pavel, vorbind despre învierea morților, zice : «Așa va fi și învierea morților - seamănă-se trup stricăcios, scula-se-va trup nesticăcios (I Cor. XV, 42). Iar Mîntuitorul Hristos zice : «La înviere, nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci vor fi ca îngerii lui Dumnezeu din cer !» (Matei XXII, 30).

Pentru a ajunge la această fericită stare, creștinul este dator să ducă, încă aici pe pămînt, o viață cu adevărat îngerească, să-și schimbe viața spre mai bine, să lupte pentru transformarea în condiții tot mai bune a vieții semenilor săi.

Așa cum ne învață Sfîntul Apostol Pavel, creștinul este o făptură nouă, o ființă îmbunătățită, care pe zi ce trece crește în Hristos, pînă ce ajunge la vîrsta hărbațului desăvîrșit, capabil de îndumnezeire prin har. La această stare nu se poate ajunge decît numai printr-o schimbare a felului nostru de viață : prin purificare și lepădare de patimi, prin rugăciune, prin căutarea păcii cu toți oamenii și urmarea ei, printr-o trăire lăuntrică cu Hristos, care să ne poată îndreptăți a mărturisii : «Mie a vieții este Hristos, și a muri este un câștig» ; sau : «De acum nu mai sînt eu cel care trăiesc, ci Hristos trăiește în mine».

Luminatul praznic al Schimbării la Față a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos este un prilej de aleasă reculegere sufletească și izvor de sfînte învățături pentru noi creștinii. Să mulțumim cu adîncă recunoștință atotputernicului Dumnezeu pentru bogatele daruri revărsate asupra noastră la acest praznic și să dovedim neîncetat, prin fapte, că sîntem următori și împlinitori ai poruncilor Sale.

Pr. DUMITRU ALEXANDRU

Iubirea creștină față de aproapele poate fi cuprinsă în două cuvinte: bună-voință și binefacere.

Numai bunăvoința nu-i de ajuns. «Să nu iubim numai cu cuvântul și cu gura, ci cu faptă și cu adevărul» -- ne îndeamnă Sfântul Evanghelist Ioan (I Ioan III, 28; cf. Iacob II, 15—16). Iubirea afectivă este necesară dar ea trebuie să devină și o iubire efectivă.

Altfel, ca și credința fără fapte, este moartă și stearpă.

Dar, trebuie precizat, de asemenea, că nici faptele de ajutorare a semenului nu pot fi considerate acte de iubire decât dacă sînt izvorite dintr-o inimă binevoitoare și jertfelnică. Acest adevăr este subliniat de Sfântul Apostol Pavel cînd spune: «Și chiar dacă mi-aș da trupul să fie ars și n-aș avea dragoste, nu-mi folosește la nimic» (I Corinteni XIII, 3).

De aici urmează că nu iubim cu adevărat creștinește cei ce ne mărginim să compătimim pe aproapele numai în inima noastră și numai prin cuvinte, fără a-l ajuta cu fapta. De asemenea, nici cîi ce facem fapte de ajutorare, dar nu din dorința de a face bine aproapelui, ci din interese egoiste pentru laudă, onoruri, interese de tot felul ș.a. nu iubim creștinește, căci urmărim binele nostru propriu și nu pe al aproapelui nostru.

Dar în ce constă mai concret acest bine al aproapelui, pe care ne străduim să-l realizăm prin virtutea iubirii creștine?

Sfînta noastră Biserică ne lămurește pe deplin în cite feluri mai însemnate putem dori și face bine semenului nostru.

Astfel, în Mărturisirea Ortodoxă, sînt arătate șapte feluri de bine cu privire la trup și alte șapte cu privire la suflet.

Cu privire la trup, acestea sînt: hrănirea celor flămînzii, adăparea celor însetații, îmbrăcarea celor goi, cercelarea celor în necazuri și nevoi și a celor bolnavi, găzduirea călătorilor și grija de cei morți.

Cu privire la suflet, faptele iubirii sînt: întoarcerea la calea adevărului și a virtuții a celor rătăciți și păcătoși, învățarea celor neștiutori și nepricepuți, slăuirea la vreme, rugăciunea pentru aproapele, mîngîierea celor întristați, nerăzbunarea pentru răul ce ni se face și iertarea.

Iată în cite feluri trebuie să facem bine aproapelui nostru în virtutea iubirii creștine.

Trebuie să reținem că ni se poruncește să iubim nu numai pe cei ce ne iubesc, ci și pe vrăjmașii noștri. Și tocmai în iubirea vrăjmașilor stă noutatea și puterea creatoare a iubirii creștine. Căci este ușor să iubim pe cei ce ne iubesc, dar este greu să iubim pe cei ce ne urăsc și ne fac rău. Totuși, Dumnezeu ne cere acest mare efort pentru că, dacă prin iubirea prietenilor nu realizăm un prea mare progres, prin iubirea vrăjmașilor aplicăm metoda cea mai bună spre a-i îndrepta pe aceștia, numai astfel lărgindu-se cercul celor buni.

Într-adevăr, numai cel dușmănit izbutește să îmbuneze pe cel ce-l dușmănește, numai el posedă apa care poate stinge focul din inima celui ce urăște.

Iubirea arătată față de dușmanul tău fiind neașteptată, îl face să se culture și să se dezmeticească — «îi toarnă cărbuni aprinși pe cap» — și-l ajută să se îndrepte.

Din iubirea vrăjmașului personal, rezultă un prim câștig și sigur: localizarea răului și apoi stingerea lui treptată, urmată cel mai adesea de o convertire în bine. Din dușman îl poți face prieten.

Dușmanul nostru este fratele nostru care, fiind stăpînit de ură, este în primejdie de a-și pierde sufletul. El are deci nevoie de ajutorul nostru, pe care numai noi îl putem da cu folos, căci numai iubindu-l noi îl putem salva. La primejdii așa de mari este nevoie de acte eroice, pe care Dumnezeu ne poruncește să le facem în locul și în numele Său, precum și cu ajutorul Său. De aceea, iubirea vrăjmașului este culmea cea mai înaltă a eroismului moral creștin și metoda cea mai eficace pentru întinderea binelui în lume.

Și acum să arătăm pe scurt care sînt motivele pentru care trebuie să iubim pe aproapele nostru.

Primul motiv este că aproapele nostru ne este de două ori frate: mai întii pentru că ne tragem toți din aceeași familie de oameni; apoi, pentru că avem toți același Părinte ceresc, al cărui chip îl purtăm toți deopotrivă; sîntem toți răscumparați prin jertfa Fiului Său și renăscuți printr-unul și același Duh Sfînt.

Prin iubirea de aproapele ne atragem milostivirea lui Dumnezeu (Matei V, 7); ne apropiem de Dumnezeu, ne asemănăm cu Dumnezeu și ne unim cu El (I Ioan IV, 16).

Iubirea față de aproapele este o dovadă a iubirii față de Dumnezeu și nedespărțită de aceasta. Ea este și semnul care deosebește pe creștinul adevărat (Ioan XIII, 35).

În sfîrșit, trebuie să iubim pe aproapele pentru că Dumnezeu ne poruncește ca fiind o condiție neapărată a mîntuirii și a fericirii noastre veșnice.

Din cele arătate și din propria noastră experiență rezultă că pe cînd ura produce numai certuri, suferințe, distrugerii și moarte, iubirea stă la temeliea păcii, a vieții adevărate și a progresului. Ea este izvorul creației, desăvîșirii și fericirii noastre.

De aceea, să ne străduim a înăbuși în noi pornirile egoiste, atît de înrădăcinate în firea noastră, și să ne deschidem larg porțile inimii și brațele spre a îmbrățișa cu dragoste de frate pe tot omul cu care venim în legătură, indiferent de neam, de credință sau alte condițiuni. Să fim simțitori la nevoile lui, sărindu-i în ajutor, potrivit cu nevoile lui și pe măsura puterilor noastre. Să folosim prilejul oferit de calamitățile naturale abătute asupra țării noastre spre a aplica și verifica iubirea noastră față de aproapele, alii cea afectivă, cît mai ales cea efectivă.

Să lărgim mereu iubirile închise la membrii familiei, la ai patriei sau la prieteni ca să realizăm pînă la urmă o adevărată horă a iubirii universale.

Să păstrăm legătura vie și permanentă cu Domnul nostru Iisus Hristos, care este nu numai Învățătorul și Pilduitorul desăvîrșit al iubirii de oameni, dar și izvorul puterii noastre iubitoare. El a spus «Fără Mine nu puteți face nimic» iar Sfîntul Apostol Pavel răspunde: «Pe toate le pot întru Hristos care mă întărește» (Filip. IV, 13).

Să rugăm pe Dumnezeu ca să inspire conducătorilor de popoare să aplice iubirea și în relațiile internaționale, căci numai astfel se poate instaura în lume o pace dreaptă și durabilă.

Să nu încetăm a cultiva iubirea față de aproapele, căci sîntem convinși că singura viață fericită alii aici pe pămînt, cît și dincolo, este viața în iubire.

Prof. C. PAVEL

LA TĂIEREA CAPULUI SFÎNTULUI IOAN BOTEZĂTORUL (29 August)

«Tu ești Acela care trebuie să vină sau să așteptăm pe altul?» (*Matei XI, 3*).

Sărbătorește astăzi Ortodoxia cu pietate și cu adâncire de gânduri, cu rugăciune și cu post, sfârșitul martiric al vieții Sfântului Ioan Botezătorul și înainte Mergătorul. Singele scurs pe tîpsia adusă Salomeii și prezentată Irodiadei, a mustrat și va mustra pînă la sfârșitul veacurilor, crima nedreaptă, răzbunarea crudă a femeii desfrîinate, robia crudă și imorală a viciului, roduri ale bogăției și măreției unui absolutism nedrept și găunos.

La masa viciului, la ospățul desfrîului și la jocurile păcatului, s-a produs o crimă pe care a osîndit-o veacurile și pe care o va judeca cu balanța credinței, tote generațiile de cristofori, care vor pronunța din forul cel mai înalt al conștiinței lor, sentința de condamnare a lui Irod, a Irodiadei celei ucigașe și a Salomeii, ce au făcut să cadă capul de ascet al Sfântului Ioan, despre care Iisus a spus: «dintre cei născuți din femei nu s-a ridicat nici unul mai mare ca Ioan Botezătorul» (*Matei XI, 11*).

Astăzi Ortodoxia își pleacă genunchii în fața acestei mărețe și memorabile personalități, cel mai mare și ultimul dintre prooroci, — heraldul, — crainicul ce a vestit apropiata venire a lui Iisus Hristos Mîntuitorul lumii. El a fost «glasul celui care striga în pustia arsă de păcate, umanitatea, vocea puternică, — asemenea lunetului — ce a strigat: «Pocățiți-vă, faceți loc în istorie, dați-vă la o parte toți gînditorii, practicanții, adepții, prietenii sau vrăjmașii vechilor filozofii și lăsați loc să vină, să pășească și să sfințească, să mîntuiască și să aducă pacea și fericirea oamenilor Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii».

Cu personalitatea sa ce a cuprins dimensiuni și forme neșterse pentru istoria iconomiei divine, Sfîntul Ioan Botezătorul ilustrează un moment de o importanță fără seamăn. El marchează «plinirea vremii» cea vestită de profeții anteriori, marchează punctul mișcării și începutul activității mesianice a lui Iisus, «începutul mîntuirii oamenilor».

Cu mult înainte încă proorocul Meleahi grăia: «Iată Eu trimit pe îngerul Meu, înaintea feții Tale care va găti calea înaintea Ta» (*III, 1*). Acest trimis al cerului, crainic al venirii apropiate a lui Hristos, încă din pîntecele maicii sale Elisabeta, a cunoscut apropierea și venirea Domnului. Astfel cuvintele Sfîntului Evanghelist Luca apar într-o și mai mare lumină, căci zice: «În zilele acelea sculîndu-se Maria, s-a dus degrabă la munte în cetatea Iudeii și intrînd în casa Zahariei, s-a închinat Elisabetei. Și cînd a auzit Elisabeta salutarea Mariei, a săltat pruncul în pîntecele ei și s-a umplut de Duhul Sfînt Elisabeta. Prin gestul Elisabetei, pruncul acesteia, viitorul Mergător Înainte, încă mai înainte de venirea sa în lume, a simțit prezența lui Hristos. De aceea Elisabeta repetă: «a săltat pruncul, cu bucurie în pîntecele meu» (*Luca I, 41—44*).

Deci, de dincolo de hotarele vieții, din zonele de creație și de zămislire a vieții, Sfîntul Ioan a simțit, a cunoscut, s-a bucurat și s-a închinat lui Hristos.

Apariția Sfîntului Ioan la Iordan reprezintă începutul activității sale profetice. Deși este cel mai mare și ultimul dintre prooroci, iar învățătura sa se apropie cel mai mult de evanghelie, el nu a scris nimic. Ca fiu al preotului Zaharia și al

Elisabetei el petrece retras în lume, în pustietate. În anul al cincisprezecelea al domniei lui Tiberiu Împăratul, insuflat de Duhul Sfânt, vine la Iordan ca să predice pocăința, îndreptarea morală și sufletească a oamenilor, fiindcă s-a apropiat Marele Împărat al cerului. Dealtfel, și venirea sa a fost așteptată de către prorocii Vechiului Testament, ca de a celui de al doilea Ilie (Isaia XL, 3—5), ca un glas care strigă în pustie. Deși nu-l vor asculta toți, deși în Iudeea nimeni nu-și va pregăti cu sinceritate calea inimii pentru primirea lui Dumnezeu, totuși Cuvîntul cel ceresc, într-un universalism nestrămutat, «va umple toată valea și tot muntele și dealul se va pogori; căile strîmbe se vor îndrepta, cele colțuroase se vor face netede» (Luca III, 5), toate greutățile vor dispărea să facă loc pentru ca toată lumea să vadă mîntuirea, să o dorească și să o primească.

La apariția Sfîntului Ioan omenirea avea o religie fixată, stabilită, în Tora și în Profeți, citită în templu și în sinagogi, experimentată de farisei și de cărturari. Cel de al doilea templu din Ierusalim era în picioare. Acolo jertfele ce se spălau la scaldătoarea oilor continuau a se aduce. Toți vorbeau, toți așteptau să vină Mesia-Hristos. Așteptau un Hristos-rege, care să vină glorios, triumfal, care coborînd din ceruri, cu sabia dreptății avea să răsplătească pe cei drepți și să pedepsească pe cei răi.

Era o religie firească, pe măsura omului, consolidată cu datele umane ale concepției și gândirii vremii. Prin ea se lauda măreția lui Dumnezeu și se proclama dreptatea simbolizată de legea lui Moisi prin *Talion*. Iisus va veni să răstoarne acest edificiu al credinții și gândirii religioase. El va face lucruri cu totul noi ce vor aduce o întregă revoluție în concepția religioasă pe care nu o cunoștea nimeni și pe care nici noi astăzi nu am reușit să o cunoaștem deajuns. Iisus va revela lumii un Dumnezeu bun, dulce și smerit cu inima, căci «Dumnezeu este iubire». Va arăta că totul este să iubești, nu cu o iubire fadă, sentimentală, ci cu o iubire inspirată și încălzită de duhul lui Dumnezeu. Hristos va împărți lumea nu alții în drepți și păcătoși, ci în cei care știu să iubească și cei care se lasă iubiți, în cei care cred în iubire și cei care refuză aceasta. Pentru toate acestea Iisus va da ca răsplată un singur lucru: *crucea*. Această răsplată unora le pare odioasă, chiar rușinoasă: a lua crucea și a urma Lui.

Sfîntul Ioan Botezătorul simțea și trăia aceste sentimente. Știa că această experimentare nu se poate face decît prin curățire și viață curată, degajare de balasturile conștiinței, prin pocăință și lacrimi. De aceea botezul său ce închipuie spălare, curățire fizică și morală, era un semn al pocăinței. Mulți vedeau acest botez numai formal și rivneau numai forma lui ca pe ceva modern al vremii, ca un curent ce avea să treacă repede. Aceștia veneau, nu îndemnați de o sinceritate deosebită, ci numai de dorința fățarnică de a apărea în fața altora ca fiind curăți. De aceea, într-o muștrare ce a rămas înscrisă în paginile de aur ale evangheliei, le spune: «Pui de năpîrci, care tîndeți să mușcați și să înveninați, în care totul este rău, este venin. Ce căutați ca în chipul acesta să scăpați de pedeapsa care vă așteaptă pentru faptele voastre? Faceți roduri vrednice de pocăință. Nu vă încredeți în noblețea neamului vostru și sub oblăduirea strămoșului vostru Avraam și să continuați a face rele, crezînd că el vă va apăra și vă va lua sub scutul său. De la voi cere Dumnezeu fapta, viață sfînlă, puritate, ca să primiți pe Hristos. Acum este momentul hotărîtor. Voi sinteți ca arborii. Securea, care este sentința dumnezeiască, vă așteaptă, să vă taie de la rădăcină și să vă arunce în foc dacă nu faceți roade vrednice, fapte bune» (Luca III, 7—9).

Ca un promotor al evangheliei ce va veni prin Hristos, Sfântul Ioan Botezătorul a atins multe dintre punctele de morală socială și economică a vremii sale. Veneau mulți și-l întrebau: «Ce să facem»? De aceea el recomandă milostenia, zicînd: «Cel ce are două haine să dea și celui care nu are și cel ce are bucate să facă asemenea». (Luca III, 11). Iată dar un semn al evangheliei. Veneau vameșii, care erau urîți și disprețuiți de popor, pentru meșteșugul lor spoliator, care luau taxe mai mari decît se cădea și acestora Iisus le spune: «Să nu cereți mai mult decît este rînduit prin legile romane» (Luca III, 12—13). Veneau ostașii romani, care în mîndria lor de stăpîni disprețuiau pe locuitorii Țării, fi înfruntau și-i calomniau. Acestora le spune: «Să se mulțumească cu solda lor, să nu asuprească, să nu clevească pe nimeni» (Luca III, 14).

Pe malurile Iordanului, cu apele sale limpezi, veneau însă și suflete curate ce zăboveau mai mult la picioarele Sfîntului Ioan și-i ascultau cuvintele sale. Printre ei vedem ucenici tineri, doritori de puritate și de sublim. Vedem pe Sfîntul Andrei, fratele lui Petru Apostolul, ce va deveni și el ucenic al lui Hristos, vedem pe Natanail și pe Filip. De la picioarele lui Ioan vor veni și vor trece ca ucenici ai Marelui Învățător pe care L-au cunoscut la Iordan și pe care arătîndu-L Ioan, le-a spus: «Iată Mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatul lumii». Acest moment constituie punctul central al activității profetice a Sfîntului Ioan. Iisus vine la Iordan. Sfîntul Ioan simte cu duhul său prezența lui Dumnezeu și-L întrebă: «Cum Tu care nu ai trebuință să te botezi vii la mine care nu sînt vrednic să pun mîna nu asupra capului Tău, dar nici să-ți dezleg cureaua încălțămintelor Tale». La împotrivirea lui Ioan, Iisus le răspunde: «Lasă acum că așa este de cuviință să împlinim toată dreptatea». Iisus se dă pildă vie la care omenirea să privească veșnic ca un ideal și să tindă a-l imita. Și în timpul botezului cerurile s-au deschis și Sfîntul Duh în chip de porumbel planează asupra lui Iisus, iar din înălțimi glasul Părintelui cereșc răsună într-o armonie treimică desăvîrșită: «Acesta este Fiul Meu cel iubit întru care bine am voit».

Concepția vieții morale impusă de Sfîntul Ioan celor din vremea sa atinge palatul lui Irod. În acesta imoralitatea și desfrîul pusesse stăpînire. Irodiada, fiica lui Aristobul, fiul lui Irod cel Mare, se desparte de soțul ei Filip și se însoțește cu fratele acestuia Irod Tetrarhul. Sfîntul Ioan auzind de acest lucru mustră aspru pe Irod, căpătîndu-și mînia acestuia și ura Irodiadei. De acum pentru Sfîntul Ioan vor începe zile grele și pline de suferințe. Intemnițat de Irod în pivnițele palatului Maherus, Sfîntul Ioan Botezătorul intră pe calea martiriului, pe calea jertfei sale pentru Iisus, Mîntuitorul Său. Ca un al doi-lea Simion ce a primit în brațele sale pe Iisus pruncul și a murmurat din inimă «Acum slobozește pe robul Tău Stăpîne», Sfîntul Ioan va murmura și el poate aceleași cuvinte, deoarece și-a văzut împlinită misiunea sa. Crucea vieții sale pe care i-a așezat-o pe umeri istoria iconomiei mîntuirii era nespuse de grea. Cu ea pășea pe drumul pe care va păși Hristos. În gîndurile și rugăciunile sale, marele profet și vizionar, Sfîntul Ioan Botezătorul experimenta filozofia crucii și roadele ei spirituale.

Și noi, de multe ori mărturisim în taina sufletului nostru că este grea, prea grea crucea noastră. O găsim de multe ori umilitoare, meschină pentru noi, pentru personalitatea noastră, pentru concepția sau pentru cultura noastră. Oricare alta ni se pare mai bună, mai ușoară, mai preferabilă, a vecinului, a celui dinaintea noastră, sau aceea pe care ne-am dori-o. Așteptăm mereu, mereu o alta. Una după gustul nostru, după puterea noastră. O cruce frumoasă, plină de noblețe, de dem-

nitare, dar aceea nu mai este o cruce, nu mai este crucea lui Hristos. Crucea pe care ne-o oferă Iisus este grea, pe măsura răsplătirii ce o dă: mîntuirea.

Toate aceste gînduri și simțăminte au fost trăite de Sfîntul Ioan Botezătorul pînă în ziua cînd la masa desfrîului și a păcatului, s-a cerut ca o încununare a orgiei, capul său ce a căzut datorită capriciului unei femei desfrîinate — Irodiada și a slăbiciunii unui tiran — Irod... și ochii aceia deschiși pe tîpsia de aur oferită de Salomeia Irodiadei, au scînteiat și ca două săgeți s-au înfipt în inima Irodiadei ca o dîmstrare de dincolo de moarte.

Acolo, în temniță, Sfîntul Ioan a primit răspunsul tainic din inima sa care îi confirma că totul merge bine, că împărăția cerurilor pe care el o vestise creștea și se mărea, că Marele Învățător ducea mai departe misiunea sa pentru mîntuirea omului, și avea convingerea că Acela pe care Îl așteptase venise și murea fericit că rănșesese credincios Acelui pe Care Îl aflase.

Și azi, la praznicul Tăierii Capului Sfîntului Ioan Botezătorul, după ce gîndurile noastre împletite cu rugăciunea au ingenuchiat în fața momentelor celor mai de seamă din viața sa, din viața marelui profet și Crainic al venirii pe pămînt a lui Hristos Domnul Păcii și Mîntuitorul lumii, să depunem în fața icoanei sale buchetetele de flori ale recunoștinței, rugîndu-l să aducă în viața și în inimile noastre bucuria pe care a adus-o în lume opera mîntuitoare a Fiului lui Dumnezeu, Marele Păstor.

Pr. DAVID POPESCU

ÎNVĂȚĂTURA DE CREDINȚĂ CREȘTINĂ ORTODOXĂ

Cuvînt despre Taina Sfintei Mărturisiri

Fiecare dintre noi își poate aminti cu bucurie, cum pe timp de primăvară, toată natura înconjurătoare se deșteaptă către o viață nouă. Între alte frumuseți ale primăverii, putem vedea pomii roditori cu ramurile încărcate cu flori, așa de frumoase și de plăcut mirositoare, încît și albinele harnice le dau grai de viață prin zumzetul lor plăcut, în stringerea nectarului pentru mierea stupului.

La această privescîte încercăm un sentiment de încîntare, de voie bună și de însemnare sufletească. Aceiași pomi, cari pe timp de iarnă erau înghețați, triști și lipsiți de orice semn de viață, acum deodată își îndreaptă spre cer ramurile, împodobite cu flori bine mirositoare, pline de viață, culoare, cum nici o mină omenească nu poate să le făurească.

Copiii își întrebă părinții, ori bunicii lor, cum este cu putință ca pomii cei triști și amorțiți pe timpul iernii să devină, acuma primăvara, așa de înfloriți și plini de verdeață. Cînd li se explică puterea binefăcătoare a razelor calde ale soarelui, care primăvara se apropie de noi, atunci ei se declară mulțumiți și liniștiți. Ei pot înțelege cum se va

pomului se desgheață sub căldura soarelui și în noua atmosferă de lumină, căldură și umezeală a ploilor de primăvară, pomul trece la viața deplină, către înmugurire, înflorire, creștere și rodire. La toate acestea se adaugă și îngrijirea cu munca bunului gospodar.

Noi, credincioșii Bisericii noastre strămoșești, avem prilejul să vedem și la om o înflorire, după trezirea din viața amorfă de răceala păcatului, către o viață nouă, cu înfățișările primăverii sale duhovnicești. Insuși omul poate să iasă din înghețarea păcatului, de-l ține înțepenit în cele rele, să se trezească la gânduri mai bune și să-și călăuzească viața de toate zilele către fapte bune și frumoase, mulțumitoare și pentru sine și pentru semenii săi. Cine n-a văzut cum dintr-un om răufăcător și plin de păcate, să devină un om cu suflet curat, îndreptat, plin de virtuți morale, vrednice de binecuvântarea lui Dumnezeu? Ba de multe ori, foarte bun între cei buni, precum avem atâtea exemple în istoria Bisericii creștine universale, începând cu Sfinții Apostoli și continuând cu atîția Sfinți, a căror viață de altă dată a rămas în amintirile trecutului.

Tocmai la această fericită transformare a omului vine să-l ajute Creștinismul, în atmosfera de primăvară a Bisericii noastre strămoșești, cu așezămintele ei dumnezeiești și strădania slujitorilor ei. Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, care a fost și a rămas pentru veșnicie «Soarele dreptății», precum îl cîntă creștinătatea, își desfășoară prin razele Sale dumnezeiești încontinuu lucrarea Sa binefăcătoare de lumină și căldură dumnezeiască asupra sufletului omenesc, încreștinat și îngrijit în grădina Bisericii noastre creștine. Dacă razele soarelui ceresc au atîta putere transformatoare asupra naturii ce re înconjoară, razele Creatorului întregului univers, văzut și nevăzut, prin Harul Său dumnezeiesc au puterea de a pătrunde pînă-n adîncul inimii omenеști, spre a o înflori, spre a o încălzi, lumina și înflori, spre o viață nouă și plină de roadele sale bune. Pentru aceasta și omul trebuie să se apropie mai mult de Domnul Iisus Hristos și să primească cu încredere îngrijirea cu strădanie a slujitorilor Săi.

Marele mister dumnezeiesc al curățirii omului de uscăciunea și răceala păcatului săvîrșit după primirea Sfintului Botez și al tămăduirii prin renașterea înfloritoare către virtute este al Sfintei Mărturisiri, instituită de Domnul Iisus Hristos și transmisă Bisericii prin Sfinții Săi Apostoli. Este una din cele șapte Sfinte Taine ale Bisericii noastre strămoșești. Însemnătatea ei este atît de mare, încît Sfinții Părinți au apreciat-o ca pe un al doilea Botez al vieții creștinului. Asupra acestei Taine a Sfintei Mărturisiri, ori a Pocăinței, vom poposi acum cîteva clipe.

Începutul și sfîrșitul Evangheliei, precum și mare parte din cuprinsul ei se referă la binefacerile Pocăinței: «*Pocăiți-vă că s-a apropiat împărăția cerurilor*» era începutul propovedirii Sfîntului Prooroc Ioan Botezătorul, (Matei III, 2), după cum Domnul Iisus Hristos, la începutul propovedirii Sale în Galileia, avea să rostească: «*Pocăiți-vă căci s-a apropiat împărăția cerurilor*» (Matei IV, 17). Insuși menirea

venirii Domnului pe pământ a fost pentru pocăința și îndreptarea celor păcătoși : (Luca V, 32, Matei IX, 13). Pildele Domnului Iisus Hristos, despre Pocăință și despre bucuria pentru îndreptarea celui păcătos, ocupă locuri de seamă în cuprinsul Evangheliei și ne conving de acest adevăr.

Pentru marea însemnătate a Pocăinței de păcate și a mărturisirii lor, însuși Domnul Hristos după Sfânta Sa Înviere, înainte de a se înălța la ceruri, le-a încredințat Ucenicilor Săi puterea de a ierta păcatele, prin minunata lucrare a Duhului Sfânt ; «*Luați Duh Sfânt, cărora veți ierta păcatele, ie vor fi iertate și cărora le veți ține vor fi ținute*» (Ioan XX, 22—23). Același adevăr scris la sfârșitul evangheliei, de Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan este comunicat și de Sfântul Apostol și Evanghelist Matei, care a scris : «*Adevăr grăiesc vouă : Oricite veți lega pe pământ, vor fi legate și în cer*» (Matei XVIII, 18). Deci a fost firesc ca Biserica noastră strămoșească, dintru începuturile Creștinismului primar, să cinstească mărturisirea și iertarea păcatelor ca pe o Sfântă Taină, ce se săvârșește de urmașii prin har ai Sfinților Apostoli, Arhieriei și Preoții Bisericii creștine. După cum, însăși săvârșirea Tainei Sfintei Mărturisiri respectă întru totul aceste lumini ale Evangheliei, cu îndreptățirea lor în textul rugăciunilor ce se rostesc.

Mai întâi, ne dăm seama cu toții, că nu este om în lume care să nu greșească, precum rostim și în rugăciunile Sfintei Mărturisiri : «*Și în orice chip, ca un om purtând trup și viețuind în lume, a fost înșelat de diavolul sau în cuvânt, sau în faptă, sau cu știința sau cu neștiința...*» (Rugăciunea a doua din *Aghiasmatar*). În smerenia acestei conștiințe creștine scria însuși Sfântul Apostol Pavel, mărturisind : «*Căci nu ceea ce voiesc, aceasta săvârșesc, dar ceea ce urăsc, aceasta fac. Iar dacă fac ceea ce nu voiesc, recunosc că legea este bună...*» (Romani VII, 14—16). Astfel fiecare creștin trebuie să-și cerceteze cugetul și să-și amintească ceea ce a putut greși, fie față de iubirea lui Dumnezeu pentru oameni, fie împotriva dragostei noastre pentru aproapele, despre care vom fi întrebați odată, la suprema judecată (Matei XXV, 31—46).

Recunoașterea păcatelor în cugetul nostru trebuie însoțită de o adincă pocăință, de întristare și de gândul de a părăsi aceste păcate și a alunga izvorul lor din sufletele noastre. Lacrimile pocăinței depline au fost binecuvântate cu tertare de Domnul Hristos. Această întristare plină de căință era încurajată de Sfântul Apostol Pavel, când scria : «*Acum mă bucur, nu pentru că v-ați întristat, ci pentru că v-ați întristat spre pocăință*» (II. Corinteni VII, 9). Așa se explică faptul că încă din prima rugăciune a Sfintei Mărturisiri, pe care creștinul o ascultă în genunchi, putem auzi chemarea Bisericii noastre strămoșești către această pocăință sufletească a celui ce vine să se mărturisească, pornind de la pocăința psalmistului, proorocul rege David : «*Dumnezeule, Mîntuitorul nostru, care prin proorocul Tău Natan ai dăruit lui David, cel ce s-a pocăit iertare pentru păcatele lui și ai primit rugăciunea lui Manase pentru pocăința lui, însuși și pe robul Tău acesta (N), care se căește de păcatele ce a făcut, primește-l, cu sfînta Ta iubire de oameni...*» (*Aghiasmatar*).

Preotul duhovnic, după citirea rugăciunilor Sfintei Mărturisiri, cu deplină bunătațe sufletească și cu fața senină, așezat pe scaunul duhovniciei, primește în fața sa pe rind câte unul din credincioșii ce înge-nunchează spre a se mărturisi. Avînd în față icoana Domnului Iisus Hristos, preotul îl încredințează pe credincios că însuși Domnul primește și ascultă această mărturisire, iar el este numai martorul de față pentru cele mărturisite, precum spune și textul din cartea sfîntă : «Iată fiule, Hristos stă nevăzut, primind mărturisirea ta cea cu umilință... Iată și sfînta Lui icoană înaintea noastră este. Și eu sînt numai un martor, ca să mărturisesc înaintea Lui toate cite-mi vei spune mie»... (*Aghiasmatar*).

Mărturisirea păcatelor trebuie să fie deci sinceră și cutremurătoare întru cîință, ca înaintea lui Dumnezeu. Lui Dumnezeu, Cea ce vede toate, nu i se poate nimic ascunde. Trebuie să fie tot așa de sinceră ca și mărturisirea lui Zahau înaintea Domnului venit în casa sa, ca și a vameșului cutremurat întru smerenie și pocăință îndurerată, ca și a femeii păcătoase ingenunchiată la picioarele Mîntuitorului, ca și a fiului risipitor revenit cu cîință la tatăl său, ca și a tilharului răstignit lingă Domnul pe înălțimea Golgotei. Psalmistul prooroc David și-a scris pentru vecinicie cîința în psalmii săi precum putem auzi cu toții : «Păcatul meu l-am cunoscut și fărădelegea mea n-am ascuns-o. Zis-am : Mărturisi-voi fărădelegea mea Domnului și Tu ai iertat nelegiuirea păcatului meu» (Psalmul XXXI, 5—6).

Dacă la cercetarea medicului nu trebuie să ascundem nici o suferință, ori rănire trupească, cu atît mai mult la Sfînta Mărturisire nu trebuie să ascundem nici un păcat. Cu cît mărturisirea păcatelor este mai sinceră și mai completă, cu atît tămăduirea sufletească a iertării și a ștergerii păcatelor este mai deplină, precum spun și cuvintele cărții sfînte, ce se rostesc de preotul duhovnic : «Iar de vei ascunde de mine ceva, să știi că toate păcatele îndoite le vei avea. Ia seama dar, de vreme ce ai venit la doctor, să nu te întorci nevindecat.» (*Aghiasmatar*).

Canonul răscumpărării păcatului, ce se dă de către preotul duhovnic în legătură cu păcatele săvîrșite, trebuie îndeplinit cu toată conștiința creștină. Rugăciuni de pocăință, postul și faptele bune către aproapele nostru, sînt de obicei epitiimiile ce se dau spre împlinire. Precum învăța Sfîntul Părinte Ioan Gură de Aur într-una din cele nouă omilii despre Taina Sfintei Mărturisiri binefacerile au o însemnătate foarte mare. «Aripile binefacerilor sînt foarte puternice, ele străbat aerul, ele trec dincolo de lună, ele se ridică mai presus de razele soarelui și ajung pînă la cea mai mare înălțime a cerurilor. Dar nici aici nu se opresc, ci străpungînd chiar cerurile, lasă în urma lor legiunile de îngeri, cetele arhanghelilor și toate puterile cele de sus, încît ajung și se prosternează înaintea tronului lui Dumnezeu... Insuși Mîntuitorul a spus aceasta. Întrucît ați făcut unuia dintre ai Mei prea mici, Mie Mi-ați făcut (Matei XXV, 40). (*Omilia III, 1*).

Încrederea credinciosului în iertarea lui Dumnezeu, hotărîrea de a nu mai păcătui și a începe o viață nouă, sînt îndatoriri sufletești de mare însemnătate. Tocmai aici, precum știm din atîtea exemple sfînte,

stă toată frumusețea și dumnezeiasca noblețe a Creștinismului, — de a îndrepta din rătăcire, de a înălța viața omenească de la cădere, de a readuce mlădița la coarda viței, la butucul cel dătător de putere, care este și rămîne Domnul Hristos. Adevărul acesta îl rostește preotul duhovnic către cel ce s-a mărturisit spunîndu-i : «Iată de acum de toate acestea (păcate) dator ești să te păzești, de vreme ce te-ai botezat cu al doilea botez, după rînduiala Tainelor creștinești. Pune, dar, de acum început bun, nădăjduind spre Dumnezeu, Cel ce poate să-ți ajute ; și mai virtos te păzește ca să nu te mai întorci la greșelile acelea ce le-ai făcut, ca să nu fii de rîs și batjocură diavolilor lumii» (*Aghiasmatar*).

După cum, bunătatea, dragostea și mila lui Dumnezeu pentru om sînt nemărginite, precum și marea bucurie pentru îndreptarea celui păcătos. Către această milostivire a lui Dumnezeu se îndreaptă rugăciunile preotului duhovnic, care rostește ținînd epitrahilul pe capul credinciosului îngenunchiat : «Stăpîne, Doamne Dumnezeule. Cel ce ești mîntuirea robilor Tăi, îndurate și îndelung răbdătorule, Căruia îți pare rău de răutățile noastre și nu voiești moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu, însuși și acum milostivește-Te asupra robului Tău (N) și-i dă lui chip de pocăință...» (*Aghiasmatar*).

Urmează apoi dezlegarea și iertarea păcatelor celui ce le-a mărturisit, prin harul Domnului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos, pe care L-a invocat dintru început, preotul duhovnic, că este de față, dar în chip nevăzut, spre a primi mărturisirea. Domnul Iisus Hristos este acel ce dă iertarea, preotul duhovnic fiind numai slujitorul Său, întru smerenia nevredniciei lui față de Dumnezeirea cea desăvîrșită. Acesta este adevărul, pe care-l rostește preotul în azul celui ce primește dezlegarea și este însemnat cu chipul Crucii pe cap, în ascultarea cuvintelor : «Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos, cu harul și cu îndurările iubirii Sale de oameni, să te ierte pe tine fiule (N) și să-ți lase ție toate păcatele. Și eu, nevrednicul preot și duhovnic, cu puterea ce-mi este dată, te iert și te dezleg de toate păcatele tale, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfintului Duh». (*Aghiasmatar*). Prin această dezlegare, preotul duhovnic, ca urmaș prin harul dumnezeiesc al Sfinților Apostoli, împlinește misiunea încredințată lor de Domnul Iisus Hristos după dumnezeiasca Sa Înviere. (Ioan XX, 22—23).

Astfel s-au desfășurat la cel mărturisit, pe rînd, toate etapele sufletești din pilda fiului risipitor : de ispitire, de cădere în păcat, de trezire, de căință, dorința de îndreptare, întoarcerea, mărturisirea cu smerenie, primirea iertării și deplina îndreptare (Luca XV, 11—32). După cum harul iertării a confirmat bunătatea părintelui fiului risipitor.

Canonul dat de către preotul duhovnic pentru cel ce s-a mărturisit este după felul păcatelor pe care le-a săvîrșit. Căci nu toți se pot împărtăși cu Sfintul trup și sînge al Domnului Iisus, precum arată învățătura despre canoane, scoasă din Canoanele Sfințelor Sinoade și ale Sfinților Părinți și cum trebuie date pentru fiecare păcat. Celui ce este nevrednic de Sfînta Împărtășanie i se dă să bea aghiasmă mare, amînîndu-se împărtășirea, precum spun cuvintele cărții sfînte : «Fiule, ațiția

ani poruncesc dumnezeieștii Părinți să nu te împărtășești cu Sfintele Taine, ci numai să bei aghiazmă mare» (*Aghiasmatar*).

Deci Taina Sfintei Mărturisiri este Taina prin care credinciosul primește de la însuși Dumnezeu iertarea păcatelor mărturisite preotului duhovnic cu smerenie, deplină căință și hotărîrea de a nu mai păcătui.

Meditînd cu deplină credință și înviorarea evlaviei noastre creștinești la această fericită întîlnire a harului dumnezeiesc cu smerenia și înflorirea sufletului creștinului ,prin Taina Sfintei Mărturisiri, desprindem marea ei însemnătate. Se poate spune că sufletul creștinului încărcat odinioară cu păcate, prin Sfînta Mărturisire a trecut printr-o adevărată renaștere, ca printr-un al doilea Botez, după rînduiala tainelor creștinești. Căci ce poate fi mai înălțător, decît de a trece omul de la păcat la virtute, de la întuneric la lumină, de la înghețarea cea rece a păcatului la înmugurirea și înflorirea virtuții, de la moarte la viață ? Acel mare fenomen al înmuguririi și al înfloririi sufletului, purtătoare de virtuțile morale creștine se poate petrece în fiecare dintre noi creștinii, prin Taina Sfintei Mărturisiri, sub razele luminoase și dătătoare de viață ale harului dumnezeiesc, dacă vom mărturisi cu, toată smerenia, cu toată sinceritatea, cu deplină căință și cu dorința de a nu mai repeta păcatele săvîrșite precum și cu hotărîrea de a nu mai greși.

Să folosim deci prilejul celor patru posturi din timpul anului bisericesc, ori cel puțin al Sfintelor Paști, de a ne mărturisi spre a trece fiecare din noi prin această primăvară a razelor «Soarelui dreptății», Domnul Iisus Hristos, care ne-a dăruit această sfîntă Taină prin sfinții Săi apostoli. Să ne apropiem cu dragoste și încredere de slujitorii Domnului, în Biserica strămoșească, spre a ne curăți, prin Taina Sfintei Mărturisiri sufletele și viața, pentru a fi vrednici de a ne apropia de Sfîntul Potir și a ne împărtăși cu Domnul și Mîntuitorul Hristos, care pururea ne cheamă, spunîndu-ne tuturor, cu dragoste și blîndețe : «Eu sînt vița, voi sinteți miădițele. Cel ce rămîne în Mine și Eu în el, acesta aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic» (Ioan XV, 5).

Pr. MIHAI BULACU

MATERIAL OMILETIC NEGLIJAT

Cînd scriu aceste rînduri, am în față majoritatea cărților de predici scrise sau traduse prin oboseala sfințiților slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române.

În toate aceste cărți de predici, subiectele, temele, care formează izvorul învățăturilor, sînt luate din Sfintele Evanghelii care se citesc în duminicile și sărbătorile din anul nostru bisericesc.

Dar, în cadrul serviciilor noastre religioase se citesc «*Apostolii*» care cuprind atâtea învățături religios-moral-sociale și care înseamnă tot atâtea izvoare pentru predicile noastre. Nu știm însă din care cauză materialul omiletic — învățăturile atât de importante pentru viața creștin-socială a noastră aflată în acești Sf. Apostoli — a fost și este neglijată de predicatorii și preoții noștri cu cuvîntul și cu scrisul.

Cercetînd cărțile vechi de la bisericile din parohie, am găsit și cartea *Cuvinte la Apostolii Duminicilor de peste tot anul*, «Tipărite acum în zilele Prea luminatului și Prea Înălțatului Domn Barbu Dimitrie Știrbei». Cu binecuvîntarea și toată cheltuiala iubitorului de Dumnezeu Episcop al Sfintei Episcopii Buzău, D. D. Filotei. În Tipografia Sf. Episcopii Buzău, anul 1853, octombrie 10».

Cartea este tradusă în românește, fiind scrisă în original și avînd ca autor pe prea fericitul întru pomenire și sfințitul dascăl Nichifor Teotoke, arhiepiscopul Astrahanului.

«Toată viața acestui strălucit dascăl al bisericii a fost un șir neînrînat de lupte și jertfe adevărat evanghelicești și de propoveduirii apostolicești, a căror țintă a fost întărirea în credință și în fapte bune a creștinilor dreptcredincioși și întoarcerea în rîndurile bisericii și în calea mîntuirii a aceluia care erau căzuți din credință și rătăciți.

«Marele izvor al apostoliceștilor sale propoveduirii au fost recunoscute și incununate nu numai de dreptcredincioasa Biserică a Rosiei, unde a și păstorit turma lui Hristos, dar și de toată plinirea obștii creștinești dreptcredincioase. Nemuritoarele lui scrieri sînt și vor fi în biserică comoara neprețuită și de adîncă mult de înțelepciune, de viață și hrană sufletească pentru orice fiu dreptcredincios al Bisericii».

«Cartea ce ți se dă în mîini, iubite cetitorule, este una din prețioasele scrieri a acestui mare și strălucit dascăl. Ea cuprinde cuvintele morale la Apostolii Duminicilor de peste tot anul. Pricina că s-au retipărit numai cuvintele lui deosebite, fără tilcul la Apostoli, este că făcîndu-se cartea mai mică, să poată mai bine a o avea orișicine, și astfel să poată a se îndulci și a se folosi de aceste cuvinte morale».

«Numai dorința de a se lumina și spori în cele bune, și plăcută lui Dumnezeu credincioasa turmă, ce pronia Dumnezeiască ne-a încredințat și rîvna pentru fericirea duhovnicească a fiilor bisericii noastre ne-au îndemnat a retipări aceste folositoare cuvinte, mai îndreptate pe cît au fost cu puțință spre a nu fi lipsiți doritorii de cetire și de înaintare în credință și fapte bune, de o asemenea comoară, care acum prea rar și cu anevoie se află».

«Prin cetirea ei, dacă o ve-ți ceti-o însă cu sirguintă și luare aminte, se va răsădi în inima voastră dragostea față de Dumnezeu și către aproapele, care este plinirea a toată fapta bună».

Din această prefață vedem că este retipărită și luată din Apostolii Domnului numai partea morală. Prima dată și complet a fost tipărită și tradusă în timpul Mitropolitului Veniamin Costache după anul 1840.

Avînd în față această carte ce putem învăța pentru munca noastră pastoral-misionar-socială ?

a) Ierarhii sfintei noastre biserici și-au dat seama de importanța învățăturilor pe care le cuprind «Apostolii» cari se citesc în Duminici și de aceea i-au tradus în românește de acolo unde i-au găsit și le-au pus la îndemână preoțimii și creștinilor dornici de a se hrăni sufletește din aceste învățături sfinte. b) Cercetînd această carte văd că la sfîrșitul ei preotul și cîntărețul de acum peste 90 de ani al acestei parohii au scris cu creionul un fel de «tablă de materii» punînd în dreptul fiecărui Apostol pagina și tema — învățătura pe care o cuprinde. — c) Vom găsi învățături foarte importante ca : 1) religios-morale — 2) pastorale 3) sociale despre unire, pace, spiritul de sacrificiu, despre muncă și altele.

Am fost la cursurile de îndrumare pastoral-misionar-social, la Conferințele de Orientare cînd se slujea și se ținea și predică ; tema dată — pentru predică — din Apostolii Duminicilor sau a zilei cînd se ținea Conferința ori cursurile de îndrumare —, lipsea. Ori acești Apostoli care sînt luați în majoritate din epistolele Sf. Apostoli Pavel, Iacob, Petru, Ioan, cuprind atîtea învățături și atît de mult folositoare pentru creștinii noștri !

Preotul nu ar trebui să aștepte îndemn și exemplu din altă parte. El păstorește atîția ani, poate zeci de ani într-o parohie ; în acest timp el repetă de atîtea ori Sf. Evangheii și Apostolii care se citesc în duminici și sărbători.

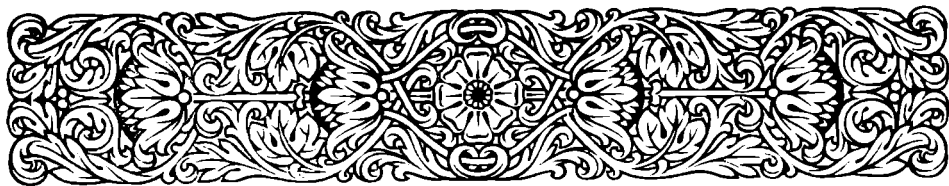
Are destul timp să predice și să împărtășească păstoriților săi nu numai învățăturile Sf. Evanghelii dar și învățăturile Sf. Apostoli care se citesc în timpul serviciilor divine pe care le săvîrșesc.

Pe lîngă planul predicilor din Evanghelii trebuie să aibă și planul predicilor din Apostoli.

Dar care preot va face aceasta ? Acela care va considera predica absolut punct principal al cultului divin și în cazul acesta nu se va mulțumi niciodată cu o Sf. Liturghie săvîrșită fără predica și cateheza respectivă ținută în fața credincioșilor. Tot acest preot sau mai degrabă acești frați preoți ostenitori în predicarea cuvîntului dumnezeiesc și apostolicesc, în catehizarea creștinilor va găsi un alt material omiletic neglijat de noi și tot așa de important : *slujbe din Duminici și Sărbători*. O, cită măiestrie, cită adîncime de viață creștină, cită simțire cu adevărat umană au îmbibat aceste sf. slujbe alcătuitoarii lor ? ! ! Deci să le folosim și pe acestea.

Cît de mult ne-ar veni în ajutor, ne-ar îndemna, chiar dacă în paginile revistelor B.O.R. am găsi exegeza foarte pe scurt și a epistolelor din Noul Testament și predica cu izvoarele din cele două materiale omiletice neglijate pînă acum : Apostolii și Sf. Slujbe.

Pr. I. N. OPORAN

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(Iulie - august)

PENTRU COOPERAREA ȘI PRIETENIA ÎNTRE POPOARELE LUMII. — Între 26 iunie și 1 iulie 1970, la invitația președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, și a soției sale, Elena Ceaușescu, Maiestățile Lor Imperiale Mohammad Reza Pahlavi Aryamehr, șahișahul Iranului și împărăteasa Farah Pahlavi, au făcut o vizită oficială în Republica Socialistă România.

Înalții oaspeți au vizitat, cu acest prilej, întreprinderi industriale și instituții social-culturale din București, Craiova și litoralul Mării Negre. Peste tot, poporul român le-a făcut o primire călduroasă.

În cadrul convorbirilor oficiale ce au avut loc între președintele Consiliului de Stat și șahișahul Aryamehr au fost discutate probleme legate de stadiul actual al relațiilor bilaterale precum și probleme ale situației internaționale.

Cei doi șefi de stat au constatat dezvoltarea continuă a relațiilor de prietenie dintre România și Iran — dezvoltare ce are loc în deplină concordanță cu interesele popoarelor român și iranian, cu dorința lor de pace și colaborare internațională. Printre măsurile hotărâte a fi întreprinse în scopul dezvoltării acestor relații se numără și aceea referitoare la înființarea în cadrul Comisiei mixte guvernamentale româno-iraniene, a unor comisii pe ramuri principale de cooperare.

În scopul mai bune cunoașteri și apropieri între cele două popoare, părțile s-au pronunțat pentru dezvoltarea colaborării culturale și tehnico-științifice reciproc-avantajoase.

În comentariile făcute cu privire la vizita șahișahului Mohammad Reza Pahlavi Aryamehr în România, presa iraniană relevă primirea călduroasă făcută suveranilor iranieni la București, considerînd-o ca o expresie a sentimentelor de prietenie dintre popoarele României și Iranului. Ziarul «Kayman International» menționa că «Iranul și România au același limbaj și acționează în același mod pentru rezolvarea multor chestiuni de interes comun» avînd preocupări comune sau asemănătoare pentru instaurarea unui climat de pace în lume, pentru rezolvarea pe cale pașnică a tuturor conflictelor. «Convorbirile de la

București — arată cotidianul «Kayhan» — au debutat sub auspiciile declarațiilor făcute în ajun de șefii celor două state prietene, declarații ce au evidențiat dorința comună de coexistență pașnică, pace și securitate mondială, pe baza respectării reciproce a independenței și suveranității naționale».

Relațiile româno-iraniene reprezintă astfel un model de colaborare între state cu orinduirii sociale diferite.

COOPERAREA ȘTIINȚIFICĂ, FACTOR IMPORTANT ÎN REALIZAREA UNUI CLIMAT DE PACE. — La sediul U.N.E.S.C.O. din Paris, au avut loc, între 23—27 iunie, lucrările primei Conferințe a miniștrilor științei din statele europene membre ale U.N.E.S.C.O.

Această acțiune a fost întreprinsă în urma propunerii făcute de România în anul 1966, la cea de-a XIV-a sesiune a Conferinței generale a U.N.E.S.C.O. În scopul realizării proiectului adoptat cu acest prilej, țara noastră s-a oferit să găzduiască în 1968, reuniunea internațională de experți, care să pregătească ordinea de zi și documentele de lucru ale conferinței.

Conferința a reunit delegații din 30 de țări.

Ca observatori au participat reprezentanți ai unor state neeuropene membre ale U.N.E.S.C.O., trimiși ai secretarului general al O.N.U., reprezentanți ai unor organizații internaționale, ai agențiilor specializate din sistemul O.N.U., precum și ai unor organizații guvernamentale și neguvernamentale.

Delegația română a fost condusă de prof. Gheorghe Buzdugan, președintele Consiliului Național al Cercetării Științifice, care a fost ales vicepreședinte al conferinței.

Discuțiile ample ce au avut loc în cele patru comisii de lucru s-au soldat cu adoptarea de Conferința miniștrilor științei a unor concluzii și recomandări adresate U.N.E.S.C.O. și statelor membre europene participante ce au exprimat voința participanților de a conlucra pentru dezvoltarea cooperării științifice pe continentul european.

Recomandările cuprinse în documentul final al conferinței au evidențiat totodată aportul științei și tehnicii la instaurarea unui climat de pace, la destindere și colaborare între țările europene cu sisteme social-economice diferite. În documentul final a fost introdusă și propunerea delegației române cu privire la necesitatea respectării și în cooperarea internațională în domeniul științei, a principiilor fundamentale ale respectării independenței și suveranității naționale, a egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc.

Conferința miniștrilor științei din statele europene membre ale U.N.E.S.C.O., prin schimburile de opinii și păreri prilejuite, a constituit un pas spre colaborare între state, indiferent de regimul lor social-economic. Ea a deschis totodată noi perspective dezvoltării cooperării științifice, «ca un factor important în realizarea unui climat de progres și de pace».

«PACEM IN MARIBUS». — Vineri, 3 iulie a.c., s-au încheiat, în capitala Maltei, lucrările reuniunii «Pacem in maribus» (Pace pe mări), desfășurată sub auspiciile unui Centru de studii juridice din Santa Barbara

(S.U.A.). Participanții la reuniune au lansat un apel către toate țările lumii pentru realizarea unui acord internațional de folosire a fundului mărilor în scopuri pașnice și de protejare a mediului marin împotriva poluării.

Astăzi, în condițiile revoluției tehnice și științifice, de pe fundurile mărilor și oceanelor sînt scoase la iveală tot mai multe bogății.

Pornind de la constatarea că dreptul internațional a fost elaborat într-o perioadă cînd nu se întrevădea apariția unor mijloace de exploatare a bogățiilor din afara apelor teritoriale, participanții la reuniune au admis posibilitatea unor conflicte pentru disputarea bogățiilor de pe fundul mărilor și oceanelor.

Astăzi se impune mai mult ca oricînd luarea unor măsuri care să preîntîmpine apariția unor asemenea conflicte, să transforme mările în adevărate zone ale colaborării și păcii.

25 DE ANI ÎN SLUJBA PĂCII. — La 6 iulie, la Platul Națiunilor din Geneva, a avut loc ședința solemnă cu prilejul celei de-a 25-a aniversări a O.N.U. În numele guvernului elvețian ședința a fost salută de Hans Peter Tschudi, președintele Confederației Helvețiene. În ciuda existenței unor conflicte în lume — a afirmat vorbitorul — O.N.U. trebuie să rămînă instituția de neînlocuit în slujba păcii, a justiției și a progresului.

În cuvîntarea rostită cu acest prilej, U Thant, secretar general al Organizației Națiunilor Unite, a scos în evidență pericolul pe care-l reprezintă cursa înarmărilor și în special înarmarea nucleară, arătînd, totodată că, din totalul cheltuielilor militare, 10 la sută ar fi suficiente pentru obținerea de progrese simțitoare în țările în curs de dezvoltare.

Printre problemele cele mai importante ce se impun a fi rezolvate pentru asigurarea progresului omenirii se numără — arată secretarul general — rasismul «această insultă intolerabilă la adresa demnității umane». Eliminarea colonialismului reprezintă, de asemenea, o necesitate imperioasă pentru instaurarea păcii în lume.

«PACE, PROGRES ȘI COOPERARE INTERNAȚIONALĂ». — În cadrul manifestărilor organizate cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la înființarea Organizației Națiunilor Unite, la New York s-au desfășurat, sub auspiciile O.N.U., lucrările Adunării Mondiale a Tineretului. Organizată sub lozincă «Pace, progres și cooperare internațională», reuniunea a permis dezbateri asupra unor probleme ca pacea și securitatea lumii, dezvoltarea, educația, omul și mediul înconjurător.

Mulți dintre participanții la discuțiile premergătoare deschiderii lucrărilor au subliniat asemănarea, din punct de vedere al problemelor înscrise spre dezbateri, dintre Adunarea Mondială a Tineretului și conținutului «Delegației Națiunilor Unite pentru promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare» — document inițiat de România și adoptat la cea de-a XX-a sesiune a Organizației Națiunilor Unite.

Delegația română la reuniune a fost condusă de Vasile Nicolcioiu, secretar al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist. În discuțiile ce au avut loc înainte de deschiderea lucrărilor cu reprezentanții

români, membrii altor delegații au salutat propunerile României de a se dezbate, în cadrul O.N.U., probleme referitoare la tineret și educarea lui în spiritul păcii și dreptății.

În cuvîntul rostit la ședința de închidere a lucrărilor, secretarul general al O.N.U., U Thant, a subliniat semnificația acestei manifestări a tineretului din lumea întreagă.

Adunarea a adresat, în încheiere, un apel către sesiunea extraordinară a Adunării Generale a O.N.U., organizată cu prilejul comemorării a 25 de ani de la crearea Națiunilor Unite. Documentul exprimă necesitatea întreprinderii de măsuri menite să contribuie la încetarea tuturor conflictelor existente în lume.

S-a dat citire apoi, mesajului de salut al secretarului general al O.N.U., U Thant, în care se afirmă încrederea în posibilitățile tineretului de a contribui la discutarea și rezolvarea problemelor majore ale lumii contemporane.

MESAJ CĂTRE TOATE ORAȘELE LUMII. — La Leningrad a avut loc cel de al șaptelea congres mondial al orașelor înfrățite. Lucrările s-au desfășurat în cinci comisii.

Delegații români, printre care Ion Manciuc, primarul municipiului Iași, Romeo Bucșa, primarul municipiului Cluj, Constantin Măsorescu, vicepreședintele Consiliului popular al municipiului Craiova, au prezentat, în cadrul discuțiilor, comunicări primite cu mult interes.

Participantii la Congres, reprezentanți ai orașelor din numeroase țări, au adoptat un mesaj în care se subliniază necesitatea crescîndă a creării condițiilor pentru dezvoltarea colaborării între statele europene. În mesaj se cere, totodată, inițierea de măsuri care să aibă ca rezultat încetarea conflictelor existente în lume.

Încetarea cursei înarmărilor și dezarmarea — se arată, de asemenea, în mesaj — constituie «unul din mijloacele cele mai importante pentru obținerea păcii trainice în întreaga lume».

Viitoarea sesiune a Consiliului Executiv al Federației mondiale a orașelor înfrățite va avea loc în România, la sfîrșitul anului 1970.

ÎN INTERESUL CAUZEI PĂCII ÎN LUME. — Între 11—16 iulie 1970, la invitația președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Africa Centrală, generalul Jean Bedel Bokassa a fost oaspetele țării noastre.

Vizita a constituit, pentru înaltul oaspete, un prilej de a cunoaște mărețele realizări ale poporului nostru. Pretutindeni, solii poporului Africii Centrale au fost întâmpinați cu căldură.

Convorbirile ce au avut loc cu acest prilej între cei doi șefi de stat au decurs, după cum se subliniază și în Comunicatul comun dat publicității, într-o atmosferă prietenească și de înțelegere reciprocă.

În interesul celor două popoare, al cauzei păcii în lume, relațiile dintre România și Republica Africa Centrală, deși sint de dată recentă, cunosc o dezvoltare continuă. S-a exprimat totodată hotărîrea folosirii tuturor posibilităților pentru intensificarea, în avantajul reciproc, a cooperării în domeniul economic, tehnic, cultural, științific, învățămînt, artă, tineret și sport.

Comunicatul subliniază necesitatea ca, pentru instaurarea unui climat de pace în lume, relațiile dintre state să aibă la bază principiile respectării suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc.

Cei doi șefi de stat au scos în evidență rolul din ce în ce mai mare al țărilor mici și mijlocii în rezolvarea problemelor majore ale omenirii.

Ca expresie a profundelor transformări de pe continentul african, cei doi președinți au afirmat solidaritatea și sprijinul lor dat luptei tinerelor state pentru întărirea independenței naționale, pentru progresul continuu.

Exprimînd îngrijorarea în legătură cu focarele de tensiune existente în diferite părți ale lumii și conflicte armate ce primejduiesc pacea, cele două părți au arătat necesitatea soluționării acestora pe cale pașnică, conform intereselor popoarelor respective.

Cele două părți au apreciat că «reducerea cursei înarmărilor, interzicerea folosirii armelor atomice și în final lichidarea stocurilor existente, desființarea bazelor militare străine, retragerea trupelor străine de pe teritoriul altor țări, sînt acțiuni în măsură să contribuie la instaurarea unui climat de încredere între state, propice realizării păcii mondiale».

Vorbînd despre vizita în România, președintele Bokassa sublinia : «Ne întoarcem acasă cu bucuria de a fi vizitat o țară frumoasă, o țară prietenă, hotărîtă să-și construiască un viitor luminos ; plecăm cu certitudinea că prietenia româno-centrafricană constituie un factor de cooperare fecundă între popoarele noastre și o verigă importantă în lupta pentru pace și securitate în lume».

NOI CĂI PENTRU PROMOVAREA SPIRITULUI DE ÎNTELEGERE ȘI RESPECT RECIPROC ÎN RÎNDURILE TINERETULUI. — La București au avut loc, între 20—27 iulie 1970, lucrările conferinței internaționale cu tema «Educația copilului în fața progresului științei și tehnicii contemporane». Desfășurată în cadrul Anului internațional al educației, conferința a reunit reprezentanți a zece organizații internaționale, printre care : U.N.E.S.C.O., F.M.T.D., CIMCA, CIC, Institutul de cercetări pentru dezvoltarea socială al Națiunilor Unite etc. și a 22 organizații naționale. Scopul conferinței a fost acela de generalizare a experienței acumulate în alte țări în problemele conceperii elaborării și realizării practice a educației tehnice și științifice a tineretului. Prin discuțiile purtate cu acest prilej, s-au deschis noi perspective ale promovării spiritului de înțelegere și respect reciproc între tineri, educării lor conform cerințelor lumii contemporane : factori activi în lupta pentru triumful idealurilor de pace și prietenie între toate popoarele lumii.

UN DIALOG INTERNAȚIONAL CONSTRUCTIV. — Capitala Austriei a găzduit, în zilele de 20—21 iunie, un colocviu cu tema «25 de ani de la crearea O.N.U. și securitatea internațională», organizat de Institutul Internațional al Păcii din Viena. Comitetul Național pentru Apărarea Păcii din România a fost reprezentat la acest colocviu de conf. univ. dr. Gheorghe Moga.

Participanții la colocviu, specialiști în problemele dreptului internațional, ale relațiilor și organizațiilor internaționale, militanți ai mișcării pentru pace, reprezentanți ai unor organizații internaționale, au dezbătut probleme legate de activitatea O.N.U. și perspectivele ei ca instrument al păcii și prieteniei între popoare.

Evidențiind activitatea constructivă a O.N.U. în cei 25 de ani de existență, participanții la discuții au accentuat necesitatea ca acest for internațional să răspundă într-o măsură mai mare aspirațiilor spre pace și cooperare ale tuturor popoarelor. Sarcina primordială a tuturor statelor, arătau prof. M. Simai (R. P. Ungară), prof. P. A. Steiniger (R. D. Germană), și conf. univ. dr. Gh. Moga (R. S. România), este aceea de a respecta și aplica principiile universale ale Cartei O.N.U. Aceasta constituie baza activității fructuoase a O.N.U. în instaurarea păcii în lume conform aspirațiilor omenirii.

Prin discuțiile prelungite, colocviul internațional de la Viena a constituit un dialog internațional constructiv, o contribuție la mai buna înțelegere între popoare.

MIȘCĂRI PENTRU PACE ÎN S.U.A. — «Noul Comitet de mobilizare (New MOB) pentru încetarea războiului din Vietnam» este, după autodizolvarea Comitetului Moratoriului Național pentru Vietnam, centrul principal de stabilire și conducere a programelor naționale de luptă pentru pace din S.U.A. Acestei organizații i se alătură prin activitatea lor organizații ca : «Femeile luptă pentru pace» (WSP), organizația religioasă a Quakerilor americani (AFSC), Liga internațională a femeilor pentru pace și libertate, Uniunea clericilor și laicilor, Comitetele juriștilor etc.

Dar cel mai organizat și mai puternic sector al luptei pentru pace din S.U.A. îl reprezintă universitățile. După puternicile manifestări din noiembrie 1969 împotriva războiului dus de S.U.A. în Vietnam, studenții americani au organizat puternice demonstrații pentru încetarea războiului din Cambodgia. În prima fază a mișcării studențești pentru pace au avut loc dezbateri pe teme politice (teach-in) și în cea de a doua fază au fost organizate reuniuni și discuții cu cei din afara universităților (tech-out). «Mișcarea pentru un nou congres», inițiată de studenții universității Princeton și-a propus, de exemplu, să desfășoare o intensă activitate de sprijinire a alegerii, la viitoarea consultare electorală, a congresmenilor favorabili încetării războiului din Asia de sud-est.

UN SFERT DE VEAC DE LA DISTRUGEREA ATOMICĂ A ORAȘELOR HIROSHIMA ȘI NAGASAKI. — Japonia a comemorat anul acesta, în luna august 25 de ani de la lansarea primei bombe atomice. Cu acest prilej, în Parcul Păcii din Hiroșima a avut loc un mare miting. Cei aproape 30 000 de participanți au păstrat un moment de reculegere în amintirea celor 200 000 de victime ale bombardamentului atomic. Primarul orașului, Setsuo Yamada, a dat citire unui apel pentru interzicerea folosirii armelor nucleare și instaurarea păcii în lume.

În același timp citeva mii de studenți au manifestat pe străzile orașului Hiroșima cerînd încetarea războaielor de agresiune, interzicerea armelor nucleare și desființarea bazelor militare americane din Japonia.

— În primele zile ale lunii august s-a încheiat la Tokio marșul păcii început în luna iunie la Hiroșima.

— La sfârșitul lunii iulie și începutul lunii august și-a desfășurat lucrările cea de a 16-a Conferință internațională pentru interzicerea armei atomice și cu hidrogen, organizată de Consiliul național japonez pentru interzicerea armelor A și H (Gensuikyo). La Conferință au fost prezenți reprezentanții unor organizații de luptă pentru pace din 60 de țări.

În cadrul acestor manifestări a fost prezentat și zguduitorul film documentar realizat imediat după bombardament.

NOI ACȚIUNI ÎN FAVOAREA PĂCII. — În țările nordice ale Europei au avut loc două importante acțiuni ale opiniei publice în favoarea păcii.

La Rostock (R.D.G.) s-a desfășurat cea de-a 13-a ediție a tradiționalei manifestări cunoscută sub numele Săptămîinii Mării Baltice. Sub lozinca «Marea Baltică trebuie să fie o mare a păcii» au avut loc seminarii internaționale, întîlniri ale parlamentarilor, juriștilor, pedagogilor și o reuniune muncitorească.

Portul Murmansk (U.R.S.S.) a găzduit o reuniune a reprezentanților opiniei publice din Finlanda, Norvegia, Suedia și U.R.S.S. A fost dezbătută cu acest prilej problema păcii și securității în țările calotei nordice.

A IV-A CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ ASUPRA FOLOSIRII PAȘNICE A ENERGIEI NUCLEARE. — Agenția internațională pentru energia atomică a anunțat, la sediul din Viena, emiterea de către Secretarul general al O.N.U., U Thant, a unui mesaj către toate țările membre ale O.N.U. Mesajul reprezintă o invitație de a participa la cea de a IV-a conferință internațională asupra folosirii pașnice a energiei atomice programată să aibă loc la Geneva între 6 și 11 septembrie 1971. La celelalte conferințe de acest gen organizate în 1955, 1958, 1964 au fost dezbătute probleme privind aspectele științifice și tehnice ale utilizării energiei nucleare. Cea de a IV-a conferință va cuprinde în programul său probleme care, — așa cum se prevede într-o rezoluție adoptată în 1967 — «să intereseze atît pe oamenii politici, cît și pe economiști, planificatori și tehnologi». Dar, prin problematica sa, prin discuțiile prilejuite, Conferința a trezit interesul tuturor popoarelor iubitoare de pace și progres.

SOLI AI PRIETENIEI. — Ansamblul artistic de tineret «Doina» al Municipiului București, a întreprins un turneu în Spania. Succesul înregistrat la Madrid de solii artei românești a fost remarcat de întreaga presă spaniolă. În ziarul «Abc» formația românească condusă de dirijorul Dinu Stelian este apreciată ca unul dintre cele mai prestigioase ansambluri ce au vizitat Spania în ultimii ani. Cotidianul «Nueva Diorio» evidențiază «savoarea populară a cîntecului și dansului românesc, executate de un corp de balet minunat și o orchestră cu soliști excepționali».

Prin turneul său, ansamblul «Doina» a adus o nouă contribuție la mai buna cunoaștere între popoare, la întărirea relațiilor de prietenie.

ACTIVITATE INTENSĂ ÎN SLUJBA PĂCII ȘI COLABORĂRII ÎNTRE POPOARE. — Ziarul «România liberă» a publicat la 22 august a.c. articolul «Cuvinte calde despre România», ce cuprinde fragmente din interviurile luate în ultimul timp unor personalități de seamă de peste hotare.

În cuvinte de apreciere, interlocutorii au evidențiat creșterea prestigiului țării noastre, ca urmare a progresului său continuu, a activității sale intense pe plan extern, în slujba păcii și prieteniei între popoare. La creșterea prestigiului României pe plan internațional, o contribuție de seamă o aduce promovarea, în relațiile cu celelalte state, a principiilor respectării independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc.

Referindu-se la activitatea României la O.N.U., secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, U Thant, a declarat : «Contribuția României la succesele Organizației este foarte importantă : aportul ei la activitatea Națiunilor Unite este substanțială, iar atașamentul României față de Cartă a fost confirmat în nenumărate rânduri».

Dl. Janez Stanovnik, secretarul executiv al Comisiei Economice O.N.U. pentru Europa, a vorbit despre colaborarea masivă și activă a României în cadrul acestei Comisii. «Singurul lucru pe care aş putea să-l adaug, a spus d-sa, este că aş dori foarte mult ca țările membre să fie susținători atît de fervenți și consecvenți ai activității Comisiei, cum e România».

În interviul acordat, dl. René Maheu, director general U.N.E.S.C.O. (Organizația Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură) spunea, între altele : «Obişnuiesc să definesc drept excelentă colaborarea României cu U.N.E.S.C.O., iar inițiativele românești, drept un model. Vreau să relev adevărată sinceră, profundă, rațională și realistă a României la obiectivele U.N.E.S.C.O.».

Referindu-se la activitatea României în cadrul aceleiași organizații, Vladimir Stepanek, directorul biroului de relații cu statele membre ale U.N.E.S.C.O., a spus : «România oferă un exemplu concret privitor la importanța pe care o poate avea o țară ce nu se numără printre țările mari ale Europei și ale lumii, în activitatea generală a U.N.E.S.C.O. E un exemplu din cele mai pozitive, recunoscut unanim, de toată lumea, la U.N.E.S.C.O., unde România este considerată drept o țară care joacă unul dintre rolurile cele mai importante în programele europene, în toate programele ce privesc adincirea cooperării pe continentul nostru».

La terminarea vizitei în țara noastră, dr. Horace King, președintele Camerei Comunelor a Parlamentului Marii Britanii, a declarat printre altele : «Am călătorit în toată țara, făcînd mii de kilometri și pot spune că am cunoscut sufletul României... Am cunoscut o națiune hotărîtă să muncească din plin, să-și construiască economia și să apere pacea, o națiune fericită».

MANIFESTĂRILE CULTURALE, MIJLOC DE ÎNTĂRIRE A PRIETENIEI ÎNTRE POPOARE. — În orașul francez Menton, unei străzi din apropierea casei în care a locuit și a creat Panait Istrati, i s-a atribuit, la 25 august, numele marelui scriitor român.

Festivitatea de la Menton a reunit un public numeros, scriitori și critici francezi. Omagiul memoriei creatorului Chirei Chiralina, al lui Codin a fost rostit de dl. Francis Palmero, primarul orașului. Era de față și soția scriitorului, venită special din România. Cu același prilej s-a

deschis la Menton și o expoziție cu documente și lucrări privind viața și activitatea lui Panait Istrati.

Aceste acte reflectă încă o dată stima poporului francez față de cultura românească, față de opera lui Panait Istrati. Prețuirea de care se bucură romanele lui Panait Istrati în rîndul iubitorilor de literatură din Franța este oglindită și de faptul că opera acestui scriitor, editată acum trei ani, a fost epuizată.

UMANISMUL LATIN, O TRĂSĂTURĂ DE UNIRE ÎNTRE OAMENI. — La sfîrșitul lunii august a.c., s-au desfășurat la București lucrările Congresului umanismului latin. Organizat sub auspiciile Academiei latine internaționale, congresul a reunit reprezentanți ai unor renumite instituții științifice și de învățămînt din 26 de țări de pe patru continente. Timp de cîteva zile au fost discutate probleme ale influenței limbii și literaturii latine în cultura universală, metodele de predare ale acesteia în învățămînt și aspecte ale umanismului latin.

La ședința inaugurală, dl. Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri, a adresat participanților un cuvînt de salut.

«În epoca contemporană, — a spus d-sa — cînd progresele științei și invențiile tehnice au luat o amploare uimitoare, devenind cea mai importantă pîrgie a dezvoltării societății omenești, valorile umanismului exprimate în operele literaturii și culturii latine continuă să prezinte un interes viu nu numai pentru specialiști. Sintem și astăzi cucerii de entuziasm cu care Lucrețius cîntă în versuri subtile măreția Universului, multiformele aspecte ale naturii izvorite din cele mai diverse combinații ale atomilor. Sintem emoționați de dragostea lui, adesea sfișiată de durere, pentru om, de dorințele lui de pace și bună înțelegere între oameni».

Românii au un motiv în plus să fie impresionați de versurile în care Ovidiu a cîntat durerile sale și ale dacilor în mijlocul cărora a trăit.

Ideile culturii latine au fost, de-a lungul vremii, o permanentă sursă de inspirație. Aceasta constituie o garanție a faptului că, alături de contribuția celorlalte culturi, cultura latină, cu umanismul său, poate servi ca «trăsătură de unire între oameni».

«Găzduirea importantei manifestări științifice a latinistilor în țara noastră, vechi focar de limbă și civilizație română — se spune în incheierea mesajului — demonstrează atașamentul nostru față de idelle care stau în centrul străduințelor lor și de umanismul pe care îl propagă».

O CONTRIBUȚIE ÎNSEMNATĂ LA CAUZA PĂCII. — La invitația președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, între 25 și 29 august a.c., președintele Republicii Democratice Congo, general-locotenent Ioseph Desiré Mobutu, și soția, a făcut o vizită oficială în țara noastră.

În tot timpul vizitei, înalților oaspeți li s-a făcut o primire călduroasă, expresie a sentimentelor de prietenie și stimă dintre cele două popoare, a dorinței poporului român ca, prin dezvoltarea relațiilor cu alte popoare, să-și aducă aportul său la cauza generală a păcii și cooperării internaționale.

În cadrul convorbirilor oficiale ce au avut loc între cei doi președinți, s-a făcut un schimb de păreri cu privire la unele realizări pe plan intern și extern, precum și asupra unor probleme internaționale.

Analizându-se stadiul actual al relațiilor româno-congoleze, s-a subliniat valoarea deosebită a contactelor directe, a schimburilor de vizite în toate domeniile. A fost evidențiat totodată interesul reciproc pentru extinderea acestor relații.

Așa cum se arată în Comunicatul comun dat publicității după schimbul de idei referitoare la situația internațională, cei doi președinți au reafirmat că pacea și securitatea în lume, dezvoltarea cooperării internaționale, nu pot fi asigurate decit prin respectarea deplină a principiilor independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne ale altor state, egalității în drepturi, avantajului reciproc și asigurarea dreptului sacru al fiecărui popor de a decide singur de propria soartă, conform aspirațiilor sale».

Expunându-și îngrijorarea față de pericolele existenței unor conflicte, cele două părți au subliniat necesitatea eliminării lor din lumea contemporană. Trebuie, de asemenea, să se întreprindă măsuri concrete pe linia dezarmării generale, și în primul rînd, a dezarmării nucleare.

Cei doi șefi de stat au apreciat importanța unor astfel de măsuri care ar crea posibilitatea de utilizare a unor mari resurse materiale și umane pentru progresul umanității.

Vizita în țara noastră a președintelui Mobutu reprezintă o contribuție la dezvoltarea relațiilor româno-congoleze, la întărirea prieteniei dintre cele două popoare în interesul păcii și înțelegerii internaționale.

«ACUM UN SFERT DE VEAC, HIROSHIMA». — Sub acest titlu revista «Pentru Apărarea Păcii» din luna august a.c., publică un articol însoțit de «Hiroshima după bombardamentul atomic și așa cum arată astăzi — două imagini — apel la luptă împotriva înarmării nucleare, pentru ocrotirea muncii pașnice a omenilor».

La Hiroșima există astăzi un monument ce evocă tragedia unei tinere japoneze, Sadako Sasaki, victimă a bombardamentului atomic de la 6 august 1945. Avea numai un an cînd a fost atinsă de suflul exploziei atomice, provocîndu-i boala de radiații. Dorea fierbinte să trăiască și, potrivit unei legende japoneze, spunea mereu: «Dacă reușesc să fac o mie de aripioare din hîrtie albă, sînt sigură că nu voi muri». A murit înainte de a termina cele o mie de aripioare. Fetiteile japoneze împletesc însă mereu ghirlande din aripioare de hîrtie albă, pe care le trimit în lumea întreagă oamenilor politici și savanților, șefilor de state și de guverne, conducătorilor militari urîndu-le ca, în amintirea lui Sadako Sasaki și a celor aproape 550 000 de oameni care au murit sau au fost răniți la Hiroshima și Nagasaki, să nu mai fie niciodată în lume o Hiroșimă».

Urmările exploziei de la 6 august 1945 au fost groaznice: în numai cîteva secunde sute de mii de oameni — bătrîni și tineri, femei și copii — au fost mistuiți de temperatura extraordinară. Au rămas în urma lor doar umbrele imprimate pe ziduri, pe străzi. Pe o rază de cîțiva kilo-

metri, suflul exploziei a distrus și oameni și clădiri. După un sfert de veac, continuă și astăzi să apară efectele nefaste ale radiațiilor.

Pentru ca ceea ce a fost la Hiroshima și Nagasaki să nu se mai repete, a apărut în lumea întreagă o puternică mișcare de luptă împotriva pericolului atomic.

Unitatea tuturor popoarelor, acțiunea comună a forțelor păcii constituie singura cheazășie a zădărniciii încercărilor de repetare a tragediilor de la Hiroshima și Nagasaki, cheazășie a triumfului păcii în întreaga lume.

ROMÂNIA, ȚARA FLORILOR ȘI A SOARELUI. — Renumită prin ospitalitatea sa, România primește în fiecare an vizita a mii de turiști de peste hotare.

Turismul este considerat astăzi ca «o nouă formă de cunoaștere și de apropiere între popoare». Vizitând România, oaspeții din alte țări vorbesc despre ea în cuvinte calde, de apreciere.

Iată câteva impresii spicuite de dl. Ioan Grigorescu în articolul «Turiști francezi despre România» :

«Aveți o țară de rară frumusețe și un popor minunat» (J. Cloutier, Lyon).

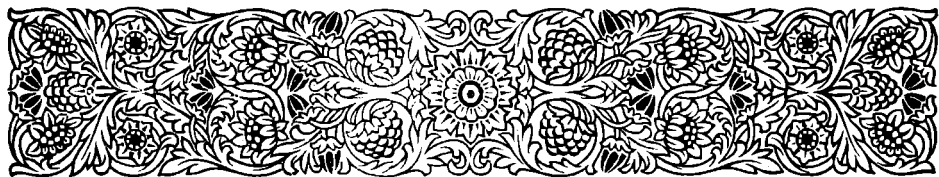
«M-am simțit în România ca în mijlocul propriei mele familii» (Denisse Rambal, Paris).

În ziarul «Les dépeches» se spune, între altele : «Pretutindeni în România, de la țărmul Mării Negre și pînă la mînăstirile Bucovinei, întâlnești numai prieteni».

Descriind frumusețea construcțiilor litoralului, a satelor și mînăstirilor din nordul Moldovei, cotidianul scria în continuare : «Ca un covor fermecat se aștern în fața privitorului frumusețile acestei țări».

Sînt frumusețile unei țări care dorește pacea și luptă prin toate mijloacele la întărirea prieteniei între popoare.

REDACȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

— Aflându-se la Viena pentru un tratament medical, Patriarhul ecumenic Atenagora I a fost foarte bine primit de comunitățile ortodoxe, chiar și de catolici, a declarat că a putut mulțumi personal Universității vieneze pentru acordarea titlului de «Doctor honoris causa».

-- Papa Paul al VI-lea a expediat la Viena Patriarhului ecumenic Atenagora o telegramă cu urări de sănătate.

-- Într-un interviu acordat ziarului din Atena «Ehnos», Patriarhul ecumenic Atenagora I a afirmat că, după părerea sa, dialogul dintre Biserica Ortodoxă și Romano-Catolică ar trebui continuat mai puțin cu discuții teologice și mai mult în spiritul dragostei.

— Mitropolitul Meliton (Patriarhia ecumenică) și conducătorul centrului ortodox de la Chambesey, Arhimandritul Dr. Damaschin Papandreu, au fost primiți în audiență de Papa Paul al VI-lea, discuția abordând și stadiul pregătirilor pentru sinodul panortodox (K.N.A.A. 77.70).

— Episcopul romano-catolic din Regensburg, Dr. Rudolf Graber, Președintele Comisiunii ecumenice — secția Bisericele răsăritene — a Conferinței Episcopilor germani, l-a vizitat la Viena de două ori pe Patriarhul Ecumenic din Constantinopol, Atenagora I.

-- După anuarul publicat de Mitropolia Ortodoxă Greacă din America de Nord și Sud, numărul creștinilor ortodocși din lumea întreagă este 150 de milioane.

— Consiliul Ecumenic al Bisericilor a organizat la Ajaltoun (Liban) o consultație pentru a examina posibilitatea apropierii între toate religiile lumii. Au participat 38 reprezentanți ai celor patru mari religii ale lumii din 17 țări, și anume: 28 creștini, 3 hinduiști, 4 budhiști și 3 mahomedani.

Împăratul Etiopiei, Haile Selassie, l-a primit în audiență pe președintele comisiunii pentru externe a Bisericii Evanghelice din Germania, D. Adolf Wischmann (Frankfurt/Main). În discuții, președintele Wischmann a afirmat că creștinătatea trebuie să-și strângă și mai mult rindurile pentru a putea face față, sub raport spiritual și duhovnicesc, pretențiilor mari ale timpului prezent, iar împăratul a adăugat că o activitate spirituală și duhovnicească poate fi autentică numai când cuprinde toate problemele cotidiene.

— Episcopul romano-catolic al eparhiei Limburg (R.F.G.), Dr. Wilhelm Kempf și președintele Bisericii evanghelice din landul Hessen-Nassau (R.F.G.), Helmut Hild, într-o scrisoare comună s-au declarat împotriva intercomuniunii. Euharistia este doar — se spune — semnul unei unități bisericești care încă nu există între romano-catolici și protestanți. Astfel, în loc să creeze unitate, intercomuniunea ar putea duce la sciziuni în cadrul Bisericilor. Scrisoarea respectivă e răspunsul dat preotului romano-catolic și pastorului evanghelic care cereau să se acorde permisiunea pentru practicarea intercomuniunii în cazuri speciale, cum ar fi, spre exemplu, soți care nu sînt de aceeași confesiune, sau grupe de studenți de confesiuni diferite, studiind împreună, și doresc intercomuniunea. Refuzul intercomuniunii a dezamăgit, motivînd întrebarea celor doi preoți dacă mai are sens în viitor să lucreze pentru «ideea ecumenică pe plan local»?

— «Viitorul Bisericii creștine» a fost titlul temei generale, tratate la seminarul organizat la New York pentru Episcopii Bisericii Episcopale (au participat 90 de epi-

scopi) și condus de Dr. Michael Ramsey, Arhiepiscop de Canterbury și Primate al Bisericii anglicane și de Cardinalul Leo Suenens, Arhiepiscop de Malines-Brüssel și Primate al Belgiei. — În cadrul temei generale s-au discutat subiectele: «Biserica vie și misiunea», «Biserica în centrul problemelor lumii», și «Unitatea Bisericii». În discuții, Arhiepiscopul Ramsey a spus că creștinii trebuie să creadă în «Dumnezeul morții și învierii» căci Biserica nu poate avea alt temel decât pe Hristos. «Religia, teologia și munca» sînt elemente esențiale ale vieții bisericești... Ecumenismul nu-și are acțiune de apărare a unei Biserici muribunde, ci rezultatul credinței și curajului celor care sprijină aceași acțiune. Iar Cardinalul Suenens a spus că «Evanghelia își pierde sensul dacă nu-i trăită. Numai puțini citeșc Sfînta Scriptură, de aceea Evanghelia trebuie să poată fi citită din viața creștinilor. — A fost un seminar protestant, ținut într-o clădire baptistă și condus de un Cardinal și de un Arhiepiscop anglican.

— Acțiunea ecumenică «Woodstock-College» a acordat celor doi demnitari bisericești titlul de «doctor honoris causa» («O.P.D. 9/970).

— La liturgia săvîrșită în Joia Patimilor (romano-catolică) în basilica Sf. Ioan din Lateran a avut loc ceremonia «reinnoirii făgăduinței preoțești, îndeosebi a făgăduinței celibatului și ascultării de episcop». Reinnoirea acestei făgăduințe a recomandat-o anul acesta Congregația Vaticană. Au participat 100 de preoți romano-catolici din eparhia Romei.

— Episcopul romano-catolic din Mûnster, H Tenhumberg, a cerut din nou numirea de preoți germani în funcțiuni de răspundere la Vatican. Cererea n-are sensul — explică episcopul — «de a pune mîna pe Vatican, nici pentru a stabili o proporție națională în curia papală, ci fiindcă partea germană este foarte puțin reprezentată în curia de la Roma».

— Episcopul romano-catolic Infantes Florido din eparhia Las Palmas (Insulele Canare) a acordat unui grup de 21 mireni permisiunea de a împărți Sfînta Împărtășanie și a săvîrși și anumite acte liturgice.

— Arhiepiscopul de Viena, Cardinalul Dr. Franz König, președintele «Alianței catolice mondiale pentru apostolatul biblic» (înființată la Roma în 1969) a trimis o circulară Conferințelor Episcopilor cu invitația de a cultiva apostolatul biblic și ca fiecare țară să-și trimită un delegat permanent la centrala din Roma.

— La Frankfurt/Main s-a întrunit în două oară «Conferința studenților pentru misiunea mondială», la care au participat peste 500 de studenți.

— O grupă de experți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor s-a întrunit în centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambesy (Geneva) pentru a discuta asupra fixării unei date comune pentru sărbătoarea Sfîntelor Paști. Din partea Bisericii Ortodoxe Române, a participat preotul Dr. Atanasie Neșoiță.

— Conferința Episcopilor (romano-catolici) germani (R. F. Germană) a numit o femeie, profesoara Maria Kassel, consilieră permanentă în Comisiunea pentru probleme preoțești.

— La Congresul moralistilor ținut la Padua, profesorul Z. Alszeghy S. J. de la Universitatea papală «Gregoriană» a propus revizuirea dispozițiilor privilegiate la Taina mărturisirii date de conciliul tridentin. După 400 de ani dispozițiile acestea trebuie revizuite sub raport filologic, istoric și teologic.

— Se pregătește editarea unui nou Catehism romano-catolic italian în spiritul Conciliului Vatican, care să expună clar adevărurile dogmatice, ținîndu-se seama și de ultimele cercetări în domeniul teologiei, filozofiei, psihologiei și pedagogiei, utilizîndu-se și experiențele făcute cu catehismul olandez pentru adulți, precum și cu observațiile Comisiunii de cardinali făcute acestui catehism. «Catehismul italian» se va ocupa și de probleme care nu intră direct într-o astfel de lucrare, după conceptul vechi: pace, libertate, dreptate socială, colaborare internațională, ecumenism. La noul catehism s-a lucrat trei ani și s-au chestionat 20.000 de credincioși romano-catolici din Italia. «Catehismul italian» va înlocui «Catehismul roman» publicat în 1912 de Papa Pius X.

— Academia teologică din Bavaria a acordat premiul «Romano Guardian» profesorului catolic de Teologie dogmatică de la Mûnster, Dr. Karl Rahner, unul dintre cei mai renumiți teologi romano-catolici de azi.

— La Facultatea de teologie romano-catolică a Universității din Salzburg (Austria) s-a înființat o catedră pentru «Teologia ecumenică cu privire specială la Bise-

ricile răsăritene». — La Facultatea de teologie romano-catolică din Graz (Austria) există asemenea catedră pentru «Teologia ecumenică și Istoria dogmelor».

... «Stat -- Societate -- Biserică» este titlul unei teme discutate la Conferința publiciștilor evanghelici-catolici ținută la Academia din Tutzing (Bavaria).

... Pentru credincioșii romano-catolici din Boemia și Moravia s-a tipărit o colecție de cîntări bisericesti într-un milion de exemplare.

— 12 volume va cuprinde noua «Enciclopedie catolică» în limba polonă. Se lucrează la ea de două decenii. Primul volum este terminat.

— La împlinirea a 15 ani de la decesul paleontologului francez Pierre Teilhard de Chardin, Societatea germană «Teilhard de Chardin» a organizat la München o conferință cu tema: «Gîndirea religioasă în evoluție».

— Reprezentanții Bisericii Ortodoxe Grecești, Ruse și Sîrbe din Berlin au convenit ca să reprezinte în comun Ortodoxia. Au discutat și organizarea la Berlin a unei «săptămîni ortodoxe» la care vor fi invitați reprezentanți ai facultăților teologice din Patriarhatele ortodoxe (K.N.A. 80/970).

— Patriarhul Benedict al Ierusalimului s-a declarat categoric împotriva «comunicatio in sacris» cu cei de altă confesiune.

— La împlinirea a patru ani de la înlînire, Patriarhul ecumenic Atenagora I, a trimis Papei Paul al VI-lea un mesaj de salut.

— Arhiepiscopul Gregorie II, starețul Mînăstirii Sf. Ecaterina din Peninsula Sinai, a protestat împotriva ștergerii din calendarul Bisericii Romano-Catolice a Sfintei Ecaterina, patroana mînăstirii sale.

... În Alaska (S.U.A.) sînt 85 de parohii ortodoxe cu 15.000 credincioși și 14 preoți.

— Insula Tinos (Grecia), locul nașterii Fericitului Ieronim a fost declarată de Biserica Greacă «Insula Sfîntă».

— Patriarhul ecumenic Atenagora I a dispus ca «Societatea pentru studii patristice» să filmeze peste 10.000 de manuscrise aflate în mînăstirile de la Atos, pentru a le feri de pierdere prin incendii.

— Arhiepiscopul ortodox din Muntenegru, Daniil, a declarat că în eparhia sa ortodoxii sînt în cele mai bune relații cu romano-catolicii.

— După o statistică nouă, în Italia sînt 14 parohii ortodoxe (7 grecești, 6 rusești și 1 sîrbă), cu 10.000 de credincioși.

— Teologii copti s-au întrunit într-o conferință în Liban, discutînd unificarea textului pentru traducerea Bibliei în limba arabă.

— «Athur» este numele unei noi reviste lunare în limba estsiriacă și irană, publicată la Rezaija (Iran) cu conținut religios (I.K.Z. 1/1970).

— Patriarhul ortodox de Ierusalim, Benedict I, a conferit ordinul «Cavaleriei ortodoxe ai Sfîntului Mormînt» lui I. Richard Butler, secretar al secțiunii pentru «Ajutor interbisericesc și refugiați» din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, pentru activitatea dezvoltată în Palestina.

— Bisericii Ortodoxă, Romano-Catolică și Protestante din Iugoslavia — Banja-Luka — au sprijinit acțiunile «Cruții Roșii», cuprinzînd înființarea de cantine și cămine pentru copii, aziluri pentru bolnavi și sărmani, care au suferit în urma cutremurelor de pămînt, din acea localitate.

— Secțiunea pentru «misiune și evanghelizare» din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor a organizat la Monterey (Mexic) un seminar biblic ecumenic la care au participat romano-catolici, anglicani, metodiști, baptiști etc. S-au interpretat diferite texte biblice.

— La St. Louis, Missouri (S.U.A.) s-au întrunit reprezentanți ai 9 denominațiuni protestante din S.U.A. (6 cu majoritatea credincioșilor albi și 3 cu majoritatea credincioșilor de culoare) și anume: 1) Biserica metodistă unită, 2) Biserica episcopală protestantă; 3) Biserica presbiteriană unită; 4) Biserica unită a lui Hristos, 5) Biserica creștină («Ucenicii lui Hristos»), 6) Biserica episcopală metodistă, 7) Biserica presbiteriană din sudul S.U.A., 8) Biserica episcopală metodistă zeonistă, 9) Biserica creștină episcopală metodistă, --- hotărînd să formeze împreună o comunitate cu numele «Biserica lui Hristos ce se unește», — ceea ce înseamnă că «unirea» încă nu s-a terminat — și alte denominațiuni se pot uni cu această Biserică. — Episcopul conducător va fi ales pentru 4 ani, putînd fi reales o singură dată și va alterna un episcop alb cu unul de culoare (O.P.D. 11/970).

— «Sensul și misiunea Bisericii azi» este titlul lemei dezbătute la conferința preoților romano-catolici organizată la München de «Europax».

— Bisericile protestante din țările romanice europene, unite în «Conférence des Eglises Protestantes des Pays Latins d'Europe» au hotărât să intensifice relațiile dintre ele. Astfel, delegați din Belgia, Franța, Italia, Portugalia, Spania și Elveția, întruniți în conferință în orașul francez Sète, sub prezidenția pastorului spaniol Humberto Clopo, au elaborat un program de lucru care, ținând seamă de situația fiecărei Biserici, să permită o împreună-lucrare a tuturor cu privire la pregătirea teologilor, editarea de lucrări teologice, schimb de informații și vizite reciproce. Dar lucrarea aceasta nu va împiedica colaborarea cu «Conferința Bisericilor Europene».

— Comisiunea comună de studii a Alianței reformate mondiale și a Secretariatului roman pentru unitatea creștinilor s-a întrunit în primă sesiune. Temele în discuție: «Insemnătatea persoanei lui Iisus»; «Relația dintre Hristos și Biserica Sa în Noul Testament»; «Baza Bisericii» și «Iisus Conducătorul și Domnul Bisericii».

— Conferința organizată la Geneva de asociația americană «Templul înțelegerii» și la care au participat 100 de reprezentanți ai unui număr de 11 grupe religioase, a hotărât constituirea unei «Conferințe permanente a religiilor lumii». Din comitetul executiv al Conferinței fac parte un preot romano-catolic, Joseph Masson (Roma) și doi nord-americani: pastorul presbiterian Lowell R. Ditzen și prof. Dr. James Deotis Roberts (ambii din Washington); apoi cite un reprezentant din partea iudaismului, mohamedanismului, hinduismului, budhismului, șintoismului (Epd. 13, 14, 970).

— «Annuaire Historiae Conciliorum — Internationale Zeitschrift für Konziliengeschichtsforschung», Verlag M. Hokhert Amsterdam. Redactori: Walter Brandmüller (München) și Remigius Bäumer (Paderborn), — doi tineri istorici romano-catolici. Revista va apare anual în două numere și, după cum indică titlul, se ocupă de istoria conciliilor (sinoadelor). Dar, fiindcă importanța sinoadelor nu se limitează la aspectul lor istoric, ele avînd și dimensiuni teologice, chiar și biblice, profesorul de teologie (vechi-catolic), Dr. Werner Küppers (Bonn) propune crearea unei noi discipline teologice care să se ocupe de ansamblul aspectelor sinoadelor și care să fie numită «sinodologie». Organul acestei discipline să fie revista menționată, care însă să-și lărgească cîmpul de cercetare, schimbîndu-și în consecință și titlul, numindu-se: «Annuaire Historiae et Theologiae Conciliorum — Internationale Zeitschrift für Konzilsforschung». Astfel, revista aceasta, împreună cu alte două reviste: «Concilium» și «International Dialogzeitschrift» ar servi foarte bine «sinodologia» (I.K.Z. 1/1970)

— Vizita făcută Patriarhiei Ortodoxe Române a caracterizat-o Episcopul romano-catolic de Regensburg, Dr. Graber, drept «un mare pas înainte pentru apropierea dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică».

— Un apel la pace și înțelegere între popoare cuprinde pastorală de Sf. Paști, dată de Patriarhul ecumenic Atenagora I, căci «lumea are azi mai mult decît oricînd întruiește de o adevărată sărbătoare a Sfințelor Paști, ceea ce înseamnă o trecere de la sclavie la libertate, de la autodistrugere la salvare, de la război la pace, de la sciziune la unitate, de la griji și bucurii pămîntești la adevărata bucurie în Hristos».

— Arhimandritul ortodox Alexie Sarociuc a fost ales Episcop de Lublin (Polonia). — Episcopul Karekin Sarkissian (Catholicosatul armean din Cilicia), profesor și decan al Seminarului teologic armean din Antelias-Liban, vizitînd Patriarhia Ortodoxă Română, a ținut trei conferințe la Institutul Teologic Universitar din București — repetate și la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, — primele două cu conținut teologic, în perspectiva dialogului dintre Bisericile Ortodoxă și cele vechi răsăritene (necalcedoniene), — iar ultima din istoria poporului armean. În perspectiva dialogului menționat, s-a organizat și un colocviu.

— La Alexandria (Egipt) s-a redeschis Institutul teologic «Sfîntul Atanasie», închis la începutul celui de al doilea război mondial.

— Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse a dat îndrumări reprezentanților săi la Consiliul Ecumenic al Bisericilor la Geneva și îndeosebi celor din Comitetul Central și din Comisiunea pentru «Credință și Constituție», «ca să opună consecvent învățătura vechii Biserici neîmpărțite, înclinării unor reprezentanți bisericesti pentru curente moderne în teologie» (Epd. 15/70).

— Cardinalul Jan Willebrands, Președintele «Secretariatului Vatican pentru unitatea creștinilor», însoțit de P. John Long, Președintele secțiunii pentru Bisericile Ră-

săritene din Secretariat, l-au reprezentat pe Papa Paul al VI-lea la înmormântarea Patriarhului Alexei al Moscovei, decedat la 17 aprilie a.c. Cardinalui Willebrands a participat apoi la Moscova la serviciul divin ortodox din Săptămîna Patimilor și de la Învierea Domnului.

— Sf. Sinod al Patriarhiei Ortodoxe Ruse a acordat Bisericii Ortodoxe Ruse din S.U.A., care pînă acum se află sub jurisdicția sa, — «autocefalie», iar Bisericii Ortodoxe Ruse din Japonia — «autonomie».

— Doi reprezentanți ai Bisericii Vechi-Catolice: Episcopul-vicar de Utrecht, Kok și Episcopul Brinkhues din Bonn, au făcut o vizită Patriarhului ecumenic Atenagora la Constantinopol. În centrul discuțiilor au stat: intercomuniunea și recunoașterea reciprocă a hirotoniilor. S-a mai discutat și problema unei comisii teologice comune care să analizeze problemele puse în discuție.

— Patriarhul melchit de Australia, Maximos V Hakim, într-o conferință despre «Bisericele răsăritene și Biserica privită în totalitatea ei», ținută la Milan, după «Sinodul episcopilor», a declarat că Conferințelor Episcopilor trebuie să li se dea aceeași autonomie sinodală, pe care o au Bisericele răsăritene. Această ar însemna întoarcerea la o veche tradiție și restabilirea unui drept, pe care Sfîntul Scaun și l-a asumat inițial numai în împrejurări istorice extraordinare. Despre motivele istorice care au dus la schisma dintre Biserica răsăriteană și cea apuseană, Patriarhul Maximos a spus că Roma a urmărit o latinizare exagerată a răsăritenilor catolici și ortodocși. Cu Vaticanul II a pătruns un nou spirit în relațiile dintre Bisericele răsăritene și cele latine. Astfel Conciliul a recunoscut Bisericeilor răsăritene deplină autonomie administrativă, disciplinară și liturgică, recunoscînd și Patriarhilor drepturile și privilegiile pe care le aveau înainte de separare. Și în pofida existențelor dificultăți și deosebiri, cu încredere în puterea Duhului Sfînt, trebuie lucrat la reunirea tuturor Bisericilor, recunoscîndu-i-se fiecareia independența îndreptățită.

— Catolicosul tuturor armenilor, Vasken I, cu sediul la Ecimiadzin (R.S.S. Armenească), însoțit de 12 înalți prelați, între care Patriarhul armean din Ierusalim, leginsche Derderian, Patriarhul armean din Istanbul, Chenork Kalousdian și delegatul patriarhal pentru armenii din Europa apuseană, Arhiepiscopul Serobe Manoukian, a făcut o vizită de 4 zile la Vatican, fiind de două ori în audiență la Papa Paul VI. «Înfăptuirea unității Bisericilor și înlăturarea păcii în lume — a spus într-o cuvîntare Patriarhul armean — sînt țelurile esențiale ale activității sale creștine...», iar Papa a subliniat că «a sosit timpul pentru lămurirea tuturor neînțelegerilor în vederea înfăptuirii unității depline a Bisericilor...». Papa Paul VI i-a predat Patriarhului armean o relicvă a Apostolului Bartolomeu, care-i prîvit ca întemeietorul Bisericii armenice.

— Un grup de 26 preoți și mireni (romano-catolici) din 9 state europene, au înființat, la Holthausen (Osnabrück, R. F. a Germaniei) un «Cerc european pentru studiul sinoadelor». Acesta se va ocupa de toate problemele care intră în atribuția sinoadelor (Adunări de credincioși în diferitele dieceze romano-catolice).

— Pentru pregătirea sinodului comun al tuturor diecezelor romano-catolice din R.F. a Germaniei, Cardinalul Döpfner (München), Președintele acestui sinod și Președintele Conferinței episcopilor germani, a trimis un chestionar tuturor credincioșilor romano-catolici peste 16 ani, pentru a-și spune părerea într-o serie de probleme bisericesti importante, de care se va ocupa «sinodul comun». Începe și Biserica Romano-Catolică să-și consulte credincioșii în probleme bisericesti.

— În Motu proprio «Matrimonia mixta», Papa Paul VI a dat noi dispoziții pentru reglementarea mult discutatei probleme a căsătoriilor mixte. Prin acestea se recunoaște valabilitatea unei astfel de căsătorii și în cazul cînd ea n-a fost încheiată după «forma catolică», — după ritualul liturgic și canonic romano-catolic —, deci de slujitorul liturgic al unei alte confesiuni. Partenerului catolic i se pretinde să făgăduiască că, după posibilitățile sale, va da copiilor o educație catolică, partenerului necatolic nu i se mai cere nici un angajament în această privință. Apoi s-au desființat, cu putere retroactivă, toate excomunicările catolicilor care au încheiat căsătorii în «formă necatolică», sau n-au consimțit să promită că educația copiilor se va face în confesiunea romano-catolică. — Acest «Motu proprio» a generat intense discuții pro și contra celor cuprinse în «Matrimonia mixta», atît în romano-catolicism, cît și în celelalte confesiuni creștine.

— Academia romano-catolică din Bavaria și Academia evanghelică din Tutzing au organizat împreună o conferință la München, la care s-au prezentat referatele

următoare : « Împărăția lui Dumnezeu pe pământ » (Prof. Dr. J. Metz) și « Împărăția lui Dumnezeu și viitorul omului » (Dr. Anselm Hertz O P).

— « Asociația femeilor catolice » din R.F. a Germaniei a cerut ministrului justiției ca în proiectata revizuire a codului penal să se mențină sancțiunile pentru răspîndirea literaturii pornografice, care primejduiește educația tineretului.

— Sub numele « Societate și Teologie », au apărut în editurile « Chr. Kaiser » (München) și « Matthias-Grünwald » (Mainz) primele două volume ale unei mari lucrări interconfesionale, care voințe să analizeze toate problemele teologice actuale în raport cu societatea.

— « Aksa » este numele noii reviste bisericești romano-catolice, ce apare săptămînal, în limba croată și germană, la Zagreb, iar la Prizren (tot în Iugoslavia), a apărut primul număr al revistei săptămînale catolice « Drita » (« Lumină ») în limba albaneză. Parohia din Prizren datează din 1019.

— Biserica Romano-Catolică a canonizat, la 25 iunie 1950, pe italianca Maria Goretti, ucisă la vîrsta de 12 ani. Ucigașul ei, fiind în viață, a fost martorul principal în procesul canonizării. Caz unic, după cum este unic și faptul că la data canonizării se afla în viață încă și mama Mariei Goretti (K.N.A. — K.K.W. 10/970).

— Pentru trebuințele « dialogului ecumenic » se discută înființarea unor « centrale și institute ecumenice », care să funcționeze independent sau încadrate în facultăți teologice.

— Pentru prima dată în istoria Bisericii Romano-Catolice din Anglia, preoții acesteia s-au întrunit în conferință națională.

— În statul central-african Ruanda s-a înființat o facultate teologică romano-catolică.

— Biserica « Sf. Ana » din Ierusalim, grav avariată de război, este în curs de restaurare.

— Papa Paul VI a sărbătorit jubileul de 50 de ani de preoție.

— Bisericele Romano-Catolice și Protestantă din R.F. a Germaniei au organizat « Ziua circulației rutiere » cu lozinca : « A trăi în auto ». S-au ținut predici și conferințe în legătură cu accidentele auto « căci cîmpul de luptă de azi este strada ».

— Bisericele evanghelică C. A. și evanghelică reformată din Polonia s-au înțeles să formeze împreună « deplină comunitate euharistică » : căci, « în Euharistie află toate mărturisirile de credință unitatea lor în Hristos ».

— « Reuniunea Bisericilor se poate înfăptui numai după înfăptuirea comună a unității în adevărul religios. Acesta nu se formează în discuții, dar se lămurește prin discuții » (Prof. romano-catolic H. Schiler), (K.N.A. — K.K.W. 15 970).

— « Noi nu putem și nici nu trebuie să ne gîndim la înfăptuirea unei unități (a Bisericilor) în defavoarea Bisericilor catolice răsăritene sau prin formule echivoce ale unei intercomuniuni, care n-ar ține seama de cerințele adevăratei învățături și de aceea ar putea produce decepție și confuzie. O astfel de unitate ar însemna jignirea a ceea ce urmăm toți : unitate adevărată în credință și iubire » — a afirmat Papa Paul VI într-o cuvîntare (K.K.W. 16/970).

— Mitropolitul Iacob, conducătorul Mitropoliei ortodoxe grecești din America de Nord și Sud, Arhiepiscopul romano-catolic din Detroit, Thomas Gumbleton și Secretarul general al « National Council of Churches », Dr. Edwin Lony, sînt de părere că unitatea organică a acestor trei confesiuni se va realiza cu certitudine într-o bună zi.

— Papa Paul VI a sfințit noul Institut patristic « Augustinianum » din apropierea Romei. Cu această ocazie, Papa a spus : « Teologia de azi, aflată în plină înnoire, poate să aibă mari avantaje din experiența și înțelepciunea Părinților bisericești. Studiul operelor lor poate fi de mult folos mișcării ecumenice. Rostul acestui Institut nu-i atîl de a expune toată doctrina Părinților bisericești, ci mai mult de a experimenta noi metode pentru studiul operelor Părinților și o introducerea a tinerilor în acest studiu ».

— Probleme de drept bisericesc și nu de dogmatică constituie azi dificultăți pentru unirea confesiunilor creștine, — opinează teologul evanghelic, profesorul Wolfhart Pannenberg (München), reluînd o afirmație a profesorului romano-catolic de teologie fundamentală din Münster, Johann Baptist Metz.

— « Compendio Rerum Judaicarum ad Novum Testamentum » este titlul unei opere ce va apare în 12 volume și în 4 limbi (engleză, franceză, spaniolă și ger-

mană), elaborată de teologi romano-catolici, reformați și iudaici. Opera se va ocupa de istoria apariției creștinismului.

— Cu un apel adresat mohamedanilor din toată lumea pentru a renunța la deosebirile dintre ei în interpretarea și aplicarea practică a Coranului și pentru întoarcerea la doctrina adevărată a acestuia, — s-a încheiat Conferința internațională pentru studii islamice, ținută la Cairo. Conferința a mai aprobat înființarea unei organizații misionare unitare, care să coordoneze activitatea dezvoltată în domeniul științelor islamice.

— După 40 de ani de exil petrecuți în S.U.A. s-a reintors la Bagdad (Irak) Patriarhul nestorian Shimon XXIII. Eshai, «Catholicos de Seleucia-Klesiphon și Patriarh al Răsăritului și al Sirienilor». Eparhia sa cuprinde 200.000 de credincioși, — mai ales vorbind limba curdă, — în Irak, Siria, Turcia și Iran.

— Universitatea islamică din Libia publică un cotidian informativ în limba arabă și engleză pentru cele 6 milioane de musulmani din diaspora, care trăiesc izolați în Europa, America, Australia și în diferite state asiatice. Buletinul cotidian informează asupra tuturor evenimentelor din lumea islamică și asupra evenimentelor din Bisericele în spațiul cărora trăiesc islamii (K.K.W. 19/970).

— Conferința americană a Consiliului ecumenic al Bisericilor a organizat la Buck Hill Falls (Pennsylvania) o sesiune cu tema principală «Omenirea în deceniul al VII-lea». În legătură cu această temă, s-au prezentat o serie de referate, ca: «Propovăduirea Evangheliei, dezvoltare, viitorul omului și probleme de ordin etic». Din discuțiile în legătură cu referatele prezentate, menționăm spre exemplu, afirmația preotului David Gill, care activează în Comisiunea «Biserică și societate» din cadrul Consiliului ecumenic al Bisericilor: «Bisericile nu trebuie să ia rezultatele tehnologiei de pretext pentru a se ține la distanță de lupta pentru dreptate socială, eliberare rasială și dezvoltare economică. Dacă vorbim de dreptate fără să ținem seama de schimbările produse de tehnică, activitatea noastră nu va corespunde realității, și, invers, dacă vorbim de tehnică fără s-o implicăm total în lupta pentru demnitatea umană, activitatea noastră asemenea nu-i pe drumul bun (O.P.D. 13/970).

— A doua grupă regională vest-germană a Conferinței Creștine pentru Pace (Praga) și-a ales, în locul unui președinte, un consiliu de conducere cu 8 membri: Prof. Dr. Hans-Werner Bartsch (Frankfurt), super-intendent Dr. Heinz Engler (Georg-marienhütte), pastorul Simon-Peter Gerach (Bremen), Klaus Krepl (Frankfurt), Dr. Mochalski (Frankfurt), prof. Dr. Renate Riemack (Eppenheim), Dr. Hannelis Schultze (Ziegelhausen) și Pr. Heinrich Werner (Köln).

— Pastorul elvețian Edmond Pertet a fost ales secretar general al Alianței Reformate mondiale, în locul Dr. Marcel Pradervand, pensionat.

— 150 de credincioși protestanți și mohamedani au organizat la Dortmund (R.F. a Germaniei) un «Dialog între Islam și Creștinism», la care s-au făcut citiri din Biblie și Coran, încadrate de cântări religioase (Epd. 15/970).

— Arhiepiscopul Ieronim al Atenei, Primatul Bisericii Ortodoxe din Grecia, a făcut o vizită Patriarhului de Antiohia, Teodosie VI și Catholicosului armean de Sis, Khoren I.

— În urma vizitei făcute Bisericii etiopiene de către Patriarhul Alexandriei, Nicolae VI, — la invitația împăratului Haile Selassie I și a administratorului Patriarhiei etiopiene din Addis-Abeba. Teofil, s-a format un consiliu bisericesc comun al coptilor, etiopienilor, armenilor, creștinilor din Syria și Malabar și al Patriarhiilor Ortodoxe din Alexandria, Antiohia și Ierusalim. Acest consiliu se va ocupa, în primul rând, de unirea religioasă a membrilor săi. Secretarul consiliului este Mitropolitul ortodox din Addis Abeba, Dr. Methodios Phougias.

— Corul Patriarhiei Ortodoxe din Belgrad a concertat la Regensburg și Düsseldorf, la invitația «Comisiunii ecumenice a Conferinței Episcopilor Germani», «Secția Bisericilor răsăritene».

— «Nu-i vorba de o unire a Bisericilor, ci de unirea lumii», a afirmat, într-o cuvântare rostită la «întîlnirea ecumenică de la Rusalii» din localitatea Bendorf (R. F. a Germaniei), Mitropolitul Emilianos Timiadis, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, de la Geneva.

— «Spiritualitatea ca posibilitate pentru lămurirea problemelor teologice ale prezentului» este tema de care se ocupă în sesiunea actuală «Alianța pentru reunirea evanghelică-romano-catolică» din R.D. a Germaniei (K.K.W. 20, 29/970).

— La Roma s-a inaugurat «Centrul de documentare creștin-iudaic internațional» pentru promovarea dialogului și a colaborării între romano-catolici și iudei.

— «Academia Romano-Catolică» din Berlin (apusean) a organizat o conferință cu tema: «Taina Botezului», mult discutată pe linia interconfesională. Au prezentat referate, din partea Bisericii Romano-Catolice: Prof. de Noul Testament Dr. Schnackenburg (Würzburg) despre «Botezul în lumină biblică» și dogmatistul de la Mainz, Prof. Dr. Lehmann «Relația dintre credință și sacrament în teologia baptismală catolică». Din partea protestantă au prezentat referate: patrologul de la München Georg Kretschmar: «Teologia botezului în creștinătatea primară» și sistematicul de la Göttingen, Ernst Wolf, «Fundamentarea teologică a Botezului» (K. Korr. 21/970).

— Într-o scrisoare adresată Cardinalului secretar de Stat, Jean Villot, «Asociația preoților progresivi din Olanda» cere începerea dialogului între Episcopatul olandez și Vatican privitor la celibatul preoților. În scrisoare se mai spune: «Dacă continuați să refuzați a lua în serios problemele care se ivesc într-o dieceză oarecare, sințeti responsabil pentru distrugerea unității Bisericii».

— Universitatea din Innsbruck, cu ocazia jubileului ei de 300 de ani de existență, a acordat titlul de «doctor honoris causa» Arhiepiscopului de Viena, Cardinalul Dr. Franz König, profesorului Pret Fransen (Universitatea Löwen), profesorului Josef Lortz (Univ Mainz), profesorului Henri de Lubac (Lyon), profesorului Vincenzo Monachino (Universitatea gregoriană din Roma), profesorului Heinrich Schiler (Univ. din Bonn) și profesorul Rudolf Schnackenburg (Univ. Würzburg).

— «Cateheza — propoveduire a revelației sau interpretare a experienței umane?» este titlul temei discutate la conferința organizată la Haarlem (Olanda) de «Equipe Catechetique Europeene».

— «Consiliul Episcopilor» din cadrul Secretariatului General al «Sinodului Episcopilor» s-a ocupat în sesiunea actuală cu «adâncirea noțiunii colegialității». În ce privește colaborarea dintre Vatican și Conferințele Episcopilor, consiliul s-a pronunțat pentru «principiul subsidiarității» în viața practică a Bisericii (A. V. Korr 120/70).

— «Caritas», asociația călugăriților romano-catolice germane, a organizat la Würzburg (R.F. a Germaniei) o conferință cu tema generală: «Progres și unitate — datoria creștinilor». S-au prezentat referate: «Umanitate și creștinism — criterii pentru progres», «Progres și Biserică», «Temeiurile progresului în timp de pace», «Progres pentru o lume nouă».

— A apărut noul «Missale Romanum», liturgier, 400 de ani după cel publicat de papa Pius V, în legătură cu Conciliul tridentin.

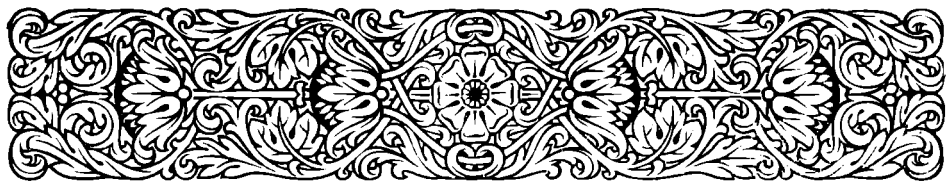
— «Problema rasială nu-i o problemă a negrilor, ci a albilor». Aceștia trebuie să devină creștini «adevărați», a afirmat la o întrunire Episcopul romano-catolic de Los Angeles (S.U.A.), Joseph B. Brunini.

— La Wagga Wagga (Australia) apare lunar noua revistă romano-catolică «Together» (Împreună).

— În Nubia — Sudan s-au făcut interesante descoperiri arheologice. Astfel în apropierea orașului Sonki s-a dezgropat o necropolă creștină, cuprinzând monumentale morminte, probabil ale unor demnitari bisericești. Mormintele datează din primul mileniu. În apropierea aceluiași oraș s-a dezgropat o biserică, acoperită de veacuri, de argilă uscată, cu multe picturi murale și inscripții în limba greacă și nubiană. Picturile îl reprezintă mai mult pe Sf. Ioan Botezătorul, apoi Nașterea lui Hristos și pe Arhanghelul Mihail. Frescele au fost desprinse de pe pereți și transportate la Florența, pentru restaurare, apoi distribuite: parte muzeelor din Sudan, parte muzeelor italiene. Cu aceste descoperiri, oamenii de știință nădăjduiesc să lămurească multe date din istoria creștinismului din acele părți.

— În subsolul recent restauratei biserici «Bunavestire» din Nazaret s-a găsit o statuie a apostolului Petru, în mărime naturală, probabil din sec. XI. (K.N.A.K. 20/970).

Prof. O. BUCEVSCI

ARTICOLE ȘI STUDII

CRIZA ÎN TEOLOGIA PROTESTANTA ȘI CATOLICĂ CONTEMPORANĂ

Tot mai multe glasuri autorizate și de răspundere chiar din cercurile teologice din Apus, încep să vorbească astăzi, din ce în ce mai deschis, de existența unei crize a teologiei protestante și catolice contemporane. Procesul acesta nu este unul încheiat, ci unul care e încă în curs de desfășurare, fapt pentru care e greu de prins și delimitat. Totuși un lucru se poate preciza clar de la început: că această criză nu este simpla expresie a luptei noului împotriva vechiului în teologie, ci e vorba de ceva mult mai adânc, de o autentică «criză de bază» în teologia protestantă și catolică contemporană. Faptul acesta, datorită consecințelor și implicațiilor sale, e urmărit indeaproape de factorii de răspundere ai tuturor Bisericilor creștine, din perspectiva dialogului ecumenic care s-a deschis în era noastră, dar și de factorii social-politici de răspundere din întreaga lume, din perspectiva dialogului în care s-au angajat Bisericile creștine cu lumea de azi, de slujire și sprijinire a lumii atât în nevoile cît și în năzuințele și aspirațiile sale majore.

În cele ce urmează vom prezenta două studii recente asupra «crizei de bază» în teologia contemporană occidentală, unul datorat cercetătorului sovietic I. A. Kryvelev, apărut în revista sovietică «*Voprossy Filosofii*», 1968, nr. 7, p. 150—157 și tradus în limba franceză în revista «*Istina*», 1970, nr. 1, janvier-mars, p. 96—112, intitulat: «*La crise de la théologie contemporaine*» (Criza teologiei contemporane), după care vom cita în continuare, și celălalt, datorat teologului lutheran Walter Künneth, *Grundlagenkrisis der Theologie heute. Vorträge, gehalten auf der Ratstagung der Europäischen Evangelischen Allianz in London, September, 1968, Beilage zum Informationsbrief, nr. 13, der Bekenntnisbewegung: «Kein anderes Evangelium»* (Criza de bază a teologiei de astăzi. Conferință ținută la Sesiunea Consiliului Alianței Evanghelice Europene, la Londra, în septembrie 1968).

Studiul autorului sovietic I. A. Kryvelev, deși își propune să «examineze materialele care caracterizează climatul crizei teologiei protestante și catolice» din perspectiva luptei pe care o duce filozofia mar-

xistă împotriva tuturor ideologiilor reacționare, religios-idealiste și a tuturor întreprinderilor și manevrelor lor pentru respingerea progresului concepției materialiste despre lume și viață, prezintă un interes deosebit pentru teologi, prin analiza profundă, obiectivă și bine informată, pe care o face situației teologice actuale în Occident, fapt pentru care și revista teologică catolică, de mare circulație «*Istina*», îl publică în traducere integrală, în coloanele sale.

Creștinismul actual — zice autorul — «nu ne mai prezintă spectacolul unui fenomen local, ci planetar» (p. 96). Astăzi toate Bisericile creștine sînt angajate pe calea apropierii și unirii lor într-o singură Biserică creștină, considerîndu-se totuși că divergențele confesionale care le separă ar fi singure esențiale. «E puțin probabil că principalele Biserici creștine caută într-adevăr unirea. Cea mai puternică — Biserica Catolică — n-ar vrea atît să se unească cu celelalte, cît să le supună autorității sale, pe cînd acestea nu țin de loc să-și sacrifice independența lor. Existența numeroaselor divergențe dogmatice și culturale constituie nu numai un obstacol în calea unirii, dar și servește pretextul comod pentru a o înfrina. Totuși ceea ce interesează mai mult, este existența divergențelor încă și mai mari în domeniul dogmatic nu atît între Bisericile diferite, ci între grupările și mișcările teologilor în sînul diferitelor confesiuni. Care este cauza? Principala cauză rezidă în faptul că sistemul dogmatic, format în cursul veacurilor și formulat într-o suită de documente de cea mai înaltă autoritate pentru credincioși, suferă actualmente de o criză profundă și fără ieșire» (p. 97).

Puțini teologi contemporani — zice în continuare Kryvelev — îndrăznesc să nege existența crizei dogmatice creștine, unii teologi recunosc deschis această criză mai ales în teologia protestantă. Așa de exemplu teologul protestant H. Jessen, în lucrarea sa: *Der historische Jesus. Das Problem der Entmythologisierung der Evangelien für Glaube und Verkündigung*, Halle, 1957, p. 99, vorbește de contradicția care există între «imaginea antică despre lume din Biblie» și imaginea actuală a lumii. El constată că această imagine antică despre lume pe care o numește «mitologică» și «a cărei sărăcie e evidentă pentru noi», e exprimată în Biblie, «nu numai la suprafață, ci e strîns legată de afirmațiile sale centrale». Ea este atît de impregnată în textul biblic încît e imposibil de a găsi o soluție acestei probleme suprimînd pasajele în care ea este exprimată. La fel se exprimă și teologul lutheran Rudolf Bultmann, ideologul demitologizării creștinismului: «Studiul universului și cucerirea sa cu ajutorul științei și al tehnicii au mers atît de departe încît nici un om nu poate accepta serios imaginea lumii după Noul Testament. Ce sens mai are de a recunoaște astăzi expresiile «a coborît la iad» sau «s-a înălțat la cer», atunci cînd cel care pronunță aceste formule, care sînt la baza viziunii mitologice a universului împărțit în trei etaje (cerul, pămîntul, iadul), nu mai crede în ele?» (*Neues Testament und Mythologie*, citat după revista *Der Spiegel*, Hamburg, 1966, nr. 16, p. 84).

Teologii catolici însă sînt mai rezervați în constatarea faptului prăbusirii dogmatice tradiționale, clericaliste, dar în analizele pe care le fac dificultăților prin care trece teologia protestantă actuală, se întîl-

nesc declarații directe ca : «noi ne găsim de fapt în fața aceluiași probleme» (*Herder Korespondenz*, Freiburg, 1967, nr. 3, p. 137). Iar la re-unirea pastorală de Crăciun, în anul 1966, la Viena, raportul Prof. M. Cervik, de la Institutul Biblic Pontifical, începea cu teza : «noi ne găsim într-o stare de criză a doctrinei și învățaturii despre mîntuire», deși caută să arate că credința în cuvîntul Bibliei nu poate fi distrusă de științele moderne, fiind în joc nu cuvîntul divin, ci numai înțelegerea noastră despre el (*Herder Korespondenz*, 1967, nr. 3, p. 108). Iar jurnalul catolic *La Croix*, din 2 februarie 1967, a publicat un răspuns al congresului episcopilor francezi la scrisoarea din vara anului 1966 a cardinalului Ottaviani, în care episcopii francezi sînt obligați să constate că teologia creștină se găsește pusă în fața dificultăților serioase. «Problema fundamentală a credinței — zic ei — privește pe Dumnezeu și lumea : influența vitală a ateismului face indispensabil un studiu filozofic teologic și eclesial pentru a reintroduce pe Dumnezeu în domeniul gîndirii și al vieții actuale». Noțiunile de natură și persoană «și-au schimbat atît de mult sensul, încît aceasta duce astăzi la ambiguitate». E necesar un mare efort pentru a ști «ce noțiune de natură și persoană să fie întrebuițată astăzi pentru a putea expune contemporanilor noștri adevărul pur al definițiilor dogmatice».

Și în intervențiile papei se simte o anumită lipsă de siguranță asupra aptitudinii Bisericii de a continua în circumstanțele actuale predica sa în forma sa veche tradițională. În 1966, înaintea participanților la săptămîna «perfecționării pastorale», Papa Paul al VI-le a zis : «nu scapă nimănui că un val de îndoială, de neputință și de neliniște se răspîndește în cercuri largi ale clerului», în ce privește aplicarea normelor obișnuite ale pietății și practicii religioase, «respectate pînă mai ieri». Deși consideră «nejustificat» acest sentiment răspîndit în rîndul preoților catolici, el e obligat totuși să recunoască existența lui (*Herder Korespondenz*, 1966, nr. 10, p. 444).

Problema soluției acestei crize e de asemenea obiectul unei foarte mari divergențe de păreri în rîndurile teologilor, de la luări de poziție din cele mai radicale, revoluționare, pînă la cele mai conservatoare. Libera exprimare a unor astfel de păreri, dă loc la serioase discuții în mediile teologice și în fața instanțelor oficiale ale Bisericii. Rațiunile acestei toleranțe sînt destul de clare și în lumina materialelor Sinodului Bisericii Catolice, în sesiunea din septembrie-octombrie 1967. Ordinea de zi a fost : «opinii primejdioase actuale și ateismul», a căror rădăcină după participanți ar fi subiectivismul, raționalismul, idealismul, agnosticismul, utilitarismul, pragmatismul și hedonismul. Dar hotărîrile sinodului au fost exprimate într-o formă mai pacifică în discursul cardinalului Alfrink, care constată că vechile răspunsuri în forma lor tradițională nu mai satisfac astăzi spiritele, cerînd ca teologii să vină în sprijinul episcopilor care au de a face cu credincioșii, cărora trebuie să le dea răspunsuri la chestiunile osîndite, care să-i satisfacă într-o anumită măsură și să rămîna în același timp, la maximum, în acord cu doctrina creștină. «Liber-tatea de cercetare» a teologilor, de care se face atîta caz, e silită deci să consimtă la mari compromisuri cu dogmatica tradițională (p. 100).

În teologia protestantă a apărut chiar o mișcare avînd ca deviză o teză extravagantă : «Dumnezeu e mort», și preconizînd un creștinism fără religie, sau o interpretare nereligioasă a creștinismului cum face teologul Dietrich Bonhoeffer. Din creștinism nu mai rămîn decît două elemente : 1) o atitudine emoțională elevată în fața lumii considerată ca o reprezentare a perfecțiunii inexprimabile și incognoscibile a divinității infinite (nu a Dumnezeului biblic și dogmatic, ci a unei anumite «profunzimi» misterioase ; 2) codul moral creștin bazat pe iubirea de om, caritate și dreptate. «Tentative de a construi o religie fără Dumnezeu — observă Kryvelev — au fost făcute de mai multe ori în istoria gîndirii, pînă în prezent nu se cunoaște un singur caz în care o atare religie fără Dumnezeu să fi cucerit un număr apreciabil de adepți. În cazul citat, noi avem o tentativă de a construi o creștinătate și fără religie și fără Dumnezeu. Nu ne putem îndoii de zădărnicia sa, atît timp cît adepții ateismului creștin se comportă tot pe unități» (p. 100).

Aripa stingă a teologiei protestante actuale e reprezentată de teologii existențialiști—demitologizanți, cunoscuți prin programul demitologizării creștinismului de reprezentările sale mitologice, teză care nu este de loc nouă, deoarece deja în secolul al XVIII-lea, curentul teologic raționalist a încercat să dea o explicație naturală tuturor istorisirilor biblice, înlăturîndu-le sensul lor mitologic. Cu toate acestea, demitologizarea bultmanniană e mai mult decît o simplă explicație naturală a miturilor. «Pornind de la pozițiile filozofice generale ale existențialismului, Bultmann nu atribuie absolut nici o importanță realității efective, obiective, istorice. Din punct de vedere al existențialismului nu esența este primară, ci existența, desfășurarea existenței omului. Din acest punct de vedere doctrina religioasă nu trebuie să fie considerată ca suma reprezentărilor și cunoașterii lumii, a lui Dumnezeu și a lumii de dincolo, ci numai ca ceva inconceptibil și insesizabil, ca ansamblul de simboale și de cifruri a ceva» (p. 100). Bultmann atrage de asemenea atenția că tot răul vine din faptul că omul vechi a gîndit pe Dumnezeu și lumea, mitologic, într-o formă obiectivizată, după schema subiect-obiect, ori pentru învingerea acesteia, creștinismul trebuie să se mulțumească cu o credință «neobiectivizată», fără să transforme adică această credință în idei și noțiuni concrete. «În lumina acestor date generale — zice Kryvelev — credința în istoricitatea tuturor evenimentelor legate de întruparea pe pămînt a lui Iisus Hristos și în împlinirea misiunii sale universale și istorice, pierde orice fundament. E cunoscut că documentul fundamental de mărturisire de credință — Simbolul de credință — consideră pe Hristos, într-o formă foarte obiectivizantă și materializantă. Bultmann n-are în general nimic contra recunoașterii existenței istorice a lui Hristos ; el crede că tocmai această persoană se găsește la începutul creștinismului. Dar el refuză să admită ca sigur tot ce s-a zis asupra persoanei sale, faptelor biografiei sale, soartei sale, trăsăturilor particulare ale caracterului său. Bultmann crede că e imposibil de a separa faptele reale, referitoare la Hristos, de legendele și miturile născute în comunitățile creștine primare. Pentru acest motiv e imposibil, după el, de a scrie o «viață a lui

Hristos» cituși de puțin sigură» (p. 101). Dar afirmațiile acestea ale lui Bultmann se bazează nu atât pe analiza concret-istorică a textelor biblice, cât pe considerații mai generale de ordin metodologic. «Bultmann împărtășește punctul de vedere caracteristic oricărei istoriografii subiectiv-idealiste a timpului nostru, care constă pentru știința istorică mai puțin de a comenta faptele, cât de a le interpreta și aceasta într-un mod atât de liber că e ca și cum ea le creează de fapt. De aceea el se dedă la deridarea și denigrarea, ca naiv și primitiv, a principiului istoriografiei pozitivistice, ce datează de la Leopold Ranke — de a descrie «așa cum a fost evenimentul în fond». Istoriografia burgheză contemporană înclină mai mult «de a interpreta liber» și nu de a elucida istoria reală» (p. 102). Dar «o atare orientare sapă la rădăcina oricărei dogmatici creștine» — negînd întruparea, jertfa pe cruce, învierea, înălțarea, a doua venire și judecata finală.

Natural, așa ceva neputînd fi admis de Biserică, de cadrele numeroase de teologi, că și de credincioși care nu consimt să abandoneze ușor de la sistemul tradițional, s-a ridicat o masivă opoziție, chiar și din sinul școlii lui Bultmann, împotriva unei teologii «neobiectivizante». Așa de exemplu, Jenssen zice: «noi sîntem de acord cu Bultmann pentru a evita în orice chip tot ceea ce ar putea da impresia că e vorba în credință de o oarecare concepție sau imagine închisă despre lume, în care Dumnezeu însuși ar avea locul Său determinat. Dar, contrar lui Bultmann, noi socotim că nu există limbajul dorit de el, liber de orice obiectivizare». Toți filozofii existențialiști — zice el — «tind la o puternică sublimare a oricărei obiectivizări, dar nu ajung la aceasta». Deși Jenssen a sesizat greșala lui Bultmann, nu reușește totuși s-o învingă. După el, interpretarea doctrinei «trebuie să aibă drept scop de a ajuta să se înțeleagă caracterul simbolic al oricărei obiectivizări», deoarece «e vorba de un element de mit mai mult sau mai puțin mare», care comportă o «critică a Evangheliei».

Dar critica lui Jenssen și altor teologi liberali pare moderată, și amicală în comparație cu mișcarea protestatară contra concepției lui Bultmann, organizată în ultimii ani de mediile conservatoare din Biserică Evanghelică din Republica Federală Germană. Această mișcare protestatară contra modernizării teologiei creștine a luat aici mari proporții și o formă de organizare precisă, sub numele: «Mișcarea pentru mărturisirea de credință: «Nici o altă Evanghelie». În martie 1966 s-a ținut în grandioasa Westfalenhalle din Dortmund o adunare furtunoasă a membrilor acestei organizații, numărul participanților depășind 22.000. (Analiza discuțiilor în revista *Der Spiegel*, 1966, nr. 14—16). Toți vorbitorii au fulminat împotriva concepțiilor liberale și moderniste, fără să se fi pronunțat o singură dată numele lui Bultmann. Șeful mișcării, pastorul Gerhard Bergmann a acuzat ideologii modernizării, iar teologul Walter Künneth a caracterizat activitatea lor «ca o vînzare cu reducere a Bisericii». Argumentul fundamental al acestei mișcări protestatatoare e că dacă s-ar accepta construcțiile filozofice ale teologilor liberali actuali, n-ar mai rămînea nimic din creștinism. Künneth a declarat: «Noi punem simplu întrebarea: Ce rămîne de fapt din epoca

creștină? Din punct de vedere al acestor teologi existențialiști — absolut nimic. Mai există o predică creștină dacă e exclusă realitatea învierii lui Hristos? Întrebare constrângătoare și teribilă. Învierea lui Iisus este fundamentul creștinismului, pe care se reazimă totul». În fine ca argument decisiv, au fost citate cuvintele lui Luther: «Dumnezeu e adevărat în fiecare din cuvintele Sale, chiar în fiecare silabă; acela care nu crede în amănunt, nu crede nici în tot». S-a rostit chiar amenințarea din predica de pe munte: «cel care va strica vreuna din aceste porunci mai mici și va învăța pe alții să facă așa, acela va fi socotit cel mai mic în împărăția cerurilor» (Matei V, 19). Cu toate acestea «perspectiva» de a fi socotit cel mai mic — observă Kryvelev — n-a fost în stare de a convinge instanțele diriguitoare ale Bisericii Evanghelice să dea o sancțiune oficială cuvântului de ordine: «nici o altă Evanghelie» (p. 104). Unul din membrii activi ai acestei mișcări, Otto Rodenberg, la reuniunea de la Düsseldorf ceru Bisericii Evanghelice să ia o hotărâre. O atare hotărâre ar fi putut fi luată de Congresul al XIII-lea al Bisericii Evanghelice în iunie 1967, dar Congresul n-a dat curs acestei cereri; el n-a condamnat liberalismul în materie de dogmatică și nici n-a sprijinit refuzurile mișcării: «Nici o altă Evanghelie», ci luă hotărâri elastice. «Necesitatea de a moderniza dogma fu mascată prin fraze pioase, dar se indica în același timp cu insistență că nu s-ar putea evita o mare revizuire a întregii dogmatici creștine» (p. 105). G. G. Geier din Wuppertal de exemplu, zicea că niciun teolog evanghelic nu se îndoieste de învierea lui Hristos, regretînd totuși «prejudiciul adus kerygmei» prin procedeul demitologizării. Cu toate acestea socotește că nu se poate pune chestiunea direct și să se ceară hotărâri directe. Ar fi mai bine ca aceste hotărâri să fie parțiale și dacă e posibil, nebuloase (p. 105).

«Mișcarea pentru mărturisirea de credință» n-a fost susținută nici la Sinodul al IV-lea general al Bisericii Evanghelice care s-a ținut în vara anului 1967. Episcopul Heinze a început o polemică cu conservatorii care explicau toate relele din Biserică prin activitatea moderniștilor. «Faptul că Bisericile sînt permanente goale — zice episcopul Heinze — n-are probabil drept cauză, cum se afirmă de regulă, faptul că s-ar învăța aici «o altă Evanghelie». Situația dificilă a Bisericii rezultă, după el, din faptul că «cunoașterea științifică din ce în ce mai profundă a lumii și cucoriroa cu ajutorul tehnicii, pun chestiuni cu totul noi, care nu mai pot fi îndepărtate și lichidate prin formulele tradiționale ale religiei» (*Heder Korespondenz*, 1967, nr. 8, p. 317).

Ideologii «mișcării» și-au continuat propaganda. În noiembrie 1967, ei au realizat la Dortmund «o zi de rugăciune și penitență», care a avut pe ordinea de zi raportul teologului Walter Künneth asupra temei: «Înapoi la reformă». Ideile sale de bază au fost prezentate în șapte teze, fiecare comportînd o afirmație a adevărului creștin ca și condamnarea ereziei care se opune acestuia. Iată-le pe scurt: «Iisus este Fiul lui Dumnezeu, Fiul veșnic al lui Dumnezeu a fost și rămîne în Iisus din Nazaret om și Dumnezeu în același timp; Iisus a murit pe Cruce ca jertfă pentru păcatele noastre; El a înviat și s-a înălțat la cer cu trupul. Hristos

este Domnul și Judecătorul universal. Iar erorile ce trebuiesc respinse sînt : că un studiu științific poate înțelege și cunoaște corect Sfînta Scriptură fără harul Duhului Sfînt ; că Iisus a fost simplu om și că fără Fiul lui Dumnezeu se poate ști cine este Dumnezeu și intra în relație cu El ; că Iisus nu s-a considerat ca o victimă, iar moartea Sa pentru răscumpărare nu era indispensabilă pentru mîntuirea lumii ; că trupul lui Iisus s-a descompus și că El n-a înviat decît în spirit ; că El a trăit apoi în mod impersonal în cuvîntul Său ; că așteptarea venirii Sale a doua este absurdă, singură lumea aici de jos este reală, și că se are dreptul de a modifica poruncile sale după spiritul timpului și noile date științifice» (*Herder Korespondenz*, 1968, nr. 1, p. 13). Acest document a fost condamnat aspru de episcopul E. Welmer și pastorul K. Juzlar la televiziune, iar președintele Joachim Beckmann s-a exprimat foarte ambiguu : tezele comportă fără îndoială adevăruri care nu se pot nega, dar pozițiile contrare, judecate ca eretice, nu sînt toate atît de false ca acelea (*Ibidem*). Prin aceasta — observă Kryvelev — el a voit să placă și conservatorilor și moderniștilor, evident cu scopul «de a obișnui treptat comunitățile protestante cu schimbările din ce în ce mai radicale ale doctrinei lu'herane. În tot cazul, această doctrină ne oferă tabloul unui haos considerabil» (p. 106). Caracterizînd «simpozionul» de la Dortmund, revista *Herder Korespondenz*, scrie că ea «dădea impresia unei confuziuni fără ieșire», amintind și constatarea pe care o face teologul Heinz Zahrnt în lucrarea sa : *Die Sache mit Gott. Die protestantische Theologie im 20 Jahrhundert*, München, 1966, p. 328, că teologia protestantă s-a transformat într-un labirint în care specialiștilor însuși le e greu să înțeleagă ceva. H. Zahrnt ridică chiar întrebarea, poate cea mai importantă : oare cum vor reacționa neteologii, masele de credincioși în fața faptului dezordinei și confuziei teologice ? În tot cazul, cum observă și Kryvelev, astăzi «tot mai multe straturi de credincioși se manifestă aici ca paznici ai ortodoxiei și aderă la mișcarea : «Nici o altă Evanghelie», iar Biserica este obligată să țină cont de diversitatea enoriașilor ei sub acest raport» (p. 107).

Deși Sinodul general al Bisericii Evanghelice din 1967 n-a dat curs apelurilor insistente ale «Mișcării pentru mărturisirea de credință» Prof. Walter Künneth de la Universitatea din Erlangen, a continuat acțiunea sa de lămurire a opiniei bisericești și teologice-evangelice asupra «crizei de bază» în care a ajuns teologia evanghelică actuală, în urma influenței tot mai masive a teologilor existențialiști-demitologizanți în teologie și viața Bisericii. Astfel la Sesiunea Consiliului Alianței Evanghelice Europene, care s-a ținut la Londra, în septembrie 1968, Prof. W. Künneth a ținut o conferință intitulată tocmai : «*Criza de bază a teologiei de astăzi*» (*Grundlagenkrise der Theologie heute*. London, 1968, Beilage zum Informationsbrief Nr. 13. der Bekenntnisbewegung : Kein anderes Evangelium), din care vom cita în continuare. Această conferință a Prof. Künneth a fost un adevărat strigăt de alarmă pentru teologia și Biserica protestantă din Germania. «Noi avem de a face — începe Prof. Künneth — în cadrul Bisericii și teologiei din Germania Federală cu o criză de bază a credinței și ceea ce este curios și cuprin-

zător e că această situație fatală a Bisericii și teologiei a fost cunoscută clar și critic de mass-mediile vieții publice, pe cînd mulți bărbați de încredere ai Bisericii noastre din Germania nu au înțeles într-un mod mai evident seriozitatea profundă a acestei crize de bază» (p. 2). Necesitatea imperioasă a confruntării Bisericii protestante cu această teologie existențialistă care subminează însăși bazele credinței creștine, rezultă după Prof. Künneth tocmai din faptul că «efectele, semănătura și roadele unei anumite teologii sînt resimțite în primul rînd de comunitatea bisericească. Problema care ne preocupă astăzi în Germania în cadrul comunităților e : Ce anume se predică ? Care este propriu-zis învățătura Bisericii ? Important nu e numai faptul că se vorbește, hotărîtor e faptul că se și *predică* de pe avon cu o autoritate spirituală deplină și cu forță de convingere. De aceea prin comunitățile noastre trece o anumită spaimă, o agitație și o neliniște. Este așa-numita «teologie modernă», o teologie în cadrul comunității, este aceasta o teologie pentru comunitate, mai e vorba de aceeași propoveduire, de aceeași credință ?» (p. 2). Desigur e o datorie misionară și evanghelică pentru noi — remarcă Prof. Künneth — de a vorbi omului de azi, de a traduce și propovădui Evanghelia în limbajul omului de astăzi. Aceasta o știe bine și Sfîntul Pavel care s-a făcut tuturor toate, iudeu cu iudeu, elin cu elin. «Însă lucrul asupra căruia trebuie să ne îndreptăm întreaga noastră putere de pătrundere e aceea de a verifica dacă e vorba aici de o comunicare sau transmitere a aceluiași obiect sau conținut relevant, dacă obiectul respectiv este același. Căci conținutul Evangheliei trebuie să fie totdeauna același, numai forma, noțiunile sau expunerea pot fi diferite, or primejdia fatală în ce privește teologia existențialistă constă tocmai în aceea că noi n-avem aici de a face cu o comunicare a aceluiași obiect sau conținut relevant, ci de o schimbare a obiectului sau conținutului însuși (sondern mit einer Sachveränderung zu tun haben)» (p. 6). Prin aceasta schema de gîndire a teologiei existențialist-demitologizante se dovedește principial incapabilă de a exprima obiectiv mesajul evanghelic, nefiind deci un mijloc adevărat și corespunzător de exprimare a lui, ci mai degrabă de denaturare a conținutului și sensului său autentic (p. 7).

În ce privește teza de bază a teologilor existențialiști demitologizanți după care modul biblic de reprezentare a lumii și a lui Dumnezeu este eminantement mitologic, cu totul neinteligibil pentru omul modern și în consecință Evanghelia nu mai poate fi prezentată în forma sa originală, ci demitologizată, adică interpretată existențial, potrivit posibilităților de înțelegere ale omului modern, Prof. Künneth arată că «în teologia existențialistă se face o confuzie deplorabilă între reprezentările mitologice și exprimările antropomorfe ale Bibliei... care n-au nimic de a face cu mitul» (p. 7).

Între consecințele și rezultatele de-a dreptul fatale ale acestei teologii existențialiste, zisă modernă, pentru teologie, Biserica și viața creștină în general, Prof. Künneth enumără următoarele :

Cea dintîi consecință a acestei teologii este *tendința antropocentrică* întrucît pune în centru ei omul și posibilitățile sale de înțelegere

ca «măsură» a revelației divine, întrucît tot ceea ce întrece posibilitatea de înțelegere a rațiunii umane, trebuie socotit mit și deci reinterpretat existențial, adică potrivit posibilității de înțelegere a omului, care e ca un fel de filtru sau sită prin care trebuie cernute toate afirmațiile Bibliei. «Dar acest filtru sau sită — observă Prof. Künneth — este însuși omul ca măsură a lucrurilor» (p. 6).

A doua consecință, care rezultă din cea dintîi, este *denaturarea ființei revelației divine* ca și al mărturiei biblice în general. «Mărturia biblică nu mai poartă acum caracterul unui document primar despre o descoperire sau revelație care a avut loc. Dimpotrivă, revelația trebuie să fie înțeleasă într-un mod nou. Revelația nu mai înseamnă acum un fapt petrecut în trecut, ci trebuie să fie înțeleasă pur actualistic, numai în prezent. Revelația înseamnă a obține o nouă înțelegere despre sine și existența sa. De aceea nu poate exista în vederile teologiei existențialiste un mesaj clar despre ceva, nici o învățătură stabilă și nici o mărturisire de credință tare. Căci revelația este totdeauna în cursă, în mișcare. Un pastor din Schleswig-Holstein a declarat la un sinod următoarele: «eu nu mai pot mărturisi, căci s-ar putea întîmpla ca mâine să am deja o altă concepție decît cea pe care o am astăzi». Există deci numai o actualizare a revelației aici și acum, dar nu o înfăptuire perfectă a revelației odată pentru totdeauna. Prin aceasta Biblia ca mesaj despre o revelație care a avut loc e pusă total în discuție» (p. 12).

Denaturării ființei revelației îi corespunde și o *denaturare a doamei hristologice și soteriologice*. După Bultmann hristologia este explicația sau dezvoltarea noii înțelegeri a omului despre sine însuși. Toate numirile care se găsesc în Noul Testament referitoare la Hristos sînt numai o parafrază a înțelegerii umane despre sine. Așa de exemplu, noțiunea de întrupare (Ioan I, 14) trebuie reinterpretată ca o întrupare a omului și nu ca o întrupare a lui Dumnezeu. Pentru Gerhard Ebeling Iisus este numai un inițiator și «martor al credinței». Prin aceasta Iisus nu trece în general dincolo de zona istorică a celorlalți profeți (p. 13).

Răstălmăcirii întrupării îi corespunde de asemenea *răstălmăcirea crucii*. Moartea lui Iisus pe cruce e înțeleasă numai ca un fapt din cadrul lumii imanente, ca un destin tragic, ca o moarte de martir. În care Iisus a exprimat credința și a împlinit prima poruncă față de Dumnezeu. Nu mai e vorba de o suferință ispășitoare substitutivă. Dimpotrivă, se afirmă aici că e mitologie să crezi că sîngele lui Iisus din Nazaret ne-a mîntuit (p. 13).

Realitatea *faptului învierii lui Iisus* este contestată ca o *istoricizare nepermisă*, contestîndu-se prin aceasta însăși realitatea vieții celei noi a lui Iisus. Poate s-a întîmplat ceva, dar mai probabil e că aceasta a fost numai rodul trăirii vizionare a apocalipticilor extatici din Biserica primară. De aceea cuvîntul «învierea lui Hristos» trebuie reinterpretat, ca de exemplu cauza lui Iisus merge mai departe sau învierea înseamnă că credința în Iisus se propoveduiește acum. «Se înțelege — zice Prof. Künneth — că în felul acesta nu mai există niciun raport personal al

comunității față de Kyrios cel înviat. Chiar încercarea de a se ruga lui Iisus, este o cutezanță mitologică. Eu personal nu înțeleg cum aceste afirmații n-au dus în Biserica Evanghelică din Germania la o reacție în rândurile pastorilor și comunităților. Noi toți știm că dacă Hristos n-ar fi înviat, zadarnic e totul (I. Cor. XIV, 14). În acest punct devine impresionant de clar pentru noi faptul că avem de a face cu o îngrozitoare criză de bază (dass wir es mit einer fürchterlichen Grundlagenkrisis zu tun haben)» (p. 13).

Deficitul hristologic atrage după sine și *falimentul eshatologiei*, a nădejdii în viitor. Căci dacă Hristos n-a înviat, e un non sens să mai așteptăm a doua venire a Sa și dacă nu există o parusie a lui Iisus, e distrusă însăși baza nădejdii creștine. Eshatologia, în interpretarea existentialistă, devine o eshatologie atcualistă și nu una orientată spre viitor (p. 14).

Dizolvarea credinței în Dumnezeu e o altă consecință a teologiei existențialist-demitologizante. Potrivit acesteia, nu există un Dumnezeu personal, ci Dumnezeu este numai un eveniment sau un fapt care are loc în relațiile interumane. Cînd omul presimte «eu pot» sau «eu trebuie», atunci Dumnezeu e un eveniment care are loc. «Modul acesta de vorbire — zice Künneht — face din Dumnezeu o părțică din crea-tură. În locul rugăciunii apare acum meditația. Un teolog existențialist din Mainz, la întrebarea ce face dimineața în locul rugăciunii, a zis «eu meditez în liniște la ceea ce am de făcut, ca să duc o viață cumse-cade. Teologia s-a transformat astfel în antropologie» (p. 14).

«Biserica Evanghelică — conchide Prof. Künneht — cel puțin cea din Germania de Vest. se găsește într-o criză care se întinde pînă la rădăcinile cele mai adînci ale substanței sale. Această afirmație nu e o frază banală aruncată la întîmplare, ci această chestiune capătă o seriozitate imensă. Biserica Evanghelică e chemată la o autoreflexiune asupra propoveduirii și învățurii ei. Sau Biserica în societate pluralistă este numai un nume pentru un cîmp de experimentare religioasă, sau Biserica este și rămîne purtătoarea unei învățături obligatorii, al unui mesaj valabil odată pentru totdeauna. Dacă Biserica este numai un loc de luptă pentru o teologie subiectivă privată, numai o sală de discuții religioase care nu angajează, sau un club de discuții în care nu se ajunge niciodată la capăt cu problematizarea, atunci e abandonat cu totul mesajul Bisericii. Marea primejdie în Biserica Evanghelică germană constă în faptul că se ajunge la o lichidare teologică progresivă. De aceea Biserica, episcopii, președinții ca și decanii ei trebuie să aibă curajul de a spune o dată un nu clar acestei teologii. Biserica de astăzi se găsește într-un status confesionis, în situația de a trebui să-și mărturisească clar credința... Ar fi o mare greșală să se creadă că în teologia existențialistă e vorba numai de o anumită direcție, curent sau orientare teologică. Dimpotrivă, e vorba aici de o denaturare a credinței sau conținutului doctrinei, de o denaturare a substanței cuvîntului biblic. Aici este schimbată baza însăși a Bisericii. Nu e vorba de o luptă contra unei alte păreri doctrinare teologice, ci de o altă Evanghelie (sondern um ein anderes Evangelium)» (p. 15).

Modul în care teologia protestantă, existențialist-demitologizantă, a încercat să facă actual mesajul Evangheliei creștine omului modern, s-a soldat deci cu un eșec total, ducând la o adevărată «criză de bază» în teologia protestantă actuală, întrucît «a schimbat» Evanghelia pentru a deveni cu orice preț modernă, dar nu și utilă Bisericii, omului de astăzi și nevoilor și aspirațiilor profunde ale omenirii contemporane. Or teologia existențialistă denaturînd esența revelației sau mesajului Evangheliei lui Hristos, a denaturat însuși sensul și semnificația ei profund umanistă și socială, concepînd-o îngust numai ca Evanghelie a mîntuirii individuale și nu ca Evanghelie a păcii și armoniei universale, cum este ea de fapt, a dăruirii și slujirii active și dezinteresate a omului și omenirii contemporane în eforturile lor susținute de realizarea binelui comun, pentru zidirea unei orînduiri și vieți sociale mai bune, mai drepte și mai umane, deci ca Evanghelie a Împărăției lui Dumnezeu pe pămînt. Sigur că nu întreagă teologia protestantă se identifică cu teologia existențialistă, dovadă că reacția promptă și energică, împotriva acestui curent teologic centrifugal, a venit tocmai din sînul teologiei protestante contemporane. Și ceea ce este și mai îmbucurător e faptul că în teologia protestantă actuală crește numărul teologilor care, depășind individualismul strîmt al teologiei existențialist-demitologizante, aduc o contribuție remarcabilă la întegrarea Bisericii Protestante în marile probleme ale omenirii contemporane, la precizarea rostului și slujirii adevărate a creștinilor în lume. Nume ca Joseph Sittler, Dietrich Wendland, Helmut Gottwitzer, Wolfhart Pannenberg, Jürgen Moltmann, Ernst Wolf, Willem, A. Visser't Hooft, Josef L. Hromádka și alții, stau mărturie pentru această orientare.

Revenînd la studiul lui I. A. Krvelev, autorul studiului constată că griile și frămîntările protestantismului nu sînt străine nici catolicismului. Cînd la începutul secolului au apărut moderniștii în frunte cu Alfred Loisy, Vaticanul i-a excomunicat, consacrinđ zdrobirii modernismului o enciclică specială «Pascendi Dominici gressis». Dar papii infailibili n-au reușit să oprească mișcarea modernistă. Ea a pătruns cu timpul în sînul însuși al Bisericii, cîștigînd tot mai mulți partizani. Aceasta se face în diferite forme, dintre care cea mai nouă este demitologizarea bultmanniană, ceea ce dă motiv prelatului catolic J. Borsch să se plîngă: «din nefericire și mediile catolice au fost atinse de concepția lui Bultmann, după care relatările biblice despre minunile lui Iisus sînt asimilate miturilor antice» (*Der Spiegel*, 1966, nr. 14, p. 112). Chestiunile acestea au format obiectul examinărilor și în recentul Conciliu de la Vatican, deși nu pe plan atît de radical ca în teologia protestantă.

Constituția despre revelație a dat naștere la discuții foarte aprinse asupra chestiunilor de doctrină. De remarcat că proiectul acestui document, pregătit de o comisie specială, a fost supus dezbaterii la începutul Conciliului, dar n-a fost acceptat decît la urmă, abia patru ani mai tîrziu. În acest timp proiectul a suferit o importantă evoluție. Prima sa redactare era impregnată de tendințe conservatoare și pornea de la caracterul infailibil al textului biblic. Această tendință a provocat o

opozitie atit de netă din partea părinților conciliului, încit, după *Herder Korespondenz*, s-a pus în joc însăși linia fundamentală a Conciliului. Rar a cunoscut Conciliul o așa tensiune de mare și o luptă atit de deschisă, că numai hotărîrea Papei Ioan al XXII-lea de a se stabili un nou proiect, a făcut să se calmeze spiritele. Însăși presa catolică recunoaste că drumul parcurs de proiect de la prima versiune pînă la a patra este «foarte considerabil», dar în același timp și foarte semnificativă, cum remarcă Kryvelev, pentru că în prima versiune se puneau sub anatemă oamenii care exprimau o îndoială asupra adevărului și exactității istorice a istorisirilor evanghelice. Teologul catolic N. Lohfink scria mai tîrziu: «dacă acest text nu murea, ar fi murit exegeza catolică» (*Orientierung*, 30 noiembrie 1965), fiindcă acest text afirma «infaibilitatea absolută» a întregii Sfinte Scripturi. În versiunea a treia încă se mai spunea: «Cărtile Sfintei Scripturi învață în ansamblu și în toate părțile lor adevărul fără niciun fel de eroare (sine ullo errore)», care a provocat de asemenea reacții decisive.

Cardinalul austriac Dr. Fr. König a jucat un rol deosebit de important în lupta contra acestei formule. El a indicat o serie de locuri în Biblie în care eroarea istorică este absolut evidentă, ceea ce făcu ca expresia «sine ullo errore» să fie înlocuită cu «veritas salutaris», formulă care deschidea destule posibilități de manevră. Cu toate acestea Biserica nu putea renunța la poziția sa că Biblia conține adevărul de inspirație divină, de aceea în textul definitiv se spune: «tot ceea ce autorii inspirați sau aghiografii anunță trebuie să fie considerat ca enunțat de Duhul Sfînt; trebuie să se recunoască că sfințele cărți ale Bibliei învață adevărul exact, sigur și fără eroare, pe care Dumnezeu a judecat necesar să-l comunice pentru binele nostru». «Pentru persoanele neexperimentate în scolastica teologică — observă Kryvelev — totul pare «exact, sigur, infaibil». Dar în realitate fiecare cuvînt al textului citat e rezultatul tocmeșilor și aranjamentelor între diferitele grupări de părinți ai conciliului și comportă un sub-text ascuns care poate fi împins pe primul plan în caz de nevoie» (p. 108).

Teologii comentatori au atribuit o semnificație importantă faptului că în text figurează expresia «autori», deoarece în evul mediu, autorii cărților biblice erau considerați ca «instrumente pur pasive ale Duhului Sfînt». Tratînd astfel chestiunea, nu se mai lăsa posibilitatea unei erori a cutărui sau cutărui text biblic, Duhul Sfînt fiind recunoscut ca autorul direct al acestora. Dacă totuși uneori s-ar descoperi erori și contradicții în Biblie, va fi înfinit mai comod de a le atribui nu Duhului Sfînt, ci aghiografilor ca instrumente vii, avînd toate calitățile umane, după versiunea a doua a decretului. Din același motiv în versiunea a patra dispăre și termenul de «instrumente», fiind înlocuit cu «adevărații autori care au tradus în aceste scrieri ceea ce El (Duhul Sfînt) voia să vadă scris».

«Cu toată abilitatea care permite părinților conciliului de a găsi o ieșire onorabilă situației, dificultățile Bisericii Catolice în ce privește problemele confesionale de bază nu încetează cu toate acestea și de fapt, ele nu fac decît să înceapă. Constituția asupra Revelației trebuia să re-

prezintă fundamentul pe care era posibil să edifice un nou sistem dogmatic sau cel puțin un sistem reînnoit, răspunzând într-o anumită măsură exigențelor actualității și formînd baza confesională a schemei a XIII-a, tratînd problemele fundamentale, sociale și politice ale timpului de față. Dar, spre dezamăgirea orui de ascuns a numeroșilor teologi catolici, constituția asupra Revelației adoptată de conciliu, n-a răspuns așteptării lor. Pentru unele grupuri de teologi, ea a apărut prudentă și excesiv de conservatoare, nemerînd suficient de departe pe calea modernizării doctrinei. Alții constată că problemele care agită pe teologii protestanți sînt deplin actuale și pentru Biserica Catolică și ei își exprimă nedumerirea pentru faptul că conciliul n-a tratat problema cu destulă seriozitate. Alții sună alarma pentru prea marea dezinvoltură cu care se tratează dogmele, pe care Biserica le-a considerat pînă acum «ca absolut intanșibile» (p. 109).

Plecînd de la aceste poziții, cardinalul Ottaviani, căpetenia arinei conservatoare a Conciliului, a adresat, în iulie 1966, o scrisoare către toți episcopii și alți demnitari, în care le propunea să prezinte reflecțiunile lor «privitor la unele chestiuni de doctrină, care s-au ivit în discuțiile de după conciliu». Șeful Congregației Vaticanului pentru problemele de credință, a pregătit însă pe corespondenții săi, în spiritul care trebuie să inspire judecata lor, formulînd dinainte, în zece puncte, pozițiile care ar trebui judecate incorecte sau eretice. Acestea prezintă deosebit interes prin faptul că el formulează prin aceasta toate punctele de bază divergente între cele două tabere, ortodoxă și liberală din Biserica Catolică.

1. Numeroși teologi limitează prea mult învățătura asupra inspirației divine și infailibilității Scripturii și urmează opinii false asupra istoricității evangheliilor.

2. Formulele dogmatice au încetat de a fi supuse dezvoltării istorice, ceea ce dă posibilitatea de a le modifica.

3. Se neglijează indicațiile oficiale ale Bisericii Catolice și mai ales ale papei pînă într-atît că se pun pe planul opiniilor comune.

4. Cu ajutorul relativismului istoric se pune în discuție adevărul absolut, obiectiv și necondiționat al dogmelor creștine.

5. În hristologie, de asemenea, se emit opinii cu orui compatibile cu dogmele Bisericii, se insinuează un anumit umanism hristologic: Hristos e pus în rangul unui simplu om care nu atinge decît progresiv conștiința filiației sale divine; imaculata concepție, minunile biblice, învierea însăși sînt reduse la evenimente pur naturale.

6. În învățătura asupra tainelor sînt omise anumite elemente sau sînt insuficient subliniate, mai ales în Taina Euharistiei și Mărturisirii; prezența reală e interpretată ca un simbol.

7. Penitența este considerată ca o reconciliere cu Biserica și nu cu Dumnezeu; acuzația individuală a păcatului nu este socotită indispensabilă.

8. Păcatul original e considerat ca un păcat personal al lui Adam și transmiterea sa e slăbită la minimum.

9. Numeroși sînt cei care îndrăznesc să nege bazele obiective ale moralei; alții neață dreptul natural și sînt tentați să-l înlocuiască printr-o morală a situației.

10. În domeniul problemelor ecumenice se susțin opinii care tulbură puritatea credinței și unitatea Bisericii (*Herder Korespondenz*, 1966, nr. 10, p. 443).

«În general cardinalul — zice Kryvelev — nu e departe de inchi-zitorii care au ars pe Giordano Bruno. Dar pentru epoca noastră, el s-a arătat prea arhaic chiar și pentru Biserica Catolică. La începutul anului 1968, cardinalul Ottaviani fu constrîns să cedeze postul său de la Vatican unui prelat iugoslav mai suplu și mai moderat. Cu toate acestea e îndoielnic că faptul destituirii lui Ottaviani ar dovedi că Vaticanul a luat hotărît poziție pentru o reînnoire a dogmaticii creștine. Deoarece el manevrează între «modernismul extrem» pe care l-a condamnat brutal la timpul său și apartenența încăpățînată la tradiția eclesială, cu totul compromisă în zilele noastre» (p. 110).

O astfel de tactică și-a găsit expresia și în studierea problemelor confesionale la Sinodul Bisericii Catolice din septembrie-octombrie 1967. Interesantă e ordinea de zi: «probleme ale credinței și doctrinei întrucît au devenit virulente în întreaga Biserică în cursul Conciliului și în discuțiile cu mișcările neeclesiale». Discuțiile au arătat «virulența» și primejdia situației actuale, anumiți teologi insistînd asupra «monolitismului» tradițional sub eșida Bisericii, iar alții reclamînd un «pluralism» teologic. Primii condamnau confuzia în care teologi și laici cred că e posibil de a «îndi și spune tot ceea ce-ți place», afirmînd că deși «în anumite momente ale existenței sale Biserica poate avea o îndoială asupra cutărei sau cutărei interpretări», totuși nu-i e «posibil să trăiască în îndoială în ce privește credința sa de bază în Iisus Hristos». Cei de al doilea atraq atenția Bisericii asupra faptului că o rezistență la noile curente o expun riscului de a-și pierde turma. Fundamentul credinței a devenit fracl și nu e posibil de a-l consolida decît cu prețul unei posibilități oferită teologilor și simplilor credincioși de a discuta mai mult sau mai puțin liber doctrina. Aceasta ar conduce la un fel de «pluralism teologic de interpretare» care se întîlnește tot mai des în presa catolică din ultimul timp, viața oblicînd poate, cu timpul, Biserica Catolică să renunțe la monopolul interpretării.

«Procesul dezastrăgării ideologiei religios-dogmatice — încheie Kryvelev — este inebranabil și ireversibil... În zadar caută, numeroase cadre de teologi protestanți și catolici «să salveze ceea ce mai poate fi salvat, încercînd să înalțe edificiul care se năruie» (p. 111).

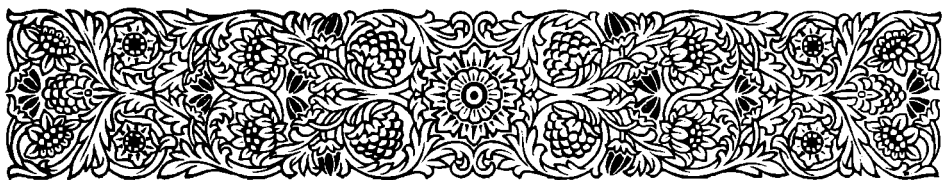
Așa cum am putut vedea din expunerea celor două studii care analizează situația teologiei contemporane occidentale, criza în care a ajuns teologia occidentală contemporană, protestantă ca și catolică, cel puțin la unii teologi, pe lîngă alte cauze, a fost determinată în protestantism și de liberalismul teologic excesiv care a făcut din individul uman măsura tuturor lucrurilor și a dus la inflația teologiei, pe cînd în romano-catolicism a fost determinată tocmai de conservatorismul teologic extremist al anumitor cercuri conducătoare, care prin anacronismul susți-

nerilor a stîrnit reacția puternică a cercurilor mai liberale și moderniste, influențate și ele de curentele liberale protestante mai noi. O altă trăsătură comună teologiei occidentale, contemporane, în criză, este și faptul că cugetarea teologică a unor teologi apuseni sau urmărește anumite himeres sau se cramponează anacronic pe anumite concepții desuete, nefiind pusă integral în slujba nevoilor și aspirațiilor majore ale omului și omenirii contemporane. Pentru că Biserica și teologia ca funcție a ei, nu există în sine și pentru sine; ci numai în slujba omului și nevoilor sale spirituale. descifrînd sensul mesajului Evangheliei pentru fiecare epocă și contribuind la transformarea omului și omenirii contemporane în perspectiva împlinirii sale eshatologice, la instaurarea pe pămînt a împărăției păcii, dragostei și dreptății, a umanizării omului și socializării umanității (Jürgen Moltmann, *Theologie der Hoffnung*, München, 1965, p. 74, 302, 303). Or ceea ce este semnificativ și demn de reținut e că tocmai aceste probleme, slujirea dezinteresată și activă a nevoilor și aspirațiilor majore ale omenirii contemporane, nu intră în sfera de preocupări, sau în tot cazul nu constituie preocuparea centrală a teologilor protestanți modernisti, existențialiști-demitologizanți (Cf. Paul Schilling, *Contemporary Continental Theologians*, SCM Press Ltd, London, 1966, p. 101, 134, 268), eforturile lor concentrîndu-se spre o modernizare sui generis a teologiei, care nu servește nici Bisericii și nici omului de azi.

De asemenea, nici teologia romano-catolică actuală, cu toate eforturile depuse pentru modernizarea sau «aggiornamento» ei, nu s-a angajat într-un mod mai simțitor nici pe calea ecumenismului general uman, nici pe calea ecumenismului bisericesc, de unde frămîntările și mișcările protestatate din sinul ei, care au dus la «criza» însăși a teologiei catolice.

Speranța noastră este că viața însăși va împinge pînă la urmă teologia occidentală contemporană, atît protestantă cît și catolică, să se întoarcă cu adevărat în aîndirea autentic creștină a Evangheliei lui Hristos, ca și în problemele actuale ale omenirii spre a fi de folos și Bisericii lui Hristos și lumii de azi, depășind astfel atît modernismul său artificial cît și anacronismul și conservatorismul său actual.

Lector IOAN I. ICA

SFÎNTUL DUH ȘI BISERICA *

1. Viața dumnezeiască a Sfintei Treimi se revarsă în Biserică prin Întruparea Fiului lui Dumnezeu și Pogorîrea Sfîntului Duh, cele două Persoane dumnezeiești trimise în lume.

↳ Iisus Hristos prin Întrupare, moarte și Înviere recapitulează întreaga umanitate în unitatea Trupului Său — ființa Bisericii, restaurînd lumea căzută prin păcat.

De la Pogorîrea Sfîntului Duh, plenitudinea vieții dumnezeiești a Sfintei Treimi însuflețește Biserica adunată în Iisus Hristos.

Biserica este Trupul lui Iisus Hristos și plînatate duhovnicească prin Duhul Sfînt care o însuflețește și o umple de dumnezeirea Sa, căci dumnezeirea sălășluiește în ea: cum sălășluia în umanitatea îndumnezeită a Mîntuitorului Hristos¹. Biserica a existat înaintea creației lumii în veșnicele paradigme dumnezeiești și adîncurile ființei ei își au originea în Sfînta Treime. Într-adevăr, Biserica a luat naștere din revărsarea iubirii întratrinitare asupra omenirii; de aceea în Sfînta Treime se descopăr străfundurile de taină ale ființei Bisericii, ca și adevăratul sens al sobornicității ei, care învăluie în sine unitatea și multiplicitatea, acordîndu-le în suprafirescul treimic. În taina treimică, ecclesiologică și sobornicească, totul cuprinde partea și partea cuprinde plînatatea totului, credinciosul putînd fi în consens și în sfințenie cu întreaga Biserică, în Sfîntul Duh².

În esența sa Biserica este trăirea comună a oamenilor cu Sfînta Treime, participarea în comun a lor la viața lui Dumnezeu. Biserica e «o societate de persoane umane cu Persoanele divine», e «extensiunea vieții divine la o mulțime de creaturi»³.

În mod special, Biserica este Trupul tainic al lui Hristos și numai pentru că e adunată în El, prin Duhul Sfînt, Biserica e în societatea Persoanelor Sfintei Treimi. Ființa tainică a Bisericii are un temelie etern întratrinitar în însăși taina vieții comune a Persoanelor divine. Temelieul Bisericii ca societate de persoane și ca locaș suprafiresc există în Dumnezeu. Prin Fiul, ca locaș, oamenii sînt atrași în Sfînta Treime, devenind ei înșiși societate, fiindcă prin Fiul se extinde iubirea intratreimică între oameni, sau sînt ridicați oamenii la iubirea intratreimică.

* Această lucrare de seminar, susținută în cadrul cursurilor de doctorat în teologie a fost întocmită sub îndrumarea D-lui Prof. N. Chițescu.

1. Vladimir Lossky, *Essai sur la Théologie mystique de l'Église d'Orient*, Paris, Aubier, 1944, p. 151.

2. Prof. Nicolae Chițescu, *Sobornicitatea Bisericii*, în «Studii Teologice», VII (1955), nr. 3—4, p. 151—152.

3. J. M. Yves Congar, *Ecclesia de Trinitate*, în *Irónikon*, t. V, mars—avril, Paris, 1937, p. 131.

Primul pas pentru extinderea vieții treimice în umanitate sau al ridicării umanității la locașul Bisericii cereșii l-a făcut Fiul prin Întruparea Sa⁴. «Biserica, trupul tainic al Domnului, nu e decât Hristos continuat, prelungirea Întrupării Sale»⁵.

Deoarece Biserica formează Trupul lui Hristos, creștinii sînt membrele Lui. Biserica este singurul mod în care Iisus Hristos s-a prezentat și transmis după El lumii, în continuarea operei Sale mîntuitoare, fiind în acest sens, întruparea și permanența Lui istorică. Biserica nu se poate închipui fără Hristos, Hristos nu se poate închipui fără Biserică. Biserica ființează din ființa lui Hristos, din Persoana, Cuvîntul, opera și viața Lui. Hristos supraviețuiește vieții Sale pămîntești, vorbește, lucrează și mîntuiește prin Biserică⁶. De aceea Biserica este întruparea lui Iisus Hristos. Prin Întrupare, Dumnezeu a intrat în lăuntrul firii umane. Biserica e taina lui Dumnezeu în umanitate, e o extensiune, o manifestare a Treimii.

Forma determinantă a vieții Bisericii este Sfînta Treime, însăși viața dumnezeiască. În Biserică umanitatea este unită cu Dumnezeu, cu Sfînta Treime într-o unire vitală, nu personală⁷. Biserica e viața în Sfînta Treime ca viață în Hristos. Ea trăiește în Hristos și prin Hristos trăiește în Treime. Biserica, în calitatea ei de Trup al lui Hristos, trăind din viața lui Hristos, este locul în care este prezent și lucrează Sfîntul Duh. De aceea Biserica este viața prin Duhul Sfînt fiindcă e Trupul lui Hristos. Se poate defini Biserica ca o viață binecuvîntată în Sfîntul Duh, sau Sfîntul Duh trăind în umanitate. Prin Biserică participăm și noi la viața dumnezeiască a Sfîntei Treimi⁸.

Viața Bisericii în și prin Sfînta Treime, e dezvăluită de rugăciunea Mîntuitorului Iisus Hristos pentru ucenicii Lui: «...Ca toți să fie una, precum sîntem și Noi, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, ca și ei să fie întru Noi precum și Noi sîntem: Eu întru ei și Tu întru Mine, ca să fie în una desăvîrșiți» (Ioan XVII, 20, 11, 21, 22, 23). Sfîntul Apostol Pavel arată unele fețe ale lucrării Persoanelor Treimii în Biserică: Dumnezeu Tatăl a vădit puterea Lui în Iisus Hristos, căruia i-a supus toate și L-a dat cap Bisericii care este trupul Lui, plinirea Celui ce plinește toate în toți, adică Sfîntul Duh. (Efeseni I, 20—23).

Ecclesiologia treimică are atît înțeles de unitate în multiplicitate care caracterizează Sfînta Treime și Biserică, cit și de identitate de viață revărsată de Treime peste Biserică⁹. Revărsarea vieții intratreimice asupra Bisericii și asemănarea ei cu perihoreza dumnezeiască, au făcut pe Sfinții Părinți să vadă în sobornicitatea Bisericii chipul Sfîntei Treimi¹⁰. «Originea sobornicității e în plinătatea de viață dumnezeiască, în iubirea perihoretică a Treimii, iar temelile ei sînt întruparea Domnului și lucrarea Duhului Sfînt în Trupul Său tainic»¹¹.

Biserica prezintă în același timp unitatea naturală și diversitatea personală după chipul Trinității. În Biserică, iconomia Sfîntului Duh consacră multiplicitatea personală în unitatea Trupului lui Hristos. Cele două iconomii a Fiului și a Duhului sînt inseparabile, una fiind de neconceput fără alta. Nu se poate primi Duhul Sfînt fără a fi un membru al Bisericii, după cum nu se poate numi Hristos Domn decît în Duhul Sfînt¹².

4. Prof. Nicolae Chițescu și colaboratorii, *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. II, București, 1958, p. 773.

5. Prof. Nicolae Chițescu, *Biserica Trupul tainic al Domnului*, București, 1942, p. 27.

6. Prof. Teodor M. Popescu, *Despre Biserică*, în «*Ortodoxia*», VII (1955), nr. 3, p. 413.

7. J. M. Y. Congar, *op. cit.*, p. 144.

8. S. Bulgakov, *Ortodoxia*, trad. de N. Grosu, Sibiu, 1933, p. 2—3.

9. Prof. N. Chițescu, *art. cit.*, p. 152. 10. *Ibidem*. 11. *Ibidem*, p. 151.

12. Vl. Lossky, *La conscience catholique. Implications anthropologiques du dogme de l'Église*, în «*Contacts*», XV (1963), nr. 42, p. 83.

2. Sfântul Chiril al Alexandriei, vorbind de prezența lui Hristos prin Sfântul Duh consideră pe Sfântul Duh ca Cel prin care Hristos lucrează în credincioși și în Biserică, căci în Duhul se desăvârșește lucrarea lui Dumnezeu comună Sfintei Treimi, care împlinește întregă orice lucrare; dar lucrarea se concretizează într-un rezultat prin Sfântul Duh și de aceea Duhul Sfânt este numit puterea ce face toate vii, câtă vreme Fiul este numit viață, iar Tatăl izvorul vieții pentru toate¹³. Lucrarea cea veșnică a lui Dumnezeu este iubirea între cele trei Persoane dumnezeiești. Dumnezeu fiind iubire, Persoanele treimice posedă deplin iubirea reciprocă. «Tatăl este Cel care iubește deoarece El ste izvorul iubirii, Fiul este cel iubit deoarece El este realizarea iubirii, în El se manifestă iubirea, Duhul este iubirea deoarece El este dătătorul iubirii. Dar este evident că Tatăl iubește pe Fiul și pe Duhul, că El este iubit de Ei, El este iubirea Lor. Fiul este iubit de Tatăl și de Duhul; El îi iubește și rămâne iubirea Lor. Duhul este iubirea Tatălui și a Fiului, Ei îl iubesc și este iubit prin Ei»¹⁴.

Efectele lucrării divine producându-se în oameni prin Duhul, orice dar și virtute în oameni are ca sursă pe Sfântul Duh care «ne face nu numai duhovnicești, adică după chipul Său, ci după chipul lui Dumnezeu», căci «Persoanele divine nu se întipăresc separat în oameni, ci întrucit se întipărește una din ele, o întipărește și o face transparentă și pe cealaltă»¹⁵.

«Ideea de venire a Treimii la făpturi prin Duhul și de urcare a făpturilor la relația cu Tatăl tot prin Duhul, e implicată în circuitul de slavă care se mișcă de la Tatăl prin Fiul la Duhul și de la Duhul prin Fiul, la Tatăl»¹⁶. Hristos se extinde în toți cei ce cred; îi reunește prin Duhul și fiecare din ei și toți împreună sînt locașul sau templul Sfântului Duh, dobîndind din iradierea Duhului calitățile de sfințenie, cunoaștere și iubire pe care le are Duhul și toate Persoanele Treimii. Iisus Hristos, în calitate de Cap al Bisericii, este în Biserică, «este sursa profundă a Bisericii care revarsă pe Duhul ca lucrare a Treimii» în Biserică și prin Duhul lucrînd El însuși în Biserică. «Duhul produce în oameni relații personale distincte cu Persoanele Sfintei Treimi, punîndu-i într-o comuniune de iubire». Prin comuniunea credincioșilor cu persoanele Treimii în mod distinct, Biserica se constituie ea însăși comunitate de persoane umane¹⁷. Ca o comuniune de persoane umane Biserica e interioară Treimii, — comuniune de persoane divine. Ca Trup tainic al lui Hristos, Biserica există acolo unde e prezent Sfântul Duh. Unirea dintre Hristos și Sfântul Duh, care constituie cu adevărat Biserica și susține viața în Biserică, își are temeiul ei în unirea care există între Fiul și Sfântul Duh pe planul intertrinitar¹⁸. Între Fiul și Sfântul Duh există o legătură personală specială: «Duhul nu trece în Treime mai departe de Fiul, nici nu purcede fără legătură cu nașterea Fiului, ca să rămîna alături de Fiul, fără o relație personală cu Fiul, ci este din Tatăl, pentru Fiul, împreună cu Fiul, spre Fiul, prin faptul că există Fiul.

Duhul în Treime, e cel ce aduce pe Tatăl și pe Fiul la unitate, la unitatea iubirii, nu a ființei»¹⁹. Relația Sfântului Duh cu Fiul e de reciprocitate, de comuniune în Tatăl. Fiul și Duhul apar ca două Persoane divine trimise în lume, una pentru a re-

13. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Criteriile prezenței Sfântului Duh*, în «Studii Teologice» XIX (1967), nr. 3—4, p. 105—106.

14. E. Kovalevsky, *La Sainte Trinité, in Cahiers Saint-Irénéé*, ian.—febr. 1964, nr. 44, p. 3—4.

15. Pr. Prof. D. Stăniloae, *art. cit.*, p. 109.

16. *Ibidem*, p. 111. 17. *Ibidem*, p. 112, 113.

18. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Relațiile treimice și viața Bisericii*, în «Orthodoxia», XVI (1964), nr. 4, p. 506. 19. *Ibidem*, p. 516.

naște firea omenească, alta pentru a vivifica libertatea umană personală. Fiul și Duhul au fiecare relația sa proprie cu Tatăl — nașterea și purcederea. Chiar numele divine care ne comunică viața comună a Treimii vin de la Tatăl prin Fiul în Sfântul Duh. Tatăl este izvorul iubirii, Fiul iubirea, care se revelează, Duhul, iubirea realizată în noi²⁰.

Biserica, fiind Trupul lui Hristos, prin Hristos și prin Sfântul Duh, se află în relație imediată cu Tatăl. «În Biserică și în credincioși niciodată o Persoană divină nu e fără cealaltă datorită relației interioare cu celelalte»²¹. «Biserica e plină de Treime»²² și credincioșii la fel, căci scopul sfinților este «de a exprima însăși unitatea Treimii»²³. Relația din interiorul Treimii se reflectă și în relația Treimii cu făpturile. Treimea vine în om prin Duhul ca lucrare și omul devine templu al Duhului Sfânt (I Cor. III, 16). «Unde e Duhul, e credința în Treime și unde e credința e prezent Duhul și întreaga Sfântă Treime»²⁴. Sfântul Duh constituie Biserica la Cincizecime, pe baza credinței în Hristos și Biserica începe propoveduirea lui Hristos, a adevărului pentru că Duhul se coboară într-o comunitate preocupată de Hristos²⁵. «Unde este Biserica este și Duhul lui Dumnezeu și unde este Duhul lui Dumnezeu acolo este Biserica și tot harul, iar Duhul este Adevărul»²⁶. Duhul se comunică la început comunității apostolilor și apoi în comunitatea Bisericii, care e continuarea aceea; dar se împărtășește credincioșilor nu numai pentru dezvoltarea vieții individuale spirituale, ci și pentru dezvoltarea vieții comunitare și păstrarea unității Bisericii²⁷. Duhul Sfânt este Duhul comuniunii, al realității depline, fiindcă unde este Sfântul Duh este tendința spre universal și sobornicesc. De aceea Duhul este Duhul Sfânt sau al Sfințeniei, fiindcă sfințenia este una cu iubirea față de tot omul în Dumnezeu, una cu comunicarea și comuniunea. Sfințenia devine prin Duhul proprie și credincioșilor în comuniunea cu Hristos²⁸. Sfântul Duh sfințește pe fiecare dintre credincioși și se manifestă prin daruri; El dăruiește de asemenea daruri diferite grupurilor și indivizilor. Duhul este relația iubirii, vizibil prezent în darurile sale și prin roadele sale: pacea, armonia, iubirea, bucuria și adevărul²⁹. Opera Duhului tinde să facă pe oameni capabili să slujească lui Dumnezeu, fiindcă toți membrii Bisericii sînt înzestrați cu daruri pentru binele comun. Duhul, lucrînd în Biserică prin Hristos, împărtășește nu numai varietatea darurilor, ci și unitatea celor astfel dăruiti în Hristos³⁰. «Darurile sînt felurite dar Duhul este același. Și felurite slujiri sînt, dar e același Domn. Și lucrările sînt iarăși felurite, dar e același Dumnezeu care lucrează toate în toți. Ci acum sînt multe mădulare, însă un singur Trup» (I Cor. XII, 4—6, 20).

20. V. Lossky, *Théologie Dogmatique*, în «*Messenger de l'Exarchat de Patriarchie Russe en Europe Occidentale*», XII (1964), nr. 46—47, p. 91, 101.

21. Pr. Prof. D. Stăniloae, *art. cit.*, p. 521, 522.

22. Origen, *Selecta in Psalmos*, XXIII, 1; P.G. t. XII, col. 2165 apud Pr. Prof. D. Stăniloae, *art. cit.*, p. 522.

23. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, P.G., t. XCI, col. 119, B., apud Pr. Prof. D. Stăniloae, *art. cit.*, p. 522.

24. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Criteriile prezenței Sfântului Duh*, în «*Studii Teologice*» XII (1967), nr. 3—4, p. 117, 119. 25. *Ibidem*, p. 123.

26. Sf. Ilnieș, *Adversus Haeresis*, lib. III, cap. 24, 1; P.G., VIII, col. 966, apud Pr. Prof. D. Stăniloae, *art. cit.*, 123. 27. Pr. Prof. D. Stăniloae, *art. cit.*, p. 123.

28. *Ibidem*, p. 127.

29. Boris Bobrinskoy, *Le Saint Esprit, vie de l'Eglise*, în «*Contacts*» XVIII (1966), nr. 55, p. 179.

30. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Relațiile treimice și viața Bisericii*, în «*Ortodoxia*» XVI (1964), nr. 4, p. 522, 523.

Obținerea darurilor Sfântului Duh este scopul vieții creștine, așa cum accentuează Sfântul Serafim de Sarov. Darurile Sfântului Duh sînt actualizarea dumnezeirii împărtășite sau a harului. Persoana Sfântului Duh se distinge de darurile pe care le comunică oamenilor. Distanța se înțelegează pe cuvintele Mîntuitorului: «Acela Mă va slăvi pentru că din al Meu va lua și vă va vesti» (Ioan XVI, 14.). «Ceea ce este comun Tatălui și Fiului este divinitatea pe care Sfântul Duh o comunică oamenilor în Biserică, făcîndu-i părtași naturii divine, dăruindu-le harul necreat celor care devin membrii Trupului lui Hristos. Se desemnează adeseori darurile Sfântului Duh prin numele celor șapte duhuri, dar teologia ortodoxă nu face o distincție specială între aceste daruri și harul îndumnezeitor. Harul înseamnă, în general, pentru tradiția Bisericii răsăritene, toată bogăția naturii divine, întrucît se comunică oamenilor, e dumnezeirea care se revarsă în afara esenței și se dă, natura divină la care participă oamenii în energii. Sfântul Duh, sursa unică a tuturor darurilor necreate și infinite, primește toată mulțimea de numiri care pot fi aplicate harului; ea se referă deci mai ales la har, la bogăția naturală a lui Dumnezeu, pe care Sfântul Duh o comunică aceluia în care este prezent.

Sfântul Duh împărtășește în Biserică persoanelor umane plinătatea Dumnezeirii după un mod unic, personal, fiecăruia dintre credincioși³¹. Sfântul Vasile cel Mare zice că: «Sfântul Duh este izvorul sfințirii care nu seacă din cauza multitudinii participanților. El este total prezent în fiecare și pretutindeni. Împărtășindu-se, El nu suferă divizare. Atunci cînd se comunică, El nu încetează de a rămîne în întregime, ca o rază de soare. Duhul se află prezent în fiecare din cei ce-l primesc, ca și cînd El nu s-ar comunica decît aceluia singur și totuși El revarsă peste toți harul total de care se bucură toți care participă după măsura propriei lor capacități, căci nu există măsură pentru posibilitățile Duhului»³². «Duhul e atotputernic, supraveghează toate, pătrunzînd toate duhurile inteligibile, pure, prea subtile — vorbesc de puterile îngerești — și în același timp duhurile Profeților și ale Apostolilor, care nu sînt în același loc, ci-s răspîndite unele într-o parte, altele în alta, ceea ce arată necircumscrierea Duhului»³³.

3. «Duhul Sfînt se arată lucrînd în chip neamestecat și neîmpărțit — în toți și în fiecare prin una și aceeași putere, fiind plinitorul tuturor celor ce sînt, căci este Dumnezeu mai presus de ființă și nici toate la un loc nu-L pot încăpea. Hristos, cel ce este după fire Dumnezeu, dăruiește ca Dumnezeu, Bisericii, lucrările Duhului, căci Duhul Sfînt, precum este prin fire al lui Dumnezeu și Tatăl după ființă, la fel este prin fire și al Fiului după ființă, ca Acela ce purcede ființial în chip negrăit din Tatăl prin Fiul Cel născut din Tatăl și dăruiește Bisericii lucrările proprii»³⁴. «Opera lui Hristos și opera Sfântului Duh sînt inseparabile; Hristos creează unitatea trupului Său mistic prin Sfântul Duh. Sfântul Duh se comunică persoanelor umane prin Hristos»³⁵. Fiul vine în numele Tatălui pentru a-L face cunoscut, a revela și a împlini voia Sa. Duhul vine în numele Fiului pentru a desăvîrși și a pecellui, prin darurile Sale, opera

31. Vl. Lossky, *Essai sur la Théologie mystique...*, p. 159—160.

32. Sf. Vasile cel Mare, *Liber de Spiritu Sancto*, IX, 22, P.G., t. 32, col. 108—109, B.C., apud Vl. Lossky, *Essai...*, p. 163.

33. Sf. Grigore de Nazianz, *Despre Sfîntul Duh* (A cincea din Cuvîntările teologice), 29, A. J. Mason, 1899, Cambridge, p. 185, apud Pr. Prof. I. G. Coman, *Sensul ecumenic al lucrării Sfîntului Duh în teologia Sfinților Părinți*, în «Ortodoxia», XVI (1961), nr. 2, p. 223.

34. Sf. Maxim Marturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, în *Filocalia*, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae, vol. III, Sibiu 1938, p. 113, 119.

35. Vl. Lossky, *op. cit.*, p. 163.

lui Hristos. Dacă Hristos recapitulează și integrează umanitatea în Trupul Său, Sfântul Duh se raportează la persoane pe care le face să înflorească în plenitudinea darurilor, după un mod unic pentru fiecare dintre ele³⁶. Sfântul Duh înalță pe om la viața lui Dumnezeu. Prin revărsarea Duhului, omul s-a făcut duhovnicesc și desăvârșit și viază după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Prin Duhul primim chipul și pecetea Tatălui și Fiului³⁷.

Sfântul Maxim zice că «Biserica pe toți îi recrează în Duhul. La toți, în chip egal, ea imprimă o formă divină»³⁸. Sfântul Duh se comunică persoanelor, marcând pe fiecare cu pecetea unui raport personal și unic cu Treimea, devenită prezentă în fiecare credincios. Sfântul Duh comunică energia comună a Treimii, adică harul și venind să locuiască în creștini face din ființa lor locuința Treimii căci Tatăl și Fiul sînt inseparabili de dumnezeirea Duhului. Treimea locuiește în credincioși și îi îndumnezeiește, le conferă energiile sale necreate prin venirea Sfântului Duh³⁹. Sfântul Duh, care «îndumnezeiește pe alții posedă Dumnezeirea prin natură, omul îndumnezeit prin har continuă să aparțină naturii supuse schimbării»⁴⁰. Duhul se identifică în chip tainic cu persoanele umane, rămînînd incomunicabil, El ni se substituie nouă înșine, căci El este cel care strigă în inimile noastre «Părinte», după cuvîntul Sfântului Apostol Pavel. Ar trebui să zicem chiar că Sfântul Duh se șterge ca persoană, în fața persoanelor create cărora El le aduce harul. În El voia lui Dumnezeu nu ne mai este exterioră nouă, el ne conferă harul prin interior, manifestîndu-se în persoana noastră înșăși, pînă ce voința noastră rămîne în acord cu voia divină și conlucrează cu ea, dobîndind harul, făcîndu-l al nostru⁴¹. Sfântul Duh este mai intim nouă decît noi înșine, el devine interior nouă⁴². Duhul pe care ni-l comunică Hristos nu e înșăși persoana Sfântului Duh ci lucrarea lui.

Prin lucrarea Sfântului Duh în Sfintele Taine și în Biserică, viața în Biserică se manifestă ca o continuă împărtășire cu Duhul lui Hristos. Biserica — comunitatea sacramentală înainte de orice —, este și locul comuniunii permanente din Taina adevărului dumnezeiesc, ceea ce «o pune sub abisul infinității dumnezeiești»⁴³. Biserica este înzestrată cu lucrarea permanentă și reală a Sfântului Duh, care continuă lucrarea înșăși a Mîntuitorului îndreptată spre Biserică în totalitatea ei. Sfântul Duh se manifestă printr-o lucrare pneumatică în Biserică⁴⁴. Biserica nu este numai o viață în Sfântul Duh, ci și o comunitate care caută același Duh. Lucrarea Duhului în Biserică este o minune insesizabilă, cînd El sălășluiește în Biserică.

Unirea Fiului cu umanitatea și cunoașterea lui Hristos, ca Hristos, implică prezența și acțiunea Sfântului Duh. Comunitatea ecclesială nu poate fi închisă în ea înșăși ci totdeauna deschisă Duhului⁴⁵. Sfântul Duh a fost trimis în ziua Cincizecimii să sfințească Biserica în continuu și să procure credincioșilor prin Hristos în unicul Duh, ridicarea la Tatăl (Efes. II, 18).

Persoana Sfântului Duh zidește pe om înlăuntrul Său. Sfântul Duh este Duhul vieții, izvor de apă vie spre viață veșnică (Ioan IV, 14; VII, 38). Duhul locuiește în

36. Paul Evdokimov. *L'Orthodoxie*. Neuchâtel, Paris 1959, p. 144, 146.

37. Prof. N. Chițescu. *Teoria recapitulațiunii la Sf. Irineu*, București, 1939, p. 133.

38. Sf. Maxim Mărturisitorul. *Mystagogie*, I, P.G., t. 91, col. 665—668, apud Vl. Lossky, *op. cit.*, p. 163.

39. Vl. Lossky, *op. cit.*, p. 165, 167—168.

40. Prof. N. Chițescu, *Natura Sfântului Har*, București, 1944, p. 53.

41. Vl. Lossky *op. cit.*, p. 169. 42. P. Evdokimov, *op. cit.*, p. 146.

43. Prof. N. Chițescu, *Aspecte ale Ecclesiologiei la Sfinții Trei Ierarhi*, în «Studii Teologice», XIV (1962), nr. 7—8, p. 401.

44. Pr. Dr. P. Rezuș, *Despre Duhul Sfînt*, Sibiu, 1941, p. 98.

45. Jean Bosc. *Le Saint-Esprit et l'Eglise*, în «Lumière et vie», t. XIV, août—octobre, 1965, nr. 74, p. 32, 38.

Biserică și în credincioși, ca într-un templu (I Cor. III, 16), în cei care îl cheamă și mărturisesc condiția lor de fii ai lui Dumnezeu prin înfiere (Galat. IV, 6; Rom. VIII, 15—16). Duhul conduce Biserica la tot adevărul (Ioan XVI, 14) și îi încredințează unitatea comunității și a slujirii, prin diversitatea darurilor ierarhice și harismatice⁴⁶. Ierarhia apostolică constituită a primit puterea de a comunica darurile necesare vieții Bisericii. Apostolii au transmis la toți credincioșii darurile harului Sfântului Duh, iar după ei comunicarea darurilor Sfântului Duh devine proprie ierarhiei. Adunarea Apostolilor a fost mijlocul de transmitere al darurilor pline de har ale Bisericii. Succesiunea darurilor Sfântului Duh, acordată Bisericii la Cincizecime și care coboară prin Apostoli peste urmașii lor se întinde la întreaga Biserică⁴⁷. Duhul unifică Biserica în comuniune și slujire. Întreaga Biserică în membrii ei individuali sau în totalitatea sa conducătoare este însuflețită de Sfântul Duh a cărui revărsare duhovnicească peste Sfinții Apostoli în ziua Cincizecimii nu a lipsit Bisericii la moartea ultimului apostol, ci a trecut în întregime în Biserică⁴⁸.

Biserica, ca trup al lui Hristos, are sensul de a constitui locul unei perpetui Cincizecimi⁴⁹. Prin lucrarea Sfântului Duh se actualizează continuu realitatea vivificatoare a duhului și a vieții lui Hristos în Biserică, căci Duhul coboară nevăzut peste toți cei botezați în Hristos. Sfântul Duh devine principiul îndumnezeirii persoanelor, izvorul bogățiilor necreate în fiecare dintre ele; El conferă fiecărei persoane desăvârșirea, fără ca El să devină «persoana Bisericii». Sfântul Duh nu cuprinde în sine ipostazele omenești, ca Hristos, ci dăruindu-se fiecărui credincios, tinde să realizeze plenitudinea vieții lui Hristos în toate mădularele Bisericii⁵⁰.

În menținerea Bisericii ca Trup al lui Hristos, în investirea ei cu însușirea sobornicității, lucrarea Sfântului Duh este reliefată de Sfinții Părinți, care manifestă o unitate de gândire în lămurirea spirituală a legăturii speciale ce există între lucrarea Sfântului Duh și comunitatea bisericească⁵¹. Sfântul Grigorie de Nazianz vorbește de armonia creată la Cincizecime între Apostoli și auditorii. «Căci din același Duh unic, revărsându-se în mulți aceeași înțelegere, sînt adunați toți într-o unică armonie»⁵². Sfântul Duh «e forța, care, fiind prezentă în credincioși, îi face să se țină într-un întreg». Ceea ce dă Bisericii însușirea de întreg, ceea ce formează din toate părțile ei un întreg, aceea îi dă caracterul sobornicității. «Fiecare dintre credincioși sînt ca niște părți în întreg în Duhul», căci în comuniunea în Duh își trăiesc membrii Bisericii unitatea de întreg, unitate produsă și menținută de Duhul și în Duhul, Sfântul Duh fiind «Duhul comuniunii», adică al unității unui întreg⁵³.

În Hristos și prin Hristos se săvîrșește comuniunea de credință în iubire prin legătura organică de membre ale aceluiași trup. Comuniunea mulțimii persoanelor într-o unică fire dumnezeiască a Trupului tainic al lui Hristos este însăși taina sobornicității. Sobornicitatea e și lucrarea Sfântului Duh, căci Sfântul Duh, ca Mîngîietor, săvîrșește lucrarea de unificare a Bisericii lui Iisus Hristos⁵⁴. Biserica e însă și pli-

46. Mgr Philips, *L'Église et son mystère au II-e Concile du Vatican*, Paris, 1967, p. 87, 88.

47. S. Bulgakov, *op. cit.*, p. 42, 50, 52, 74. 48. Pr. Dr. P. Rezuș, *op. cit.*, p. 105.

49. Olivier Clément, *Ecclesiologie orthodoxe et dialogue oecuménique*, în «Contacts» XV (1963), nr. 42, p. 91. 50. Vl. Lossky, *op. cit.*, p. 189.

51. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Sf. Duh și sobornicitatea Bisericii*, în «Ortodoxia», XIX (1967), nr. 1, p. 36.

52. Sf. Grigorie de Nazianz, *In Pentecostem, Oratio XVI, P.G.*, XXXVI, apud Pr. Prof. D. Stăniloae, *art. cit.*, p. 36. 53. Pr. Prof. D. Stăniloae, *art. cit.*, p. 37, 38, 39.

54. Prof. N. Chițescu, *Sobornicitatea Bisericii...*, p. 154—155.

năsterea Duhului care pe toate le plinește, căci Duhul, revărsându-se iubirea în suflete «a pus temelie și pe ea a ridicat zidirea — Biserica»⁵⁵.

«În Duhul Sfânt se realizează relația vie pentru că El este viu, este viață, este Dătătorul vieții»⁵⁶. Sfântul Duh este împlinitorul vieții de comuniune, viață care crește în mediul Bisericii, moștenitoarea plenitudinii vieții⁵⁷.

Participarea la plenitudinea vieții în comuniune cu Dumnezeu înseamnă împărtășire din plinătatea vieții dumnezeiești revărsată în Biserică.

În starea de comunitate duhovnicească formată de Capul ei cel nevăzut, Biserica trăiește în chipul cel mai desăvârșit armonia cerească a «sobornicității» ei⁵⁸. În ea se înfăptuiește conformarea părții cu totul: «Rămâneți întru Mine și Eu întru voi» a spus Mântuitorul Hristos (Ioan XV, 5).

«Hristos se află în Biserica sobornicească»⁵⁹. Biserica este sobornicească pentru că Duhul a fost răspândit și acționează în ea; El zidește Biserica conferindu-i plenitudinea vieții divine, și adevărului în Hristos, menține continuitatea ei de-alungul veacurilor și îi acordă puterea unității.

Sfântul Duh unește comunitatea bisericască cu sfinții, unire care menține sobornicitatea Bisericii, o unitate în diversitate, care afirmă că Duhul conferă Bisericii puterea unității, dar și diversitatea de daruri. Diversitatea darurilor Sfântului Duh este promisă din toate timpurile, dar persoanele singure nu pot sesiza plenitudinea Sfântului Duh decât în Biserica sobornicească. Biserica este chemată să lucreze în mijlocul vieții umane, fiind credincioasă lucrării Duhului⁶⁰.

Sfântul Duh este inspiratorul omului în căutarea comuniunii cu Hristos și prin El cu Tatăl; El este forța interioară a unității care lucrează, luminează, pacifică și unifică în întregime Biserica lui Hristos. Duhul ne atrage către Hristos, dar El e cel pe care ni-l dă Hristos într-o continuă Cincizecime a iubirii, revărsată în Biserică și prin Biserică, în lume⁶¹.

Duhul sfințește universul și spiritul uman, căci Duhul este în noi pentru că noi sîntem în Hristos, fii în Fiul. Activitatea Duhului este starea de interioritate pînă la comuniunea trinitară⁶².

Duhul unește credincioșii și constituie cu ei și între ei o comuniune în Fiul, în Treime.

Biserica este Trupul tainic al lui Hristos, întrucît Același Duh al Fiului a adunat pe toți credincioșii ei în Hristos ca frați ai Lui și ca frați între ei și într-o relație filială față de Tatăl. De aici porunca slujirii oamenilor ca frați ai noștri prin Tatăl ceresc comun.

Prin prezența inseparabilă dar neconfundată și lucrarea lui Iisus Hristos și a Sfântului Duh în Biserică, se realizează o comuniune sobornicească de trăire a credincioșilor cu Hristos și Duhul și prin Ei cu Tatăl.

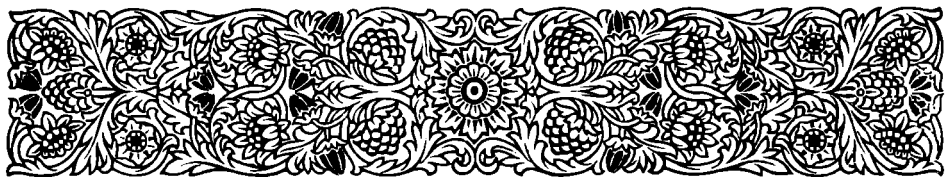
Doctorand SANDU ȘTEFAN

55. Sf. Ioan Gură de Aur, *De Sancta Pentecoste*, Omilia II, P.G., L. 467, apud Pr. Prof. D. Stăniloae, *art. cit.*, p. 39. 56. Pr. Prof. D. Stăniloae, *art. cit.*, p. 42.

57. *Avant projets des documents de sections préparés pour la quatrième Assemblée du Concile oecuménique*, Uppsala, Suède, 1968, p. 5. 58. Prof. N. Chițescu, *art. cit.*, p. 158.

59. Sf. Ignatie, *Epistola către Smirneni*, VIII, 2, ed. Funk, I, 272, apud Prof. N. Chițescu, *art. cit.*, p. 159. 60. *Avant projets...*, p. 7, 9, 22, 26.

61. B. Bobrinskoy, *art. cit.*, p. 194, 195, 197. 62. P. Evdokimov, *op. cit.*, p. 147, 307.

MIHAIL VOIEVOD ȘI BISERICA CREȘTINĂ

În scurta sa viață de 43 ani, Mihail voievod a săvârșit fapte glorioase în marile lupte ce le-a purtat, care au rămas în istoria poporului român demne de cinste și vrednice de amintit posterității.

La vârsta de 35 ani, Mihail cărmuia ca ispravnic bănia Craiovei, făcând parte dintre boierii epocii sale sub domnia lui Ștefan Surdul — 1 iunie 1591—12 iunie 1592, mazilit între timp de sultanul Murat al III-lea. În locul lui veni la tronul Țării Românești, Alexandru cel Rău, care în scurta lui domnie de un an inaugură o cruntă asuprire contra boierilor și a poporului, spre a stoarce banii și produsele în vite și cereale, necesare purtării războiului de către Semilună contra armatelor imperiale ale Casei de Habsburg în Bosnia și Herțegovina în acea vreme de cotropiri turcești spre inima Europei.

I se șoptește la ureche lui Alexandru cel Rău că Mihail, ispravnic al Craiovei este feciorul lui Pătrașcu cel Bun și mai mult că ar nutri să-i ia scaunul domnesc datorită calităților sale de om energic în administrarea băniei Craiovei, fiind iubit de popor și chiar de boieri, pentru dreptatea cu care-și îndeplinea înalta-i slujbă.

Atunci Alexandru cel Rău trimise în taină la Craiova o ceată de armași spre a-l aduce la București și a-l da pierzării. Ajunși în capitala țării, Mihail este scos de la închisoare și în drum spre locul de executarea osindei, trecînd pe lângă Biserica Albă, ce era în vremea aceea pe locul probabil al Bisericii Antim de azi, el ceru voie să intre spre a asculta liturghia, fiind zi de sărbătoare.

Mai marele armașilor încuviință cererea lui Mihail și el îngenunche în fața icoanei Sfîntului Nicolae, implorîndu-l spre a-l scăpa de urgia în care căzuse și de-l va scăpa îi va ridica o minăstire în numele lui, precum a și făcut¹, Minăstirea Mihail Vodă, ce-i poartă și azi numele, situată pe dealul de deasupra podului Izvor.

Mulțimea, ce urmărea în alai pe falnicul bărbat spre locul de ostindă la tăierea capului, a început să vocifereze contra acestei amarnice nelegiuiri. La locul execuției călăul Dimcea, impresionat de figura mreață și impunătoare a lui Mihail, cît și de amenințările mulțimii, scăpă satîrul din mină, cînd să-l arunce asupra capului celui urgisit și îngrozit de acest semn ceresc fugi de la menirea lui neplăcută.

Atunci se formă o delegație de 12 boieri părtași ai lui și se duse la Curtea Domnească și spre a-l scăpa de năpaste ei jurară că nu este fecior de domn. Arătară că: «nu este fecior al lui Pătrașcu cel Bun și că mumă sa a fost de la oraș de la Floci, care fiind văduvă și frumoasă și nimerind un gelep, om mare și bogat de la Poarta împărătească și în casa ei zăbovindu-se cităva vreme, zic că a umblat cu acea femeie

1. *Istoriile Domnilor Țării Românești*, de Radu Popescu Vornicul, Editura Academiei R. S. România, București, 1963, p. 70.

și a îngreunat-o și vrînd să se ducă gelepul, i-a dat un inel și 100 de galbeni de aur și a zis femeii, de va fi fecior, fiind în vîrstă să-l trimită la el, unde-l va găsi și după inel îl va cunoaște că-i este fecior»².

Și așa Mihai scăpă de moarte, ca viînd apoi domn să se intituleze din primul act din divanul său: «Din mila lui Dumnezeu Io Mihail voevod și domn a toată țara Ungrovlahiei, fiul marelui și preabunului Pătrașcu voevod»³.

Trebuie să amintesc că mama sa Teodora călugărindu-se mai tîrziu la Mînăstirea C'ozia, ia numele de Teofana.

Nicolae Bălcescu descriînd marea bătălie de la Călugăreni ni-l înfățișează mai întîi pe Mihnea Turcitul ca trădător de neam și de credință «zicînd că de mai multe ori s-a arătat în somn proorocul Mahomed îndemnîndu-l a trece la legea turcească⁴. Această fărădelege o comitea trădătorul de teama ca turcii să nu-l omoare spre a-i lua imensa avuție smulsă prin biruri grele de pe spinarea poporului român.

În același timp murind sultanul Amurat al III-lea la 16 ianuarie 1595 și preluînd tronul fiul său, Mahomed al III-lea, sub motivul tăierii-împrejur, potrivit ritualului coranului, a celor 19 frați, puse de-i strangulă cu lațul de gît, spre a nu-i avea cumva rivali la domnie. În același scop aruncă în mare 17 cadine din serai care rămăseseră însărcinate și 27 fete cunoscută a fi fost rod al tatălui său.

De acum, Mahomed al III-lea, asigurîndu-și domnia fără grijă de rivali, porunci a se aduce la ascultare ghiaurul de Mihai, care îndrăznise a înfrunta nesupunere față de înalta Poartă și mai mult de a prăda cetățile ocupate de turci la sud de Dunăre și a supune raialele de la nord de marele fluviu.

La 16 februarie 1595 este numit mare vizir Ferhat Pașa dîndu-i-se sarcina să strîngă oaste pe Dunăre la Rusciuk, de unde să treacă la nord de fluviu și să-l izgonească pe Mihai din scaunul domnesc. Între timp din cauza unor intrigi Ferhaț Pașa este înlocuit ca necorespunzător cu Sinan Pașa de 83 ani, bătrîn în diferite războaie purtate de Semilună.

La 9/19 august 1595, Sinan Pașa trece Dunărea în fruntea unei armate de 180.000 oameni și 40 tunuri pe la Rusciuk și înainta spre București. Mihai dispunea numai de 16.000 de ostași și 12 tunuri, numărînd și ajutoarele venite din Ardeal și Moldova, așa că socoti a înfrunta pe dușmani în strîmtoarea de la Vadul Călugărenilor, unde avangărzile celor două armate luă contact la 12/22 august 1595.

A doua zi, ambele oști în așteptarea cu nerăbdare a unei mari lupte de înfruntare dau semne de neodihnă. Spre a le întări moralul, Mihai îndreptîndu-se către dîștii le zise: «să-și aducă aminte de vechia lor vitejie, căci ocazia de acum este frumoasă și de o vor pierde, anevoie o vor mai căpăta»⁵.

Lupta începu piergă din zorii zilei și oștile se înfruntară cu mulți morți de o parte și de alta pînă la apusul soarelui.

Armia turcă în frunte cu Sinan Pașa reușește a trece podul de pe Neajlov, dar Mihai și căpitanul Cocea îi izbesc pe turci, respingîndu-i înapoi, însăși Sinan Pașa în încăierarea sîngeroasă cade de pe pod în mocirlă, de unde scapă fiind salvat de un ostaș turc credincios din Rumelia.

2. Idem, *op. cit.*, p. 69.

3. *Documente privind Istoria României*, Veacul XVI, B., Țara Românească, vol. VI (1591-1600). Editura Academiei R. S. România, București, 1953, p. 78.

4. N. Bălcescu, *România supă Mihai Voievod Viteazul*, vol. I, Editura Tineretului, București, 1963, p. 101.

5. N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 115.

Hasan Paşa însoţit de Mihnea cel Rău, în fruntea rezervei de care dispunea armata lui Sinan Paşa cade în spatele oastei lui Mihai, ieşind din pădurea Singureni pe la nord-vest de Călugăreni. Acum marele viteaz se gîndi că împrejurarea nefastă cerea o faptă eroică spre a creia izbînda, o faptă de geniu «sans peur et sans reproche». Smulge o secure ostăşească de la un soldat, se aruncă în coloana vrăjmaşă ce-l ameninţă mai de aproape, doboară pe toţi cei care încearcă a-i sta împotriva, ajunge la Caraiman Paşa, îi zboară capul, izbeşti şi pe alte capete din vrăjmaşi şi făcînd minuni de vitejie, se întoarce la ai săi plin de trofee şi fără a fi rănit⁶. Şi apele Neajlovului se înroşiră de sîngele a 3000 de turci, ce-şi dădură sufletul pentru Alah, iar patru tunuri mari turceşti şi marele steag verde al profetului căzură în miinile vitejilor ostaşi români. Victoria era asigurată. Doi cerbi domestici care însoţeau oastea lui Mihai şi stau la cortul său în tot timpul luptei înverşunate, se pierd: unul este lovit de glonţ, iar celălalt îngrozit de moartea fratelui său — zăbindu-se, fuge în pădure.

SINODUL DIN 1596 DE LA TÎRGOVIŞTE

În lupta pentru putere dintre curtea domnească şi boieri care căutau a-şi apăra privilegiile, Mihai a conceput a se sprijini pe biserică.

Mitropolitul Dionisie Rally al Tîrnovei vedea în viteazul domnitor pe un eliberator al popoarelor: bulgari, sîrbi, albanezi şi greci din Balcani de sub stăpînirea otomană. Acesta se bucura de mare cinste în sinul populaţiei sîrbo-bulgare de la sud de Dunăre doritoare de libertate şi încerca să consolideze puterea lui Mihai după bătăliile strălucite de la Călugăreni şi Giurgiu, cînd armatele lui Sinan Paşa înfrînte sînt forţate să treacă înapoi Dunărea cu mari pierderi în oameni şi armament.

Prin tratatul de la Alba Iulia, din 10/12 mai 1595, prevăzîndu-se unele întăriri de privilegii pentru boierii Ţării Româneşti, Mihai a căutat a le anihila prin acordarea de danii către mînăstiri şi biserici din domeniul domnesc.

Întrucît prin tratatul de la Alba Iulia, semnat din partea bisericii de către mitropolitul Eftimie şi episcopii Luca al Buzăului şi Luca al Rîmnicului Vîlcea, se prevedea dependenţa Bisericii Ortodoxe din Transilvania de Mitropolia Ungrovlahiei, s-a simţit nevoia unei reglementări a atribuţiunilor clericale în viaţa bisericească şi în stat.

În acest scop s-a convocat Sinodul din 1596 la Tîrgovişte urmărindu-se de Mihai concepţia lui de centralizare a statului feudal cu ajutorul bisericii în opoziţie cu năzuinţele boierilor mari şi mici pentru păstrarea unor atribuţii ale lor chiar şi în sfîrul administraţiei bisericeşti.

Prin aşezămîntul din 13 aprilie 1596, Mihai dă o nouă organizare vieţii mînăstireşti, interzicînd boierilor să se mai amestece în treburile mînăstirilor şi în acelaşi timp delimitează atribuţiile organelor bisericeşti şi de stat în controlul asupra averilor lor.

Mihai se străduieşte astfel ca să-şi îndeplinească ţelul luptei antiotomane şi pentru unirea tuturor românilor din cuprinsul vechii Dacii şi cu ajutorul bisericilor străine. Astfel el va trimite pe episcopul Luca de Buzău la Moscova pentru strîngerea legăturilor cu Rusia. Patriarhul de Constantinopol îl va ajuta în tratativele de împăcare cu turcii, spre a avea mînă liberă în Ardeal şi Moldova, spre a le uni sub sceptrul domniei lui în concepţia lui politică de a fi suveranul unui stat român mare şi puternic, ce s-ar putea opune cu mai multă forţă expansiunii Semilunei la Dunăre.

6. N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 115.

La Sinodul din 1596 participă și chiriarhi din alte țări, menționez pe Ștefan Szuhay, episcopul de Bratislava, care va însoți mai târziu pe Mihai, rămas fără tron și fără, pînă la Curtea de Habsburg din Viena, gest vrednic de laudă, spre a cere împăratului Rudolf al II-lea oști pentru ajutor de a-și recăpăta țara și domnia.

Dionisie Rally, ajuns mitropolit de Tîrnovo, care luase parte la Sinodul de la Tîrgoviște, îi scrie împăratului Rudolf al II-lea, în anul 1597 că «bulgarii, sîrbii și albanezii s-ar răscula în masă, dacă Mihai ar trece în sudul Dunării pentru continuarea războiului cu turcii»⁷.

Deoarece mitropolitul Dionisie Rally, a fost unul dintre cei mai înverșunați potrivnici dominației Semilunei în Balcani, fiind descoperit în acțiunile lui antiotomane este nevoit a se refugia în Țara Românească căutînd a-și îndeplini țelul de eliberare a poporului bulgar cu ajutorul ostașilor români, scop ce l-ar fi putut atinge dacă Mihai n-ar fi fost asasinat de oamenii lui George Basta la 9 august pe cîmpia de la Turda. Însoțește pe Mihai în Transilvania la Alba Iulia după bătălia de la Șelimbăr din 28 octombrie 1599 și mai târziu este numit mitropolit al Moldovei în locul lui Gheorghe Movilă după intrarea ostașilor români în Iași în anul 1600.

BĂTĂLIA DE LA ȘELIMBAR — PENTRU ARDEAL — 18/28 OCTOMBRIE 1599

Preliminarii

În Ardeal Sigismund Bathory cedează în aprilie 1598 tronul împăratului Rudolf al II-lea de Habsburg din cauza greutăților generate de certurile nemeșilor maghiari, în luptă pentru acapararea de privilegii în dauna domniei.

În locul lui este numit guvernator al Ardealului ducele Maximilian, fratele împăratului.

Sigismund Bathory renunță însă după cîteva luni la cele două ducate date în Silezia, în schimbul Transilvaniei din partea coroanei de Habsburg și revine la tronul Ardealului la 20 august 1598.

Sigismund părăsi apoi definitiv tronul și făcu să fie ales în locu-i vărul său cardinalul Andrei Bathory, la 29 martie 1599.

Aceste schimbări la conducerea Transilvaniei favorizează luarea contactului lui Mihai Viteazul, direct cu Coroana de Habsburg, slăbind legătura cu subordonarea față de Sigismund Bathory, făcută prin tratatul încheiat la 20 mai 1595 la Alba Iulia, de boierii Țării Românești, în cap cu frații Buzești, fără ca voievodul să-și fi dat asentimentul pentru toate clauzele înserate în el, care avantajau marea boierime în detrimentul domniei.

Andrei Bathory era în strînsă legătură cu Polonia, condusă de Ian Zamoiski. Polonia fiind aliată cu Poarta Otomană contra alianței anti-turcești dirijată de Rudolf al II-lea de Habsburg și Papa Clement al VIII-lea, se creează posibilitatea ca Mihai Vodă să ocupe Transilvania, pentru a sparge un cerc de dușmani: Andrei Bathory, Ian Zamoiski și Ieremia Movilă. Acesta din urmă, venit domn al Moldovei omorînd pe Ștefan Răzvan, aliatul Țării Românești, urmărea să aducă în scaunul domnesc, în locul lui Mihai Vodă, pe Simion Movilă, fratele său. În acest scop se și organizase o conspirație în frunte cu Dumitru Dudescu, logofătul Chisar și fiul său, care a fost descoperită și înfrîntă la timp, apoi alta condusă de aga Luca, ce avu aceiași soartă.

7. Prof. univ. Ștefan Pascu, Ion Ionașcu, conf. univ. Constantin Cihodaru și Gheorghe Georgescu-Buzău, *Istoria medie a României*, Partea I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966, p. 353.

Mihai Viteazul, nutrind de mai înainte vreme unirea Ardealului cu Țara Românească, trimisese din călugări peste Carpați, spre a agita în mod tainic contra stăpînirii lui Andrei Bathory, țărănimea transilvană și în deosebi pe secui, ce erau deposezați de unele privilegii și asupriți de nobilimea maghiară, în cap cu bathoreștii.

Această gîndire supremă a lui Mihai Viteazul va constitui piatra unghiulară a politicii lui și linia directoare ce-i va călăuzi pașii pentru împlinirea visului milenar moștenit prin tradiție din tată în fiu, că urmașii daco-romanilor din vechea Dacie trebuie să fie uniți la un loc spre a forma un stat puternic.

În scrisoarea din 1598 trimisă împăratului Rudolf al II-lea de Habsburg, vedem exprimată această idee: «...nu cred că despărțită de Ardeal, Țara Românească poate să rămîna singură sub protecția creștinătății»⁸.

Potrivit acestor năzuințe de a forma un stat românesc puternic spre a se opune expansiunii imperiului otoman, Mihai Viteazul încheie tratatul de alianță cu Casa de Habsburg, la Tîrговиște la 9 mai 1598, datorită în parte elogiilor aduse de papa Clement al VIII-lea, care-l considera ca pe un stîlp puternic al creștinătății în lupta contra turcilor.

Prin acest tratat, Țara Românească devenea vasală imperiului Habsburgilor și în principelui Transilvaniei, cum se stipula în tratatul încheiat la 20 mai 1595 la Alba Iulia și astfel devenea caduc.

Prevăzător în acțiunile sale, Mihai Viteazul încheie la 6 octombrie 1598, o pace cu turcii⁹, obligîndu-se a le plăti un tribut anual, spre a avea liniște la Dunăre și mină liberă peste Carpați, și mai tîrziu în Moldova.

Încă din ianuarie 1597, o solie condusă de banul Caragea Mihalcea de origină grec, obținuse de la Curtea imperială din Praga întretinerea și plata lefurilor de 4 000 ostași înarmați cu arme de foc ce se traduse în practică de la 1 iulie 1597, avînd însă unele întreruperi regretabile de întîrzieri, nedorite în anii următori.

Gîndul lui Mihai Vodă se îndreaptă de acum spre întărirea puterii armate, cu care să-și aducă la îndeplinire năzuința lui de a uni pe toți românii în hotarele Daciei.

SOBOR MILITAR LA RUȘII DE VEDE¹⁰

După tradiție, în vara anului 1599, Mihai Vodă veni în ținutul dintre Vede și Olh, unde se adunau oștile de țară și de roșii călări în satele cu vechile cetăți romane de la Rușii de Vede, Gresia, Albești, și Dulceanca, și de la Scheoastra, azi Scioaștea și pe Călmățui la Băneasa și Putineiu și la Cîrligați sat domnesc din acea vreme, Crîngeni, Băsești, Comanca — azi Dorobanțu, Șotînga — Bujorul, azi N. Bălcescu și altele în vederea luptei pentru Ardeal. El era înconjurat de căpitani viteji: banul Udrea, Dracea Golescu, ciobanul Cîrloman din Putineiu, Voinea din Șotînga, ciobăncuța Zlata din Dracea în județul Teleorman¹¹.

Aici s-au înfrățit, pe cîmpul Vedei dorobanții din oastea de țară și roșii călări ai noștri au haiducii veniți de bună voie de peste Dunăre din Serbia și Bulgaria, spre a lupta în oastea lui Mihai Vodă, ca să fie libertate și țările lor de sub stăpînirea turcească.

După legendă, soborul cu oștenii s-a ținut pe cîmpul dintre Vede și dealul Țigania, — în fața minăstirii Țigania-Drăgănești ctitorie a lui Radu Paisie, tatăl

8. *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei R. S. România, 1962, p. 974.

9. Radu Popescu Vornicul, *Istoriile domnilor Țărilor Românești*, Ed. Academiei R. S. România, București, 1963, p. 77.

10. Petr Stroescu, *Orașul Roșiorii de Vede*, 1933, p. 33.

11. *Ibidem*.

lui Pătrașcu cel Bun și părinte al voievodului Mihai. Aici dăruie el la 50 de pălmași ce luptaseră la Vidin, de unde se întorcea biruitor acum la Rușii de Vede — o moșie de 500 stinjeni pe Vedea să-și facă casă și traie și arme de roșiori¹².

După vorba din bătrâni a rămas printre aceste locuri denumiri din acea vreme pentru unele sate, astfel :

— La Scheiostra la 5 km, nord-vest de Rușii de Vede se scria oaste și de atunci a rămas cu numele de Scioaștea;

— la Gresia pe Veda se ascuteau lăncile, săbiile și securile;

— la Belitori pe Urlui se jupuiau vitele pentru nevoile oastei;

— la Pirlita, la sud-est de Belitori, pe Urlui se pîrleau păsările;

— la Comanca pe Călmățui se instruiau «dărăbantii» și a rămas de atunci numele de Dorobanți.

— la Bușca pe Călmățui, Mihai Vodă a împămîntenit mulți oșteni, dîndu-li-se fișteici de moșie de 50 pogoane la fiecare, ei luînd denumirea de moșneni, iar satul s-a numit Mihăiești, după numele lui Vodă și altele.

După ce a lăudat în acest sobor pe ostașii săi pentru faptele de arme din trecut, Mihai Vodă le dăruie pămînturi și ranguri, după isprăvile săvîrșite în luptă;

— Banul Udrea a primit moșia Negreasca lîngă Alexandria;

— Ciobanul Cîrloman a primit valra satului Cîrlomanul de azi, lîngă Putineiu, județul Teleorman;

— Ciobăncuța Zlatna — fata cu păr de aur, pentru că l-a salvat pe Mihai Vodă de a fi împuns cu sulița de un turc în bălălia de la Călugăreni, a primit moșie lîngă Dracea, unde s-a clădit satul Zlata de azi;

— Căpitanul Voinea din Șolinga, a primit o fișteică de moșie între satele Bujorul și Caravaneți, rămîbind ca amintire fîntina lui Voinea, pomenită și azi prin partea locului, lîngă Tr. Măgurele, în cinstea lui.

Adunarea acestor oști, după tradiție, pe Vedea și Călmățui, este întărită și de faptul că aici se aflau moșiile de zestre ale doamnei Stanca soția lui Mihai Vodă, ce le avea de la boierul Dobromir, unchiul ei, la Crețești pe Sii și Olt, Poiana Călinești și Mănești pe Călmățui și moșia lui Iane Cantacuzino, unchiul lui Mihai Viteazul după mamă la Cîrligați pe Călmățui, tot în județul Teleorman.

Trecerea Carpaților

Andrei Bathory, odată instalat ca pricipe al Transilvaniei la Alba Iulia, după îndemnul Poloniei, urma să reia legăturile cu Poarta Otomană, închinîndu-se sultanului.

Intrucît Mihai Vodă nu concepea să se despartă de Casa de Habsburg și să iasă din liga antiotomană, Andrei Bathory îi trimise solie să părăsească tronul Țării Românești.

Pentru a sparge cercul celor trei dușmani ce-l înconjurau: Ian Sobieski cancelarul Poloniei, Simion Movilă ce luase scaunul Moldovei omorînd pe Ștefan Răzvan, aliat al Țării Românești, și Andrei Bathory din Ardeal, Mihai Viteazul arătă această situație împăratului Rudolf al II-lea, cerîndu-i să ocupe Transilvania pentru imperiul de Habsburg.

12. *Ibidem*, p. 32 și 34.

«Cînd sosi răspunsul afirmativ,, domnul se afla în tabără la Ploiești¹³, pregătindu-și oștile în vederea luptei pentru Ardeal, cum făcuse mai dinainte vreme și la Rușii de Vede.

Cum a trecut odinioară în vreme veche, Hanibal Alpi și a ajuns în cîmpiile Apuliei în sudul Italiei de a înfrînt legiunile romane comandate de Varro la Cannae în anul 216 î.e.n. tot astfel și Mihai Viteazul trece Carpații, realizînd o surprindere totală față de oștile nobililor maghiari, conduse de cardinalul Andrei Bathory.

O parte din armata Țării Românești, adunată din Oltenia și din ținutul de la răsărit de Olt, pătrunde în Ardeal pe valea Oltului, prin pasul de la Turnu Roșu, sub conducerea banului Udrea, a căpitanului Baba Novac și a lui Radu Buzescu, mare comis al domniei.

Cealaltă parte a armatei, sub conducerea lui Mihai Viteazul intră în Transilvania pe Valea Buzăului, ieșind în șesul Birsei la 4/14 octombrie 1599.

În ziua de 18 octombrie, Mihai Vodă trimise pe căpitanul său George Mako, secui de origină, spre a răscula țărănimea din ținuturile secuiești Ciuc și Gherghiu, contra stăpînirii bathoreștilor. Vreo mie de secui alergeră la arme în tabăra lui Mihai Viteazul¹⁴.

La 19 octombrie, Mihai Vodă mută tabăra la Prejmer, așezat într-un ținut al șesului Birsei. Aici veniră de i se închinară reprezentanții orașului Brașov, în frunte cu senatorul Chirilă Greissing, aducînd și un dar bogat: îmbrăcăminte de iarnă și hrană pentru ostași, cerînd milostivire pentru locuitorii lui.

Apoi, oastea lui Mihai Vodă, avînd spatele asigurat către Brașov, pornește în grabă spre Sibiu și ajunge la 25 octombrie la Tilmaciu. Înaintînd către Sibiu, se unește cu oastea ce venea pe valea Oltului la 26 octombrie 1599, în număr de 6.000 oameni, lîngă Veștem, unde-și așază tabăra în vederea luptei. În acest timp și armata nobililor maghiari își terminase concentrarea în regiunea Sas Sebeș.

Fiecare armată număra aproximativ cîte 25.000 de oameni. Armata condusă de cardinalul Andrei Bathory avea în schimb 45 tunuri pe cînd Mihai Vodă dispunea numai de 18 tunuri mari și mici¹⁵.

Deși Doamna Stanca și logofătul Teodosie sînt pentru împăcare, Mihai Vodă urmat de banul Caragea Mihalcea, Baba Novac, căpitanii Ivan și Ratz și frații Buzești sînt pentru luptă, spre a ocupa Ardealul prin forța armelor, înlăturînd pe Andrei Bathory, care a trecut de partea polonilor și a turcilor, trădînd cauza creștinătății.

Deslășurarea bătăliei

În dimineața zilei de 20 octombrie 1599, înainte de a începe bătălia de la Șelimbăr, Mihai Vodă, urmat de o parte din căpitanii săi, iese în mijlocul trupelor sale și vorbește oștenilor săi spre a-i îmbănbăta. El le spune că în zori de zi a trimis un emisar în tabăra lui Andrei Bathory să-i spună că împotriva voinței lui este silit a vărsa sînge, că el nu a îndeplînit condițiile luate sub jurămint către împăratul Rudolf al II-lea de Habsburg spre a-i fi credincios în lupta contra Semilunei și că va cruța viața ostașilor ce vor trece de partea lor, lăsînd armele de luptă. Le vorbește apoi (arătînd spre tabăra lui): «aici este dreptatea, aici e pricina cea bună, tocmelele, legăturile și giurămintele de pace, împăratul și Dumnezeu.

13. *Istoria medie a Românilor — secolele X—XVI*, autorii citați. Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966, p. 358.

14. N. Bălcescu, *România supă Mihai Voievod Viteazul*, Ed. Tineretului, vol. II, p. 102.

15. *Idem*, p. 109.

Grăbiți dar, căci cu biruință vă așteaptă o slavă și o bogată pradă. Iar dușmanul (arătînd cu mîna spre tabăra adversă), care are oare pe seamă-i fără numai credința călcată în picioare și giurămîntul batjocorit, lipsa de orice bărbăție, vicleniile, cursele, sfaturile oțărtoare cu turcii și nelegiuirea unor legături vinovate: Supt un cap chemat la cele sfinte, soldatul este pîngărit, sub o purpură sfîntă e un piept nevrednic și răzvrătit către cer. De la unii ca aceștia ce mai e de așteptat? Fără numai aceea ce ei ne arată: inimi îndoite tremurul trupului lor, blesteme femeiești și prin urmare fuga mai înainte de a se bate»¹⁶.

Dispozitivul trupelor la cardinalul Andrei Bathory arată ochiul ager al lui Mihai Viteazul că aripa stîngă a dușmanului este mai bine întărită, apoi centrul și aripa dreaptă păreau cea mai slabă. Aripa stîngă era comandată de Petre Huszar, la centru conducea Moise Secuiul și la aripa dreapta Istvan Lazăr. Rezerva în linia a doua sub conducerea lui Gașpar Corniș care comanda toate trupele.

Dispozitivul oștilor lui Mihai Vodă era întărit din contra la aripa stîngă, spre a ataca cu viziunea geniului său militar de la tare la slab, comandată de căpitanul lui credincios Baba Novac; la centru avea corpul condus de viteazul căpitan George Mako și la aripa dreaptă era grupată cavaleria sîrbească cu căpitanii Petco și Necula, cavaleria moldoveană și cazacă. Tunarii — 320 la număr erau așezați în față cu tunurile lor.

Trupele din linia a 2-a și rezerva erau sub comanda directă a lui Mihai Vodă. Aici se afla și Doamna Stanca¹⁷.

Lupta a început prin sunetul trîmbițelor ambelor tabere, urmate de zgomotul asurzitor al tunurilor ce aruncau focul ucigător asupra luptătorilor ce se înfruntau în strigăte și urale de izbîndă, de o parte și de alta.

Fumul produs de spargerea ghiulelor și ridicat în văzduh de ropotul cailor, întuneca cerul și sub acoperămîntul lui «se răspîndea în toate părțile spaima morții și se curmau vieți fără număr».

Corpul de oaste comandat de Baba Novac atacă aripa slabă a dispozitivului dușman cu negrăită furie și îmbărbătare, pe la orele 10 dimineața. Se luptă cu o vitejie cruntă și de o parte și de alta. Însăși Istvan Lazăr, comandantul trupelor de la aripa stîngă dușmană atacată, va cădea cu glorie în luptă; acolo unde încăierarea era mai crîncenă.

Mihai Vodă observînd că lupta părea nedecisă trimite în sprijinul lui Baba Novac, corpul de oaste sub comanda curajosului George Mako, în care se aflau înrolați și unguri și secui, angajînd în luptă centrul dușman condus de Moise Secuiul.

Nicolae Bălcescu citînd pe istoricul maghiar Bethlen, arată că aici se făcu mareucidere, fiind punctul principal al luptei, unde luptătorii se purtară cu bărbăție și de o parte și de alta.

«Ungurul — zice Bethlen — era în luptă cu ungurul; unul se bătea spre a apăra patria, celălalt spre a o robi».

Corpul de oaste a lui Moise Secuiul, este împins înapoi și silit a bate în retragere, pierzînd mulți oameni, și un steag cu insignele bathoreștilor.

În această poziție critică intervine corpul de oaste sub comanda lui Petre Huszar, spre a restabili situația, venind în ajutorul lui Moise Secuiul.

16. N. Bălcescu, *Românii subpt Mihai Voievod Viteazul*, vol. II, Biblioteca Școlarului, Editura Tineretului, 1963, p. 113—114.

17. *Ibidem*, p. 113

De acum geniul militar al lui Mihai Viteazul tresare din nou, alergînd în vîrtejul luptei cu călărima românească și ungurească și cu o parte din rezerva ei, se îndreaptă spre corpul de oaste a lui Petre Huszar, obiectivul prim și principal. Ridicînd sabia lui cea mare «groaznică și amenințătoare»¹⁸, lovea în dreapta și în stînga, doborînd pe dușmani cîți îi ieșeau în cale, acolo unde înfruntarea era mai înfrîncată. Moralul ostașilor săi se ridică, precum pasărea zboară în slăvi și lupta este dîștigată, prin pilda vie a lui, punînd în dezordine și oastea lui Petre Huszar.

Providența a făcut ca soarta armelor să fie norocoasă lui Mihai și calea spre Alba Iulia, capitala Ardealului să-i fie deschisă.

În urma înfrîngerii în bătălia de la Șelimbăr din 28 octombrie 1599, cardinalul Andrei Bathory fugе în munții Sf. Thomas lîngă satul Szent Domokos (Sf. Dominic), unde este prins și i se taie capul de nobilul secuі Blaise Ördös, care-l aduse lui Mihai, crezînd că va fi răsplătit.

Mihai privește capul învinsului său și ca bun creștin exclamă: «săracul popă, săracul popă!»

Drept pedeapsă puse a se tăia capul celor care-l omoriseră pe nefericitul cardinal în fuga lui de a scăpa cu viață și dete poruncă spre a i se aduce și trupul la Alba Iulia, unde i s-a făcut înmormîntarea.

La înmormîntarea acestui înalt reprezentant al bisericii catolice, Mihai a luat parte ducîndu-l la mormînt purtînd după datina creștină o făclie aprinsă în mînă¹⁹.

Mihai își apără credința ortodoxă.

Papa Clement al VIII-lea trimite la 22 aprilie 1600 lui Mihai o scrisoare în care îi cere să treacă la Biserica Catolică și «dacă va trece la biserica apuseană va primi ajutoare bănești»²⁰.

În acea vreme Mihai avea nevoie de bani spre a ridica oaste pentru a trece în Moldova să izgonească de acolo pe Sigismund Bathory care cu ajutor de la poloni și Ieremia Movilă se pregătea să-l atace și să-l izgonească din Ardeal.

Întrucît și împăratul Rudolf al II-lea, dorea ca Mihai să părăsească Transilvania pentru Casa de Habsburg, nu i se mai da domnitorului banii cuveniți pentru întreținerea oștilor, spre a-l sili astfel să plece în Țara Românească ceea ce el nu vrea, întrucît Ardealul fusese cucerit prin forța armelor.

Cronicarul Szamosközy spune că Mihai ar fi primit scrisoarea Papei «strîmbînd din nas că acesta cutează să-i atace și defaime credința»²¹.

Însă Mihai care primise din fragedă tinerețe această moștenire părintească de a-și păstra credința strămoșească de la evlavioasa sa mamă Teodora, ce mai tîrziu se va călugări luînd numele de Teofana la Mînăstirea Cozia, e respinsă această propunere cu toate că avea nevoie de ajutoarele bănești ale Papei pentru oaste, fiind momentul cerut de evenimente spre a pătrunde în Moldova și cît mai repede să înlătore pe dușmanii de acolo.

De altfel, episcopul Ștefan Szuhay din Bratislava care l-a cunoscut pe Mihai încă de la Sinodul bisericesc din 1596 de la Tîrgoviște îl laudă pentru «credința și evlavia sa vestită în toată lumea»²².

Cu toate greutățile bănești în care se zbălea pentru plata soldelor ostașilor săi, Mihai respinse propunerea Papei Clement al VIII-lea pentru ajutorul bănesc

18. *Ibidem*, p. 116.

19. I. Lupaș, *Istoria Unirii Românilor*, p. 129.

20. *Ibidem*, p. 135.

21. *Ibidem*, p. 135.

22. *Ibidem*, p. 135.

promis pe un preț așa de scump al unei vânzări sufletești de credință și cu încrederea nețărnută își strânse oștile și în luna mai 1600 trecu Carpații pe căi ocolite și neumblate pe valea Troțușului în Moldova. Îl izgonește din scaunul domnesc pe Ieremia Movilă, neltitorul principal, deși dispunea de ajutor de la poloni, îl închise prin lupte grele în cetatea Hotinului, pe care nu o putu luat din lipsa artileriei grele capabile să spargă zidurile groase, construite din vremea lui Ștefan cel Mare.

Intrigile catolicilor contra stăpînirii Ardealului de către Mihai erau în parte conduse de Malaspina episcopul de Caserta venit la Alba Iulia la 20 august 1599 din Polonia, unde-și crease de altfel un nume defăimător de «spin rău»²³ (malum-i și spinus).

Mihai Vodă în prăbiegie la Mînăstirea Bistrița.

După înfrîngerea de la Mirăslău din 18 septembrie 1600, Mihai Viteazul, văzînd invazia polonă în Moldova, renunță la recucerirea Ardealului după 3 octombrie 1600, fiind în tabăra la Prejmer lângă Brașov și vine să-și apere Țara Românească după sfatul bătrînului său căpitan credincios Baba Novac.

Pe Teleajen, la Bucov, se dă la 20 octombrie 1600 bătălia cu polonii în condiții inegale de forțe și armament, în plus de trădarea unor mari boieri, în frunte cu Dan vistierul, în urma unui manifest dat de hatmanul Ian Zamoiski, de a nu-l mai sprijini pe Mihai, ci pe Simion Movilă, fratele lui Ieremia Movilă, domnul Moldovei.

Pe Argeș, se dădu, probabil între Pitești și Costești, la 25 noiembrie 1600 o nouă bătălie cu polonii, în care oastea sub comanda banului Udrea este învinsă.

Mihai devenise prăbeag, rămas fără tron și țară, întrucît în scaunul domnesc de la Tirgoviște este instalat Simion Movilă de la începutul lunii decembrie 1600.

El vine la Mînăstirea Bistrița la egumenul stareț Teofan cunoscut și apreciat de cînd era ispravnic de Craiova și de la Sinodul bisericesc din 1596 de la Tirgoviște.

La Mînăstirea Bistrița din ținutul Vilcii, drept răsplată pentru adăpostirea lui și a oamenilor săi credincioși, cumpără satul Costești de lângă Horezu, fiind la poalele mînăstirii, cu 42.000 aspri gata, cu banii lui și ai ostașilor săi. Întărește apoi satul mînăstirii pentru că a fost găzduit acolo în vreme de grea cumpănă și pentru rugăciuni să biruie în luptele viitoare.

Redau un paragraf din actul prin care mai tîrziu la 3 decembrie 1611, Radu Mihnea voievod întărește Mînăstirii Bistrița satul Costești, dăruit de Mihai Viteazul, scutindu-l de toate dările.

«Iar cînd a cumpărat răposatul Mihail voievod acest sat mai sus spus sat, era atunci la ieșirea lui din țară și era în multă strîmtoare și necaz din toate părțile și în micșorarea strîngerii de bani. Apoi s-a gîndit să înlărească și sfînta mînăstire și de acolo din puținii bani pe care-i avea domnia lui, iar pentru leafa unor oșteni care erau atunci pe lângă domnia lui, a întrebât domnia lui pe toți acei oșteni: vor să lase partea lor de leafă să cumpere acel sat mai sus spus, să fie pentru Dumnezeu, la sfînta mînăstire și pentru domnia lui?»

Iar acei oșteni toți, cu mare glas, zic atunci: să fie după socotința și voia domniei lui și pentru sfînta mînăstire mai sus spusă, ca să fie întărire, iar călugărilor de hrană, domniei lui veșnică pomenire. Și pentru neputința dom-

23. N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 81.

niei lui și pentru alfa nevoie pe care o avea atunci, a stat cîtăva vreme cu acei oșteni la sfînta mînăstire²⁴.

Vlad călugărul voievod întărește la 1 septembrie 1491 mînăstirii Bistrița da- niile boierilor puternicilor Craiovești: «jupan Barbu cu frații lui, jupan Pîrvul și Danciul și Radul care au ridicat din temelie întru tot cinstit ce iaste mai sus hram, la rîul ce se chiamă Bistrița și au înfrumusețat cum se cade și au adus sate: Plăvi- cenii și Șoasul tot (Ocnele Mari).. și Brîncovenii toți și Cîndenii și Vădăstra... și Potelul cu Balta Albă și Pîrvul tot și Mălurenii ce i-au adaos jupanul Hamza. Și iar au adaos acești boieri: Bogdăneștii de la Cotmeana și țiganii cîți scriu toți»²⁵.

Din acest document se vede că jupan Barbu cu frații lui: Pîrvul, Danciul și Radul sînt ctitori ai Mînăstirii Bistrița la finele veacului al XV-lea, boieri puternici ai Craiovei, cum îi numește actul în cuprinsul lui.

Actul de domnie și ohabă dat Mînăstirii Bistrița ca răsplată cuvenită pentru adăpostirea lui Mihai Vodă și a credincioșilor săi boieri și ostași în pribegie fiind, va rămîne în istoria neamului nostru ca o înaltă pildă de reculegere în ideia de a relua lupta pentru realizarea din nou a unității neamului sub protecția divinității, așa cum se credea în acea vreme, unire ce n-a fost decît un vis, care urma să conducă generațiile viitoare la lupta pentru înfăptuirea ei de mai lîrziu.

Poate că egumenul Teofan, starețul bătrînei mînăstiri să fi proslăvit pe Mihai cu cuvintele :

«Măria voastră! Umbra Craioveștilor din raclele aflate în sinul Mînăstirii Bistrița vă chiamă acum la răscruce în drumul istoriei neamului românesc să vă avîntați din nou în luptă și numele vostru va fi pomenit cu slavă în veacurile viitoare pentru a uni din nou pe toți românii la un loc și a lăsa generațiile vii- toare o țară mîndră și frumoașă ei fiind zămisliti din aceeași tulpină dacă și romană!

De se va împlini năzuința noastră sau nu, de a reveni la Alba Iulia și la Suceava ca domn al tuturor românilor și a lăsa această moștenire urmașilor noștri, aceasta este menirea voastră istorică de a înfăptui sau a muri pentru ea pe cîmpul de bătălie, și atunci umbrele din mormintele noastre vor chema pe urmașii noștri la luptă pentru această cauză sfîntă». Și Mihai avea în istoria noastră pilda vie a lui Ștefan cel Mare al Moldovei, care rănit și învins în bătălia de la Valea Albă de Soleiman Magnificul se duce la mumă sa, lăsată la Mînăstirea Neamțu, cerînd adăpost pe vreme rea de iarnă și de cumpănă grea și aceasta îl trimite să-și adune oaste din nou spre a da din nou lupte cu turcii pentru a-i alunga din țară și de va fi să moară, mormîntul său va fi încununat cu flori de generațiile viitoare.

Aceiași soartă i se deschide și voievodului Mihai de a pleca la oaste și de a apăra cu brațul său puternic năzuințele de veacuri ale poporului român, înfăp- tuite în condițiuni istorice favorabile pentru un scurt timp, ca un vis.

Și cum odinioară Daniil Sihanstrul îl trimitea pe Ștefan Vodă la bătălie, în loc să-l primească în schitul lui sărac pentru odihnă, fiind respins de muma sa de la cetatea Neamțului, asemenea și Mihai este sfătuit de starețul Teofan a pleca după ajutoare și după oști, tot pe vreme rea de iarnă geroasă, cu vîifor și zăpadă, spre a cîștiga încrederea poporului român și a creștinătății.

24. *Documente privind istoria României*, veacul XVII, B, Țara Românească, vol. II, (1611—1615), Ed. Academiei R. S. România, 1951, p. 29.

25. *Ibidem*, veacul XIII, XVI și XV, B, Țara Românească, (1247—1500), p. 206.

Mihai, însoțit de căpitanul George Racz și 28 oameni credincioși și după tradiție și doi călugări cunoscători de drum pleacă călare la 1 decembrie 1600, străbătând Carpații peste pasul Vilcanului și ajunge la 4 decembrie la Deva în Țara Hațegului având și 16 căruțe cu bagaje și hrană. La Deva în loc să fie primiți cu pâine și sare, tunurile din cetate traseră câteva salve de artilerie în pilcul escortei, fără însă a nimeri pe nimeni, întrucât au grăbit pasul cailor.

Au mers apoi pe Mureș pînă la Ilia și de aici la Lugoj.

La 6 decembrie au ajuns la Beiuș, de unde au intrat în ținuturile cîrmuite de imperiu, scăpînd de astfel de teama de a fi prinși de nemeși maghiari.

La 11 decembrie au ajuns la Oradea, unde s-a odihnit mai multe zile. Mihai avînd timp să scrie împăratului și arhiducelui Matia să susțină cauza lui la Curtea imperială de la Praga.

În urma dispozițiilor date de arhiducele Matia, frate al împăratului Rudolf al II-lea, garnizoana trupelor imperiale de la Cosice îl va primi cu bine la 23 decembrie pe Mihai și suita lui mărită de acum de banul Mihalcea la 100 oameni, el rămînînd cu 700 oameni în apropiere de această garnizoană.

În drum spre Praga, Mihai este întâmpinat cu bucurie de bătrînul episcop Ștefan Szuhay la Bratislava, care-l va însoți pînă la Viena, gest vrednic de laudă, ca răspuns la primirea caldă ce i s-a făcut la Tîrgoviște în anul 1596, cînd a luat parte la sinodul bisericesc, unde s-au stabilit unele norme de conducere în biserică. La acest gest de însoțire a lui Mihai în calea lui spre Viena se asociază și arhiepiscopul Ungariei Ioka Kutasy, spre a da și o mai mare strălucire sabiei voievodului la Curtea Imperială, cinstind astfel pe acest mare apărător al creștinătății contra expansiunii turcilor la Dunăre și în plus a asigura călătoria lui pe meleagurile străine.

La 12 ianuarie 1601, Mihai Vodă sosește la Viena cu o escortă de 32 oameni și 16 căruțe, unde este primit în mod cordial de arhiducii Matia și Maximilian.

Bătrînul episcop Ștefan Szuhay slăruie pe lângă arhiducele Matia ca Mihai să fie bine primit de împărat, satisfăcîndu-i cererile, întrucît l-a laudat că este un stîlp al creștinătății și un om de nădejde în lupta imperiului contra expansiunii turcești în inima Europei. Arhiducele Matia a dat lui Mihai 4000 fiorini pentru întreținere și a scris împăratului să-i dea restul pînă la 60.000 fiorini, cit ceruse el la 16 ianuarie 1601 pentru ridicarea de noi oști.

La 26 februarie, Mihai Vodă ajunge la Praga cu 35 oameni ce au fost întreținuți de Curtea Imperială și la 1 martie 1601 se prezintă la împărat, fiind susținut în cererile lui alături de arhiducii Matia și Maximilian, cit și de ambasadorii italieni ai ducelui de Toscana și ducelui de Veneția, ca singura persoană capabilă să introducă ordine în Ardeal, cauzată de răzvrătirea nemeșilor maghiari contra stăpînirii habsburgice de acolo.

În urma a trei primiri la împărat, Mihai reușește a avea promisiunea de la Rudolf al II-lea să-i dea bani pentru ridicarea unei armate de 10.000 oameni și a-l pune pe generalul Basta sub ordinele lui să intre cu trupele imperiale în Ardeal și să pună ordine acolo.

La 3 aprilie 1601, solia lui Mihai pleacă din Praga spre Viena, unde stă pînă la sfîrșitul lunii în așteptarea venirii banilor, făgăduiți pentru oaste, care nu au

fost trimiși însă toți. Măsura luată de Curtea de Habsburg de a împăca pe cei doi rivali ai bătăliei nefaste de la Mirăslău a fost bine venită, însă Basta n-a fost mulțumit să asculte de Mihai.

La 21 mai 1601, Mihai sosește la Cosice, unde a fost chemat generalul George Basta spre a se împăca cu Mihai. Întâlnirea lor s-a făcut cu mare greu la 30 mai, ca din doi rivali de odinioară să se facă acum aliați într-o luptă comună pentru mai târziu în Ardeal. Mihai reușește a recruta o oaste de cca 8.000 oameni îndeosebi dintre haiducii fugiți din Serbia și Bulgaria, care urmau a răzbuna moartea prin arderea pe rug a căpitanului Baba Novac, făptuită de nemeșii unguri la Cluj, în plus ostași din Silezia și cazaci.

Armata lui Mihai se uni cu a lui Basta în apropiere de Satu Mare. În urma demersului făcut de trimisul imperial Enrich Lessoto pe lângă George Basta, acesta acordă lui Mihai banii promiși de împărat pentru plata lefurilor ostașilor săi.

Armata lui Sigismund Bathory era constituită din nobili maghiari având țărani luați cu forța de pe întinsele lor domenii și din așa-ziii voluntari trimiși de Ieremia Movilă din Moldova și cazaci cu plată.

Bătălia s-a dat la 3/13 august 1601 la Gorăslău la sud de Zalău pe un soare arzător ca odinioară la Călugăreni.

Se confruntau două armate egale aproape ca număr de 20.000 oameni de fiecare parte, însă trupele imperiale dispuneau de o artilerie puternică.

Atacul s-a dat la centru și aripa dreaptă de către oastea lui Mihai strâns unită cu cavaleria și dărbăanii conduși de neamul Rothal sub un foc puternic al artileriei imperiale contra infanteriei lui Sigismund Bathory.

După puțin timp Mihai văzînd slăbiciunea în rîndurile dușmane trece la urmărire și Sigismund Bathory părăsește cîmpul de luptă și fuge apoi în Moldova.

Mihai trimite la Praga 62 steaguri capturate în luptă, chiar în ziua de 4 august, ceea ce înfurie pe Basta, întrucît le ceruse a le trimite el ca trofeu de război.

De acum va încolți ura lui Basta contra lui Mihai, care de fapt avusese rolul hotărîtor în lupta de la Gorăslău pentru înfrîngerea lui Sigismund Bathory și al nemeșilor unguri. Acest rol recunoscut de nemți s-a descris și publicat la Praga într-o broșură avînd pe prima pagină întreaga figură a lui Mihai, fapt ce va stîrni gelozia și viclenia lui Basta pentru că a fost trecut în umbra acestui mare viteaz.

În ziua de 5 august 1601, Mihai trimite o scrisoare la Praga nuntîului Filippo Spinelli, rugîndu-l să intervină pe lângă Papa Clement al VIII-lea pentru ajutor și bani, voind a sluji și mai departe creștinătatea. O scrisoare asemănătoare trimite la Praga și ambasadorul Spaniei spre a interveni pe lângă regele său în același scop.

Planul lui George Basta, corupt și de nemeșii maghiari de a scăpa de persoana lui Mihai este pus în aplicare pe cîmpia de la Turda, unde se afla tabăra oștilor lui. Și în dimineața de 9,19 august 1601 o ceată de valoni sub conducerea căpitanului Iacob Beauri năvălește în cortul său și-l străpunge cu sulitele în momentul cînd se repezi să-și ia sabia din cui spre a se apăra.

Și capul lui Mihai, viteaz între viteji, căzu pe cîmpia Turzii la o răscruce din istoria măreață a poporului român. Capul lui a fost furat și adus pe ascuns de paharnicul Trufanda la Tîrgoviște și depus de comisul Radu Florescu la Mînăstirea de la Dealu, ctitorie a lui Radu al IV-lea Basarab (1496—1508), terminată de urmașul său Neagoe Basarab (1512—1521).

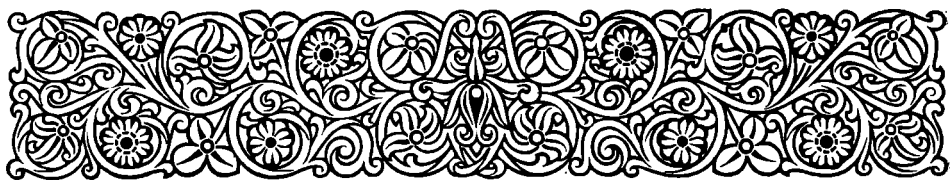
Corpul lui măcelărit cu halebardele de asasini a rămas ca zălog pe cîmpia Turzu pentru generațiile viitoare, care urmau să îndeplinească peste veacuri mai lîrziu visul său de unire într-un stat puternic a românilor, ceea ce el a reușit atunci vremelnice.

Încă la Viena fiind, Mihai a adresat două memorii destul de lungi la 6 februarie 1601, unul către împăratul Rudolf al II-lea și celălalt către ducele Casimo de Toscana, unul din membrii Ligii Creștine, în care le arăta faptele lui de arme săvîrșite contra turcilor și dorința lui de a ajuta în continuare la această luptă, creînd un stat puternic prin unirea țărilor române ca să poată rezista astfel expansiunii otomane la nord de Dunăre.

Zidînd Mînăstirea Mihai Vodă, ce-i va purta numele peste secole, viteazul domnitor și-a îndeplinit făgăduiala adresată Sfîntului Nicolae de a-l scăpa de urgența lăierii capului pentru o naștere de care el nu avea nici o vină.

Rămîne în istorie și în sufletul românilor ca un vrednic apărător de țară și de credință de-a lungul veacurilor.

ION N. MAILAT

CLERUL ORTODOX ROMÂN ȘI RĂSCOALA LUI TUDOR VLADIMIRESCU

Ultimii zece ani au prilejuit, pe de o parte, republicarea unor izvoare, mai de mult cunoscute, asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu, pe de alta editarea unor surse inedite, care aruncă o lumină nouă atât asupra anului revoluționar 1821 cât și asupra antecedentelor sau urmărilor — în țările românești — ale Eteriei și ale răscoalei lui Tudor. Astfel, culegerea *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I—V, București, 1959—1962, cuprinde trei volume de documente interne (relipăriri și inedite), un volum închinat Eteriei în țările române (izvoare atât diplomatice cât și narative) și, în sfârșit, un ultim volum de izvoare narative, privitoare la aceeași epocă¹. Publicația, realizată de un colectiv de specialiști ai Institutului de Istorie al Academiei noastre, atinge un înalt nivel științific: arhivele românești și străine atent explorate, au dat la iveală un mare număr de texte necunoscute pînă atunci cercetătorilor români și de o însemnătate netăgăduită, iar documentele și textele narative mai de mult cunoscute au fost reeditate acum în condiții cert superioare acelor de care se bucuraseră în publicațiile mai vechi. De pe textele în limbi străine s-au dat, în toate cazurile, traduceri noi, mai îngrijite. Notele și indicii îngăduie o orientare sigură într-un material atât de bogat. Colecția nu și-a propus, desigur, să înlocuiască printr-un adevărat *Corpus* toate publicațiile anterioare de izvoare relative la această problemă. Așa, de pildă, câteva din narațiunile românești, indispensabile pentru cunoașterea sub mai multe aspecte a răscoalei, trebuie încă folosite în ediția pe care le-a dat-o Nicolae Iorga, în 1921². Alte mărturii zac încă, în paginile unor publicații greu accesibile, semnate mai de mult în excelențele bibliografii alcătuite de Emil Vîrtosu³. Culegerea amintită reprezintă un progres și ne impune, mai ales, o reexaminare a unor laturi ale mișcării din 1821, în lumina unor izvoare cu care acum venim mai întii în atingere.

Pe de altă parte, continuarea venerabilei colecții de izvoare diplomatice externe privind istoria României, inițiată în 1887 de Eudoxiu de Hurmuzaki, ne-a adus, de

1. Academia Republicii Populare Române, Institutul de Istorie. *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821...* vol. I—V, București, 1959—1962. Comitetul de redacție: academician Andrei Ojetea, redactor responsabil; Nichita Adăniloae, Nestor Camariano, Ioan Neacșu, Sava Iancovici, Alexandru Vianu. În cele ce urmează vom cita în felul următor: *Răscoala din 1821*, dînd în continuare indicația volumului și celelalte date obișnuite.

2. Academia Română, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu. Ia o comunicare făcută la Academia Română*, de N. Iorga, București 1921.

3. Vezi Emil Vîrtosu, *Tudor Vladimirescu. Glose, fapte și documente noi — (1821)*, București 1927, p. 39—57 și — de același — *1821, date și fapte noi*, București 1932, p. XXXVII—LVIII.

curînd, un dar nebănuît. În al treilea volum al seriei noi, acad. Andrei Oțetea a publicat o întinsă culegere de documente, extrase din Arhivele Statului din Budapesta și privind — cum ne înștiințează de la început foaia de titlu a volumului — «solidaritatea românilor din Transilvania cu mișcarea lui Tudor Vladimirescu»⁴. E de prisos să subliniem ce neașteptate perspective deschide acest material pentru înțelegerea mai deplină a mișcării din 1821 și a nădejdilor trezite de ea la românii de peste munți, care cunoșteau și ei o opresiune politică și luptau și dînsii pentru dezrobirea socială.

Cum era și firesc, aceste noi publicații au și început să determine apariția de cercetări care iau în considerare posibilitatea unei aprecieri mai întemeiate a mișcării lui Tudor. Astfel, într-un studiu recent⁵, editorul însuși al documentelor transilvane, mai sus-amintite, își propune să reconsidere un aspect teoretic al problemei și anume să hotărască dacă mișcarea condusă de Tudor Vladimirescu a fost o răscoală — cum cei mai mulți continuăm să o numim — sau o revoluție. Pe baza materialelor noi și cu o strînsă argumentare științifică, acad. A. Oțetea conchide că sîntem, de fapt, în prezența unei adevărate revoluții, care a «solidarizat toate clasele societății românești în lupta împotriva dominației otomane». Discriminările folosite, astfel, de Tudor în proclamația de la Padeș din ianuarie 1821, între «tiranii boieri» și ceilalți membri ai clasei conducătoare, care se vor alătura mișcării «precum sînt făgăduiți», sînt un semn că Tudor Vladimirescu a înțeles necesitatea acestei solidarități care trebuie să-și găsească expresia în «frontul unic al revoluției de eliberare națională»⁶. E ușor de înțeles ce perspective deschide o asemenea încercare de reevaluare a caracterului marelui mișcări populare din 1821.

În atari condiții, ni se pare nimerit să reexaminăm — ajutîndu-ne de aceleași izvoare noi și cercetînd, din nou, și pe cele mai de mult cunoscute — atitudinea clerului ortodox român față de Tudor și mișcarea lui. Vom evoca figuri bine cunoscute, alături de altele mai puțin însemnate; vom încerca, deopotrivă, să precizăm în ce limite se poate vorbi de o adeziune a oamenilor Bisericii față de ceea ce a încercat să făurească slugerul Tudor și oștenii lui.

*

Înainte de a încerca să grupăm datele pe care le avem privind atitudinea acestui cler față de mișcarea lui Tudor Vladimirescu, socotim util să înfățișăm, pe scurt, legăturile pe care Tudor însuși le avea cu Biserica, înainte de izbucnirea răscoalei.

În 1808, Tudor, pe atunci biv vel sluger și comandir, împreună cu țăranul Gheorghe Duncea, ctitoresle biserica de lemn din satul Prejna. Portretul ctitoricesc pictat pe lemn, de mai multe ori reprodus în felurite publicații, aflător astăzi în Muzeul de artă din București, ni-l zugrăvesc pe Tudor ținînd în mîină, împreună cu Duncea, modelul bisericii⁷. Pe un *Triod*, lipărit la Blaj, în 1806, Tudor înseamnă

4. Academia Republicii Socialiste România. Institutul de istorie «N. Iorga», *Documente privind istoria României. Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki* (serie nouă), vol. III, *Solidaritatea românilor din Transilvania cu mișcarea lui Tudor Vladimirescu*. Documente culese și publicate de acad. A. Oțetea. București 1967. Vom cita: Hurmuzaki—Oțetea, *Documente*, (serie nouă), vol. III.

5. Acad. A. Oțetea, *Caracterul mișcării conduse de Tudor Vladimirescu: Răscoală sau Revoluție?*, în «Studii», XX (1967), p. 667—679.

6. *Ibidem*, p. 679.

7. Vezi Emil Virtosu, *Mărlurii noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, București 1941, p. V—VII și planșa a II-a.

cu mîna sa că a cumpărat carlea la 9 martie 1808, «pentru sfînta Biserică ot Preșna, hramul Sfintei Adormiri al (sic) Precești, care s-au făcut iarăș cu cheltuiala mea»⁸. Iar dintr-un act publicat la C. D. Aricescu, știm că, în același an, la 20 mai, dăruia ctitoriei sale 30 stînjeni înadins cumpărați de la un Gheorghe sîn Curea Chelcea, pentru «Sfînta biserică ot Prejna, hramul sfintei Născătoarei de Dumnezeu, care s-au făcut de mine»⁹.

În 1812 și 1813, cunoscutul ieroshimonah Chiriac Rîmniceanu, care-i era duhovnic, trece, în două pomelnice ale Schitului Cioclovina, numele slugerului «Theodor ot Cerneț comandiru pandurilor» și al rudeniilor sale, adăugînd, într-o însemnare din ultima zi a anului 1813, că Tudor ajutase schitul cu 100 taieri «la chiliile și moara cea nouă» și, prin urmare, «să cade a-i pomeni ca pre un ctitor»¹⁰.

În 27 februarie 1819, Tudor, care semnează «biv vel sluger», dăruiește un Penticostar bisericii din Cloșani, însemnînd, în același timp, pe o filă a cărții, un șir de nume — care cuprindea un arhieru, cîțiva monah și mai mulți mireni — care urmau să fie trecute «în pomelnicul de la proscomidie»¹¹. După informații culesse de Emil Vîrtosu, Tudor Vladimirescu intenționa, în preajma izbucnirii răscoalei sale, să clădească, cu mijloace proprii o bisericuță, tot la Cloșani, «în stîncă Calului», iar — cu cîtăva vreme înainte — umblase să ridice o biserică și în Costeștii Mehedinților. Într-un loc care s-ar fi numit pînă în zilele noastre «Bîrnele lui Tudor»¹².

Aceste date sînt îndestulătoare ca să ne îngăduie și nouă¹³ să conchidem că Tudor a dorit — și a izbutit — să se încadreze într-o bună tradiție românească de ctitor și ajutător al Bisericii. Se putea, astfel, simți îndreptățit să se bucure de recunoștința și atenția clerului, care nu se putea să nu fi aflat — măcar într-o largă parte a Olteniei — de binefacerile sale. Preoții îi puteau, de altfel, mulțumi lui Tudor și pentru intențiile sale reformatoare privind clerul din Țara Românească. În «cererile norodului românesc, formulate de Tudor Vladimirescu, la o dată nehotărlită, dar înainte de 16 februarie 1821, ceea ce înseamnă încă prima lună a răscoalei, și anume sub «pontul» al șaselea, se cerea ca: «asemenea și toate dările preoțești să se scază, rămînd după cuviință. Și preoții cu dare de bani să nu se mai facă, ci numai care va fi destoinic și unde face trebuință»¹⁴.

Cercetînd, acum, documentele relativ numeroase care ni s-au păstrat în legătură cu răscoala lui Tudor Vladimirescu, rămînem surprinși de numărul nefsemnat de clerici care apar în ele ca luînd parte la mișcare sau legați într-un fel sau altul de persoana și acțiunea lui Tudor.

E greu, desigur să-i socotim atașați mișcării pe preoții care semnează, alături de cîțiva locuitori din satul lor, că au luat cunoștința și că se supun poruncilor stăpînirii. Astfel, la 5 aprilie 1821, ispravnicul de Vlcea, Th. Sevastian, făcea «cunoscute locuitorilor satelor din plasa Cerna de Jos măsurile ce se iau pentru înlăturarea abuzurilor, îndemnîndu-i să se înroleze în oaslea lui Tudor Vladimirescu». În înche-

8. *Ibidem*, p. 19, nr. 5.

9. La C. D. Aricescu, *Acte justificative la Istoria Revoluțiunii române de la 1821*, Craiova : 874, p. 13, nota nr. V.

10. Emil Vîrtosu, *op. cit.*, nr. 21. În nr. 2 de pe aceeași pagină, indicații asupra edițiilor lui C. Erbiceanu și N. Bănescu ale pomelnicului de la Schitul Cioclovina.

11. La C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 12—13, nota nr. IV.

12. Vezi Emil Vîrtosu, *op. cit.*, p. VII.

13. Cf. și judicioasa apreciere a lui Emil Vîrtosu, *loc. cit.*: «Slugeru lui Tudor apare astfel ca un creștin ce înțelege nevoile religioase ale celor oblațuși de el sau trăitori laolaltă, și-i ajută din propriul lui avut».

14. *Răscala din 1821*, vol. I, p. 273, nr. 166.

ierea înștiințării sale, ispravnicul spunea fără ocol, că, după ce vor asculta, citită în auzul tuturor, porunca lui Tudor, «să vă iscăliți de fieșcare sat cîte trei, patru, împreună și cu preotul satului, în dosul aceștia, care are să se aducă înapoi la ispravnicat a sta în păstrare, ca să se judece după aceasta și să vă pedepsească oricare să va arăta împoltrivitor». Și într-adevăr, pe dosul hîrtiei se află nume de sate, urmate de semnătura preotului care «adeverează» că s-au auzit și înțeles «cinstiile porunci ale cinstiților stăpînitori» și că, toți, sînt supuși¹⁵. Vor mai fi fost multe asemenea porunci trimise de ispravnicii. Ele nu pot dovedi altceva decît că preoții se supuneau ordinelor unei administrații care aderase la mișcare și jucau modestul rol de chezași, știutori de carte, pentru îndaloriri ce reveneau unor poporeni de ai lor.

Uneori preoții ajungeau pînă la Tudor să se plîngă de abuzurile prea dese, săvirșite cu prilejul rechizițiilor. O anchetă judiciară din august 1821, adică după ce «apostasia» luase sfîrșit, ne dezvăluie un asemenea fapt: Aflînd că Tudor se găsește la Benești (de fapt el coborîse la Oteteliși), doi preoți din Murgăși, popa Fătru și popa Nicola, însoțiți de un Stan Șarpe, vin să se plîngă de biv vtori armașul Teodor Podbăniceanu că, luîndu-i-se acestuia caii pentru oastea lui Tudor, el vrea să se despăgubească de la săteni cu sume mari. Răspunsul lui Tudor este evaziv¹⁶.

Nici alte nume de clerici, ce apar în documentele vremii, nu ne lămuresc mai deplin asupra sentimentelor lor față de sluger și de răscoală. Un diacon Ioniță, alături de un Mihai Prunescu, împreună cu cîțiva panduri, sînt implicați într-o obscură pricină, în care Badaea Zapciu se plîngea că a fost jefuit de un Ioan Pioarul¹⁷. Un popa Vasile, care luase parte la răscoală, în 1821, va fi mai tîrziu, ținut să plătească pentru ce jefuiseră unii localnici din bunurile minăstirii Rîncăciouul și de pe moșia Cura Văii¹⁸. În alte mărturii contemporane înflînim preoți care, folosindu-se de vremurile tulburi atacă proprietăți, fie ele chiar domnești. Astfel, într-o anafora din august 1825, boierii însărcinați să cerceteze în ce condiții a fost jefuită moșia Fulga din Sud Saac, proprietate a domnului, ajung la încredințarea că «un popa Ion din Cioci, dimpreună cu doi feciori ai lui și cu locuitori de acolo au fost cei dinții la tăierea pădurilor», iar un căpitan de la Ciocină, «cu popa de acolo, i cu Stan Roșul, nașul lui Ioan și cu tot satul lor i cu un ceauș Dumitru de slujitori au fost la vînarea heleșteului i tăierea năvodului i stricăciunea caselor». Cercetările nu se sfîrșiseră încă, dar boierii anchetatori se simțeau îndrituiți să remarce: «Căci preoții sînt datori să povățuiască pe sătenii lor a nu se abate la urmări rele, iar nu să se facă cu dinșii tovarăși, și să-i inviteze spre fapte netrebnice»¹⁹.

Dacă numai atît se poate culege, din mulțimea documentelor privitoare la răscoala lui Tudor, în legătură cu rolul jucat de preoții din Țara Românească în această mișcare, rezultatele sînt desigur, dezamăgitoare. Firește că vor mai fi fost preoți de mir, alături de Tudor Vladimirescu, și pentru care nu avem mărturii contemporane neîndoioase. O tradiție consemnată de Aricescu ne înfățișează intrarea lui Tudor în București, la 17 martie (dată corectată ulterior), «pe bariera podului Caliții», în fruntea a o mie de panduri. «La dreapta lui Tudor era un preot cu crucea în mînă»²⁰, ceea

15. *Răscoala din 1821*, vol. II, p. 35—38, nr. 20.

16. *Ibidem*, p. 292—302, nr. 177.

17. *Răscoala din 1821*, vol. III, p. 41—43, nr. 14.

18. *Ibidem*, p. 260 (în notă).

19. *Ibidem*, p. 347—350, nr. 142.

20. C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 188.

ce era întru totul cu puțință. Alți preoți se vor fi ivit cu alle prilejuri²⁰ bis. Oricum lăcerea relativă a izvoarelor contemporane asupra unor eventuale rosturi ale lor într-o mișcare de caracterul și proporțiile răscoalei din 1821, nu este mai puțin semnificativă.

De curînd, am căpătat — în schimb — unele informații pline de interes asupra impresiei pe care mișcarea lui Tudor a produs-o printre preoții din Transilvania. Aci, starea politică și socială a românilor era departe de a fi mai bună ca a fraților lor de la sud de Carpați. Răscoala lui Horia era însă vie în mințile multora și se aștepta — în multe cercuri — un ajutor politic din Țara Românească, dacă răscoala ar fi izbulit. Fapt este că, încă din februarie 1821, contele G. Bánffy, guvernatorul Ardealului, alarmat de inițiativa slugerului Tudor, se adresează din Cluj, în limba latină celor doi episcopi români — cel unit și cel ortodox — atrăgîndu-le atenția asupra primejdiei. Episcopii trebuia, fără întîrziere, să dea instrucțiuni protopopilor, care — la rîndul lor — erau ținuți să instruiască pe preoții în subordine, de îndatoririle care le reveneau în asemenea împrejurări. Preoții, în predicile lor, să propovăduiască obediența față de autorități și păstrarea ordinii, împotrivindu-se uneltirilor eventuale ale unor agitari. Obligația — pentru protoierei — a unei vigilențe sporite este subliniată cu toată puterea²¹.

Temerile lui Bánffy nu erau lipsite de obiect. Documentele păstrate în Arhivele de Stat din Budapesta ne dau măcar două cazuri foarte grăitoare de preoți ortodocși viu interesați în răscoala care izbucnise în Țara Românească și nutrind nădeji că urmările nu vor întîrzi să se arate și în Ardeal.

Într-adevăr, la 31 martie, Alexe Nostra, comite de Hunedoara, și consilier gubernial, scrie din Deva comitelui suprem al comitatului Zarand, cerînd anchetarea preotului român Gheorghe Almășan, din comuna Zdrapți a «nobilului comitat Zărând», care răspîndea zvonuri primejdioase, prin fratele său Dănilă Almășan. Era vorba între altele, de o mare adunare care trebuia să se țină, în Duminica Floriilor, lângă Alba Iulia. Pînă atunci trebuia să se înfăptuiască unele reforme cu caracter social; altminteri împăratul putea pierde Transilvania. Voievodul din Țara Românească (era vorba, desigur, de Tudor) avea să treacă munții, cel mai tîrziu pînă la Rusalii, venind dintr-o Țară Românească eliberată de sub turci. Cu toate că, la ancheta la care a fost supus, preotul Gheorghe Almășan n-a recunoscut că de la dînsul pornesc zvonu-

20 bis. Nu este, poate, lipsit de interes să reproducem și impresiile unui străin, martor ocular al evenimentelor asupra cărora ne-am oprit (de la el și-a luat, probabil, și Aricescu unele informații, pentru care vezi nota precedentă). Este vorba de F. G. Laurençon, profesor francez care organizase, împreună cu un concetățean al său, o școală particulară în capitala Țării Românești și ne-a lăsat date prețioase asupra țării noastre în vremea răscoalei din 1821. Iată, bunăoară, cum ne înfățișează ziua memorabilă a intrării lui Tudor Vladimirescu în București, într-un aspect al ei care ne interesează deosebi: «Către ceasurile trei după amiază, oîțcrii lui Tudor, urmați de preoți, au străbătut întreg orașul. Se opreau la fiecare răsplată și, după ce dădeau citire unei proclamații a căpeteniei lor, care ținea să liniștească spiritele, preoții intonau rugăciuni, pe care le sfîrșeau descărcînd pistoale și chemînd poporul la libertate, cu strigăte puternice». Vezi F. G. L(aurençon), *Nouvelles observations sur la Valachie, sur ses productions, son commerce les moeurs et les coutumes des habitants, et sur son gouvernement...*, Paris, 1822, p. 75. Preoții — foarte probabil români — se aflau, așadar, alături de oîțeri ai lui Tudor. Încă și mai activi erau, în aceste împrejurări, preoții greci din București, ale căror acțiuni nu ne-am propus, însă, să le urmărim, în cadrul cercetării de față. După Laurençon (*op. cit.*, p. 83): «Ce' este curios e că preoții greci erau revoluționarii cei mai înflăcărați. Ii vedeai veșnic înarmați și călare, străbătînd toate străzile și încercînd să însuflețească, prin cuvîntările lor hiperbolice, trupele și pe locuitorii...».

21. Hurmuzaki—Oțetea, *Documente*, serie nouă, vol. III, p. 67—68, nr. 15.

rile, se poate bănuși că tăgăda venea și din leama urmărilor care-l puteau aștepta²², deși umbla vorba că fratele său Dănilă Almășan, care purtase vorbele, nu era în toate mințile²³.

În asemenea împrejurări, zvonurile n-ar fi avut prea mare însemnătate dacă nu le-am găsi, într-o altă formă și la un preot ortodox, Ioan Popa, din eparhia Aradului. La 18 aprilie 1821, Ștefan Hollaki, Comitele de Zărand, atrăgea asupra lui atenția Consiliului directorial regal din Cluj. Hollaki vorbește de «împrejurările nefavorabile de astăzi în privința atitudinii poporului român» și de preotul amintit care, de curînd, într-o circiumă, a aminlit de rebeliune (e vorba, desigur, de răscoala lui Tudor) și de Horea²⁴. De fapt răsunelul mișcării lui Tudor Vladimirescu fusese nebănușit de puternic în sînul populației românești din Ardeal și preotii ortodocși de peste munți cătau, plini de nădejde, spre Domnul Tudor, la fel ca și poporenii lor²⁵.

Nu este, poate, lipsit de interes să încercăm a desprinde dintr-o întîmplare povestită pe larg de un aghiotant al lui Tudor Vladimirescu și atitudinea acestuia față de membri ai clerului, în chiar timpul răscoalei. Întîmplarea la care ne vom opri e legată de un protopop al județului Olt — numele nu ni se dă — și e povestită de Mihai Cioranu, în memoriile sale privind Revoluția lui Tudor Vladimirescu.

În drum din Oltenia spre București, Tudor sosește la Slatina, unde, către seară, e cercetat de protopopul județului. Acesta — cu lacrimi în ochi — i se plînge slugerului că în acea zi, chiar, arnăuți care-l însoțeau pe Tudor au profanat catedrala orașului, «au despuial icoanele de argintărie, au intrat în altar și au furat pînă și vasele cele sfîntite pentru jertfă, adevă sfîntul potir și celelalte». Acheta orînduită de Tudor duce, repede, la descoperirea făptașilor: doi bulucbași de arnăuți de ai săi: Iova și Hristea, în a căror desagi s-au descoperit odoarele furate. A doua zi, la porunca lui Tudor, detașamentul special de execuții — «garda uciderii», cum o numește Cioranu —, atrage în cursă și descăpăținează pe cei doi arnăuți tîlhari, în chiar iatacul slugerului, cu o cruzime lucidă vrednică de tradițiile condottierilor italieni ai Renașterii. În fața pandurilor și a arnăuților, Tudor trage, în chip elocvent, învățămintele sîngerosei întîmplări. Capetele celor executați sînt virite în pari și Tudor, înaintea arnăuților îngroziiți, proclamă hotărîrea sa de a pedepsi pe viitor, în același chip, chiar «cea mai mică hoție». Descălecînd și sărulînd mina protopopului, Tudor îi înmînează argintăria și sfîntele vase, «poruncind a i se număra și lei trei mii, pentru cumpărarea lucrurilor ce vor fi lipsind»²⁶.

Poate că nu trebuie reținute toate detaliile care fac din narațiunea prea meșteșugită a lui Cioranu substanța ideală a unei cromolitografii pentru posteritate. Temperamentul lui Tudor, pătruns de palosul justiției necruțătoare, cînd e vorba de înfăptuirea unei mari idei, ni se pare, înșă, bine surprins. Pedepsirea pilduitoare a tovarășilor săi de arme, deață la jaf și silnicii, este un fir roșu al conduitei; «Comandamentului», de la sancționarea exceselor săvîrșite asupra boierilor de la Benești, la începutul răscoalei, pînă la execuțiile din ultimile zile ale vieții, care au înlesnit, din nefericire, trădarea și uciderea lui. În întîmplarea de la Slatina, beneficiarul spiritului de dreptate, înalt și crîncen, al lui Tudor s-a întîmplat să fie un om al Bisericii. Faptul,

22. *Ibidem*, p. 140, nr. 92. Cf. și p. 151-151 nr. 96. 23. Cf. și *ibidem*, p. 116, nr. 91.

24. *Ibidem*, p. 221-222, nr. 150.

25. Ecurile puternice ale răscoalei lui Tudor, în Transilvania, sînt pe larg cercetate în introducerea volumului pe care-l folosim de către editorul A. Ojetea. Vezi *ibidem*, p. 20-26.

26. Mihai Cioranu, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, la N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București 1921, p. 257-259.

izolat, ne îngăduie să vedem într-însul un aspect semnificativ al legăturilor — neîndoios sumare — dintre Tudor și clerici, în vremea răscoalei.

Vom completa tabloul, pe care am încercat să-l schițăm, al acestor legături cu două exemple de felul cum slugerul Tudor a fost prețuit de clerici contemporani, la oarecare răstimp, însă, după moartea sa. Preotul asupra căruia ne vom opri este una din cele mai cuceritoare figuri de preoți români din veacul trecut, descoperită la începutul veacului de față, când i s-au publicat unele amintiri, precum și importante fragmente dintr-o cronică mai veche, copiate de el. Este vorba de popa Ilie de la Butoi, din Dîmbovița, un om știind grecește și ceva turcește, cu un real dar de povestitor, avînd humor și pe alocuri îndrăzneală, dar mai ales plin de o surprinzătoare inteligență politică. În însemnările lui, care merg de la 1791 pînă la 1836, «popa Ilie» cum singur își spunea, se oprește și asupra sfîrșitului cumplit al lui Vladimirescu, după ce — în cîteva fraze infățișase rosturile Eteriei și desfășurarea mișcării lui Tudor. Merită să fie reproduse aceste cîteva rînduri emoționante, prea puțin cunoscute, care de altfel se leagă firesc de împlinirea din Slatina și de ceea ce am arătat că era o trăsătură de seamă a firii lui Tudor.

«Iar Tudor — notează popa Ilie — au chemat în grabă pe căpitanii săi și le-au zis să spuie pandurilor să nu jefuiască lumea cum fac calicii lui Ipsilant, că va spînzura pe acela care va pune mîna pe ceva. Ajungînd la Potlogi, pe la chindie, aflat-au pe doi panduri că au furat niște boarfe de la un creștin și au poruncit de i-au spînzurat. Și cu durere de inimă am auzit și am plîns cînd l-au vîndut pe Tudor doi căpitani ai săi, de l-au tăiat noaptea. Și au mers cu părintele Ilarion (e vorba de episcopul de Argeș, A.E.) la mînăstire de am făcut slujbă pentru odihna sufletului. Și plîngea lumea și părintele Ilarion se bătea cu pumnii în piept și da crucea la norod de să-nchina. Și-mullă jale era pe noi toți. Iar turcii veniră și ei în țară, ca să jefuiască și să omoare pe zavergii lui Ipsilant, care acum jefuiau fără păcat»²⁷.

Preotul Ilie, care-și scria însemnările sale în vremea Regulamentului Organic, la 1836, să-i alăturăm și o figură de monah, admirator al lui Tudor, care, la mînăstirea Sinaia, în 1827 și 1828, încredințează unor stihuri destul de naive și unei proze stîngace, simțămintele sale de admirație și compasiune pentru Tudor. Născut la Săcele, în preajma Brașovului, în 1805, Gheorghe Pîrvulescu — viitorul arhimandrit Ghenadie Pîrvulescu — n-avea nici șaisprezece ani la moartea marelui răsculat oltean. Cînd în 1827, își scria versurile, era doar un tînăr ierodiacon. Stihurile, care au naivitatea și farmecul curat popular al «versurilor» ardelenene, încerca să închege un mic ciclu închinat anului revoluționar 1821. Vom găsi astfel o versificație intitulată *Psilante și zavera*, o alta: *Tudor și Ipsilant*. Apoi urmează: *Tudor Vladimirescu și Lazăr; Ipsilante, zavergii, Moartea lui Tudor*. În sfîrșit, ultima piesă privește dincolo de hotarele țării: *Sultanu și patriarhul și grecii în Țarigrad*.

În dialogul lui Tudor cu Gheorghe Lazăr nu lipsesc avertismente și muștrări din partea marelui dascăl:

De vei fi cu Ipsilant,
Țara ței comprometat
Tractatele ai călcat.

27. Virgil Andronescu, *Contribuțiuni istorice, volumul întâi*, Constanța 1901, p. 18. Vezi și N. Iorga, *O cronică nebăgată în seamă*, în «Revista istorică», III (1917), p. 1-9, cu largi extrase din însemnările publicate de Andronescu, precum și Pr. N. M. Popescu, *Preoți de mir adormiți în Domnul*, București, 1942, p. 106-111.

Grecii, sîrbii, au dreptate cînd luptă, «în imperiul turcesc», să-și apere libertatea și viața. Aci însă, în Țara Românească, ne paște primejdia oștilor otomane :

Turcii se prepară
A trece Dunărea, în țară
Ca o sălbatică fiară.

Ca într-un familiar *Dies irae*, al nedreptei judecăți care-i amenința pe români, Lazăr îl întreabă pe Vladimirescu :

Oare, unde vei scăpa ?
La cine vei alerga
A-ți apăra viața ?

Primejdia vărsării de sînge nevinovat e limpede și Lazăr, aci, proorocea și cu experiența *post eventum* pe care Ghenadie Pîrvulescu, care-i pune în seamă cuvintele de mai jos, o avea în 1827, la cîțiva ani după represiunea turcescă :

Cîți nevinovați,
De turci înverșunați
O să fie junghiați !...
Tu vei fi răspunzătoru,
La dreptul judecătoru,
De omor pricinuitoru !...

Cumplita moarte a lui Tudor răscumpără, însă, în ochii tînărului monah eventualele lui greșeli :

Fiind de ai lui trădat
Și vîndut lui Ipsilant,
Ca p-un miel nevinovat,

mănunchiul de vînzători :

Îl duce lui Ipsilant,
La Tîrgoviște, legal,
Unde capul e-a lăeat

Și Ghenadie Pîrvulescu încheie cu fragede versuri de colind :

Ceea ce el a semănat,
Cu al său sînge l-a udat,
Și-a răsărit grîu curat²⁸.

Cînd Ghenadie își alcătuia, la mînăstirea Sinaia, modestele sale încercări literare, în București se mai afla încă — înainte de a se retrage, pentru restul vieții, la Cernica — un călugăr care a fost, netăgăduit, cel mai cultivat cleric român ortodox al vremii sale : Naum Rîmniceanu. Trecut de șazeci de ani, călugăr neastîmpărat dar mare cărturar, Naum, care n-a putut depăși, pînă la schimnicie, modesta treaptă monahicească de protoșinghei, era un adînc cunoscător, între altele, al istoriei românești și însuflețit de o pornire împotriva fanarioților, care străbate în mai toate scrierile sale. Anul răscoalei, ca și pe cei următori, l-a petrecut în București unde viețuia ca smerit dascăl particular, la copii din familii înstărite²⁹. A fost, deci, martor la desfășurarea fazelor celor mai dramatice ale răscoalei, a căpătat informații mai totdeauna vrednice de încredere de la oamenii suspuși cu care venea în alin-

28. Vezi Emil Vîrtescu, *Un călugăr admirator al lui Tudor Vladimirescu: arhimandritul Ghenadie Pîrvulescu 1865-1873*, în «Revista Arhivelor», VI (1941-1945), p. 241-255. Versurile reproduse de noi se găsesc la p. 246-247.

29. Pentru date privitoare la Naum mai poate sluji încă discursul de recepție la Academia Română al lui Constantin Erbiceanu, imprimat sub titlul: *Viața și activitatea literară a protoșinghelului Naum Rîmniceanu*, București, 1900.

gere și, cu inteligența sa neobișnuit de vie, cu întinsele sale cunoștințe, avea tot ce se cere ca să culegă și să aprecieze corect știrile care trebuia să alcătuiască ceea ce s-a numit de viitorul său editor, C. Erbiceanu, *Istoricul Zaveriei în Valahia*. Nu e locul să intrăm, acum în cercelarea amănunțită a acestui pătrunzător opuscul³⁰. Avem, însă, îndatorirea să punem în lumină chipul în care Naum judecă persoana și acțiunea lui Tudor și să deslușim, dacă se poate, pricinile atitudinii sale.

Să spunem de la început că Naum nu dovedește nici o simpatie pentru Vladimirescu. O pricină pentru care Naum se simte departe de răscoala lui Tudor este poziția conservatoare în care se situa protosinghelul și intuirea din partea sa a caracterului social al mișcării, care trebuia să zdruncine privilegiile boierimii³¹. În sfârșit, alianța cu Eteria delostată de Naum constituie pentru acesta o greșală de neiertat a lui Tudor. Pe lângă aversiunea lui ireductibilă față de idealul politic al grecilor și de mijloacele cu care aceștia erau gata să-l realizeze, Naum Rîmniceanu nutrea un adînc dispreț pentru calitatea umană a ostașilor lui Ipsilanti și, desigur, și față de mulți din cei înrolați sub steagul Domnului Tudor. Jafurile, silniciile, priveriștea țării la un pas de prăbușire, sub loviturile unor oameni în mare parte veniți de peste hotare, toate acestea trezeau, în călugărul luminat și iubitor de țară o nestăpînită indignare. Încredințarea lui, desigur neîntemeiată, că Tudor fusese, la început măcar, mai mult o unealtă inconștientă a Eteriei, îl face pe necruțătorul protosinghel să aibă oarecare înțelegere pentru Tudor numai din clipa cînd acesta se lasă convins de Mitropolit și de cîțiva boieri să se desprindă de Ipsilanti. Retras din asociația lui Ipsilanti, Tudor a înțeles «că el, ca localnic, se cuvine să guverneze singur, ca neatîrnat, în toată întinderea Valahiei»³². Din nefericire lucrurile meraseră prea departe. Tudor va cădea ucis, din hotărîrea lui Ipsilanti, «ca sperjur al Eteriei», ceea ce și Naum recunoscuse a fi fost un «lucru tîlhăresc»³³.

Oricare ar fi exagerările lui Naum Rîmniceanu și pasiunea de care se lasă prea adesea stăpînit, mărturia unui om de pregătire și experiență lui nu ne poate lăsa indiferenți. E drept că învinuirile lui privesc în primul rînd pe eteriști. Despre arnăuți, care se găseau și în rîndurile eteriștilor, dar și alături de pandurii lui Tudor, Naum are cuvinte de o rară asprime.

30. O apreciere deosebit de competentă a meritelor lui Naum o datorăm lui Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările românești, 1821—1822*, București 1953; vezi d. p. 73, 117 și 221. Acad. Oțetea folosește, ori de cîte ori se ivește prilejul, informațiile lui Naum, atît din *Istoricul Zaveriei*, cît și din alte scrieri, pîndind temei atît pe exactitatea datelor, cît și pe interpretarea pe care le-o dădea protosinghelul.

31. Naum îi înfățișea pe Tudor ca «avînd mai ales și patimă asupra stăpîniei și a boierilor pentru niște bani, ce după socoteala lui zicea ca-i este datoră țara să-i plătească și nu i se plătea, și nădăduind că omorînd toată tagma boierească se va face, el și pandurii lui, boierii țării românești, moștenina moșiile și toate averilor lor cele nemîșcătoare»; vezi V. A. Urechia, *Istoria românilor*, t. XIII, București 1901, p. 15, nr. 1. Interpretarea este simplistă și nu corespunde decît în parte realității, deoarece știm că, încă de la începutul răscoalei, Tudor s-a ferit să lovească într-o anumită parte a boierimii, cea care spera să i se alăture. În proclamația de la Padeș el arăta ritos: «decît numai binele și averile cele rău agonisite ale tiranilor boieri să să jerească; însă al cărora nu vor urma noi — precum sînt făgăduiți — numai al aceloră să să ia, pentru folosul de obște!» Vezi *Documente 1821*, vol. I, p. 298, nr. 110. Oricum, precumpănirea aspectului social în mișcarea lui Tudor este evidentă. V. A. Urechia remarcă încă din 1901, că «Tudor nu făcea atît o revoluție națională, cît una socială». Vezi *op. cit.*, p. 47.

32. C. E(rbiceanu) *Istoricul zaveriei în Valahia*, loc. cit., p. 549—519.

33. *Ibidem*, p. 553.

«După aceea — notează el în *Istoricul Zaveriei* — împrăștiindu-se <...> în toată întinderea acestui district Dîmbovița și, în urmă, în toate districtele de munte, pe la orașe, sate și minăstiri și pe la proprietățile boierești, furau, prădau, ardeau, cameni ucideau, bisericile sfinte le călcau, în genere toate produsele de tot felul, pe unele le răpeau, pe altele le aruncau spre mîncare la porci.»³⁴ Tabloul poate părea prea înlucrat, dar mărturiile contemporane, al căror număr crește pe măsură ce sînt mai cu grijă explorate arhivele române și străine, confirmă viziunea sumbră a protosinghelului Naum. De altfel, asprimea lui Vladimirescu, amintită mai sus, venea din conștiința că o mișcare socială poate fi compromisă prin comportarea lipsită de scrupule a celor ce luptă sub stîndardul ei. La aceasta se adaugă faptul că destrămarea aulorilății statului îndemna pe unii locuitori neînrolați în oastea răsculaților să folosească prilejul pentru a ataca moșii și conace boierești, ca și avutul minăstirilor. Cercetări recente ne-au dat la iveală pagubele suferite de minăstiri ca Fîstici, Cozia, Arnota și Motru, toale din dreapta Oltului; pagubele sînt pricinuite atît de «răzvrătitori» cît și de localnici³⁵.

La aceste acțiuni care dăunau sfințelor locașuri se adaugă faptul că minăstirile fiind locuri întărite, cu oarecare valoare strategică, erau disputate ca tabere militare pentru răsculați, sau centre de refugiu și apărare pentru locuitorii înstăriți și reprezentanți ai administrației, care încercau să scape de atacul răsculaților.

Cunoaștem astfel, în amănunte, luptele care s-au purtat din primele zile ale răscoalei, pentru ocuparea minăstirilor Strehăia și Motru, care reprezentau poziții importante pentru acțiunea militară a lui Tudor³⁶. Ce a însemnat, mai tîrziu, pentru întreaga strategie a acestuia, minăstirea Cotroceni, ce eforturi s-au depus de Tudor, pentru ocuparea mitropoliei din București, sînt fapte prea bine cunoscute pentru a ne mai opri asupra lor.

În aceste împrejurări, dureroase și uneori, poate, inevitabile, dacă le privim sub unghiul exigențelor unor acțiuni militare, trebuie înțeleasă rezerva pe care oamenii Bisericii, preoți de mir sau monahi — cu foarte rare excepții — o arată față de răscoala lui Tudor Vladimirescu. Dacă mișcarea ar fi biruit, dacă «Domnul Tudor» ar fi izbutit să-și realizeze într-o țară pacificată, cîteva din țelurile pe care le urmărise, ni se pare cert că aceste rezerve ar fi dispărut și că adeviziunea clerului ar fi fost deplină și durabilă. Lucrurile au luat, însă, cu o repeziciune nebănuită, în-lorsătura pe care o cunoaștem și partea lui Tudor a fost să fie jelit de oamenii de inimă, care în alte împrejurări i-ar fi stat, cu devotament alături.

*

În încheierea cercetării noastre se cuvine să ne oprim; mai pe scurt, și asupra legăturilor dintre ierarhia bisericească și Tudor Vladimirescu. Ele atîng numai în treacăt subiectul pe care ne-am propus să-l lămurim. Într-adevăr, ceea ce ne-a interesat cu deosebire a fost atitudinea clerului românesc drept-credincios față de răscoală, adică felul în care mișcarea românească din 1821 a fost îmbrățișată de

34. Vezi C. Erbiceanu, *Viața și activitatea literară a protosinghelului Naum Rîmniceanu*, p. 24. Traducerea de pe originalul în limba greacă al lui Naum se datorește lui Erbiceanu.

35. Vezi, de pildă, *Răscoala din 1821*, vol. III, p. 352, nota.

36. Vezi și I. Neașu, *Participarea locuitorilor satelor din Oltenia la răscoala din 1821*, în «Studii», XI (1958), p. 95 ș.u.

oamenii Bisericii ieșiți din popor și rămânând alături de acesta, ca o expresie a conștiinței lui spirituale. Ierarhia ecleziastică a Țării Românești din acel moment era, însă, numai în parte românească. Nici Galaction al Râmnicului și — fără îndoială — nici Ilarion Gheorghiadis al Argeșului nu erau băștinași. În afară de aceasta, episcopatul românesc îndeplinea și înalte roluri politice, făcea parte din divanul țării și păstra legături mai strânse cu domnia și marea boierime, decît cu poporul. Atitudinea ierarhilor față de mișcarea lui Tudor Vladimirescu este, în mod firesc, determinată de alți factori, decît aceia a clericilor mărunți, călugări sau preoți de mir, care priveau cu alți ochi o mișcare de mase, la care puteau participa personal, sau în rîndurile căreia se aflau oameni apropiați ai lor. De aceea vom stăruii — cu o excepție, care-l privește pe Ilarion al Argeșului — mai puțin asupra episcopatului românesc.

Dionisie Lupu, mitropolitul Ungrovlahiei³⁷ ales în mai 1819, după retragerea lui Nectarie, era primul arhipăstor român, în scaunul Bucureștilor, după o destul de lungă întrerupere, cînd mitropolia fusese detinută de chiriarihi greci. Ajuns în Scaun, din egumen al Tismanei cum se afla, prin mari sume de bani vărsate domnitorului Alexandru Șuțu și altor puternici al vremii, Dionisie a venit în conflict și cu un alt competitor la cîrmuirea mitropoliei, Ilarion, viitorul episcop de Argeș și vechi prieten al lui Tudor. În arzul către Înalta Poartă al acestuia din urmă, alcătuit la 23 ianuarie 1821 și redactat măcar în parte de însuși Ilarion, sfelnic al lui Tudor³⁸. Dionisie Lupu nu era de loc cruțat. Stigmatizîndu-i pe boierii care împilau țara, Tudor adăuga: «Iar ei, ca niște netemători de Dumnezeu, cu cuvînt că pun mitropolit pămîntean, au vîndut domnului Șuțu biserica în două mie de pungi de bani și au pus mitropolit, rumîn adevărat, însă mai adevărat ocara neamului rumânesc și batjucuritoriul cinului bisăricesc»³⁹. Pornind de la asemenea aprecieri, era greu ca între Tudor pe de o parte și Mitropolitul Dionisie pe de alta, să se ajungă vreodată la o legătură mai trainică decît ceea ce pot însemna trecătoare soluții de ordinul oportunității politice. Dionisie, în primele luni ale răscoalei — ca de altfel și ceilalți ierarhi aflători în București — se opun mișcării prin acte și declarații publice. Situația se schimbă cînd Tudor, ajungînd în București, divanul domnesc socotește că e mai potrivit să și-l cîștige și să-l dezbine de Ipsilanti⁴⁰.

Nici în acest chip însă, lucrurile nu merg fără piedici. Mitropolitul se împotrivește din rășputeri — și pînă la sfîrșit cu succes — ca Tudor și pandurii lui să ocupe mitropolia pe care o asediaseră. La un moment — înainte de 10 aprilie — se pare că Dionisie Lupu dorea să fugă din București, împreună cu moaștele Sf. Dimitrie cel Nou⁴¹. Pînă la sfîrșit, mitropolitul, împreună cu Gherasim, episcopul de Buzău, capătă domiciliu forțat în casele de la Belvedere, ale lui Dinicu Golescu, unde sînt siliți să și dea consimțămîntul la actele de guvernămînt ale lui

37. Asupra lui, vezi — dintre studiile mai noi — M. G. Regleanu, *Dionisie Lupu egumen la Dealu și Tismana și arhieru titular de Sevastia*, în «Revista de istorie bisericăscă», I (1943), nr. 2, p. 52—64; Emil Virtosu, *Dir. viața și activitatea mitropolitului Dionisie Lupu*, în «Mitropolia Olteniei», VIII (1956), p. 187—199, și — mai cu scama — R. Mihail (= Mihail Regleanu), *Mitropolitul Dionisie Lupu*, în «Mitropolia Olteniei», XI (1959), p. 255—285. Vezi și Pr. Nicolae Șerbanescu, *Mitropolitul Ungrovlahiei*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), p. 805—807.

38. Vezi Emil Virtosu, *Tudor Vladimirescu — Glose, fapte și documente noi — (1821)*, București 1927, p. 35. 39. *Răscoala din 1821*, vol. I, p. 269, nr. 111.

40. Evenimentele sînt de mult, binecunoscute. Oarecare detalii noi la Hurmuzaki—Oțetea, *Documente*, (serie nouă) vol. III, p. 183, nr. 122; p. 194, nr. 131. 41. *Ibidem*, p. 226, nr. 154.

Tudor. De-abia la 14 mai, când turcii se apropiau de București, li se dă drumul, cu gândul să fie îndrumați se pare spre Tismana. Dionisie, căruia i se alăturase Ilarion al Argeșului, izbuște să scape, pînă la sfîrșit, de însoțitorii lui Tudor și apoi de Duca, trimisul lui Ipsilanti, care voia să-i ducă într-o mînăstire controlată de eteriști, se pare la Cîmpulung. În cele din urmă reușesc să treacă pe la Timiș și să se stabilească la Brașov⁴².

În ce-i privește pe episcopii de Rîmnic și de Buzău, nu se cunoaște nici un amănunt care să dezvăluie legături de ale lor cu Tudor. De altfel cel dintîi, grecul Galaction, își părăsise, curînd după începerea răscoalei, scaunul, refugiindu-se la Sibiu. Gherasim Rătescu al Buzăului a stat, cum s-a văzut, închis la Belvedere.

Mult mai strînse și semnificative sînt legăturile lui Tudor cu un alt chiriarh, episcopul de Argeș, Ilarion Gheorghiadis. Caracterul acestor legături se lămurește prin vechimea prieteniei lor și prin atașamentul amîndorura față de politica de scuturare a jugului străin în principate, încă de pe vremea războiului ruso-turc din anii 1806—1812, cînd s-a înfiripat apropierea lor, care va dura pînă în ultimele zile ale lui Tudor⁴³.

C. D. Aricescu, căruia îi datorăm numeroase știri despre răscoala din 1821 și frunțașii acesteia, strînse de la supraviețuitori ai evenimentelor din acel an memorabil, ne-a lăsat un portret sugestiv al episcopului Ilarion, folosit mai tîrziu de cei care au cercetat mai în amănunt viața episcopului de Argeș⁴⁴. De aici avem informația după care Tudor se înfrîntenise cu Ilarion în timpul războiului mai sus-amîntit. Cu învățătură aleasă, ucenic al lui Lambru Photiades, cunoscător de limbi străine, Ilarion — care se înrudea prin alianță cu mitropolitul Dositei Filitti — ajunsese, în vara anului 1803, arhimandrit la Dealu. Pe această vreme, probabil, el redacta — cum ne informează Aricescu — «în limba franceză, petițiunile lui Tudor»⁴⁵. Ilarion, fiul unui băcan din Siliștra, stabilit în București, și al unei grecoaice d.n. Ianina, își avea casa părintească în București, nu departe de Mitropolie. Pe vremea lui Caragea, Tudor, cînd venea în Capitală, trăgea la Ilarion, care ajunsese egumen la mînăstirea bucureșteană a Sf. Ioan cel Mare. Sub Alexandru Șuțu, care i-a urmat lui Caragea, și la moartea căruia avea să izbucnească răscoala, Tudor venea poate și mai des în București, continuîndu-și legăturile cu viitorul episcop. Astfel, la Ilarion în casă se afla Vladimirescu la 1 ianuarie 1819, cînd în timpul unei mese — a roștili cuvintele bine cunoscute: «d-oi trăi, voi face douăsprezece perechi de opinci din pielea a doisprezece boieri divăniți»⁴⁶. În anul următor, la 3 noiembrie, Ilarion era ales episcop de Argeș, în locul răposatului Iosif; divanul îl recomanda

42. Cf. și răspunsurile lui Dionisie la interogatoriul ce i s-a luat după ce s-a întors de la Brașov în Țara Românească, la C. Erbeceanu, *Cronicarii greci cari au scris despre români în epoca fanariotă*, București, 1868, p. LII—LIII. Disprețul lui Dionisie se împarte în egală măsură între Tudor și Eterie. Iată unul din răspunsurile sale: «Încă mai înainte de pornirea oștilor împărătești apucaseră de mă răpise din mîinile norodului turburătorii lui, încît unul vola să mă asvirle ca pe o minge în Tismana, iar altul în Cîmpulung și ajunseseam a mă purta cînd de o ceată de tîlhari cînd de alta».

43. Asupra lui Ilarion, să se vadă studiul Pr. Gabriel Cocora, care retipărește și cuvîntări ale episcopului, apărut în «Mitropolia Olteniei», XIV (1962), p. 302—333 sub titlul: *Episcopul Ilarion al Argeșului*.

44. C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 50—60.

45. *Ibidem*, p. 58.

46. *Ibidem*, p. 36.

«Ca unul ce este om cu ideie, pe care îl știm că este om cu frica lui Dumnezeu, împodobil cu învățătură, cuvios, cu smerenie și destoinic»⁴⁷. Calificativele boierilor divaniți care-l aleseră (mitropolitul Dionisie Lupu îi stătuse împotriva, pentru vechi socoteli ce le avusese cu Ilarion)⁴⁸ trebuie luate cu rezerva ce se cuvine. Cuvioșia și smerenia fostului arhmandrit nu se desprind din nici o mărturie a celor care-l apropiară și se exprimă de altminteri cu simpatie față de darurile noului chiriarh, care erau, însă, de altă natură decât cele duhovnicești. Cultivat, fără îndoiială, dar fără o adevărată disciplină a spiritului, bun vorbitor (a fost printre retorii apreciați ai timpului), de o ironie «volteriană» care mergea până la sarcasm și-l făcea să fie învinuit de ateism, politician abil, afiliat la Eterie, Ilarion nu-și exagera scrupulele de conștiință nici măcar când era vorba de săvârșirea unor slujbe bisericesti⁴⁹.

Alitudinea lui față de Tudor, după izbucnirea răscoalei, este destul de complexă. Ca membru al divanului, Ilarion este în primele săptămâni alături de cei care condamnă mișcarea, măcar în atribuțiile sale de chiriarh și demnitar al principatului. În martie 1821 — e drept, împreună cu ceilalți ierarhi și cu un număr de boieri, — sârnează însă «cartea de adevărit» adică jurământul de credință față de Tudor⁵⁰. Un timp va fi un adevărat inspirator al acestuia; după opinia lui I. Eliade-Rădulescu «el fu pentru Tudor ceea ce este o muză pentru poeți»⁵¹.

Adevărat «ministru» al lui Tudor Vladimirescu⁵² în vremea prezenței în București a acestuia, cu contacte zilnice cu el, mijlocindu-i înțelegerea cu boierii, Ilarion

47. *Răscoala din 1821*, p. 185, nr. 95.

48. Dionisie fusese scos din egumenia Dealului, în 1857, de Dositei Filitti, care o va da, un an mai târziu, rudenicii sale viitorul episcop Ilarion. La alegerea din 1819, Dionisie Lupu a avut împotriva a celuiiași Ilarion, pe atunci egumen la m-reă Sf. Ioan cel Mare din București.

49. Iată o relatare semnificativă, pe care Aricescu o datorează lui G. Ioanid, cunoscutul elenist, profesor la Colegiul Sf. Sava: «Cu ocazia unei mari sărbători, poporanii din Curtea de Argeș se mirau văzînd că nu se cîntă *doxologia*; un notabil se apropie de Scaunul episcopal, dorînd a afla de la Ilarion cauza acestei călcări flagrante a tipicului. Episcopul îi răspunse serios: — Noi obișnuim s-o cîntăm la urmă.

Serviciul divin se termină și *doxologia* nu se cîntă. Mare mirare din partea evlavioșilor, care fură invitați în salonul episcopal. După cafea și dulceață, Ilarion ordonă să vie Pavel, favoritul său.

— Cîntă, Pavele, *doxologia*, îi ordonă serios Ilarion.

Evlavioșii se scoală toți în picioare, își îndreptează ochii către răsărit unde erau sîmtele icoane și se prepară a asculta cu religiozitate frumoasa cîntare. Peste așteptarea lor, aud pe Pavel cîntînd:

«Bate-i, Doamne pe ciocoi.

Cum ne bat și ei pe noi,

Mugur, mugurel...»

C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 54—55, își încheie povestirea cu constatarea că, oricum, «volteristul vlădică, cum îl numeau inimizii săi, nu prea ținea cont de critică».

50. *Răscoala din 1821*, p. 306, nr. 237.

51. C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 51. În mod constant, Aricescu subliniază influența pozitivă exercitată de Ilarion asupra lui Tudor al cărui «geniu bun» a fost. Acesta i-a trasat linia de conduită și i-a redactat «mai toate actele sale publice». Ilarion este, mai ales, un factor moderator în desfășurarea mișcării și el l-a împiedecat pe Tudor Vladimirescu de la unele excese, cum ar fi fost uciderea unui număr de boieri. Vezi C. Aricescu, *op. cit.*, p. 60 și 185 și, de același, *Acte justificative la Istoria Revoluției române de la 1821*, nota nr. LIX (p. 123—126).

52. Vezi *Răscoala din 1821*, vol. II, p. 105, nr. 76. Încrederea lui Tudor în capacitățile lui Ilarion se dovedește și prin folosirea lui cînd a fost vorba de trimiterea unui memoriu al divanului țării la Congresul Sfintei Alianțe de la Laybach, din primăvara anului 1821. Cf. *Răscoala din 1821*, vol. III, p. 522 (indicele).

rion pare să fie acela care — alături de mitropolit și de Alexandru Filipescu-Vulpe — s-au străduiți și au izbutit să despartă pe Tudor de Ipsilanti. Mai mult, după relatările, în genere bine informate ale colonelului rus I. P. Liprandi, Ilarion care se desprinsese de Eterie și-l călăuzea pe Tudor spre o apropiere de turci, stăruia pe lângă prietenul său să primească cererea seracherului de Siliștra de a ucide pe Ipsilanti «spre a dovedi sultanului credința și devotamentul poporului român». Tudor are ezitări; Ilarion stăruia atunci și pe lângă Dimitrie Macedonski. După Liprandi atât acesta cât și Tudor se lăsaseră convingși de Ilarion să-l suprimă pe Ipsilanti și numai opoziția lui Pavel Macedonski a împiedicat executarea căpeteniei eleriștilor⁵³. Mai târziu, când bimbașa Sava vine în lagărul lui Tudor, acesta și cu Ilarion ascund pe turcii lui Nuvi aga, care se găseau trimiși într-o misiune politică pe lângă Vladimirescu⁵⁴. Ilarion își dă seama de gravitatea faptului și se va strădui, în ziua următoare, să împrăștie bănuielele lui Sava⁵⁵. Ezităriile lui Tudor de a lua fățiș partea turcilor, când aceștia se apropiu de București, îl fac pe Ilarion să-l părăsească și să se refugieze și el la Brașov.

Documentele contemporane — care nu ne lipsesc pentru aceste săptămâni dramatice — ne-ar fi îngăduit să prezentăm cu și mai bogate amănunte colaborarea lui Tudor cu Ilarion. În acest fel, însă, am fi depășit obiectivele pe care ni le-am propus în studiul de față. Liniile generale ale acțiunii lor comune și rezultatele dureroase la care s-a ajuns credem că se desprind și dintr-o înfățișare numai a momentelor esențiale ale acestei acțiuni, așa cum am încercat-o mai sus. Se poate vorbi de o lealitate desăvârșită a lui Ilarion față de Tudor? E greu să ne pronunțăm. Colaboratorii apropiați ai lui Tudor Vladimirescu, cum este aghiotantul său, Mihail Cioranu, s-au îndoit de ea. Astfel, prezentându-ne întrevederea dintre Ipsilanti și Tudor, la care au luat parte și Dimitrie Macedonski, ca și episcopul Ilarion (luat de Tudor pentru a servi, așa-zicînd, de interpretat limba greacă), Cioranu notează că Tudor «se încredea» în Ilarion, dar — adaugă el — «din nenorocire și acela a fost vinzător»⁵⁶. Iar ceva mai departe, zugrăvind o scenă între Ipsilanti și Ilarion, aghiotantul lui Tudor adaugă: «Astfel s-a dat pe față adevărata credință ce păzea episcopul către Tudor și vinderea lui către Ipsilant, încă de cînd ieșise întru întîmpinare-i cu mitropolitul și cu boierii»⁵⁷.

După cum vedem, Cioranu — a cărui atitudine față de Eterie a fost, de altminteri, destul de schimbătoare — reprezintă o poziție complet deosebită de a lui Liprandi. Noi credem, totuși, că relatarea acestuia din urmă este mai în acord cu desfășurarea evenimentelor și cu întreaga acțiune a lui Ilarion, decît cu bănuielele lui Cioranu, care pot avea și alte explicații. Abandonarea lui Tudor, cînd soarta acestuia era pecetluită, nu mărturisește, negreșit pentru eroismul lui Ilarion, dar nu credem că înseamnă nici dovada unei trădări. Ilarion nu-l mai putea secunda pe Tudor, care — plin de ezitări — n-a crezut că poate să urmeze îndemnul politic ale episcopului. Acestuia nu-i mai rămînea, cum am arătat, decît să se refugieze și el — pentru a-și salva viața — în acel primitiv Brașov, care va ajunge adăpostul mai multor înalți chiriarhi, dintre cei ce păstoriseră în Țara Românească.

În viața lui Tudor Vladimirescu, prietenia sa îndelungată cu Ilarion nu este latura cea mai puțin interesantă și nici cea mai lipsită de momente dramatice. Sfîrșitul ei este amar ca tot ce se leagă de persoana lui Tudor — nefîndoios una dintre cele mai patetice figuri ale întregii noastre istorii mai noi.

53. *Răscoala din 1821*, vol. V, p. 279.54. *Ibidem*, p. 296.55. *Ibidem*, p. 296—297.56. Mihail Cioranu, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, la N. Iorga, *Izvoarele contemporane*, p. 267.57. *Ibidem*, p. 268.

E nevoie de puține cuvinte ca să tragem — la sfârșitul acestei anchete — cuvenitele concluzii de pe urma unui material, asupra căruia n-am înlăturat, de altfel, observațiile și reflexiile noastre, chiar în cursul prezentării lui.

Participarea clericilor de toate treptele la marea răscoală a lui Tudor Vladimirescu este mai puțin însemnată decât ne-am fi așteptat, poate. Pe de o parte obiectivele nu destul de bine limpezite ale mișcării, pe de altă parte împrejurările externe neobișnuit de neprielnice, au dus la eșecul unei acțiuni pornite din intenții curate și generoase. S-a adăugat și calitatea morală a purtătorilor eteriștilor — care au trezit indignarea vehementă a unor martori mai luminați ai evenimentelor, fie ei români sau străini⁵⁸, și rezerva multora, printre ei și preoți, care sufereau văzându-și țara prădată și batjocorită. Tudor și-a dat seama ca nimeni altul de această situație; din păcate nu o mai putea ocoli și nici nu se mai putea abate de pe un drum al cărui sfârșit cumplit îl prevăzuse, poate, din clipa în care îmbrăcase — cum spunea el — «cămașa morții».

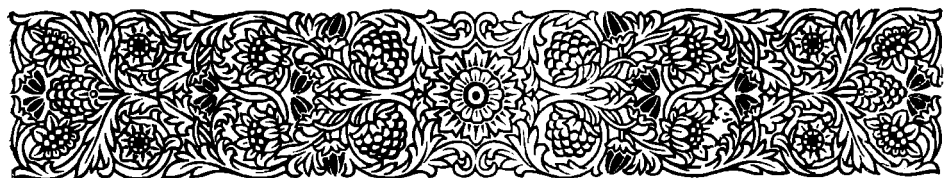
Pentru cine cunoaște chipul în care s-a desfășurat revoluția din 1848 în țările românești, superioritatea sa, în toate privințele, față de răscoala de care ne-am ocupat, este evidentă. De data aceasta numeroși preoți, al căror nume îl cunoaștem, s-au alăturat, — cu curaj și dăruire de sine — păturilor populare românești, din mijlocul cărora răsăriseră, și au luptat, sub conducerea unei intelectualități luminate pline de generozitate și avânt, pentru realizarea unei ținte scumpe tuturor: înfăptuirea statului național românesc.

Mișcarea din 1821, mai vitregită, de împrejurări, n-a putut realiza decât prea puțin din ce-și propusese. Dar dacă ar fi numai faptul că ei îi va urma — în Țara Românească și Moldova — revenirea la domniile pămîntene, și încă ea își va fi cucerit dreptul la recunoștința generației de la 1848 și la recunoștința noastră, a tuturor⁵⁹.

AL. ELIAN.

58. Aprecieri românești asupra acestui aspect al răscoalei, precum și al purtării eteriștilor am dat, mai sus. Ni se pare interesant să ne mai întoarcem o dată și la un străin, ale cărui mărturii le-am mai folosit. Pentru F. G. Laurençon, Farmak, conducătorul unui grup de arnăuți din oastea lui Tudor, era «o căpetenie de țihari» (*op. cit.*, p. 74). Jafurile la care se dedau pandurii îi erau bine cunoscute: de altfel Tudor le știa și mai bine și de aceea nici nu lăsase să intre în București mai mult de două mii de panduri (*ibidem*, p. 75-76). Cît privește purtarea arnăuților iată ce ne spune acest martor ocular: «După spusa unor persoane vrednice de crezare și care fuseseră martore la mai multe năvăliri ale turcilor în Țara Românească, niciodată aceștia nu făptuiseră nici a o sută parte din grozăviile comise de această armată nedisciplinată și alcătuită — socotesc eu — din drojdia tuturor națiilor, (*ibidem*, p. 88).

59. După încheierea articolului de față, Emil Vîrtosu a dat la lumină *Acte de la și despre Tudor Vladimirescu (1806-1836)*, în «Mitropolia Olteniei», XXII (1970), p. 223-244. Relevăm, ca interesînd subiectul pe care l-am abordat, legăturile cărturărești ale lui Tudor, de prin 1816, cu protopopul de Mehadia, Nicolae Stolca (p. 222, nr. 1) și jalba lui Popa Ghiță Izverniceanu din 1815, cu privire la ridicarea bisericii din Izverna, în care este menționat și Tudor (p. 231).

GALA GALACTION, PREOT ÎN BISERICA NOASTRĂ

Data hirotonirii ca preot a lui Gala Galaction, după însemnările din jurnalul său personal, păstrat de familie, este ziua de 8 septembrie 1922.

După o îndelungată așteptare și pregătire, dorința aceasta i s-a împlinit. Orice sentiment nesatisfăcut imedial, pe măsură ce trece timpul, crește în intensitate. Pentru ca această așteptare să ia sfârșit, trebuia să se ivească ceva nou, în viața sufletească a lui Gala Galaction. În niciun caz, n-a primit lăina preoției, ca să ocupe vreun post aducător de foloase personale sau de glorie. Gloria lui literară era atunci destul de mare. Însă Bisericii noastre îi putea folosi această hotărâre. Gala Galaction a grăbit el însuși această hotărâre, pentru că în dorința lui de a sluji biserica, a socotit că primirea preoției i se impunea ca o datorie.

După hirotonie, Gala Galaction a primit, în cadrul bisericii oficiale, modestul post de misionar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, situație care-l îndreptăța să vorbească într-o calitate oficială.

Gala Galaction publică o serie de apologii ale învățăturii Bisericii Ortodoxe. Acestea, adunate și publicate sînt: «*Piatra cea din capul unghiului. Scrisori teologice*», București, 1926, p. 111.

Ideia pe care Gala Galaction a urmărit-o în toată opera sa literară înainte de preoție, a fost aceea că învățătura noastră ortodoxă stă uitată și părăsită de credincioși, de către îndrumătorii poporului — preoți și dascăli.

Dacă în creațiile sale literare a pus în gura unor personaje adevărurile creștine, acum el însuși glăsuiește în numele învățăturii ortodoxe, înfățișînd-o, întemeiat și pe înțelesul cititorilor.

Avem o învățătură întemeiată pe adevăruri dumnezeiești, însă trebuie să arătăm lumii temeiurile acestei credințe, cum a simbolizat-o în bucața «*Bisericața din Răzoare*».

Pe scur, cuprinsul acestor scrieri teologice, este acesta: «Nu ne mirăm, cînd vedem, în discuția aceasta, fețe mirenești care se rostesc așa sau așa după convingerile lor laice și în nevinovată ignoranță despre adevărurile teologice. Dar mare ne este mirarea cînd oameni crescuți în preajma Sfîntului Allar — seminariști și teologi, — ne apare, în amestecul lor, prin slovă sau prin grai, alți de laici și de străini de Ierusalimul nostru ortodox!» (*Ibidem*, p. 8).

Gala Galaction caută să înfățișeze adevărul cuprins în biserica noastră, și anume:

Venirea Fiului lui Dumnezeu în lume ne-a fost dăruită din iubirea lui Dumnezeu pentru lume: «în aceasta este dragostea, nu fiindcă noi am iubit pe Dumnezeu, ci fiindcă El ne-a iubit pe noi și a trimis pe Fiul Său jertfă de ispășire pentru păcatele noastre» (I Ioan IV, 7—10, *ibidem*, p. 10).

Credem și mărturisim că Iisus Hristos este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu, așa cum se mărturisește în Simbolul credinței, că El s-a răstignit pentru noi și a înviat, și că pe temelia învierii lui Iisus Hristos din morți se întemeiază credința noastră, că Biserica este păstrătoarea și propovăduitoarea a lui Iisus Hristos, în care rămîne pînă la sfîrșitul veacurilor. El fiind pînea care a coborît din cer (Ioan VI, 51); că în Sfînta Împărtășanie primim cu adevărat trupul și sîngele Lui Iisus Hristos. În scrisorile VII — X înfățișează doctrina ortodoxă, alături de scumpă autorului, despre Hristos Euharistic.

Despre Sfânta Tradiție (*Scrisoarea XII*); (Despre Născătoarea de Dumnezeu și pururea Fecioara Maria (*Scrisoarea XIII și XV*); despre Sfinți (*Scrisoarea XVI*) despre protestanți și noi, față către față (*Scrisoarea XIV*).

Piatra cea din capul unghiului a lui Gala Galaction a fost tipărită într-un tiraj neobișnuit pentru o carte de teologie, la acea vreme: 20.000 exemplare, și în scurtă vreme nu s-a mai găsit, ceea ce arată interesul publicului cititor, precum și folosul adus Bisericii.

Nu singur, dar în fruntea multor preoți zeloși și pricepuți, Biserica noastră și-a găsit drumul cel nou. Pericolul unei spărțuri a trecut, iar în această luptă, Gala Galaction a fost cu adevărat un mare apologet, aducându-ne aminte de inflăcăratele și neoboseala Sfântului Atanasie în apărarea adevăratei credințe.

Gala Galaction a primit distincțiunea de iconom stavrofor, la 31 octombrie 1925, cu diploma nr. 5076 din mîna aceluiși ierarh care-l hirotonisea preot.

Gala Galaction este solicitat și neobosit conferențiar, mergînd unde este chemat. În jurul lui se strîng alte suflete creștine inflăcărate care fac același lucru, după exemplul lui.

Și astfel iese în evidență talentul și neobosita activitate de conferențiar a lui Gala Galaction. Din nefericire nu ne-a rămas nimic scris din aceste conferințe presărate pe tot întinsul țării.

Un text al Bibliei, exact, clar și pe înțelesul cititorilor, era necesar. Gala Galaction s-a simțit îndatorat că trebuie să facă acest lucru. Avea destule cunoștințe, stăpîn pe limbile biblice: ebraica, elina, latina și mai ales limba română literară. Începu să lucreze încă din 1920 la traducerea Bibliei.

Îată cum arată în prefața Bibliei, apărută în 1938, necesitatea acestei traduceri:

«După marele război, prefaceri adînci s-au arătat pe toate tărîmurile vieții popoarelor și prefaceri adînci au început să se arate și pe tărîmul sufletesc și bisericesc al obștei românești. Viața bisericească patriarhală de altădată, a neamului nostru, cum și aceeași credință ecumenică, cu aceeași constituție episcopală și cu același jertfelnic, a rămas în amurgul istoriei. Zguduirile și schimbările aduse de marele război, revărsarea neamurilor peste neamuri și împetriștirea credințelor (lucru de neînțeles la glorioasa închegare a României actuale) ne-au adus o nouă situație bisericească... o nouă traducere a Cărții Sfinte, pe care o răspîndeste cu mare belșug în toate straturile poporului».

Prin aceste rînduri, Gala Galaction dă o importanță istorică noii traduceri a Sfintei Scripturi, ca o necesitate cerută de marile prefaceri sociale. Și cu drept cuvînt: Biblia germană a lui Luther, Biblia românească de la 1688 ca și Biblia tradusă de Gala Galaction și Vasile Radu, răspundeau unor cerințe naționale și istorice.

Insemnătatea istorică a acestui eveniment cultural am putut s-o apreciem după opoziția specialiștilor exegeți, a tradiționaliștilor, ritualiștilor și a cîntăreților de strană, care în biserică erau obișnuiți cu declamarea vechilor texte ale psalmilor și alte citiri. Biblia lui Gala Galaction a fost primită mai mult ca un eveniment literar. Deci limba bisericească caută să devină o limbă a poporului, iar biserică să glăsuiească în limba poporului.

Așadar, Gala Galaction n-a fost un simplu traducător, ci un făuritor de limbă nouă în biserică, ca să se ajungă la o unificare a graului întregului popor.

Pozițiile acestea trebuiau lămurite și apărate. Gala Galaction a folosit catedra de teologie pe care a avut-o la Facultatea de teologie a Universității din Iași, unde a fost profesor. N-a făcut știință exegetică după modelul școlilor criticiste germane cu care să înspăimînte pe studenți, ci căuta mai mult să dezvăluie înțelesul textelor pe care să le lege într-o unitate, așa cum le-o dăduse Sfîntul Duh. În metoda sa exegetică, Gala Galaction nu caută să disocieze textele, ci să le găsească unitatea lor, în care să descifreze Revelațiunea sfîntă, care duce la un punct convergent, Iisus Hristos.

În bucata *Din Galați*, scrisă cînd încă nu era preot, își mărturisește regretul că marile lui dorinți: amvonul, păstoria, predicile zguduitoare s-au risipit ca un vis. Și într-adevăr cînd a fost preot, le-a folosit cu prisosință.

Cine l-a auzit predicînd, poate să-și aducă aminte cu emoție de efectele puternice ale predicilor sale rostite din amvon, căci loată activitatea a rămas numai în auzul ascultătorilor.

Dacă Gala Galaction ar fi avut lângă el un tahigraf, așa cum l-a avut Sfântul Apostol Pavel pe caligraful Tertiu, ne-ar fi rămas o operă monumentală, și prin mărimea ei și prin valoarea ei. Ceea ce mai putem face acum este să redăm aici scurte amintiri și impresii, după ce l-am ascultat, cu vreo 30 de ani în urmă.

Gala Galaction nu-și scria textul integral al predicilor, ci după ce le gândea mai multe zile, își făcea planul ideilor, trecut într-un caiet, în care erau zeci și zeci de alte planuri.

Neastîmpărul său sufletească, multele cerinți la care trebuia să răspundă și mai ales bogăția ideilor care îi năvăleau în minte, nu-i dădeau răgaz să redacteze ceea ce avea să predice.

Venea la biserică unde avea să predice înaintea începerii sfintei liturghii, ca să se roage împreună cu ceilalți slujitori. Tot ceea ce se petrecea în jurul lui îl puneă în legătură cu lumea invizibilă, urmînd cu gîndul să lege această lume de realitate.

Privirea lui Gala Galaction părea pierdută în căutarea acestor realități spirituale, dînd impresia că îl preocupă mai puțin amănuntele liturgice. Trăia în această tensiune de contemplație, uneori picurîndu-i lacrimi cînd se împărțase și se ruga.

Începutul predicii avea un ton de blîndețe și de familiaritate, care se prelungea printr-un gest al minii drepte, cu care chema credincioșii la ascultare. Mîna stîngă o sprijinea pe amvon sau o ținea sub epitrahil. Desfășurarea gîndurilor începea potolit și cu familiaritate, dar unul după altul argumentele și imaginile se îmbogățeau, cucerind pe ascultători. Dar și vorbitorul privind în ochii ascultătorilor pe care-i vedea pironiți spre el, socotea că acum toate acele suflete s-au împreunat cu el și că vorbesc prin el, ceea ce îi dădea gîndurilor, o puternică înflăcărare și spontaneitate.

De la acea argumentație strînsă și plină de imagini trecea la concluziile luminoase, la îndemnul stăruitoare, la sfaturile părintești, spuse în numele lui Iisus Hristos. Sfirșitul unei predici era tot alt de emoționant pentru vorbitor ca și pentru ascultători.

Așa l-am cunoscut pe Gala Galaction ca predicator la internatul teologic din str. Radu Vodă, unde, în anii 1942—1944, venea să vorbească studenților, mai ales despre preoție.

Sînt publicate mici fragmente din aceste predici, mai întii rostite și apoi redactate. Chiar și cunoașterea acelor caiete, în care își scria numai planurile după care vorbea, ar fi fost de folos pentru cunoașterea acestei mari personalități.

Întreaga lui activitate ca preot se îndrepta spre suflete, spre cîmpul pastoral.

Locul pe care l-a ocupat aci, n-a fost cel obișnuit unui preot de parohie. Preotul de parohie trebuie să săvîrșească sfînta liturghie în fiecare duminică și sărbătoare, să officieze ierurgile și rugăciunile cerute de credincioși: pentru multe cerințe personale, să meargă prin casele lor la toale nevoile, să ia parte la viața lor de familie, să îndure de atîtea ori rutina oboșitoare pe care i-o impune. Oricît ar vrea preotul unui sat să spovedească cu răbdare și cu conștiințiozitate pe credincioși, la marile sărbători: Crăciun și Paști, nu poate să facă așa cum trebuie din cauza credincioșilor, care dau buzna într-un timp prea scurt. Oricît ar căuta să scape de rutină și de atîtea alte ispite îi este foarte greu să lupte cu ele.

Tratatul *Despre preoție* al Sfîntului Ioan Gură de Aur ne înfățișează preoția ideală, cea dorită de a fi împlinită, dar realitățile pastorale sînt cu totul altele.

Gala Galaction a rămas la acea parohie a lui Ioan Gură de Aur și nu a fost nevoit să coboare în terenul obișnuit pastoral, unde obosești și te rutinizezi. Dar, pentru aceasta trebuie să fim înțelegători și să situăm preoția lui Gala Galaction pe un plan ideal, ceea ce l-a făcut să privească numai spre o comunitate creștină în comuniune nedespărțită cu Hristos cu gîndul și cu fapta.

A fost un bun duhovnic, așa cum am arătat, mai ales ca să asculte spovedania fraților săi preoți și să-i îndrume. Avînd în jurul său fii duhovnicești numai pe cei care l-au dorit și l-au ales, a avut o comunitate spirituală de elită și a început să mustre, să certe și să arate toate metehnele vieții noastre creștinești.

Aceasta o face ani în șir și în presa zilnică, nu sub forma violentă a unor pamflete, dar totuși cu amărăciunea profetilor, care certau poporul lui Izrael, pentru rădăcirile lui.

Gala Galaction nu s-a retras într-o contemplație de singuratec, nu s-a mulțumit cu satisfacția personală că el are un adevăr de credință, pe care-l servește,

ci a privit tot timpul la lumea din jurul lui și a căutat să vadă în ce măsură obștea românească — care-și zice ortodoxă — mai trăiește după învățarea Evangheliei, care sînt meștechnele ei și cine și cum poate s-o ajute să iasă la bun liman.

Înșiruirea acestor gânduri, între anii 1930—1937, o putem urmări în lucrarea *Ziua Domnului* (Editura Institutului Biblic și de misiune ortodoxă, București, 1958).

«Dar planurile lui Dumnezeu cu noi sînt de-a pururi minunate, chiar cînd îl trădăm și îl uităm. Cine știe, dacă, sub această abdicare de la șefie și sub această somnolență universală nu se pregătesc — Domnul are grijă! o nouă viață duhovnicească și o nouă încheiere mîntuitoare!» (*Ibidem*, p. 17—19, martie 1934).

«Așa sîntem noi, imensa majoritate, în zilele de față. Pentru aceea, marea distincție creștină de altădată e definită pentru noi. Este o uzurpare a numelui de creștin. Să ne numim creștini și să trăim ca azi, în permanenta călcare a tuturor poruncilor mîntuitoare (p. 20) 19 mai 1935.

Între creștinii de altădată și cei de acum este o mare deosebire «creștinii de altă dată, credeau, știau, simțeau, mărluriseau cu entuziasm și cu fericire, unii altora: Hristos în mijlocul nostru! Și își răspundeau transfigurați: Este și va fi, acum și pururea și în vecii vecilor» (*Ibidem*, p. 20, 17 ian. 1937).

Tinerilor preoți le scrie: «Ești încă tînăr și la începutul sacrei experiențe pe care îți va dăru-i Stăpînul, dacă te vei ruga stăruitor — ca altădată Solomon — să-ți dăruiască darurile înțelepciunii celei mai presus de fire. Ești încă tînăr... Roagă-te să ajungi să verifici, în Sfîntul Altar, învățătura auzită în școală și garantată de Părinții Bisericii (p. 76/15 februarie 1937). Nădejdea unor zile bune triumfă, căci creștinul totdeauna este plin de nădejde... «Să premenim duhul, să facem încă odată rodilor smochinul cel sterp și să pomenim tineretele noastre ca ale vulturului» — este partea pe care Dumnezeu nostru Mîntuitor a lăsat-o rîvnei noastre și libertății noastre morale.

«Te îndurerează neînțelegerile între conducătorii bisericii? Ei da, sărmana fire omenească rămîne, de multe ori, șubredă și trădătoare, chiar atunci cînd o investimîntează maiestatea arhierescă!...» (p. 193 august 1935). În această alegere din publicațiile lui Gala Galaction este arătat și drumul pe care ar trebui să meargă obștea creștină românească.

Și, dacă am căuta stîlpii pe care se sprijină toată viața de preot a lui Gala Galaction, putem zice că sînt: credința puternică în Dumnezeu și adîncă lui iubire de oameni.

Credința în Dumnezeu nu-i o simplă afirmație, ci trăirea unor realități spirituale și morale, care mărlurisc pentru această credință.

În ispitirea pe care diavolul a făcut-o Mîntuitorului după bolez, a încercat să-l amăgească cu: foamea, duhul de stăpînire și cu mîndria.

Foamea, teama de sărăcie și chiar numai zisa prevedere prin care omul caută să le prevină și să aibă asigurată hrană din destul, duc la lupte între oameni, la goana după avuții, la exploatarea nemiloasă, protejată de forme legale.

Cine l-a cunoscut de aproape și a trecut o singură dată prin casa lui Gala Galaction, și-a dat seama că n-a căzut în această ispită, nici ca om, nici ca preot. Case cu chirie n-a dat; depozite în bănci n-a avut; acționar la vreo întreprindere n-a fost.

Din instinctul nostru de apărare se naște duhul de stăpînire peste ceea ce ne este de folos, oameni și lucruri. Cu cit le avem mai multe, cu alit ne simțim mai puternici și mai siguri de noi înșine. Toate acestea nu ne vin din împlinire, ci luptăm să le cucerim.

Gala Galaction n-a căutat să-și însușească nimic prin asemenea mijloace, ci a luptat numai pentru adevăr și frumos, prin care să se apropie de oameni, ca să le cucerească inimile.

N-a văzut în nimeni ca pe un vrăjmaș al său, care caută să-i ia locul. Nu și-a închipuit niciodată că oamenii îl pîndesc ca să-l înșele. De aceea, nu s-a temut de nimeni, așa cum se tem tiranii, că cei stăpîniți de ei astăzi, mîine pot să se ridice împotriva lor.

Iar, dacă, l-ar fi stăpînit mîndria, nu și-ar fi deschis inima cu alita sinceritate, iar în jurul său personal, ca să-și arate toate gândurile și bune și rele. Îngîmfatul privește peste capetele oamenilor și așteaptă de la ei, ca un drept ce i se cuvine, lingușiri și laude

Căzînd în asemenea ispite, ca om și mai ales ca preot, n-ar fi iubit pe semenii săi cu atîta înflăcărare, văzînd în orice om un frate, pe deasupra tuturor neamurilor, raselor, credincioșilor și orice diferențiere socială.

Viața religioasă a adevăratului credincios se cunoaște prin nevoia ce-o simte de rugăciunile, prin care păstrează legătura cu Dumnezeu.

Cu atît este mai necesară rugăciunea pentru întărirea credinței unui preot.

În opera sa ne arată cum rugăciunea dă oamenilor puteri mai presus de fire. Duhovnicul care a ascultat spovedania lui *Andrei Hoțul* se roagă lui Dumnezeu, ca să-i arate dacă poate sau nu să dea dezlegare de păcate unui asemenea ucigaș. El, *Andrei Hoțul*, numai prin rugăciune va primi iertare. Și, astfel s-a rugat, pînă a făcut în fața icoanelor Mîntuitorului gropi adînci, ca să-și plece genunchii. În *Mustafa Elendi*, ajunge Macarie ieromonahul, prin rugăciune, se face minunea ca să ningă în luna iulie. În *Copca radvanului*, rugăciunile desfac vrăjitoriile mamei lui Mură Lăutarul.

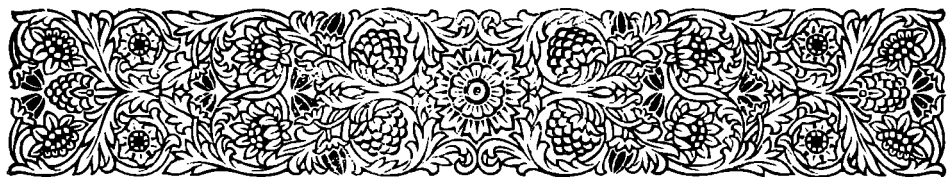
Cine se roagă merge pe drumul care duce la Dumnezeu. Cu atît mai mult rugăciunea este o hrană necesară în viața preotului: «Mîntuitorul fiind cu noi, lîngă noi, una cu noi, ori de cîte ori, umili și transfigurați, primim sublima taină a trupului și sîngelui Lui» (*Ziua Domnului*, p. 53).

Tot ce-a simțit, a gîndit și a înfăptuit, toate le-a făcut ca străduindu-se în această viață să-și pregătească calea spre viața cea veșnică.

Și, într-adevăr, cînd l-am văzut pentru ultima oară, așezat pe catafalc, în veșminte preoțești, în fir de aur, avînd crucea în mîini și Sfînta Evanghelie pe piept, pe fața lui i se putea citi liniștea cu care închisese ochii, trecînd dintr-o viață pieritoare la cea veșnică. Razele soarelui, care se arătase așa de luminos, după atîtea zile schimbătoare și mohorîte, umpleau de lumină întreaga biserică și păreau că toate se adună ca să-i lumineze chipul împodobit cu pletele lungi și cu barba albă ca un caer de lînă.

Cu acest chip a trecut părintele nostru Grigore din biserica luptătoare în cea triumfătoare, în ziua de 8 martie 1961; iar eu l-am asemănat cu sfinții ierarhi ai bisericii, zugrăviți în Sfîntul Altar, ca să fie de față la aducerea sfintei jertfe.

Pr. VICTOR N. PÔPEȘCU

SCHITUL SFIINȚII PETRU ȘI PAVEL

La depărtare de 19 km de Sinaia, de 18 km de Bușteni și de 32 km de Pietroșița, așezat la înălțimea de 1600 m, în albia masivului Bucegilor, în fostul județ Dimbovița, se află schitul de călugări numit Peștera Obârșiei sau Ialomicioara, avînd hramul «Sfinții Petru și Pavel». Deși nu prezintă nici o valoare arhitectonică sau picturală, schitul de lemn Peștera are totuși două particularități, care îi dau un farmec deosebit: în primul rînd, acest schit constituie cea mai înaltă așezare bisericească de la noi; în al doilea rînd, e așezat în gura uneia din cele mai mari peșteri din țara noastră, numită a Ialomicioarei, deoarece din ea izvorăște riul cu același nume.

Așezată sub muntele de piatră numit Bătrîna, înalt de 2184 m și largă uneori cît o salină, peștera aceasta a fost descoperită în anul 1897 de Societatea Carpatină din Sinaia, care, în același timp, a făcut în interior scări, poduri și susținători, date apoi în păstrarea și repararea călugărilor de la schit. Gura peșterii este în formă de semicerc, are 20 m alt., 16 m lățime și se deschide în «Grotă Mihnea Vodă» (care și-ar fi găsit adăpost aci), spațioasă, luminoasă și lungă de 115 m. După 100 m, grotă Mihnea Vodă se gîluie brusc (1,50 m. alt.), gît lărgit de aceeași societate. După grotă Mihnea Vodă, prima cavernă care urmează este «Peștera Decebal», un fel de dom, din care se deschid mai multe intrări spre alte galerii laterale. La dreapta, o mică galerie se îndreaptă spre vest, infundîndu-se imediat. Puțin mai la stînga se urcă, pe bolovani uzi și alunecoși, spre grotă «Sfînta Maria», înaltă de 2—8 m și lată de circa 8 m. În fundul ei se află o mare crăpătură. Revenind la peștera Decebal și continuînd în sus, vom urma o galerie lungă de 40 m, în fundul căreia se găsește o cascadă zgomotoasă și un zid vertical de piatră ce pare că închide peștera. În adevăr, trebuie să te sui pe o scară înaltă de 4 m, care urcă acest perete, ca să ajungi într-o nouă galerie ce se întinde de-a lungul unei crăpături adînci. De aci se intră într-o mică cavernă, de unde se trece într-o deschizătură mai mare numită «La Răspîntie», așezată cam la 35 m mai sus de intrarea peșterii. Din acest punct pleacă două drumuri: unul, la dreapta, coboară pe bolovani alunecoși, printr-o galerie strîmtă și ajunge la două lacuri de o transparență ireală. Locul se numește «La lacuri» și fiecare din ele e lung de 12 m și adînc de 3 la 3,50 m.

Revenind la Răspîntie, s-o luăm la stînga. Drumul acesta e greu de găsit. El urcă tot pe bolovani uzi și foarte alunecoși și răspunde în cea mai vastă cavitate din această peșteră, care e numită *Grotă Urșilor*. Ea e cu mult mai mare și mai impozantă decît oricare alta, prin dimensiunile uriașe și prin grațioasele sau bizarele ei concreții calcare, agățate de tavan și de pereți. Această grotă are 76 m lungime, 35 m lățime și cam 30 la 40 m înălțime. Pe dreapta ei, se află un bloc calcaros enorm, pe care spînzură mici draperii verticale și paralele, așa că, văzut prin semiobscuritatea peșterii, pare un elefant pietrificat. Grotă Urșilor este cu totul lipsită de apă și aici s-au găsit oase și chiar schelete întregi de ursul cavernelor (*Ursus speleus* Blum).

Continuînd explorația printre bolovanii gigantici care încurcă solul acestei imense cave, să ne îndreptăm spre Nord-Vest unde dimensiunile peșterii scad. Zeci de metri cubi de dărîmături abia te lasă să înalțezi, și probabil că aici au fost ultimele ascunzători ale urșilor cavernelor, căci în această parte s-au găsit mai cu seamă numeroase oseminte.

Pe deasupra acestor bolovani, care formează un soi de punte, pătrundem în Fundul Peșterei printr-o galerie înaltă de 2 m., strimțată, care altădată a fost împodobită cu numeroase draperii de stalactite și stalagmite, de o frumusețe fără seamăn și care au dispărut.

Urcăm această galerie cam 30 m și ajungem în Galeria Apelor, lungă de 75 m, lată de 2 m, înaltă de 3 m. Prin această galerie, împodobită și ea în mod magic cu tot soiul de formații calcaroase, curge apă multă. Peștera Obârșiei se isprăvește La Altar, unde se află într-adevăr un altar de lemn și unde, altă dată, stalactitele erau așezate în așa fel, încât de departe dădeau impresia unui altar de biserică.

Înainte nu se mai poate merge, dar se crede că, pe timpuri secetoase, când apele scad cu totul, se poate pătrunde mai departe de Altar încă vreo 200 m, tot urcând la deal. Formația Peșterei Obârșiei, ca în general a tuturor peșterilor, se datorește acțiunii dizolvante și prelungite a apei asupra calcarului.

Solul acestei peșteri este în pantă, mai peste tot, acoperit de bolovani de toate mărimile, numai în grota Mihnea Vodă panta e foarte dulce și solul cu totul plan. În această peșteră s-au găsit obiecte preistorice de piatră și oase de animale și oameni, obiecte care au constituit un muzeu al casei de adăpost Peștera, dispărute în focul ce a mistuit în 1940 și numita casă.

J. A. Vaillant vede, la 1839, astfel această peșteră: «șapte bolți care devin din ce în ce mai scunțe, pe măsură ce peștera se aprofundează». Începând cu anul 1964 peștera a fost iluminată cu electricitate.

La gura peșterii se află chiliile schitului, care închid intrarea în peșteră; între aceste chilii și peșteră se află așezată biserica schitului.

Schitul fusese ridicat pe locul altuia, care, în 1819, era deja «stricat» de un incendiu (R. Ilie, *Schitul de la Peștera Ialomiței*, în «Glasul Bisericii», XIII, 1934, nr. 3, p. 173). Când s-a construit primul schit, nu se știe.

Pe urmă, la 27 octombrie 1752, un schil de la Peștera Padina Strungii (Dîmbovița) e închinat la Mitropolie de către ieromonahul Iacov. Apoi schitul e pomenit la 1785 de botanistul austriac Lerchenfeld, cu numele de «Kloster-Skitt» și la 1793 de către sibianul J. Kleinlauf, care pomenește și despre peșteră (R. Ilie, *op. cit.*, p. 173).

Biserica schitului e construită din lemn. Pisania ei, așezată pe bolta din stînga peșterii e scrisă cu păcură de-a dreptul pe piatră și cu litere și cuvinte combinate, cirilice și latinești, ceea ce arată că această pisanie a fost scrisă, sau scrisă din nou, mult timp după fondarea schitului. Iată textul exact al pisaniei:

фзкѣт ячѣстз бисѣ рикз їтрѣ
 слава сфинцу лор япост Петрѣ ши Павел де
 Ion Popescu
 Gh. Popescu, Ion Ballacu, Popa
 Jaza, Popa Gheorghe din
 Pietrosița
 1819

Anexele noastre ca și documentele deja publicate de Victor Brătulescu (cu titlul *Inscripții, însemnări și acte privind schitul Peștera de la Obârșia Ialomiții*, în «Glasul Bisericii», nr. 5—6, 1964), dovedesc că datele pisaniei sînt riguros exacte.

Într-adevăr, la 4 mai 1819, cîțiva din cei citați în pisanie și anume Popa Gheorghe, Ion Ballac și Ion Popescu, toți din Pietrosița, se leagă «cu zapis», «înaintea lui Dumnezeu», să facă o «biserică în Peștera din Colții Ialomiței, de la Obârșie» (*Anexa nr. 1*). Și se pun pe lucru. La 26 mai același an, se face un alt contract («zapis») între Popa Gheorghe din Pietrosița, logofătul Ion Popescu (care era fratele popei Gheorghe) și logofătul Ion Ballac, pe de o parte, și între lucrătorii Iacov din Piatra Epii, Ion (fiul lui Stanciu) tot din Piatra Epii, Ion Linsu din Hireț, Ion Ungureanu din Țâța și Dinu (fiul lui Marcu) din Hireț, pe de altă parte. Acești lucrători își luau obligația să ridice biserica cu turn, toată din lemn, pe suma de 300 talere, și să termine complet construcția pînă la căderea zăpezii (V. Brătulescu, *op. cit.*, p. 528—529).

Lucrătorii se țin de cuvînt și termină biserița la data fixată. Așa că la 4 noiembrie același an, ctitorii, și anume Popa Gheorghe, Ion Popescu, Ion Ballac și popa Ion Jaza (în pisanie e Jaza) din Moeciu, adresează mitropolitului din Bucu-

rești o suplică prin care îi cer să le trimeată un protopop ca să o sfințească (Brătulescu, *op. cit.*, p. 529).

Din această suplică adresată mitropolitului, aflăm amănuntul cel mai important asupra datării schitului. Zice suplica: «În munții Ialomitii (sic), la obârșia ei, s-au aflat după vremei o biserică făcută într-o peșteră, ce este făcută de Dumnezeu, și biserica s-au fost stricată, apoi ne-am îndemnat noi și am făcut iarăși acea biserică din nou». Mai mult: în documentele lui Brătulescu (p. 530) se scrie de asemenea: «și mai înainte au fost biserică într-această peșteră».

Prin urmare, în locul Schitului Peștera fusese o altă biserică, care era «stricată» în momentul când s-a construit biserica din 1819. Când s-a fondat prima biserică, adică acea dinaintea celei din 1819, nu putem ști deocamdată. Dar să revenim la sfințirea bisericii. În urma jalbei fondatorilor, mitropolitul Dionisie al Ungrovlahiei dă poruncă protopopului Constantin, la 10 noiembrie același an, să meargă în munți ca să sfințească noul locaș religios. Totodată, mitropolitul face atenție pe protopop să cerceteze și să facă atenție pe călugării de la noul schit, «că nu vor ieși să se preumbe prin sate, cu chip de cerere de milostenie, dând sminteală și necinstind pădvigul călugăresc» (Brătulescu, *op. cit.*, p. 529—530).

Dar, cu tot avertismentul mitropolitului, călugării de la Schitul Peștera încep să ceară milostenii chiar după câteva luni de la fondarea ei. Cu data de 9 iulie 1824 (Brătulescu, *op. cit.*, p. 530), cei zece călugări de pe atunci ai schitului cer, printr-o jalbă redactată de un fost mare sluger (nu-și dă numele) și adresată lui Grigore Ghica Vodă (1822—1828), să li se facă anumite înlesniri. Pe lângă opt «poslușnici» — dăruiti ca ajutor schitului de către Grigore Ghica pe când acesta fusese numai mare vistier (deci, pe la 1820) și de către boierul Șerbănică Grădișteanu, cei zece călugări cer diferite scutiri de dări, precum și «vreo sută bolobani (de) sare de la Domneasca ocnă». Bieții călugări aveau dreptate, deoarece duceau, iarna mai ales, un trai neomonos. Astfel, cei zece călugări povestesc în jalba lor din 9 iulie 1824, că «în toată Țara Românească nu se află loc ca acela pentru mintuirea sufletului celor ce vor avea să lăcuiască acolo. Pentru că de la Sfântul Dimitrie pînă la Sfântul Gheorghe, omul pe a dînsul (schit) nu poate trece din pricina zăpezii, căci cade foarte multă peste măsură și de când ne-am pomenit noi pe munte acolo, nu să poate să se ia zăpada nici iarna, nici vara. Acum de sînt doi ani au plecat, să vie doi din părintii Schitului la satul Pietroșița, la cîtorii pentru cîară și pentru untdelemn, pentru sfința biserică și cînd au fost în mijlocul locului amîndoi au murit în vîfor și i-au găsit tocmai primăvara după ce s-au luat zăpada». Vodă Grigore Ghica dă atunci poruncă să se facă cercetări la schit de către vătăfii de regiune și să se cerceteze dacă plîngerea călugărilor era întemeiată. Vătăfii cercețează și răspund la 19 august. La 24 august rezoluția vătăfilor e făcută cunoscut domnitorului. Ea era favorabilă călugărilor, căci se scria în ea: «Acest sfințit schit se află făcut între doi munți (muntele Bătrîna și muntele Cocora — nota Predescu), unde cade zăpadă foarte mare și vîfor năprasnic, încît de la sfîrșitul lunii lui septembrie și pînă la Sfîntul Gheorghe, aprilie, nu pot călugării să iasă de acolo într-această vreme ce să-și agonisească hrana, ci cu ceea ce pot aduna milă, de la Sfîntul Gheorghe și pînă la septembrie, cînd se închid înlăuntru, cu aceia se hrănesc (Brătulescu, *op. cit.*, p. 530—531).

În urma acestui referat favorabil, Grigore Ghica acordă la 4 septembrie același an, următoarele scutiri cerute de călugări în jabele din 9 iulie și 24 august: «de-a ținea Schitul acești opt poslușnici, să scutească și drepte bucatele sale de oerit, dijmărit și vinărici, să aibă și o circiumă în orașul Tîrgoviște scutită și apărută de toate dările, și cite treizeci bolovani sare să se dea Schitului de la Ocne, care această milă de sare să înceapă a li se da de la anul viitor înainte (Brătulescu, *op. cit.*, p. 531).

Închind acest capitol despre calvarul de pe atunci al călugărilor de la Schitul Peștera, redau câteva rînduri dintr-o scrisoare de despărțire a ieromonahului și duhovnicului Schitului, anumite Gherontie, scrisoare adresată cîtorilor și călugărilor schitului. Iată ce scrie Gherontie, care nu mai putuse suporta viața de acolo: «Mi să pare că destulă osteneală am lăsat în Peșteră, pînă într-altîl încît m-am și bolnăvit de năduh, urcînd și coborînd în vreme de iarnă, munții, pentru cele de nevăe». Și, ca să-și motiveze plecarea de la Schit, Gherontie aduce un argument destul de convingător pentru călugării lui: «aceasta (plecarea — nota Predescu)

o am făcut după porunca Mîntuitorului și cu bună voirea a prea luminalei Fecioarei, că mi s-au poruncit și mie acum, precum odinioară părintelui Avraam, zicîndu-mi: «Ești din pămîntul tău și din rudenia ta și vino la pămîntul care voi arăta ție». Și nu m-am arătat neascultător la această chemare sfîntă» (Brătulescu, *op. cit.*, p. 531—532).

Ultimele documente asupra Schitului Peștera arată, la 23 aprilie 1840, pe ctitorii Ion Popescu și Ion Baltac, că fac o mare danie Schitului, asistați fiind de un Grigore Popescu (*Anexa nr. 2*).

În același an, schitul era locuit de 7—8 pustnici, care locuiau în «două căsuțe de lemn» așezate la gura peșterii. Tot atunci (1840), în peșteră nu se putea pătrunde decît «mai mult de vreo 100 de varzi» (afirmă englezul John Paget, ce-a vizitat-o). Desigur însă că acele «două căsuțe de lemn» nu erau așezate la intrarea în peșteră, ca astăzi, ci în interiorul peșterii, după biserică, deoarece marele pictor Gh. Taltarescu, piclînd peștera la 1868, nu pictează nici o chilie. Deci, actualele chilii de la gura peșterii s-au clădit după 1868. Cînd anume, nu se știe. Un alt călător, Schur, pomeneste și el, pe la 1854, despre «Kloster-Skitt».

Alte danii nu mai cunoaștem pînă la 26 iunie 1934, cînd biserica a fost reparată de mai mulți credincioși și anume (trecuți într-o condică a Schitului): «În afară de temelie și pardoseală, s-a înălțat biserica cu 0,50 m, s-a tencuit din nou peste tot și s-a făcut usa de miază-zi care lipsea și ușa de la intrare, în locul celei vechi».

Dar, în noaptea de 1 spre 2 anuarie, biserica schitului este mistuită de un foc. Chiliile ei însă au rămas neatînse, din cauza curentului din peșteră care a mînat fîcările spre fundul ei. Reclădită imediat, după vechiul plan, de către societatea din Sinaia — «Peleşul», avînd arhitect pe Ion Evolveanu, schitul-peștera de astăzi fu sfințit din nou la 28 iunie 1942, avînd stareț pe Mihail Bădilă.

În lată pisania bisericii sfințită în 1942:

«Ridicatu-s-a această biserică întru slava Sfîntilor Apostoli Petru și Pavel, vechea biserică fiind distrusă de incendiu în 1940, 1 ianuarie noaptea. Și s-a ridicat de o societate sport. Peleş și de mai mulți donatori și monahii schitului.

Monahii: Eromonah Anton Munteanu, eromonah Pimen Stoichici, protosinghel stareț Mihail Bădilă. *Ctitori*: Gherman Vasile, monah, Gherasim Radu, Ioan Popa, Buc., Costică Gătej-Sinaia, Buliga Gr. Sinaia; Cezar Popescu, Sinaia; Toma Calistru, Sinaia; Petre Pascu, Sinaia; Gogu Ardeleanu, Sinaia; Zinofi Stoian Gh. (sic) Stoian Com. Fundata jud. Brașov. *Conduc. arhitect* Evolveanu. Executat 1940—41. Scriș Marcu» (Apud V. Brătulescu, *op. cit.*, p. 526).

Din cauza focului însă, puținele odore ale schitului s-au pierdut. Clopotul de astăzi al schitului a fost donat de Ion Mocanu din București și sfințit la 29 iunie 1932.

Dar Schitul Peștera mai are o biserică, în apropiere, numită «Cocora», fiind așezată la baza muntelui cu același nume. Neavînd pisanie, data fondării bisericii Cocorei, construită tot din lemn și cu hramul «Adormirea Maicii Domnului», nu se știe precis. După condica personală de însemnări a starețului Mihail Bădilă, care a slujit la schit cîteva decenii, biserica Cocora a început a fi construită la 1900. După altă condică, oficială, a schitului, începerea construcției e fixată la 1901. În orice caz, abia la 6 septembrie 1911 a fost înmînată această biserică. Ca fondatori și ctitori ai ei aflăm pe ieromonahul Ieronim, popa din comuna Teșila județul Prahova, monahul Neofit Gagiu din comuna Muscel, jud. Dîmbovița. Ioil monahul din com. Avrig, jud. Sibiu, Gheorghe Ghimbășianu (?) din com. Azuga, Costache Manolescu, Moise Panțuroiu din Pietroșița și alții (după condica schitului).

«În primăvara și în vara anului 1953, s-au reparat casele stăreției din fața bisericii de pe Cocora, s-au înălțurat chiliile dărăpănate din latura de răsărit tot de acolo, s-au pus temelii de piatră și s-au ridicat alte chilii, cu altă împărțire și cu arhitectura corespunzătoare, s-au construit o bucătărie și trapeza de pe coasta din față, s-a împrejmuit cu gard curtea și gospodăria, s-a construit un podeț peste valea pîrîiașului dintre Cocora și așezarea gospodărească, pentru ușurința legăturii, mai ales în vreme de noapte, s-au cumpărat o vacă pentru lapte și doi cai

de munte, un generator pentru lumină electrică, cu toate anexele lui, s-a înființat un atelier de tâmplărie și strungărie.

Toate aceste lucrări au fost subvenționate de Patriarhia Română, cu suma de 32.000 lei» (Victor Brătulescu, *op. cit.*, p. 527).

*

Transcriem acum două Anexe, care i-au scăpat lui Victor Brătulescu și care în 1944 se aflau în posesia egumenului de atunci al schitului, Mihail Bădilă.

Transcriem exact documentele.

A N E X E

1

Noi cei mai jos iscăliți ne legăm cu acest zapis între noi, înaintea lui Dumnezeu, că ne-am hotărât ca să facem o biserică în Peștera din Colțul Ialomiții, de la Obârșie și așa ne legăm ca să punem un ban, și un ban, și un ban¹ iar de ne vom lăsa vre-unu din noi și ne vom ținea până în săvârșit acela să îplinească toată cheltuiala ce v'o face, și pentru credință ne-am iscalit.

1819. Maiu 4.

Popa Gheorghe sin² Popa Ion ot Pietroșița adeverez

Ion sin Vlad Baltac ot Pietroșița adeverez

Ion Popescu otam³ adeverez

2

Din moșia noastră, ce să numește Bădău, am hărăzit sfântului Schit Peștera Obârșia Ialomiții, un cămin de casă cu aceste semne din malul Rușetului din piatra ce este pus hotar între noi cu Dobre Leotescu, spre Răsărit în Salcie, și din Salcie alături cu prunii Leotescului, ce sînt pe moșia noastră pînă în dreptu unei movile de pietre și din movilă în curmeziș, în malul obreje⁴ Rușetului și pã mal, spre Apus pînă iarăși în piatră unde am zis întiiu, care acest loc l-am gâruit sfântului Schit ca să fie de pomenirea noastră și acelor ce să vor trage din neamul nostru. Și ca să-și aibă deplină putere acest înscris al nostru, am iscălit înșine cu miinile noastre. Și acest foc este ca să-l facem măsurătoare cu stînjenu la capu de sus și la capu dă jos și atunci să va trece mai jos, într'acest înscris.

1840. aprilie 23.

Ion Popescu adeverez

Gligore Popescu

Ion Baltac martor

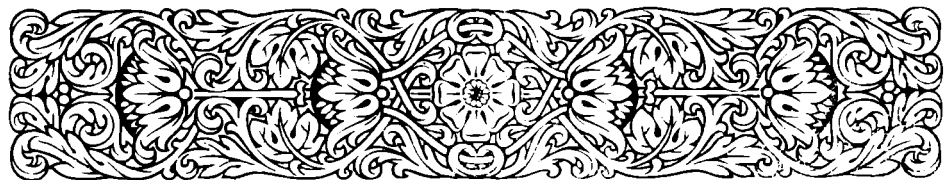
Asemenea și cu Ion Băltac, și cu cuvîntul verilor și a tovarășilor mei am hărăzit tot sfîntului Schit, Lunculița de la Gura Peșterii la vale, pã supt Colți pînă în Colțul cel ascuțit și din Colț, drept în apa Ialomiții, pã unde este gardu și curățitura, ca să fie spre pomenire la tot neamul nostru. Și am iscalit.

1840. aprilie 23.

Ion Baltac adeverez. Gligore Popescu am fost de față.

LUCIAN PREDESCU

1) Repetarea aparține originalului. 2) Adică: fiul. 3) Adică: din același loc. 4) Adică: obraje = multe de deal, unde se întilncște un podiș cu o coastră. 5) Adică: metoh.

D O C U M E N T A R E

EPISCOPIA BUZĂULUI TITULARII EI DIN SECOLELE XVI — XVII*

O listă exactă a titularilor acestei eparhii din aceste două veacuri este greu de redat¹. Profesorul N. Iorga în lucrarea sa *Istoria Bisericii Române*, amintește ca întâi episcop de Buzău pe un Serafim, care a existat în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Greșala se datorește interpretării pisaniei catedralei episcopale cum vom arăta. A doua părere că întâiul episcop ar fi un Paisie trebuie admisă cu multă precauțiune și iată de ce. Dacă admitem că Episcopia a fost întemeiată pe la anul 1503—1504, căci **Nifon** Patriarhul știm că moare la 11 august 1508, după organizarea bisericii ce făcuse în țară, Paisie apare în documente doar foarte târziu, adică numai la septembrie 1525, deci după 20 de ani de existență a acestei eparhii. Apoi se poate admite că aceaslt parte a țării să fi rămas alita vreme fără conductor spiritual, mai ales în decursul domniei lui Neagoe Vodă, care sigur, a ridicat biserica catedrală din Buzău? Și cum Paisie a putut să conducă deslineie unei eparhii aproape 50 de ani într-o vreme de nesiguranță politică, cum era aceea, a primei jumătăți a secolului al XVI-lea? Ni se pare peste putință. Credem așadar, că nu se poate presupune că Paisie ar fi fost primul titular al Buzăului, chiar dacă este pus în fruntea dipticului Episcopiei. Pentru un moment, în lipsă de mărturie trebuie să ne resemnăm, spunînd, că nu cunoaștem pe primul șezător al acestui scaun. Și mai departe, dacă îl socotim ca, cel puțin, al doilea titular al scaunului, deci avînd o vîrstă mai mică, atunci putem admite, că el este aceeași persoană cu Paisie din documentul de la 7 iulie 1546. O activitate susținută și rodnică i se poate atribui doar între anii 1525 și 1541.

Al doilea episcop pe care-l găsim menționat documentar este *Anania*. El este conducătorul spiritual de la Buzău, cînd la 17 septembrie 1543 Radu Vodă Paisie fixa hotarele acelei eparhii, căreia i se atribuiseră județele Buzău, Rîmnicul Sărat, Brăila și Săcueni. Se presupune că păstörirea acestuia durează de la anul 1542 pînă către sfîrșitul anului 1545. Asupra acestui episcop s-a ridicat discuția dacă este aceeași persoană cu mitropolitul *Anania*, amintit în prefața *Molitvenicului slavon* din 10 ianuarie 1454. Părerile sînt împărțite.²

După *Anania* găsim din nou un Paisie pe care am fi dispuși să-l recunoștem în întâiul Paisie, dacă îl socotim că el însuși a fost al doilea episcop și nu întâiul ceea ce i-ar da o longevitate și o stăpînire prea nepotrivită în acele vremuri de urgie. Acest Paisie este amintit o singură dată la 7 iulie 1546, adică după maziirea

* Despre înființarea Episcopiei de Buzău, ne-am ocupat în această revistă, în anul 1960, p. 811—815.

1. *Pometnicul Episcopiei Buzău*, ca în genere, toate pometnicile mai mult incurcă, decît să lămurască.

2. Șerbănescu N., *Mitropolitul Anania*, în «Glasul Bisericii», IX (1950), nr. 9—10, p. 33—46 și Ionașcu I., *Material documentar privitor la Istoria Seminarului din Buzău*, București, 1937, p. VI n. 3.

lui Radu Paisie (martie 1545), ceea ce ar însemna că va fi fost scos din scaun de acest domnitor și înlocuit cu Anania. S-ar putea face o ipoteză și anume: Anania a fost chemat la Mitropolie și în locul lui ale Paisie la Buzău.

La 10 aprilie 1550 găsim episcop pe *Ieremia* care poate fi unul din cei doi episcopi uciși de Mircea Ciobanul la 3 februarie 1558³. Deci Ieremia ar fi al treilea exarh buzoian, recte al patrulea, păstorind probabil între 1546—47 pînă la 1558.

Mircea Ciobanul ține ca episcop la Buzău pe *Ilarion*, ca și fiul său Petre cel Tânăr (1559—1568) ca să-l găsim la 29 august 1575 ca «prosis» episcop, adică fost.

În timpul domniei lui Alexandru Oaie Seacă (1568—1577), episcop al Buzăului este menționat *Atanasie* la data de 14 februarie 1569. Acesta are o judecată curioasă, pentru averea rămasă de la Petru Vodă Șchiopul al Moldovei cum se va vedea mai înainte. El poate să fi păstorit între anii 1569—1582.

Pe vremea lui Petru Vodă Cercel (1583—1585) găsim conducînd această episcopie o persoană cu însușiri excepționale. Este *vîldica Luca* (1583—1603) un grec cipriot, care va ajunge și mitropolit al țării, pentru o vreme foarte îndelungată⁴. El moare în anul 1629. Știrile despre acesta sînt abundente și anume: se cunoaște că el s-a născut în insula Cipru care atunci se afla în posesiunea venetienilor, deci înainte de 1571 dată cînd insula cade în stăpînirea otomană. Din tinerete intrase în monahism, fiind și un fin artist, mai ales în materie de calligrafie și miniaturi. El a ridicat «însemnătatea scaunului buzoian prin cultura, sfințenia și autoritatea sa»⁵. Pentru Patriarhia din Ierusalim Luca a scris o *Evanghelie* pe cînd era episcop de Buzău (1594) și un dar la fel făcea el aceleiași Patriarhii, cînd ocupa scaunul mitropolitan, la 4 mai 1616. Opera lui de *admirabil caligraf* o va continua și-l va preocupa scriind un *Liturgier* la 1624 pentru *Mănăstirea Lavra* din Muntele Atos și altele⁶. O dată cu venirea în țară aduce și rude între care și un Lorinț care se căsătorește aici la Buzău, și din care neam se trage și poetul *Cîrlova*. Apreciat, îndeușebi, de marele Mihai Vodă, în 1595 episcopul Luca face parte din misiunea diplomatică care merge la Alba Iulia să încheie tratatul de alianță între domnitorul român și Sigismund Bathory.

După alți doi ani este trimis de domnul său la țarul Feodor Ivanovici (1584—1598) spre a cere ajutorul contra turcilor. În iulie 1597 episcopul Luca era în Moscova unde fu bine primit de țar și de vestitul său sfințic Boris Gudunov. El se înloarce cu scrisori de la țar și daruri și cu «unele secrete diplomatice» ce trebuiau să fie spuse prin viu grai lui *Movila* Vodă⁷.

În calitate de episcop la Buzău, el participă la discuțiile urmate pentru îndreptarea situațiunii minăștirilor, la îndemnul lui Mihai Vodă, cum o arată hrisovul de la 13 aprilie (7109) 1596. El stă alături de vîldica Eftimie și episcopul Teofil al Rîmnicului, ierarhii bisericii muntene din acea vreme⁸.

Legîndu-se pentru totdeauna cu patria de adopțiune, el o va servi cu devotament și nu uită să ridice într-un loc singularic spre nord-vest de satul Vernești, unde căsătorise pe nepotul său Lorinț, o minăștire unde a dorit să «zacă oasele după trecerea sa din această viață»⁹.

Aceștia sînt episcopii care au condus turma credincioșilor din cuprinsul Eparhiei Buzăului în secolul al XVI-lea și despre care știrile nu sînt prea bogate. Vom încerca totuși să arătăm însemnările rămase scrise în rîndurile ce urmează. Știrile ce urmează sînt mai mult de ordin material. În ordinea sufletească ele sînt foarte reduse dacă nu inexistente și de aceea trebuie să ni le figurăm noi cu ochii minții.

3. *Magazinu istoricu*, IV p. 273. N. Iorga o presupune de asemenea în *Ist. bis. rom.* I, p. 150.

4. Filitti I. C., *Bisericii și ctitori*, București, 1932, p. 8 și de același, *Vîldica Luca* († 1629) strămoș al poetului buzoian Vasile Cîrlova (1809—1831), București, 1935; Ionașcu I., *Schitul Grăjdana*, Buzău, 1936, p. IV—V.

5. Iorga N., *Istoria Esericii Românești*, Vălenii de Munte, 1908, p. 152.

6. Iorga N., *La figuration des évangélistes dans l'art roumain et l'école chypriote-valaque*, în «Bul. com. mon. ist». XXVI (1933).

7. Șerbănescu Nic., *Politica religioasă a lui Mihai Viteazul*, p. 111 (în manuscris).

8. *Documente privind Istoria României*, veac. XVI. B., Țara Românească, vol. VI. (1591—1600), p. 206—207.

9. Ionașcu I., *Mănăstirea Izvoranu (Buzău), ctitoria episcopului Luca* (1583—1640), Buzău, 1936.

Viața de curățenie morală adusă și susținută de patriarhul Nifon desigur că va fi lăsat amintire și regulile canonice vor fi fost mai mult cunoscute și respectate. Ele vor constitui pravila. Desigur că suflarea românească rămâne tot la vechile ei credințe și practici amestecate cu un profund fond păgîn. Numele de persoane pînă tîrziu, după moartea lui Matei Vodă, adică după o mai mare creștere a creștinismului prin cartea bisericească, în parte date în românește nu sînt luate din calendarul creștin. Să citească cineva documentele ieșite din cancelaria domnească sau și particulare ca să se convingă de acest adevăr. Iată citez dintr-un document de la 29 august (7034) 1526, deci din vremea începutului de organizare a eparhiei Buzăului, găsim nume ca : Ciochină, Darciul, Mărza, Bacre, Parnica, Scorțea, Slav, Pașiva, Cudat, Țitea, Suclea, Dula. Aceștia sînt țigani, dar și azi poartă vechi nume românești. Dar să cităm nume de români din același document : Șuica dvornicul, Vlad banul, Vlaicu chier, Radoslav, Stanislav, Tatul, Marcea loșofătul, Tocsaba vătafu, Potros, Cinda, popa Bobe din Golești, Mîsea, Colfu Palmeș, Purcilă ș.a. Toate aceste nume de botez arală cît de puțin influențase creștinismul cu sfinții și numele lor lumea românească. Iar slujba pentru taine, se va fi făcut în chip misterios, ca o vrajă, de niște clerici care își mai uitau vorbele slavone pe care le învățaseră într-o scurtă vreme de pregătire. Cărțile tipărite erau rare și scumpe. Ele se copiau de cei interesați. Poate, sărmanii «popi» o vor fi transpus cteodată pe românește, dar cu frica de Episcop și mai ales să nu strice cele sfinte. De aceea din punct de vedere al liturgiilor, al moliftelor credem că poporul român din această vreme, le identifica cu gestul de binecuvîntare al clericilor, mai mult decît orice. Va fi fost apoi urmat cuvîntul spus, cuvîntul de blîndețe și de omenie al acestor sărmani preoți și de darurile mai substanțiale pe care le puteau oferi șefilor lor vlădiciei, din ceea ce strînseseră la scaunul lor. Măcar sub această formă, a binefacerii, a ajutorării nevoiașilor, Biserica românească a fost operantă dacă cuvîntul sfințit nu era priceput de credincioși. Prin dărniciile voievozilor, ale boierilor puternici și avuți, ca și ale creștinilor iubitori de aproapele necăjit Biserica românească, și din ea făcea parte Episcopia Buzăului, s-a făcut prezentă și respectată. Vrednicia ierarhilor atrăgea atenția potențaților către Biserica, căci ei aveau, din anumite puncte de vedere, nevoie de asistența acelor șefi, ascultați de mulțime. Aceste împrejurări au făcut ca zestrea Eparhiei Buzăului să crească. Nu putem uita nici sentimentele de evlavie ale întregii țări pentru ajutorarea casei Domnului. Trebuie să amintim aici și de opera tipografică ce încearcă Coresi, care a putut fi descifrată — cu greu — de clericii noștri din secolul al XVI-lea, de care vorbim aici. Ea va fi adăugat ceva la cunoștința preoților care își reîmprospătau astfel cunoștințele căpătate odinioară și pierdute apoi în lupta lor de existență zilnică, dusă alături de credincioșii lor. Urmele de înălțare culturală a maselor clericale ne lipsesc aproape complet, și de aceea sîntem reduși numai la ipoteze. Știrile sînt mai abundente, din punct de vedere al creșterii puterii materiale ale Bisericii, după cum urmează a fi arătate aici.

*

După dispariția lui Radu cel Mare (1495—1508) cîrturile pentru domnie se întesc în Țara Românească, încît pînă la suirea în scaun a lui Neagoe Basarab în ianuarie 1512 și care avea să stăpînească nouă ani, trecuseră pe la scaunul domnesc trei voievozi iar doi pretendenți îl doriseră cu arma în mînă. E o vreme de cumplită anarhie care caracterizează tot secolul al XVI-lea în Țara Românească. În adevăr după moartea lui Neagoe Vodă (15 sept. 1521) alți doritori de stăpînire se ridică încît Radu de la Afumați, fiul lui Radu cel Mare și ginerele lui Neagoe (ian. 1522 — cu întreruperi — ian. 1529) este silit să se suie în scaun de trei ori, în ultima suire pierzîndu-și și capul la Cetățuia de lîngă Rîmnicul Vlçii. Și el singur era cel îndreptățit, leguit să se suie pe tronul tatălui și al socrului său.

În astfel de groaznice frămîntări e greu să presupunem că acești conducători, alît de efemeri ai țării, puteau să se gîndească la bunăstarea instituțiilor, între care Biserica avea un rol așa de important în stat. Abia Radu de la Afumați, care văzuse evlavia tatălui și a socrului său încearcă să facă ceva și pentru Episcopia Buzăului.

Episcopul Paisie

În hrisovul său de la 8 septembrie 7034 (1525), deci în ultima sa domnie Radu de la Afumați arată mai întâi cum a «văzut sfințele biserici și mănăstiri rămase fără sprijinitori și slăbindu-se, în aceste vremuri de nevoie»¹⁰. De aceea «am căutat și domnia mea — spune el mai departe — pe cit mi-a fost puțința și după împrejurări, din averea noastră dată nouă de Dumnezeu, căci nimănu nu am făcut în silă» să le ajut. Astfel din venitul domniei Sale dă Episcopiei Buzău «și prea cinstitului părinte episcop, kir Paisie cinci sălaşe de țigani, 3 mori care sînt pe Buzău, din baltele domnești cite 2 mreje de pește, pe fiecare an sau cite 2000 de aspri și 15 vedre de miere și gatelile de la 170 de case și cășărie din județul Buzău, burdufe 6 și 16 cașcavaluri și vinul din vinăriciul de la Sărata 300 vedre și pogoane de vre 10 pogoane cu vinăriciul și din braniștea domnească cite 4 care de lemne de lună. «Și «un popor» din județul Buzău, însă din partea de sus, să muncească la moșiile Episcopiei». Toate acestea erau dăruite sfintei biserici a Episcopiei și episcopului Paisie să le fie de ocină și de ohabă și fraților de hrană și de întărire iar Domnului și înaintașilor lui de veșnică pomenire. Altfel putea, atît de Domnul hîrțuit din toate părțile și desigur se va fi gîndit cu regret la munificența tatălui său Radu cel Mare, care dăduse atîta la Govora, la Dealul și aiurea, ca și Neagoe Basarab care umpluse nu numai țara, dar întreg Sfîntul Munte cu dărniciile sale. Și-i va fi părut rău că da doar atît, pentru scaunul episcopal de răsărit a Țării. De reținut că, la această dată episcop era Paisie. Același episcop Paisie cumpăra pentru Episcopie ocina din Vernești (Buzău) din partea lui Mihail 4 pogoane și jumătate pentru 875 aspri de la Dan și de la Oprea 5 pogoane pentru 700 aspri, de la Neagu 2 pogoane și jumătate, pentru 125 aspri¹¹. Aceste cumpărături sînt întărite prin hrisov domnesc, dat de Vlad Voievod¹², la 15 noiembrie 7089 — 1530. Episcopul Paisie începe așadar să facă eforturi personale, pentru catedrala sa. Încep să vină și danii particulare de la oameni pioși. Astfel, Vlad Voievod de la Slatina (1532—1535) întărește «sfintei și dumnezeestii și marei biserici a Episcopiei din Buzău» o vie a lui Vasile călugărul, cu loc și cu livadă de pomi, jumătate. Iar cealaltă jumătate el s-o ție cit va fi viu, apoi să treacă tot la Episcopie¹³. Călugărul Vasilie a venit în fața Domniei mele» și a spus această dorință a sa.

La 7 mai 7043 — 1535, deci în același an¹⁴, Episcopia Buzăului și episcopul său, care este același Paisie și «care petrece în această vreme în acest sfînt loc» primește o danie domnească mai însemnată. Același Vlad Vodă de la Slatina dă celor mai de sus, adică Episcopiei și episcopului, o ocină de la Parascoveni din partea lui Danciu a patra parte și din partea lui Neagul a treia parte și partea lui Beleț toată, pentru că le-au pierdut pentru o dusegulină¹⁵. Tot acum se dăruiește Episcopia cu ocinele lui Dragomir spătarul: «ori pe unde a umblat Dragomir spătarul cu 12 boieri, de au stălpit și au hotărnicit toate aceste ocine, să fie ale Sfintei Episcopii. Și iarăși să-i fie în Cucuteni, partea lui Dragomir spătar... Iar după aceia, Dragomir spătar, el și-a pierdut toate averile cu roa hielenie către domnia mea și încă și capul și l-a pierdut». Se mai întărește apoi episcopiei partea lui Toma banul lui Măningă și Manea din Groșani, căci «el (Toma banul) le-a dat și le-a dăruit iarăși Sfintei Episcopii ca să-i fie veșnica pomenire».

Viața episcopului Paisie se prelungește pînă sub domnia lui Radu Vodă Paisie (1535—1545). Grija lui pentru creșterea puterii Episcopiei, nu scade. Astfel vedem cum în perioada de timp 1536—1540, aprilie 7, domnul scrie, la stăruința episcopului, județului și celor 12 pîrgari din Buzău¹⁶ «că în ceasul în care vedeți această carte a domniei mele, iar voi în acel ceas să mergeți împreună cu părintele episcop kir Paisie la braniște și cercetați ori pe unde a dat răposatul Radu

10. Documente privind istoria României, veacul XVI, vol. I B., Țara Românească, vol. I, 1951, p. 190—192. 11. *Ibidem*, vol. II, p. 89.

12. Viad Inecatul (1530 iunie—1532 septembrie).

13. *Doc. p. Ist. Rom.*, vol. II, p. 172.

14. *Ibidem*, p. 180—181.

15. Uciderea unui om: autorul nefiind cunoscut răspundea proprietarul locului.

16. *Doc. p. Ist. Rom.*, vol. II, p. 204.

Voievod¹⁷... să puneți semne peste tot, pe unde a ținut mai înainte părintele episcop» care este volnic «să-și apere branștea... Și nimeni să nu culeze să intre în branște, să taie lemne...» Desigur este vorba aici de faimosul «Crîng» al Buzăului pentru care va fi mereu dispută în curgerea vremurilor! La 14 septembrie (7048) 1539 Radu Vodă Paisie dă Episcopiei și episcopului Paisie să-i fie satul Parșoveni și casele, oricît a fost partea lui Barbul, fiul lui Udrea; pentru că Barbul ai lui Udrea «el le-a pierdut cu rea hiclesie»¹⁸. Este epoca marilor lupte din decursul veacului al XIV-lea, cînd mulți își riscău avutul și capul.

Tot episcopul Paisie capătă la 18 septembrie (1539—1540) de la același voievod Radu Paisie privilegiul să fie în pace și slobod de vinărici «ori pe unde va avea vii părintele Episcop, iar el singur... să-și ia vinăriciul pentru că am iertat domnia mea pentru sufletul Domniei mele și al părinților Domniei mele». Poruncă se dă vinăricerilor domnești în acest sens¹⁹. După doi ani numai, la 16 aprilie (7050) 1542 același voievod, pios ca și tatăl său Radu cel Mare, dă Episcopiei să-i fie iertat vinăriciul din dealul Verneștilor «cît sînt viile preacinstitu Episcopu, pentru că a venit cinstitul dregător al Domniei mele, jupan Crăcea, mare paharnic, de a dat și a miluit sfînta Episcopie cu acest mai sus numit vinărici, ca să fie în pace și vinăriciul lui în veci, iar el și părinții lui și fiii lui să fie la sfîntul pomelnic»²⁰.

Episcopul Anania

De la 17 septembrie 7052 — 1543 avem un hrisov, care provine de la același evlavios Domn, fostul călugăr Radu Paisie — alias Petru de la Argeș. El prezintă un interes deosebit și de aceea vom da părțile mai importante pentru subiectul nostru: «Dă Domnia mea această poruncă a Domniei mele prea cinstitului părinte kir Anania și sfîntei și dumnezeieștii și mării biserici, Episcopia de la Buzău, unde este hramul Prea Sfîntei Curate și preabinecuvîntatei Stăpînei noastre, pururea fecioarei Mariei și sfîntei ei uspenii, ca să le fie enorie și scaun de judecală cel întru folosul sufletului, după legea lui Dumnezeu și credința creștină: județul Buzău și județul Rîmnicul Sărat și județul Brăila și județul Sălcueni, aceste patru județe cu toată hirotonisirea preotească și bisericească. După cum au așezat și au întocmit foștii Domni dinaintea noastră, tot așa și domnia mea am dăruit și am așezat mai sus zisa eparhie cu sfîntul și marele nostru părinte și patriarh ecumenic kir Ieremia și cu toți arhieriei și episcopii și egumenii și cu întreg soborul bisericesc și cu toți dregătorii și boierii Domniei mele, mari și mici, ca să fie sfîntei și mării biserici scaun și temelie cu înlărire și sfîntilor episcopi și dumnezeieștilor ieromonahi și celor care sînt viețuitori în sfîntul lăcaș aceștia și pentru hrană și întremare, iar domniei mele și părinților domniei mele și sfîntrăposaților domni de veșnică pomenire.

De aceea, am dat și am dăruit și am întocmit și domnia mea prea cinstitului părinte episcop Anania și sfîntei dumnezeiești și mării biserici de la Buzău ca să fie de nimeni neclintit în veci pentru acest așezămînt». Urmează întărirea prin blestem obișnuit. Din acest prea interesant act, găsit mult tîrziu²¹, reiese că înlădirea eparhiei Buzău a fost din cea mai îndepărtată vreme ca aceeași Radu Vodă Paisie spune: «după cum am așezat și am întocmit foștii Domni dinaintea noastră, tot așa și domnia mea am dăruit și am așezat mai sus zisa eparhie». Desigur el se va fi gîndit mai ales la tatăl său, Radu cel Mare, cît și la viteazul său frate Radu de la Afumați.

Radu Vodă Paisie nu uita ctitoria părintelui său nici mai tîrziu. Astfel, fiind el în vestitul Tîrgul de Floci, adică de tranzacțiune al linii, de la Gura Ialomiței,

17. Aceasta denotă că unul din cei doi Radu, «cel Mare» sau cel de la Afumați, dăduse loc întins în jurul Episcopiei, așa-zisa branște, azi «Crîngul» Buzăului.

18. *Doc. p. Ist. Rom.*, veac XVI, vol. II, p. 261.

19. *Ibidem*, p. 261. 20. *Ibidem*, p. 287.

21. *Doc. p. Ist. Rom.*, veac XVI, vol. II, p. 307—308. Bătrîni au cunoscut acest act și l-au utilizat cînd a fost recuceptă Brăila în 1806. Pentru istoria modernă, cel care scrie aci, a găsit o copie grecească în Arhiva Episcopiei Rîmnice, pe care tradusă am trimis-o Prof. N. Iorgă. Acesta a comunicat-o în *Rev. Ist.*, IX (1923), p. 175—177.

și anume la 7 noiembrie (7052) 1543 întărește Sfintei Episcopii ocină în Răgănești, dăruită de Manea, și Mușat²². Ocina fusese dată, de buna lor voie, Sfintei Episcopii, din ce în ce. Iată altă danie pe care o întărește kir Paisie episcop de la Buzău, la 7 iulie (7054) 1546 revenit se pare la scaun dacă nu este un omonim. El întărește scaunului Buzăului «ceea ce a dat și miluit Țintea marele armaș la moartea lui». În acest act se spune că el «și-o spovedit păcatele sale Episcopiei mele». Și credem că un mare armaș, brațul răzbunător al Domnului, avea multe de mărturisit. Ca urmare el lăsa Episcopiei părțile lui din satele Râhov și Cozleci, cu două mori și două șlașe de a țigani și viile de la Bucov. «Și i-am făcut lui zilele de pomenire care trebuiesc peste an și să fie scris numele lui la sfântul și marele jertfelnic la sfânta proscomidie. Astfel a miluit Țintea armașul, ca să fie pentru săturarea fraților și pentru întărirea sfintei Episcopii, iar lui spre veșnică pomenire. El, marele armaș Țintea așează și «blestem cu gura lui»²³. Dintre mulți pretendenți la domnie, când în martie Radu Paisie a fost exilat de Turci în Egipt, scaunul fu luat de Mircea Ciobanul, care și el își zicea «fiul preabunului și marelui Radu Voevod» adică al lui Radu cel Mare, și ca urmare frate al Domnitorului plecat în surghiun. Destul de abil, el domni în trei rânduri, murind în septembrie 1559. În prima lui domnie, care a fost și cea mai lungă (1545 martie 17 — 1552 noiembrie 16), adică de șapte ani, el nu uită vechia cătorie a părintelui său. Astfel la 5 aprilie (7056) 1548 dă un hrisov din București, prin care întărea Episcopiei un sălaș de ațigani și via din Săseni «însă 4 pogoane pentru că a închinat și a dat aceste mai sus-zise averi sfintei Episcopii Mircea logofătul pentru sufletul său»²⁴. Într-un alt hrisov de la același voievod din 5 ianuarie (7057) 1549 găsim cum s-au înfrățit mai mulți, în frunte cu un Radu și fratele său Ilie «și dinaintea lui Anania fost episcop și a duhovnicului Roman și din târgul Buzăului: popa Șerban și popa Mihai și popa Frățilă și popa Cârstea. Găsim așadar aci aminlit episcopul Anania²⁵ ca «fost» proin episcop. Or acesta este titlul de pe vremea lui Radu Paisie, când se delimita întinderii acestei Episcopii. Va fi fost înlăturat în urma luptelor acerbe pentru stăpânire din acea vreme sau a fost înlăturat la rangul de mitropolit? Se mai dau aici și numele a patru «popi» din târgul Buzău, ceea ce înseamnă că el se dezvoltă încet, încet dar totuși creștea ca populațiune.

Episcopul Ieremia

Schimbarea de episcop se făcuse în adevăr căci în documentul de la 10 aprilie (7058) 1550, deci după un an și ceva, dat de același Mircea Ciobanul ni se vorbește de «părintele episcop kir Ieremia al Buzăului»²⁶. În acest hrisov nu se spune cum Mircea Vodă Ciobanul dă Episcopiei să-i fie ocină în Groșameasa, din partea lui Neagul C..., a treia parte, ce-i fusese crotopită de unchiul său Groșanul. Iar în zilele lui Radu Voevod, care a pierit la Rîmnic, jupan Dragomir spătar și Neagul au luat 12 boieri de au scos mai sus-zisa ocină de la Grosanu. De aceea Neagul a așezat pe jupan Dragomir spătar peste a treia parte, iar jupan Dragomir spătar a dăruit-o la sfânta Episcopie». Acum Neagu se scoală și spune că nu a așezat pe jupan Dragomir spătar și că nu el i-a scos ocina. Domnul judeca, da legea, 12 boieri, lui Neagul să jure, ceea ce el nu poate face, și ocina rămâne Episcopiei. Cu același prilej se mai dă acesteia ocină în Groseneasa, a treia parte din partea lui Favriga «pentru că a cumpărat-o de la Favriga cu 30 de vaci, ce i s-au luat lui pentru un om ce l-a ucis»²⁷. Blajinul Vodă Pătrașcu cel Bun, fiul lui Radu Paisie și tatăl marelui viteaz Mihai²⁸, care domnește între martie 1554 și decembrie 1557, când și moare, ajută așezămîntul sfințit al bunicului său. Astfel la 30 iunie 1554—1557 dă o poruncă satelor buzoiene Săsenii și Călimănești «însă 15

22. *Ibidem*, p. 309.

23. *Ibidem*, p. 342.

24. *Ibidem*, p. 373.

25. *Ibidem*, p. 389—389.

26. *Ibidem*, p. 399.

27. *Ibidem*, p. 399.

28. S-au găsit preținși învățați care au încercat să spună că Mihai Viteazul n-a fost fiul lui Pătrașcu Vodă. Nu e loc pentru polemică aici, dar punem o singură întrebare: lăsînd la o parte atîtea și atîtea argumente, pentru, de ce capul Viteazului a fost pus să stea pentru vecie, la M-rele Dealul, unde zac oasele lui Pătrașcu? De ce nu, aiurea, măcar în Mitropolia din Tîrgoviște? sau în ctitoria sa din București?

case» să fie slobode de toate muncile și slujbele cîte se află în țară și «să fie volnic să lucreze cu ei numai cinstitul părinte de Băzău, ce va fi treaba sfintei Episcopii» și alt nimeni să nu îndrăznească a-i tulbura»²⁹. Credincioși evlavioși nu uită nici ei, de a ajuta Episcopia. Astfel la 7 decembrie (7065) 1566 jupan Bogdan și jupan Radul fiii lui Danciul din Popești vin la Sfînta Episcopie, înaintea părintelui Eremia și dau loc de vie în Dealul Verneștilor «să fie de ajuns cît va putea să facă sfînta Episcopie, ca să le fie călugărilor și proslușnicilor hrana și de întărire, nouă și rudelor noastre să ne fie primirea de veșnică pomenire»³⁰. Bleslem se pune pentru oricine va îndrăzni să cotropească, sau să țină acel loc de vie, sau să ia vinăriciul, din fiii, sau rudele lor. Dania era întărită de Pătrașcu Vodă la 9 noiembrie (7065) 1577 printr-un hrisov prin care poruncește să fie iertată Sfînta Episcopie și «cinstitul părintele episcop Eremia de vinăriciul din Dealul Verneștilor «cît este via cinstitei Episcopii». Pentru că au venit fiii lui Danciul din Popești, anume Bogdan și Radu înaintea Domnului și au spus cum au miluit cu acest vinărici Sfînta Episcopie «ca să fie în pace de vinăriciul lor în veci, iar ei și părinții lor și fiii lor să fie pomeniți la sfîntul pomelnic». «Pentru aceia am dat și domnia mea sf. Episcopii și părintelui Eremia ca să fie în pace pentru acel vinărici în veci»³¹. În aceeași zi de 9 noiembrie (7065) 1577 Pătrașcu Vodă dăruiește Episcopiei Buzăului ocina în Flocești și anume partea Stoicăi și via din deal și din cîmp și din munte oriocît se va alege. Acestea toate fuseseră ale lui Stoica, care luase femeia unui oarecare Dumitru «de a fugit la Brăila, în țară străină, ca un hain și răufăcător». Drept pedeapsă pentru acest act infamant, Domnul îi ia averea și o trece la Episcopie, titularul ei fiind tot episcopul Eremia³². Hrisovul este însoțit de bleslemul obișnuit și întărit de Divanul Țării.

La 23 octombrie (7076) 1568 Alexandru Vodă face o danie de vie Episcopiei Buzăului — numele episcopului nu se dă — luîndu-le de la un Ioan de la Mocești: «iar după aceea, domnia mea am luat viile lui Ioan de aici, de la oraș și le-am dat la sfînta Episcopie de la Buzău. Și pentru acele vie i-am dat aspri gata din vistieria Domniei mele în mîinile lui Ioan, ca să-și cumpere alte vie în locul lor»³³. Din activitatea lui Ilarion nu cunoaștem decît după ce el ajunge «proîn», cum să va vedea mai departe.

Episcopul Atanasie

La 14 februarie 1569 Alexandru Vodă dă poruncă către «arhiepiscopul» kir Atanasie — aceasta e formula documentelor domnești — ca să fie volnic cu această carte să-și apere brăniștea care se numește *Crîngul Țîrgului*, nimeni să nu intre să taie lemne, sau să treacă hotarele cu plugul. Poruncă se dă și clericilor să nu cuteze să taie lemne «ci numai cînd va trebui pentru nevoile domniei mele... ci să fie precum a fost și în zilele lui Petru Voievod. Pentru cine va cuteza să treacă peste porunca se dă voie părintelui Episcop să-l pedepsească pe fiecare după fapta lui»³⁴. De reținut că la această dată episcop era Atanasie. Țiganii Episcopiei un capitol material deosebit de important, încep să se înmulțească. La 2 iulie (7077) 1569 Alexandru Vodă întărește un sălaş de așigani pe care-i dăduse jupan Radul stolnic din Boldești la moartea sa, Episcopiei: «și a venit însuși mama lui, jupănița Maria, de l-au scris la sfîntul pomelnic, ca să-i fie lui pomană în veci»³⁵. Domnitorul însuși dăruiește la 29 martie (7078) 1570 un așigan, ca să fie ocină și ohabă dumnezeieștii Episcopii — «și acest așigan mai sus zis a fost din țigănia domniei mele»³⁶. Episcop era tot kir Atanasie. În timpul păstoriei aceluiași Atanasie (1569—1682) mai mulți lîrgoveți dăruiesc Episcopiei, o moară la vadul ce se numește la Băraci. O donațiune destul de însemnată, dar și oarecum condiționată se face la 11 iunie 7178 — 1570 și anume: Alexandru Vodă întărește Episcopiei Buzău satul Albesti, partea de moșie a Albului, toată, de pretutindenea, ori cîtă se va alege a lui de peste tot holarul... «Pentru că însuși Albul au venit înaintea domniei mele de au dat și au închinat moșiile lui ce s-au zis mai sus

29. *Doc. priv. la Ist. Rom.*, veac XVI, B, Țara Românească, vol. III, 1952, p. 23—24.

30. *Ibidem*, p. 51—52.

31. *Ibidem*, p. 75—76.

32. *Ibidem*, p. 75.

33. *Ibidem*, p. 297.

34. *Ibidem*, p. 309.

35. *Ibidem*, p. 320.

36. *Ibidem*, p. 351.

sfintei și dumnezeieștii Episcopii — ca să-i fie lui pomană întru veșnică pomenire, încă și părinților lui, pre nume Micul și Neaga dimpreună cu fiul lor Albul, să se scrie la sfântul și marele pomelnic... Și singur Albul — au dat și au închinat ale lui moșii... ca să petreacă el la acel sfânt și dumnezeiesc loc, pînă la vremea morții lui, iar după moartea lui să se pomenească precum iaste mai sus scris». Albul pune blestem asupra celor care ar strica hotărîrea lui «așiderea călugării carii petrec în acel sfânt loc carii dintre dinșii s-ar ispiti să izgonească pe Albul din sfînta Episcopie... aceea să fie neentați»³⁷, de a lor bună voie și cu știrea tuturor oamenilor și tineri și bătrîni și mici și mari, ca să le fie pomană în viață cea care este nesfirșită». «După aceea arhiepiscopul Atanasie multă cheltuială a cheltuit pentru acea moară...» Județul și 12 pîrgari din orașul Buzău fac carte, spunînd că donatorul au pus și blestem mare asupra cărora ar schimba ceea ce au hotărît ei. «Pentru aceasta să fie în drept arhiepiscopul Atanasie să ție acea moară, în pace și slobod, iar cîtorii ce sînt mai sus scriși, de s-au scris în sfîntul pomelnic, acele suflete să fie în mîna lui Dumnezeu și în pace, în vecii vecilor»³⁸.

Alexandru Vodă se arată din ce în ce mai generos pentru eparhia răsăriteană a Țării sale. La 10 aprilie (7080) 1572 el îi dă ocina și loc cu vii în jurul Episcopiei și 9 ogoare în cîmpul orașului, pe care le cumpără de la orașeni³⁹. Este interesant cum el stăpînuie țării, cumpără de la aceștia, bucată cu bucată, începînd de la o jumătate de pogon. Astfel, el ia de la popa Mănea 2 pogoane și jumătate pentru 510 aspri și de la Mihnea un pogon și jumătate pentru 460 aspri și de la popa Ion 2 pogoane pentru 510 aspri și de la Coman un pogon și jumătate pentru 160 aspri și de la Gheorghe jumătate de pogon pentru 85 aspri și de la Șteful jumătate de pogon pentru 125 aspri și de la Decica 2 pogoane și jumătate pentru 200 aspri și de la Ianu un pogon și jumătate pentru 310 aspri și de la Stan un pogon și jumătate pentru 360 aspri și de la Nedelco un pogon pentru 185 aspri și de la Dumitru un pogon pentru 210 aspri gata și de la Radul al lui Bulurea 2 pogoane pentru 760 aspri și de la Bucul jumătate de pogon pentru 100 aspri și de la Tatul jumătate de pogon pentru 52 aspri și de la Lupșe jumătate de pogon pentru 90 aspri gata și de la Gligore un pogon și jumătate pentru 310 aspri gata și de la Radul al lui Ciocan un pogon și jumătate pentru 200 aspri și de la Prodila un pogon pentru 210 aspri și de la Neagul jumătate de pogon pentru 55 aspri și de la Voica un pogon pentru 230 aspri și de la popa Stan un pogon pentru 310 aspri și de la Dragan un pogon și jumătate pentru 290 aspri și de la Neculce jumătate de pogon pentru 110 aspri și de la Mănea jumătate de pogon pentru 80 aspri și de la Drăghici, 3 pogoane pentru 1200 aspri și de la Năvrup 2 pogoane pentru 560 aspri și de la Stoica și de la Ioan un pogon pentru 400 aspri și de la Stana 2 pogoane pentru 610 aspri și de la Șerb jumătate de pogon pentru 50 aspri și de la popa Mircea mai sus scrisele 9 ogoare. Așadar, Vodă Alexandru cumpără «ocine și locuri și cu vii» de la peste 30 de locuitori plătind peste tot suma de «13720 aspri de argint» cum se spune chiar în hrisov. Toate acestea se adăugau la zestrea Episcopiei Buzău care crește, cum se vede, pe zi ce trece. Marii boieri imitau gestul voievodului lor. Astfel la 5 aprilie (7083) 1575 vedem cum cunoscutul boier Mitrea, marele viator, și soția sa Neaga, dăruiesc Episcopiei Buzău și părintelui Atanasie, conducătorul acesteia, ocina la Polaiți, 4 vecini. Ei cumpăraseră ocina de la nepoții lui Ivănuș, anume Șerban și Anca. Vistierul Mitrea și soția lui dau această ocină «pentru pomenirea sufletelor părinților... și pentru sufletul nostru»⁴⁰. Șirul episcopilor este dificil a-l fixa, mai ales în vremea aceasta tulbură, cu puternice partide, ce se dușmăneau de moarte, între ele. Deci nici o mirare că găsim, la 29 august 7083 — 1575, amintindu-se de un *lost* episcop Ilarion. În acest hrisov ce provine de la același domn Alexandru Vodă⁴¹, fiul lui Mircea Voievod (Ciobanul), feciorul Mihail Voievod, se spune cum fostul episcop este împuternicit, cu fratele său Ioan «din orașul domniei mele din Buzău să ia în stăpînire partea Oprinii din moșia Vernești pentru care fostul episcop dăduse fiilor acestei 11.500 aspri și ei nu putuseră să-i restituie. Este punctul de plecare al unui proces, care va dura pînă pe vremea lui Matei Vodă din Brîncoveni, cum se va vedea mai tîrziu. Vînzarea aceasta avea imediat un epilog. Astfel vedem cum, la 1 septembrie 1575 Alexandru

37. *Ibidem*, p. 364—365.38. *Ibidem*, p. 37739. *Documente privind Istoria României*, veac XVI. B. Țara Românească, vol. IV., p. 65—66.40. *Ibidem*, p. 172.41. *Ibidem*, p. 231—233.

Vodă da poruncă lui Datco clucer⁴² să ia toate cărțile și de moștenire și de piră cite vor avea fiii Oprini... «să le aducă la domnia mea». Mai mult clucerul Datco trebuia să ia de la toți cîți vor avea cărți făcute pe acea sus zisa ocina din Vernești, indicînd și numele acestora anume: «din oraș din Buzău, Stanciul al lui Tudoran și Stanciul al lui Buhmea și Cazan, fiul lui Coico. Porunca voievodului continuă: «Iar tu, Mahmet Turcul să cauți niște cărți pe care ți le am făcut domnia mea peste acea mai sus-zisa moșie, încă să le dai în mina lui Detco clucer... ca să ție proepiscopul⁴³ kir Ilarion, acea mai sus zisa ocina de la Vernești». Era aci insistența, sau chiar prestigiul fostului episcop, ce trebuie socotit în șirul titularilor Buzăului clerical. Pe de altă parte episcopul Atanasie, dirigitorul din această epocă, se dovedește a fi un om grijuliu în rosturile sale. Prin hărnicia și interesul ce poartă Bisericii sale, el căpăta, la 18 aprilie (7084) 1576, un hrisov de înălțare de la Alexandru Vodă, pentru 30 stg, partea lui Favrig, ocina la Grose-neasa, pe care o cumpărase episcopul Atanasie pentru 5000 aspri și un cal bun. Dîmnitorul mai întărește a treia parte, tot din partea lui Favrig, pe care o luase episcopul Paisie, atunci cînd l-a scăpat, dînd 30 de vaci de la Episcopie, căci el a omorît un om cu mina lui. Hotarele erau: «de la Călmățuiul Pazarului, pe la drumul Purcărețelor, la capătul lui Balota. Domnul mai întărește Episcopiei ocina la Piz... partea lui Neagoe și fratelui său Mircea, pe care o cumpărase episcopul Atanasie pentru 800 aspri. Iar hotarele sînt: de la ocina Soreștilor pînă la apa Buzăului însă la plopii lui Clănau... la fundul de la Gorgov — apoi pe matca Chălnăului pînă la apa Buzăului⁴⁴. Daniile particulare nu încetează, cum vedem din hrisovul domnesc al lui Mihnea Turcicul (1577 sept. — 1583 iulie în prima domnie) pe care-l da curînd, după înălțarea sa în scaun, adică la 15 oct. (7086) 1577. Prin acesta Mihnea Vodă întărește Sfintei Episcopii moșie la Vernești din partea Soricăi și a Vișei «însă din cîmp a șasea parte și în deal 4 pogoane de vie». Acestea le cumpărase Vlad județul, de la Sorică și Vișa, drept 400 aspri și mai apoi se călugărește. El vine la domn și spune că le dăruiește Episcopiei de a sa bună voie «și cu știrea tuturor megiașilor de pre prejurul locului⁴⁵. Părintele «proepiscop» exact *proinepiscop*, Ilarion trăiește și în domnia lui Mihnea Turcul, cum se vede din porunca dată de acesta la 25 oct. 1577—1579. El spune că dă această poruncă «prea cinstitului părinte proepiscop kir Ilarion, ca să fie volnic cu această carte... să ia vinăriciul de la oameni care sînt cu vile pe locul său și de la Stanciul din Buzău de la toți oamenii, cîți sînt pe locul lui⁴⁶».

Mihnea Vodă merge pe urmele tatălui său Alexandru cînd la 15 aprilie 1578; scrie Județului, adică primarului și celor 12 pîrgari (consilieri) din orașul Buzău următoarele: «voi să căutați să lăsați pe niște veri din oraș, însă 10, de toate dările și muncile domniei mele, să nu lucrați cu ei, ci să lucreze numai la Sfînta Episcopie, pentru că i-a dat părintele domniei mele răposatul Io Alexandru Voievod...» altfel «veți avea vorbe rele de la Domnia mea» încheie porunca voievodului⁴⁷. Destinele Episcopiei sînt tot în mîinile episcopului Atanasie cum vedem din porunca domnească de la 14 iunie 1578; 1582—1583. Prin aceasta Mihnea Turcul hotărăște să fie lăsat episcopul în pace pentru o piră ce a avut cu Dragomir Roade Mei, care spunea că i-a ținut cu sila un ațigan. Episcopul Atanasie spune, că nu este adevărat, și că a dat pe acel ațigan «în mîinile slugilor lui Dragomir Roade Mei și de atunci pînă acum n-a știut nimic despre dînsul»; «și s-a jurat înaintea Domniei mele că el nu știe de acel ațigan», ...și cui se va părea strîmb să vie de față înaintea Domniei mele» se termină porunca domnească⁴⁸. De reținut că, în vechea procedură juridică a neamului nostru, jurămintul avea o deosebită greutate, cum era firesc la un popor creștin. Se mergea atît de departe încît, ca în cazul acesta, jura chiar și un arhieru.

La 16 septembrie (7087) 1578 Mihnea Vodă judeca pricina moarei din Gomoești ivită între jupănesele Neacșa și Anghelina și Radul, fecior vitreg al lui Micle proprietarul ocinei de la Gomoești. El se împacă «dinaintea Divanului Domniei

42. *Ibidem*, p. 203—201.43. *proinepiscop*, adică fost.44. *Ibidem*, p. 218—219.45. *Ibidem*, p. 296.46. *Ibidem*, p. 297—298. *Proinepiscopul* Ilarion va trăi pînă în vremea episcopului Elrem. Traducătorul nu are noțiunea de *proin* adică fost ci-i zice *proepiscop* care n-are nici un sens.47. *Ibidem*, vol. IV, p. 312.48. *Ibidem*, vol. IV, p. 318—319.

mele și dinaintea părintelui episcop kir Atanasie al Buzăului. Ca împăciuirea să fie deplină cele două părți în litigiu dăruiesc Episcopiei «aceia mai sus scrisă parte de moșie» și cu doi rumiți «de a lor bunăvoie și cu știrea tuturor megiașilor din sus și din jos și dinaintea Domniei mele Și au cheltuit părintele episcopul kir Atanasie din Buzău cu cei 12 boieri, 600 aspri»⁴⁹ desigur cu aducerea lor la Divan. Domnul întărește Episcopiei această parte de moșie, să-i fie de moștenire și obăbnic. Un boier de frunte al domniei lui Alexandru Vodă, lăsat moștenire și fiului său Mihnea, a fost Stoica, care-și mai zicea și Stoichiță. Desigur, el era boier din partea răsăriteană a țării, și a fost tot timpul, de la începutul domniei lui Alexandru Vodă 1568 și până în decembrie 1579, adică și în acea a lui Mihnea, mare postelnic, adică versat în treburile politice și un intim al voievodului. De la dînsul avem o carte impresionantă, dată la 15 decembrie (7088) 1579 — la 4 ianuarie 1580 locul de postelnic îl ținea la această dată Danciul — prin care făgăduiește că după moartea lui, averile sale «care sînt de hrană, jumătate să fie Sfintei Episcopii, iar cealaltă jumătate să fie a fratelui meu, anume Dragan. Iar biserica și casele și ocina din Modruzești și din Crăpești, oricît se va alege, să fie la Sfînta Episcopie, adică metoh. Și biserica din Modruzești, ea să fie în mîna părintelui episcop kir Atanasie din Buzău; Și eu am pus blestem, ca să-mi zacă oasele mele la Sfînta Episcopie la Buzău; averile și ocinele mele să fie la Sfînta Episcopie, ca să fie pomenirea mea în vecii vecilor»⁵⁰. Un act de dărmicie și simțire creștină, care se va fi datorînd în parte și episcopului Atanasie, care este mereu treaz la interesul eparhiei sale! Dar socotim pe kir Atanasie și un abil om politic, căci ce alta însemnează cele ce urmează, la care se adaugă și întrebarea dacă nu cumva a fost moldovean; sigur însă că a fost în anturajul domnitorului Petru Șchiopul și a activat cel puțin cîtăva vreme în țara de atunci, vecină. Iată ce spune hotărîrea dată de Mihnea Vodă la 6 martie 1580—1581. Iancu Vodă Sasul, fiul lui Petru Rareș, ia scaunul Moldovei în noiembrie 1579⁵¹ cînd Petru Șchiopul este mazilit de turci. Noul domn, adică Iancu Sasu îl acuza pe episcopul Buzăului, care stătuse pe lîngă fostul domn că «atunci cînd a eșit Petru Voievod din Țara Moldovei, domnia lui și-a lăsat averea lui în mîinile sfîntiei sale». Episcopul acuzat vine la Mihnea Vodă și se dezvinovățește spunînd, că el n-a primit nimic. Mai mult, domnul trimite «pe oamenii Domniei mele la Petru Vodă» care spune «că n-a lăsat nimic, nici cît este un fir de păr din cap, în mîinile sfîntiei sale». După aceea «am chemat pe părintele vlădica Serafim și pe părintele episcop Mihail și pe toți marii dregători ai Domniei mele înaintea Domniei mele, și iarăși l-am întrebât cu jurămint înaintea Domniei mele și înaintea părintelui vlădica și episcopilor și înaintea tuturor boierilor. Și atunci sfîntia sa s-a îmbrăcat în sfintele odăjdii și astfel s-a jurat înaintea noastră a tuturor, că n-a lăsat Petru Voievod în mîinile sfîntiei sale, nici un ban. De aceea să fie în pace și liber...»⁵². Atanasie episcopul jură, așadar, a doua oară!

În regiunea Buzăului, creștinismul căpăta și o altă formă și anume prin cumpărături și donațiuni făcute pentru mînăstirile sărace din Orient. Astfel, vedem, cum la 9 ianuarie (7091) 1583 Mihnea Vodă întărește Mînăstirii Sozopolea de pe Marea Neagră trei mori la Buzău; «pentru că au cumpărat călugării de la sfînta mănăstire... mai sus-spuse aceste mori sus-scrite trei mori cu locul morilor de pe amîndouă laturilor vadurilor și cu jumătate de grădină cu pomi de la Ion fiul popii Dragomir, pentru 16.000 aspri turcești». Călugării «din prețul morilor» au mai scris la pomelnic pe popa Dragomir și pe preoteasa lui Drăgaica și pe fiul lui, popa Ion, adică vînzătorul. Domnitorul întărește ca aceste mori să fie mînăstirii Sozopolea, din Țara turcească «de ocină și de obăbnă»⁵³.

Un mare boier, jupan Mitrea, fost vistier în Divanul lui Alexandru Vodă și ajuns apoi mare vornic în acela al fiului său Mihnea Turcul, la doi ani după ieșirea din înalta-i dregătorie, fiind probabil un om bătrîn, își aduce aminte că și Stoica marele postelnic pomenit mai sus, că toate sînt trecătoare în lumea aceasta. De aceea gîndindu-se la cele eterne dăruiește episcopiei Buzău, el și soția sa Neața, ocină la Polaiți, partea lui Ivănuș toată, pe care o cumpărase de la nepoata ace-

49. *Ibidem.* p. 311—315. 50. *Ibidem.* vol. IV, p. 437.

51. 1579 noiembrie 21 — 1582 septembrie, ucis de poloni în același an.

52. *Ibidem.* vol. IV, p. 457—458.

53. *Doc. pr. Ist. Rom.*, veac XVI, vol. V, E Țara Românească, 1952, p. 94.

tuia Șerbanca pentru 3000 aspri de argint. Domnitorul Mihnea Turcul o întărește Sfintei Episcopii «ca să-i fie pomenire sufletului părinților și pentru sufletul său». Hrisovul poartă data de 27 mai (7091) 1583⁵⁴.

Episcopul Luca

Petru Cercel Voievod (1583 iulie — 1585 aprilie 6), fiul europopenizat, al lui Pătrașcu cel Bun și fratele viteazului Mihai de la 10 septembrie 1583—84 un act de mare importanță. Hrisovul are însemnatate și prin aceea, că este dat vestitului episcop Luca (Cipriotel) ajuns apoi mitropolit al Țării Românești. Ni se înfățișează aici sfera, deosebit de largă a jurisdicției episcopale, asupra creștinilor. Iată ce ni se spune⁵⁵: se dă episcopului Luca al Buzăului «ca să judece pe oameni (rupt) după pravila sfintei biserici și... strică altarele și cine nu postește cele 4 posturi și cine se iau neam cu neam și cine ia a pătra femeie fără lege și de la oameni, care se împreună, dar de bună voie și nu se cunună și care se împreună unul cu altul fără lege și bărbatul care lasă femeia fără lege sau femeia care fuge de la bărbat, pe toți să-i judece, după judecata și legea lui Dumnezeu. Care popi cari vor fi cu greșală, pe toți să-i judece sfinția lui. Însă de comunie să ia cite 50 de aspri și de la bărbat și de la femeie, iar pentru înrudire fără lege, să-i despartă și să le ia după cum va fi vina; asemenea și de la a pătra femeie și de la naș și cine se cunune, pe toți să-i judece sub opreliște. Și judecata sfinției lui cum va fi de la toate acele judecări, să judece episcopia lui fără opreliște de la nimeni, nici de la boier, nici de la slugile domniei mele, nici de la bani, nici de la pircălabi, nici de la vornic, ci din vremea în care vor vedea această carte a domniei mele, toți să se ferească, pentru că rău vor păți de la domnia mea». De remarcant, că acest hrisov este *primul* care pomeneste despre viitorul mare și mai ales talentat arhieru Luca, care va conduce multă vreme destinele Bisericii române. Petru Vodă Cercel adăuga la donațiunea făcută de Mitrea vornicul amintită mai înainte, ca anume: la 17 februarie 1584—85 Domnitorul dă Episcopiei «ca să-i fie *satul* (Mitrea vornicul, dăduse numai «ocina») Polatui toți, de pretutindeni, pentru că am dat și am întărit Domnia mea mai sus zisa Sfinta Episcopie cu acest sat Polatui, ca să-i fie de ajutor Sfintei Episcopii, iar doamnei mele de pomenire» termină hrisovul domnesc⁵⁶. La 12 iulie 1584 același voievod dă episcopului Luca⁵⁷ voie «să ia dijma de la preoții de sat din județul Brăila (adaus posterior) pentru brinză și pentru stupi, cum a fost legea veche. Pentru aceea și voi popilor care sînteți preoți de sat să căutați să dați dijma după dreptate și nimeni să nu îndrăznească să turbure sau să împiedice»... Cum lesne se ghicește, aceasta nu era decît reconfirmarea obiceiului străvechi, după care «popii» duceau daruri episcopilor, un fel de tribut al cîrjei, mai ales pentru vremurile primare al creștinismului românesc. Cît pentru mențiunea Brăila aci, însemnează, că această dispozițiune cuprinde pe lîngă județele independente ale Episcopiei: fixate de Radu Vodă Paisie, și părțile din afara «raialei» Brăilei care era alcătuită din cetate și împrejurimile destul de întinse, dar toluși mai rămîneau localități și în afara ei, și deci dependente de Episcopie. Luca episcopul a fost un harnic gospodar și probabil și un cuvios călugăr. Aceste calități fac să fie apreciat de credincioșii săi, între care găsim pe Petru cel Bătrîn, care lăsa la moartea sa, sfintei Episcopii, casa lui din pazar (tîrg) și via, iarăși cu casă. Județul Balio cu 12 pîrgari din Buzău dau carte în acest sens, pe care o întărește episcopul Luca, care adăuga: «și eu Luca cu toți frații mei l-am îngropat în Sfinta Episcopie și l-am scris în sfîntul jertfelnic, împreună cu sfinții cîtitori.. iar prăvălia de la pazar el a lăsat-o bisericii lui popa Mihai, să fie de întărire popii și lui pomană în împărăția cerurilor. Iată am pus martori: județul cu 12 pîrgari și Iane cel bătrîn și Pandalia și Nicola Mesit și Iurga Hanchia și Avram și Dumitru Ciolat și Conde»⁵⁸. Urmează blestemul episcopal, pentru cel care ar schimba dispozițiunea mortului. Actul poartă data de 16 februarie (7093) 1585⁵⁹. Donațiunea făcută de Stoica (Stoichiță) fostul mare postelnic a fost însemnată. Pentru intrarea ei în patrimoniul Episcopiei s-au ivit dificultăți. Deci nici o mirare, cînd la 23 iunie 1589, Mihnea Vodă împuternicește pe Luca episcopul să răscom-pere țigănia «cinstilului și dregătorului domniei mele jupan Stoichiță fost mare

54. *Ibidem*, vol. V. p. 120.

55. *Ibidem*, vol. V, p. 135—136.

56. *Ibidem*, p. 151.

57. *Ibidem*, p. 167.

58. *Ibidem*, p. 180—181.

postelnic, oricî se va afla în țara Domniei mele, sau țigănie boierească sau țigănie călugărească sau țigănie domnească ori unde se va afla în țara domniei mele»⁵⁹. Poruncă se da, ca nimeni să îndrăznească să tulbure Episcopul în această lucrare. La 4 septembrie (7084) 1585 același voievod întărește Episcopiei ocină în Măxini, partea jupăniței, Neaga, cu toți vecinii și din cîmp și din pădure și din valtră. Și aceasta făcea parte, tot din dania lui Stoichiță marele postelnic. Pentru că jupănița Neaga a dat această ocină lui jupan Stoica, să-i fie de pomană, căci a murit în minile marelui postelnic «Și foarte bine a pomenit-o». La moartea lui Stoichiță o dă sfintei Episcopii, ca, să-i fie pomană și jupăniței Neagai, pentru că n-a rămas nici un fiu, din această jupăniță. Domnitorul mai întărește cu acest prilej Episcopiei ocină în satul Cîrpești, dată de Stoica mare postelnic la moartea sa, ca să-i fie pomană în veci. Și iar a mai dat casele, care sînt pe pivniță și două șălase de țigani⁶⁰. Voievodul, desigur, văzînd daniile marilor săi boieri, și neuitînd nici pe acele ale părintelui său dă și dînsul personal la 20 sept. 1585—86 episcopului Luca să fie niște mori la Berindești, pe care le-a ținut un turc, anume Abă. De la acel turc le cumpără jupan Chesar marele logofăt; iar de la acesta vodă însuși «cu aspri gata». Morile aveau 20 de stg de ocină în lățime iar în lungime «din cap în cap și grădină». «Astfel le-am dat sfintei, dumnezeieștei Episcopii ca să fie doamnei mele... pomană în veci Sfintei Episcopii dedina»⁶¹.

La 21 iunie (7094) 1586 moștenirea lui Stoichiță marele postelnic încă făcea obiectul de discuție la divanul domnesc. Cu acest prilej se recunoaște dreptul de stăpînire al marelui postelnic asupra satului Cîrpești fiind al lui de moștenire. Totodată aflăm istoricul acestui sat Cîrpești, care fusese dobîndit de părinții lui Stoichiță postelnic de la Dan Vodă «cu dreptă și credincioasă slujbă» iar Pătru Branga l-a cotropit cu sila. Incepe judecata, marele postelnic judecîndu-se în fața lui Alexandru Vodă și Mihnea Turcul cu nepoții lui Branga, Pravăț și Dragomir și o lala lor. Cei din urmă pierd iar satul Cîrpești rămîne al lui Stoichiță postelnic, care-l dăruiește cu tot hotarul și cu casele lui de acolo, Episcopiei din Buzău. După moartea lui, Crețul din orașul Buzău ia casele de la Cîrpești, le strămută la Buzău și le face prăvălii «fără știrea Domniei mele și fără știrea jupăniței Caplea» soția lui Stoica marele postelnic. Aceasta merge la Domnie și se jeluiește. Divanul judecă și hotărăște ca satul Cîrpești și acele prăvălii cu locul lor, să fie ale Episcopiei, în veci⁶². Și totuși chestiunea nu se sfîrșe aici, căci la 1 septembrie 1586 abia se ajungea la o înțelegere cu nepoții lui Stoichiță fost mare postelnic. De data aceasta intervenea însuși mitropolitul Țării Românești Serafim. Vlădica «scrie o carte în care arată cum a venit la dînsul Crețu și Ganea și Pătru «care sînt nepoții lui Stoichiță» cu ceata lor și s-au împăcat cu Episcopia. Ei recunosc că marele postelnic a dăruit Episcopiei «la moartea lui, cu limba sa» partea Neagăi la Măxini toată și Cîrpești toți cu casele și pivnițele și 2 șălase de țigani. Nepoții «au mărturisit singuri cu sufletele lor» că așa a lăsat unchiul lor, iar celelalte rămîn lor, nepoților; iar din moșii, numai ocina din Berindești să fie a lui Crețu și a fiilor lui. Astfel cele două părți se împacă cu Episcopia «să nu mai aibă piră cu acești oameni». Cîm se va mai ridica cu piră, să fie blestemat «și sub opreliștea aceleia porunci a vlădicei mele»⁶³. La 1 septembrie același an (7094) 1586, Mihnea Vodă da un hrisov oarecum lămuritor, tot în chestiunea acestor danii de mai sus. Imit se întăresc lui jupan Stoica, care era, deja, trecut în cealaltă lume, ocina în Măxini partea jupăniței Neaga toată, ocina din Berindești, partea lui Șupitu toată și moara pe care le cumpărase marele postelnic cu 5000 aspri. De asemenea i se mai întărește și ocina din Udreni, pe care o are de moștenire și de cumpărătoare. Aceste averi, spune hrisovul, le-a închinat Stoica postelnic Episcopiei din Buzău și nimeni din neamul lui să nu aibă amestec cu aceste averi; «Și care Episcop vor fi în sfînta mînășlire să pomenească pe Stoica postelnic și să pună popă la biserică lui din Modruzești»⁶⁴. Morile din Berindești, pe care le dăduse voievodul Mihnea, încă de la 20 septembrie 1585—1586, sînt întărite printr-un hrisov înădărit abia la 18 ianuarie (7095) 1587. Acesta expune, cu lux de amănunte, ale cui au fost morile și cum le-a cumpărat Al. Turcul de la niște localnici, apoi voind să le vîndă n-a găsit decît pe Chisar marele vornic; «încă pe cînd am fost domnia mea în orașul domniei mele la Buzău, cu oaste. Iar apoi Domnia mea am cumpărat de la

59. *Ibidem*, p. 190.60. *Ibidem*, p. 200.61. *Ibidem*, p. 206.62. *Ibidem*, p. 243—245.63. *Ibidem*, p. 260—261.64. *Ibidem*, p. 264.

cinstitul dregător... acea mai sus zisă ocină și vad de moară pentru 13.000 aspri și pentru un cal și pentru 27 boi⁶⁵; apoi am dăruit acele mai sus zise mori și ocină sfintei Episcopii... unde locuiește kir episcop Luca»⁶⁶.

Ne reamintim cum, în timpul păstoririi episcopului Atanasie, patru locuitori din Buzău închină Episcopiei un vad de moară, care se cheamă Bănăcie. Ei făcuseră dania dinaintea sudetului și a 12 pîrgari. Acum la 17 iunie (7096) 1588 Mihnea Vodă dă voie episcopului Luca, să facă mori în acest vad «al sfintei Episcopii, pentru că îi este dedina Sfintei Episcopii», «să fie de nimeni neatins»⁶⁷. Călugării răsăriteni apar în părțile Buzăului la Minăstirea Banu ce fusese închinată minăstirii din Tricala, numită Dușca, și la 12 iunie (7098) 1590 cumpără ocina de la Dumitru fiul lui Gherghe din Țurgul Buzăului, 15 stînjeni și 12 pogoane de vie din ocina din Vernești. «Și după aceasta să fie volnici călugării să cumpere 3 pogoane de vie pe acea ocină». Ei plătesc pentru toate 14.000 aspri⁶⁸. Actul se întărește în aceeași zi «dinaintea județului Tudoran și a 12 pîrgari din Buzău». Martori sînt: «protopopul Ion și popa Mircea și popii sfîntului cler... și mulți alții»⁶⁹. Alexandru Vodă întărește lui jupan Mitrea fost mare vornic și jupanita lui, Neaga, la 25 aprilie (7101) 1593 Minăstirea Tisan, ce o au moștenire de la bunicii jupanitei Neaga și care o zidiseră. Apoi ei au venit înaintea Domnitorului și au închinat cu toate averile ei sfintei Episcopii și părintelui episcop Luca, ca să-i fie metoh «de întărire și de ajutor»⁷⁰. Pentru dania făcută de Stoichiță marele postelnic Episcopia Buzăului avea să se judece și în cursul domniei lui Mihai Vodă. Acesta da la 26 septembrie (7103) 1594 un hrisov prin care îi întărea o parte de ocina din Cîrpești «care a fost de moștenire a lui Stoichiță postelnic din Modruzești». Pentru această ocină Episcopia avusese judecală cu Bragă și Răzbici din Furești care spuneau că este moștenirea lor. Domnul le poruncește să aducă 6 megieși ca să jure, ceea ce ei nu pot s-o facă⁷¹ și Episcopia intră în posesiunea ocinii disputate din Cîrpești. La 14 decembrie (7103) 1594 Mihai Vodă da un alt hrisov cu același conținut ca cel de sus, adică pentru ocine din satul Cîrpești cu mici modificări și anume: se dă numele titularului scaunului episcopal care este Luca, se reamintește că această ocină a fost dată de marele postelnic Stoichiță încă din zilele răposatului Alexandru Vodă, fiul lui Mircea Voievod «ca să-i fie veșnică pomenire... și pentru că zace trupul și oasele lui la Sfînta Episcopie» și în sfîrșit că a dat lui Dragomir Răzbici și lui Brage lege, 12 boeri; dincolo erau numai 6 megiași⁷². Este bine de știut de toată suflarea românească, că marele Mihai Vodă a fost tot ațil de evlavios, cît de viteaz. Iată o dovadă din multe altele, pe care le cunoaștem: la 21 ianuarie (7105) 1597 strălucitul voievod al Episcopiei Buzăului și episcopului Luca salele: Pogănașu și Stănuleștii, Găvăneștii de Sus și Găvăneștii de Jos. Aceste sale au fost cnezi, adică oameni liberi, apoi au venit la domn și i-au vîndut toate ocinele lor cîte au avut de pretulindeni și din pădure și din apă și din jos. Domnitorul după ce le cumpără le dăruiește Episcopiei, ca să-i fie «veșnică pomenire iar călugărilor de hrană și întărire»⁷³. Acest document este întărit, sau să zicem înlocuit, cu un altul al aceluiași voievod Mihai Viteazul dat la 27 mai (7106) 1598, adică după un an și în care găsim mai multe amănunte. Pe de altă parte acest hrisov este redactat într-un stil pompos avînd o introducere teologică, cum numai la documentele de deosebită însemnătate se dau. Între elementele noi introduse, menționăm, arătarea «întinderii», recte, suprafeței lor, și anume: Pojonați aveau 1240 stînjeni în lățime, din hotar pînă în hotar «însă din apa Buzăului pînă în mijlocul Costeului. Dar am socotit Domnia mea cîți aspri gata am dat Domnia mea și am adunat cu dajdiile pe care le-am pus Domnia mea în socoteala lor și fac 52.000 aspri; satul Stănuleștii tot, cu tot hotarul, dar în lățime stînjeni 250, iar în lungime de la apa Buzăului pînă la matca Costeului... cu asprii ce am dat și dajdiile ce am pus în socoteală, împreună fac 11.000 aspri»... Găvăneștii de Sus și Găvăneștii de Jos «în lățime stînjeni 1700» iar lungimea ca și mai sus. Costă pe domnitor 58.000 aspri. Se menționează, ca și la cele de mai sus, de la cine s-au

65. Pasajul «și pentru un cal și pentru 27 boi» scris peste un text răzuit.

66. *Ibidem*, p. 286—288.

67. *Ibidem*, p. 369.

68. *Ibidem*, p. 455.

69. *Ibidem*, p. 455—456.

70. *Doc. priv. Ist. Rom.*, veac. XVI. B. Țara Românească, vol. VI, p. 69.

71. *Ibidem*, p. 153.

72. *Ibidem*, p. 163—164.

73. *Ibidem*, p. 258.

cumpărat. Ultimul sat dăruit este Periații, în lat avînd 600 stînjeni, iar în lungime «din apa Buzăului pînă în Costeiiului»; el costa 24.000 aspri. Urmează apoi amănunțele cum aceste sate au fost «cnezi», adică libere, și au venit «de a lor bună voie — de nimeni siliți — și și-au închinat ocinile... să fie vecini». Interesantă și această declarație: «Iar Domnia mea am rîvnit cu dorința dumnezeiască și am dăruit Sfintei Episcopii, să-i fie satele, neclintit în vecii vecilor. Și pentru întărire am scris, căci mai mult nu am a mă jura, ci însuși Dumnezeu este mărtor, cum cu buna voie și de nimeni siliți, au vîndut și au adus cărțile lor de moștenire». Hrisovul este scris de Dan, care nu să spună că este «din Zorestu Buzăului» adică cunoaște și el satele despre care scrie⁷⁴. Această danie făcută cu atîta circumspecție, din punct de vedere al liberului consimțămînt al vînzătorilor, va da totuși naștere la lungi procese, în special, în decursul domniei lui Matei Vodă, cum se va vedea din cele ce urmează.

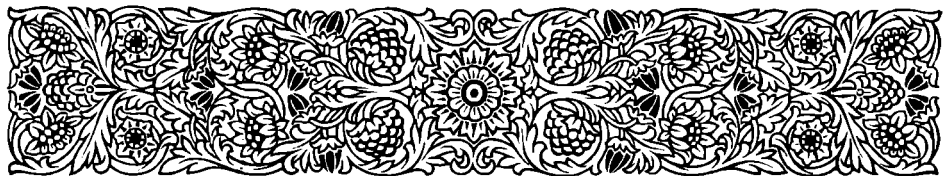
Cînd Mihai Viteazul ocupă Moldova luînd locul lui Ieremia Movilă, adică în mai 1600, iar după aceea pleacă în Ardeal, lasă o locotenentă domnească la Iași alcătuită din Udrea hatman, Andronic vistier, Sava armaș, Negre spătar, Marcu și pe Preda Buzescu. Dintre aceștia doi, cel puțin, își pierdeau capul, cu moarte silnică cînd Simion Movilă intră în Țara Românească în noiembrie 1600. Aceștia erau faimosul fost mare armaș, mai apoi ban Udrea Băleanul și Negre spătarul din partea Buzăului. În fața pieirii irevocabile cel dinții va lăsa moșiile sale Mînaștirea Gorgota (Dîmbovița), iar al doilea care-și zicea la moarte, Negre clucerul le dăruiește Episcopiei Buzăului. Actele lor de danie sînt de un tragism antic. Ele ni s-au păstrat. Iată unul⁷⁵: «Scris-am eu Negre clucerul, la vreme de moartea mea; eu am lăsat viile de la Zorești, toate la sffnta piscupie din Buzău și morile de lîngă piscupie, iar de las la piscupie, să mă pomenească la sffnta liturghie». Urmează numele mărtorilor și blestemul de neschimbare a voinței sale. Zapisul este scurt și ne zguduie prin cuprinsul lui, dat în fața morții, ca și acela al viteazului Udrea Băleanul. Dania lui Negre clucerul este întărită de dușmanul vieții lui, Simion Moghilă care rămîne domn în Țara Românească pînă după 4 iulie 1601. Hrisovul de întărire poartă data de 14 decembrie⁷⁶ (7110) 1601. Prin acest document Simion Vodă Movilă întărește Episcopiei Buzău și episcopului Luca toate viile din Dealul Zorestilor partea lui Negre clucerul și morile lui «de lîngă episcopie, din apa Buzăului, pentru că aceste mai sus spuse vii și mori i le-au dat și le-au lăsat singur jupan Negre clucer la vremea morții lui, ca să fie de hrană și de întărire Sfintei Episcopii și ocină în veci». Cu ce strîngere de inimă va fi iscălit acest hrisov, autorul suprimării clucerului și cu ce fel de sentimente va fi primit dania sensibilul grec ce era Luca Cipriotel?

Prof. T. G. BULAT

74. *Ibidem*, p. 320—321

75. *Doc. priv. Ist. Rom.*, veac XVII, B. Țara Românească, vol. I, 1951, p. 17.

74. *Ibidem*, p. 320—321

COMPLEXUL ISTORIC DE LA SLOBOZIA — DATE ISTORICE ȘI ARHEOLOGICE — CRUCEA LUI LEON VODĂ TOMȘA¹

Crucea, aflată astăzi în curtea bisericii Slobozia, a fost ridicată la 20 februarie 1632 de către Leon vodă Tomșa (1629—1632) în amintirea izbînzii repurlă în acele locuri la 23 august 1631 asupra boierilor răsculați, veniți în frunte cu Matei aga (viitorul domn Matei Basarab) ca să-l scoată din domnie.

Într-adevăr, o dată cu urcarea în scaun a lui Leon Tomșa, domn străin de țară, s-au produs frământări în lăuntrul clasei feudale ce au reflectat împotrivirea boierimii băstinașe împotriva pătrunderii grecilor din Imperiul otoman în rîndurile boierilor țării. Leon Tomșa ajutase pe boierii de origine greacă să dobindească moșii și influență politică. Aceste măsuri, la care se adăugaseră și birurile apăsătoare puse de Leon Tomșa asupra țării, urmînd în caz de neplată să fie acoperite chiar de către unii boieri, dregălori fiscali, au determinat o parte din boierime, mai ales cea de peste Olt, să fugă în Transilvania «ca să se dea în lături den naintea răutății» cum precizează cronică lui Radu Popescu². În Transilvania boierii fugari, în fruntea cărora se afla aga Matei din Brîncoveni, au fost bine primiți de voievodul Gheorghe I Rakoczy și de nobilimea ardeleană, care le-au pus la dispoziție bani și i-au ajutat să-și strîngă trupe pentru a izgoni din scaun pe Leon vodă³.

În vara anului 1631 grupul boierilor răsculați a trecut munții îndreptîndu-se spre București. Într-o primă ciocnire avută la Prisceni pe Argeș la 21 august, oastea pribegilor a fost victorioasă iar Leon vodă nevoit să se retragă cu boierii rămași credincioși spre oras unde a organizat rezistența «din jos de mănăstirea lui Pană vistierul (Sfînta Ecaterina), lîngă drumul Giurgiovilui»⁴. «*Letopiseșul Cantacuzinesc*» arată apoi că peste două zile, la 23 august «viind pribegii, tare se loviră unii cu alții deasupra viilor din jos de mănăstirea lui Mihai Vodă. Și fu izbînda lui Leon Vodă»⁵. Rămășițele oastei boierilor înfrinți se retraseră împreună cu Matei aga la Mînăstirea Tismăna, iar de acolo neputînd rezista armatei lui Leon Tomșa, trimisă pe urmele lor, pribegii au trecut din nou munții, refugiîndu-se în Transilvania.

Într-un document din 5 septembrie 1631 Leon Tomșa, însuși arată că «Matei aga, el s-a ridicat asupra domniei mele în chip de domn cu oaste din Țara Ungu-

1. Bibliografie generală asupra acestui monument la Nicolae Stoicescu. *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, București, 1951, p. 334.

2. Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești* (ed. C. Grecescu), București, 1963, p. 93. Printre acești nemulțumiți pribegi se numărau dregălori însemnați ca Aslan vornicul, Gorgan spătarul, Barbu Brădescu spătarul, Mihai Coțoicanu spătarul, Dumitru Filisanu slugerul, Mitrea vistierul ș.a.

3. Dan Berindei, *Orașul București, reședință și capitală a Țării Românești (1459—1862)*, București, 1963, p. 53.

4. *Istoria Țării Românești 1290—1690. Letopiseșul Cantacuzinesc* (ed. C. Grecescu și D. Simonescu), București 1960, p. 97.

5. *Ibidem*.

reasă și cu război și a venit de s-a bătut cu domnia mea în șesul viilor⁶ cinstitului oraș București... dar că au ajuns «vrăjmașii domniei mele cu plecarea capului sub sabia domniei mele»⁷.

Trupurile celor căzuți pe câmpul de luptă au fost adunate și îngropate sub mai multe movile, deasupra cărora s-au pus cruci⁸ probabil de lemn. În afară de acestea, Leon vodă a ridicat «o movilă mare» lângă drumul Giurgului, peste care a înălțat o cruce de piatră cu inscripție asupra luptei⁹.

Acest monument comemorativ nu ni s-a păstrat în forma sa inițială; el s-a dărâpănat curînd și a fost refăcut după vreo 30 de ani de fiul lui Tomșa, Radu Leon vodă (1664—1668) în 1664—1665. Crucea reînviată, a cărei înălțime măsoară 2,76 m., lungimea brațelor orizontale 1,05 m., lățimea 0,34 m și grosimea 0,24 m, poartă și astăzi următoarea inscripție pe partea din față:

+ Io Leon voevod. În numele Tatălui și al Fiului și al slă(n)țului duh, adecă eu robu(l) lu(i) Du(m)nezeu, Io Leon voevod, feciorul lu(i) Ștefan voevod, rădicat-am această cinstiță cruce în numele lui s(ve)lăi Gheorghie, pentru (ca) să se pomenească de războ(iu) ce am avut într-acest(ă) loc cu pribégii, cân(d) au venit de priste munte csupra domniei mel(e) în ani 7139 (= 1631), în luna lu(i) aug(ust) 23, marți și milostiiiv Dumnezeu cu rugăciunea lu(i) s<le>lăi Gheorghie supusu-i-au suplu sabia domniei mele și i-am biru(i) și că(i) au căzut în război zac suplu această moghila, iar crucea se-au ridicat în lu(na) lu(i) Iev(ruarie) 20, vă leat (= în anul) 7140, de la H(risto)s 1632».

Pe muchie:

Putérnecul Dumnezeu învrednecînd pre noi Io Radul voevod cu domnia Tărâi Rumâneș(ii) în an(ii) de la Adam 7173 (= 1664—1665) văzii această ci(n)siiță cruce, făcută de părintel(e) mieu Io Leon v(oe)vod și aflându-se stricată domnia mea c înnoiu și făcu(i) și slântă beserică în numel(e) slântului m(u)cenicu s(ve)lăi Dimitrie»¹⁰.

6. Prin aceste locuri Radu Vodă Mihnea acorda Minăstirii Sf. Troița (Radu Vodă) la 6 septembrie 1613 dreptul de a-și înființa o «slobozie», hotărînd ca oamenii care se vor așeza aici să beneficieze de imunități fiscale, față de domnie, fiind însă datori să presteze ori și ce fel de servicii lăcașului privilegiat (*Documente privind istoria României*, veac XVII B, vol. II, p. 220—221, nr. 204). Scutirea este întărită de două ori, de același domn, la 31 dec. 1616 (*ibidem*, voi. III, p. 79, nr. 67) și 10 ianuarie 1623 (*ibidem*, vol. IV, p. 212, nr. 227), precum și de fiul său Alexandru Cuconul la 15 iunie 1625 (*ibidem*, p. 527, nr. 547), amintindu-se de instalarea în aceasta mahalala a mai multor greci, sîrbi, arbanași și a altor oameni străini «slobozî de bir». De aici provine și numele mahalalei de «Slobozia» sau «Slobozia domnească», întilnit însă documentar numai în secolul al XVIII-lea (cf. doc. din 15 mai 1753 la George Potra, *Documente privind istoria orașului București (1594—1821)*, București, 1961, p. 415, nr. 319 și doc. din 3 iulie 1775 în *Documente privind istoria orașului București*, ed. M.I.B., București, 1960, p. 117, nr. 70).

7. Arh. St. Buc., *M-rea Radu Vodă*, X/11.

8. Solul suedez la Poartă, Paul Strassburg, trecînd prin București în martie 1632, relatează că Leon vodă, însoțindu-l pînă la marginele orașului, «se plîngea amar de răutatea supușilor și de aplecarea inimilor lor spre rășcoale și spunea cum de curînd învinsese într-o bătălie crîncenă o mare parte din răzvrății, chiar pe drumul pe care mergeam lângă București, arătîndu-mi cu mîna sa locul bătăliei, moartintele celor udiți și crucele ridicate în semn de biruință» (*Relatio de Byzantino itinere... în Monumenta pietatis et literaria virorum in republica et literari illustrium, select...* Frankfurł a. Main, 1701, p. 202; trad. rom. de Timotei Cipariu în «Arhiva pentru filologie și istorie», Blaj, 1867, nr. 1, p. 15).

9. *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 98. Locul bătăliei este amintit și în relatarea de călătorie a însoțitorului anonim al solului polon la Poară George Krasinski, poposînd în București la 1 aprilie 1636: «Lîngă oraș, este o movilă mare, ridicată deasupra oamenilor ce pieriră într-o luptă acum cinci ani»... cf. P. P. Panaitescu, *Cățători poloni în țările române*, București, 1930, p. 30, nr. IV.

10. Edițiile inscripției crucii și o descriere a ei mai amănunțită, din punct de vedere arhitectonic, în special la P. V. Năsturel, *Note și discuțiuni. Contribuțiuni la istoria Bucureștilor*, în «Noua revistă română...» I (1900), nr. 9 (1 mai), p. 422—423, N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, vol. I, București, 1905, p. 259—260, nr. IV, pr. Paulin Popescu, *Cruci memoriale în București* în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVIII (1960), nr. 11—12 (nov.-dec.), p. 1080—1082 și Al. Elian, C. Bălan, H. Chircă și O. Diaconescu, *Inscripțiile medievale ale României*, vol. I, *Orașul București*, București, 1964, p. 406—407, nr. 435—436.

Săpăturile arheologice inițiale în acest punct în vara anului 1962 au dus la descoperirea, sub postamentul crucii, la o adâncime de 1—1,20 m de suprafața solului, a temelii unei construcții hexagonale, care s-a înălțat probabil deasupra monumentului spre a-l apăra de intemperii. Izvoarele documentare consultate nu ne relevă însă nici o indicație privitoare la clădirea acestei construcții de protecție¹¹, prematur dispărută, astfel încât data ridicării și dărmării ei rămân încă probleme deschise.

O însemnare din 1742 aflată sub brațul drept al crucii¹², pare a sugera că și aceasta a stat în atenția marelui visier Constantin Năsturel, care a refăcut din temelii clădirea bisericii Slobozia, învecinate¹³.

În secolul al XIX-lea, colonelul Dimitrie Papazoglu, unul dintre primii istoriografi ai Capitalei noastre, releva în cunoscuta sa istorie privind începuturile Bucureștilor că «în curtea bisericii Slobozia» se afla «o boltă mare de zidărie, cimitir, sub cruce, la care bollă niște doritori de comori, primind voie în vara anului 1867 și începând a săpa, au spart din zidărie». La intervenția lui Papazoglu, Primăria Capitalei a oprit lucrările și în urma stăruințelor zelosului colonel, «s-a înconjurat crucea cu grilaje de fier poleite care au costat pe epitropie 50 galbeni»¹⁴.

De asemenea alt istoric al trecutului bisericii și crucii de la Slobozia, generalul Petre V. Năsturel, arăta după mărturiile unui octogenar, preotul duhovnic Iancu iconomul de la Slobozia, că acesta «știe, a văzut, bolta de zidărie peste care este așezată crucea lui Leon vodă și că zidăria este foarte tare și formată numai din cărămizi d-ale negre (I) iar când dai cu tirnăcopul sar scînteie și zidul nu se resimte»; parohul mai relatează totodată generalului Năsturel că enoriașii se opuseseră încercărilor lui Dimitrie Papazoglu de a «deschide mormîntul¹⁵ cu cheltuiala d-sale» deoarece știau că acesta «umbra după antichități» și se lemeau de sustrageri¹⁶.

De la sfîrșitul secolului al XIX-lea și pînă în prezent, nu s-a mai înregistrat nici o încercare de săpături în jurul crucii lui Leon vodă și nici de a se lămurii condițiile ridicării și dispariției construcției de protecție, nesemnalață indirect decît în amintirile lucrări ale lui D. Papazoglu și P. V. Năsturel.

DIN ISTORICUL BISERICII SLOBOZIA¹⁷

Biserica Slobozia cu hramul Sfîntul Dimitrie a fost construită de Radu Leon Vodă în 1664—1665 (7173)¹⁸ în apropierea crucii ridicată de tatăl său Leon Tomșa ca amintire a izbîndei dobîndite asupra oastei boierilor pribegi la 23 august 1631.

Printr-un hrisov dat din București la 14 mai 1667, Radu Leon Vodă își înzestră ctitoria «cu stlupi, cu oi, cu boi, cu vaci, cu răm(ă)lari, cu vii și cu dichide de argintu care sântu de triaba sîntiilor leturghii și cu toate cărtil(e) care trebuiesc bisiarceii», precum și pe acelea ale popii Șerban, diaconului Nica, grămăticului Vlădilă și ale lui Ivașco, ce slujeau acolo; ispravnic privighelor al daniei domnești a fost numit marele logofăt Radu Crețulescu¹⁹.

11. Singura mărtorie pe care o cunoaștem asupra acestui gen de construcții protectoare ale unor cruci, o constituie relatarea unui calator prusian, colonelul baron von Götze, care trecînd pe la Călugăreni, la 6 dec. 1791, a remarcat acolo «o veche capelă în mijlocul căreia se află o cruce zidită» (eine alte Capelle wo in der mitte ein gemauert Creuz darin ist). (Muzeul de stat Szczęny din Budapesta, mss. german 1072, vol. II, f. 233, nr. 908). Este vorba de crucea ridicată la 14 oct. 1683 (7192) de Șerban vodă Cantacuzino în amintirea construirii unui pod la Călugăreni (cf. N. Iorga, *Crucea de la Călugăreni* în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istoric», vol. XXII (1929), fasc. 61 (Iulie-sept.) p. 101—105). Crucea era adăpostită sub o construcție octogonală acoperită cu o cupolă, fiind refăcută în timpul domniei lui Gheorghe Dimitrie Bibescu (1842—1848) și existentă și astăzi.

12. Cu textul: Rad(u) căut(ă)r(e)l(ă) znă Apostol) d(e)ch(emyrie) 21, 7251» (= 1740), Vezi P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 423 și Al. Elian și colab., *op. cit.*, p. 407, nr. 437.

13. S-ar putea admite, cu totul ipotetic, ca visierul Năsturel să fi ridicat sau să fi refăcut construcția de protecție a crucii amintită mai sus.

14. Lt. Colonel D. Pappasoglu, *Istoria fondării orașului București... de la anul 1330 pînă la 1850*, București, 1891, p. 41—42.

15. Adică să efectueze săpături sub temelile crucii, unde se credea a fi îngropați unii din participanții de la 23 august 1631. 16. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 421.

17. Bibliografia generală la N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 304.

18. După însemnarea păstrată pe muclea crucii lui Leon vodă, reprodusă mai sus.

Această biserică nu a dăinuit însă decât câteva decenii, de vreme ce ea nu mai este de fel amintită în documente, iar la 1711 se presupune a fi existat pe locul ei — sau mai de grabă în imediata vecinătate — o modestă biserică de lemn²⁰, ridicată probabil de către enoriașii mahalalei²¹ și mutată apoi la Cărmădarii de jos²² de către marele vistiier Constantin Năsturel (c. 1682—1752)²³ o dată cu reclădirea din nou a bisericii de la Slobozia, în piatră, la 8 septembrie 1743.

Pisania lăcașului — încastrată astăzi în zidul din stînga intrării în biserică — are următorul text :

+ Această slănt(ă) și d(umne)zeiască bis(erică) cu ajutorul lui D(umne)zeu s-au făcut den temelie și s-au înrumusețat precum să vede, prăznuindu-se hramul Nașterii piea Sl(i)nte(i) Născătoarei de D(umne)zeu și p(ur)rea Fecioarei Mariei și a slănt(ului) și marelui m(ucen)ic(ului) Dimitrie M() () (= izvorul de mir), cu loată chiețuiala dumnealui jupan Constandin Năsturel biv vel vistiariu și cu jupăneasa dumnealui Ancuța, pentru pomenirea suflelelor dumnealor și a tot neamul dumnealor, în zilele prea luminatului domnului nostru Ion Costandin Nicolae v(oe)vod Mavrocordat, la luna septem(vriej) 8, leat 7252 (= 1743)²⁴.

Biserica Slobozia a trecut în decursul timpului prin mai multe transformări. Suferind de pe urma cutremurelor din 1802²⁵ și 1838²⁶; lăcașul a fost reparat în mai multe rînduri la 1845—1846, 1872, 1875, 1889—1890, 1915 și recent în 1956—1957²⁷.

Aspectul actual al bisericii Slobozia se datorește astfel multiplelor refaceri din secolele al XIX-lea și al XX-lea, ce i-au modificat arhitectura originală. Valoarea artistică a lăcașului se datorează în special celui de al doilea strat de pictură apărut parțial pe pereți în urma spălării actualei zugrăvelii lipsite de interes; această pictură reflectă o asimilare a curentelor artistice occidentale de către elementele locale într-o manieră proprie, în preajma revoluției burghezo-democratice de la 1848. Obiectele de cult ale bisericii datează numai din secolul trecut²⁸.

PAUL CERNOVODEANU

19. Original, pergament, românesc, păstrat în arhiva bisericii Slobozia, sub nr. inv. 78. A fost publicat de P. Girboviceanu, *Șapte biserici cu adevăra lor proprie*, București, 1904, p. 112—113.

20. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 181. Discuția privitoare la această biserică de lemn — atribuită însă fără temei lui Radu Leon — la P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 424—425.

21. În această mahalala, la începutul secolului al XVIII-lea, mai aveau proprietăți învecinate bisericii și boierii Crețulești, iar în apropierea lăcașului credem a se fi aflat și casa vestitului zugrav bucureștean Pîrval Mutul, cf. Paul I. Cernovodeanu, *Casa zugravului Pîrval Mutul din București*, în «Studii și cercetări de istoria artei», anul VII (1960), nr. 2, p. 195—198.

22. După o însemnare din 1734—1745 de pe un *Penticostar* păstrat aici (P. V. Năsturel, *ibidem*).

23. Asupra acestui mare dregător vezi amănunte la P. V. Năsturel, *Genealogia Năstureștilor* în «Revista pentru istorie, arheologie și filologie», XV (1914), p. 104—119. Nu se cunosc motivele ridicării noului lăcaș de către vistiierul Năsturel; după cercetătorul George D. Florescu, boierul ar fi reconstruit biserica fiindcă s-ar fi aflat pe terenurile zestrile ale soției sale Ancuța.

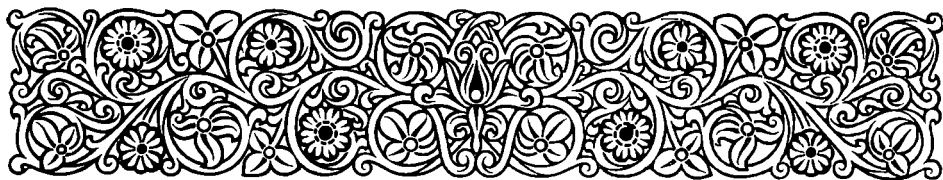
24. N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, vol. I, p. 258—259; Al. Elian și colab., *Inscripțiile medievale...*, p. 405—406, nr. 434.

25. De aceea în 1803 se alcătuiește un nou pomelnic în piatră al ctitorilor, la proscomidie, reunind atît numele lui Radu Leon vodă și al soției sale, Luchiana, cît și al membrilor familiilor Năsturel și Pîrșcoveanu: «Constandin Năsturel biv/vistiier: Ancuța, Ecaterina. Pă/trașco bi(v) v(e)l spathariu i panița Stanca, Șarban Elena. Matei. Elena, Șarban. Radu Leon. Lukiana. Paisie mona(ș) / Toma. Pătrașco / Nicolae. Pahomie. / schimniuh mon(ș)h. Constandin. Pănuș. Ion. / Anastasie, Necula. Stanca, Necula(e). / Tudora, Vasilie, Stanca, Radu. / Catrina: Pașcalie: Oprea: Radu: Dobre: / Petre: Constandin erei (= preot): Zamfira: Panait: Gana: / 1803 /.

26. Atunci a fost stricată clopotnița lăcașului cf. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 304.

27. *ibidem*. A se mai vedea pentru diferitele reparații ale lăcașului și condicile 446 (pentru perioada 1838—1846) și 474 (pentru epoca 1875—1883) din arhiva bisericii Slobozia.

28. Printre acestea semnalăm icona dăruită bisericii la 10 dec. 1808 de logofătul Ioan Comănescu și soția sa Sultana (cf. și Iorga, *Inscripții...* I, p. 259), o altă icooană, înfățișînd pe Malca Domnului cu Pruncul, detînd din prima jumătate a sec. XIX, făcută cu cheltuiala jupnului Mira, soția lui Tonciu cizmarul și înfîrșit o a treia icooană, reprezentînd Izvorul Tămăduirii, donată lăcașului la 16 aprilie 1859 de familia enoriașului Ioniță Ionescu.

CONSIDERAȚII ARHEOLOGICE ASUPRA COMPLEXULUI DE LA BISERICA SLOBOZIA

Situată pe strada Leon Vodă, nr. 3 biserica Slobozia a constituit, în decursul anilor 1963—1964, unul dintre punctele arheologice importante ale Capitalei. Cercetările efectuate aici au avut drept scop dezvelirea osuarului presupus pe aceste locuri, în urma bătăliei desfășurată în București, în 1631 sub conducerea lui Leon Vodă contra pribegilor îndrumați de aga Matei, viitorul domn al Țării Românești, Matei Basarab. Tot în cadrul acestor lucrări s-a avut în vedere și depistarea eventualelor vestigii anterioare sau contemporane epocii de ființare a bisericii, precum și stabilirea etapelor de ridicare a monumentului religios.

Secțiunile trasate și săpate în curtea bisericii (planșa I) au dat posibilitatea depistării în jurul crucii lui Leon Vodă a unui monument — o fundație — cu contur regulat ce forma un exagon. În mijlocul acestei fundații se află crucea înfiptă într-un postament, cu fața îndreptată pe un ax ce trece prin vârful poligonului (planșa I). Monumentul situat pe pământul viu neumbat a dovedit că este cea mai veche construcție din acest loc. Laturile interioare ale poligonului au putut fi reconstituite, fiecare dintre acestea indicind lungimea de 2,20 m (cu mici diferențe de 4—5 cm. la unele laturi). În exterior fundația a fost deranjată de multiple înhumări și reinhumări, dând astfel impresia unui contur fără formă definită, între un cerc și un poligon cu laturile teșite. Pe axele longitudinale conturul a fost tăiat cu excepția unei singure porțiuni cuprinsă pe o latură a exagonului unde s-a păstrat lățimea inițială a monumentului, (0,76 m) dovedită prin acoperirea cu mortar a acestei suprafețe alit în interiorul cit și în exteriorul său.

Construcția a fost demantelată, păstrând înălțimi ce variază între 0,70—0,93 m. față de suprafața solului. Postamentul crucii precum și conturul poligonal prezintă aceeași structură, material și tehnică de construcție. Fundația crucii, cioplită din cauza înhumărilor și reinhumărilor posterioare construcției, nu a făcut nicio dată corp comun cu monumentul poligonal — descris —. Pe baza situației constatate pe teren se poate trage concluzia că fundația crucii a fost patrulateră cu dimensiuni păstrate: latura de 0,50 m. și înălțimea de 0,54 m.

În partea de sud a curții edificiului religios, cercetările arheologice au dus la descoperirea unei construcții formată din patru ziduri (Z. 17, 18, 19 și 22) (pl. I) ce închideau o cameră cu lungimea de 8 m. și lățimea de 5 m., despărțită de curtea bisericii printr-un zid (Z. 17) care avea dublul rol, de a servi drept zid de incintă al bisericii pe latura sudică și în același timp de a închide și camera amintită pe aceeași latură.

În interiorul camerei la adâncimea de 0,80 m. — 1,02 m. au fost descoperite trei cuptoare notate cu 2—4. Cuptoarele au avut păstrate numai vetrele formate dintr-un pământ înroșit, obținut în urma arderilor repetate: bolțile lor au fost distruse în secolul XIX, o dată cu, răzuirea terenului curții.

Cuptorul 2 cuprins la adâncimea de 0,45 m. față de nivelul solului actual era așezat aproximativ în partea de est a încăperii și avea următoarele dimensiuni păstrate: lungimea: 0,60 m. iar lățimea de 0,40 m.

În partea de sud a camerei, la adâncimea de 0,40 m. față de sol, a fost descoperit cuptorul notat cu nr. 3 păstrat pe următoarele dimensiuni: lungimea 1,10 m. și lățimea 0,50 m. La demontarea acestuia s-au găsit multe resturi de zgură, cărbune amestecat cu pământ ars înegrit, precum și bucăți de anamă semi-prelucrată.

În linie perfect dreaptă, la distanță de 2,70 m. față de ultimul cuptor descris, a fost descoperit altul notat cu nr. 4. Acesta de dimensiuni foarte reduse (lungimea 0,25 m. și lățimea de 0,24 m.) avea vatra mult înegrită.

Între ultimele cuptoare descrise (nr. 3 și 4) la adâncimea de 0,55 m. față de solul actual au putut fi observate în profilul estic al unei secțiuni săpate (secțiunea XIX) cărămizi așezate una lângă alta. Ele formau podeaua încăperii, reprezentând astfel nivelul său de călcare.

În locuință pe lângă ceramică databilă în secolul XVIII, au mai fost descoperite: câteva lame de cuțit, un obiect din fier pentru găurirea lemnului, o cataramă folosită probabil la un harnasament, bare de aramă, verigi de bronz semiprelucrate și un fragment dintr-o aplică tot din bronz.

Camera dreptunghiulară, descrisă, prevăzută cu trei cuptoare, conținând inventarul amintit dovedește existența unui atelier meșteșugăresc poate o fierărie care deservea mahalaua Slobozia în secolul al XVIII-lea. Perioada de existență a acestui atelier a putut fi stabilită cu ajutorul unei monede turcești, un fragment dintr-un aspru emis în secolul al XVIII-lea la Constantinopol¹. Moneda a fost descoperită în atelier pe rosturile cărămizilor zidului ce închidea în partea de est încăperea.

Menționăm că pământul scos la degajarea construcției a conținut multă cenușă constatată și pe suprafața conservată a zidurilor. Pe baza acestor observații s-a putut trage concluzia, că atelierul nu a funcționat un timp îndelungat, fiind probabil distrus la sfârșitul secolului al XVIII-lea de un incendiu, provocat, posibil, prin folosirea cuptorului 4, aflat la depărtare de numai 1 m. față de zidul sudic al locuinței, unde de altfel și stratul de cenușă a fost mai gros.

În imediata apropiere a atelierului a fost surprinsă o groapă (notată cu nr. 1) cu diametrul maxim de 2,12 m. și adâncimea față de solul actual de 2 m. Conținutul gropii a fost bogat în fragmente ceramice (datele în sec. XVIII) smălțuite și nesmălțuite. Faptul că această groapă era situată în imediata apropiere a atelierului se poate deduce că aparținea acesteia servind drept groapă de gunoi.

La distanță de aproximativ 3 m. de atelier, în partea de sud, a fost descoperită o a doua groapă (nr. 2) adâncă de 2,10 m. La degajarea gropii s-a găsit ceramică smălțuită și nesmălțuită datând din secolul al XIX-lea, care ajută la datarea în același secol și a gropii.

Cercetările arheologice întreprinse în interiorul bisericii Slobozia, au dat posibilitatea dezvelirii temeliiilor unui edificiu religios ridicat de către Radu Leon Vodă în anul 1664, în amintirea luptei purtate de către tatăl său, Leon Vodă împotriva pribegilor conduși de aga Matei. Peste acest edificiu religios în 1743 boierul Herescu Năsturel a înălțat un alt edificiu păstrat cu anumite modificări de plan.

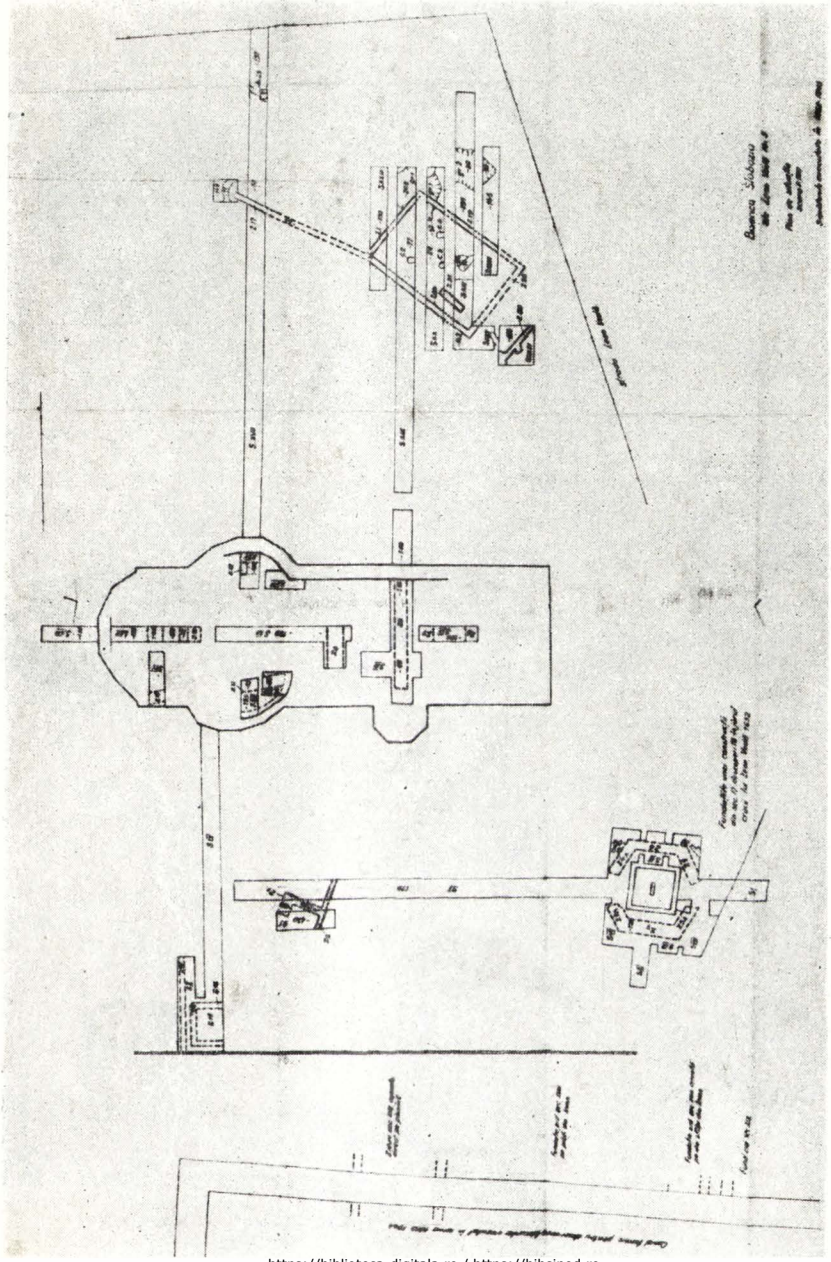
Biserica datând în secolul al XVII-lea era lucrată din cărămidă, în formă de navă fiind compusă din: pronaos, naos și altar. Această biserică nu are pridvor ca dovadă că între zidul exterior al pronaosului (Z. 8) și pridvorul celui de al doilea edificiu religios s-a găsit o înhumare. Lungimea exterioră a primei biserici era de 17 m. iar lățimea de 7,50 m. Pronaosul ce însuma o lungime de 4,50 m. era cuprins între zidurile laterale notate pe plan cu nr. 8 și 9. Prin dezvelirea zidului 8 s-a constatat că acesta fusese tăiat pe întreaga sa suprafață (înălțimea păstrată varind între 1,30 m. — 0,37 m.) de o serie de înhumări și reînhumări, efectuate după ce zidul respectiv nu mai avea nici o funcție, deci în secolul al XVIII-lea.

Naosul acestei biserici de formă dreptunghiulară avea lungimea de 7 m. mărginit de două ziduri laterale (Z. 9 și 10) și de alte două ziduri longitudinale (Z. 11 și 12). În secolul al XVIII-lea zidurile longitudinale au fost păstrate până la înălțimea de 0,70 m. adică exact pînă la nivelul de călcare din acest secol. Ele fug sub absidele naosului bisericii din secolul XVIII, legându-se astfel de stâlpii naosului și ai altarului.

Altarul bisericii lung de 6,50 m. și lat de 6,25 m păstra în mijloc masa sfântului altar.

Cînd și de ce această biserică nu a mai fost folosită, nu se știe. Ceea ce se cunoaște este doar înlocuirea ei cu o altă biserică în anii 1743.

1. Monedele descoperite în cadrul acestor săpături arheologice au fost descifrate de H. Dj. Th. Siruni și Iulia Constantinescu.

Biserica Slobozia
 din Episcopia Suceava
 Plan de săpătură
 arheologică
 realizat în anul 1938

Planul este înscris în
 cartea de planșe nr. 10
 din arhivă

Fig. 1. — Planurile săpăturilor arheologice de la biserica Slobozia

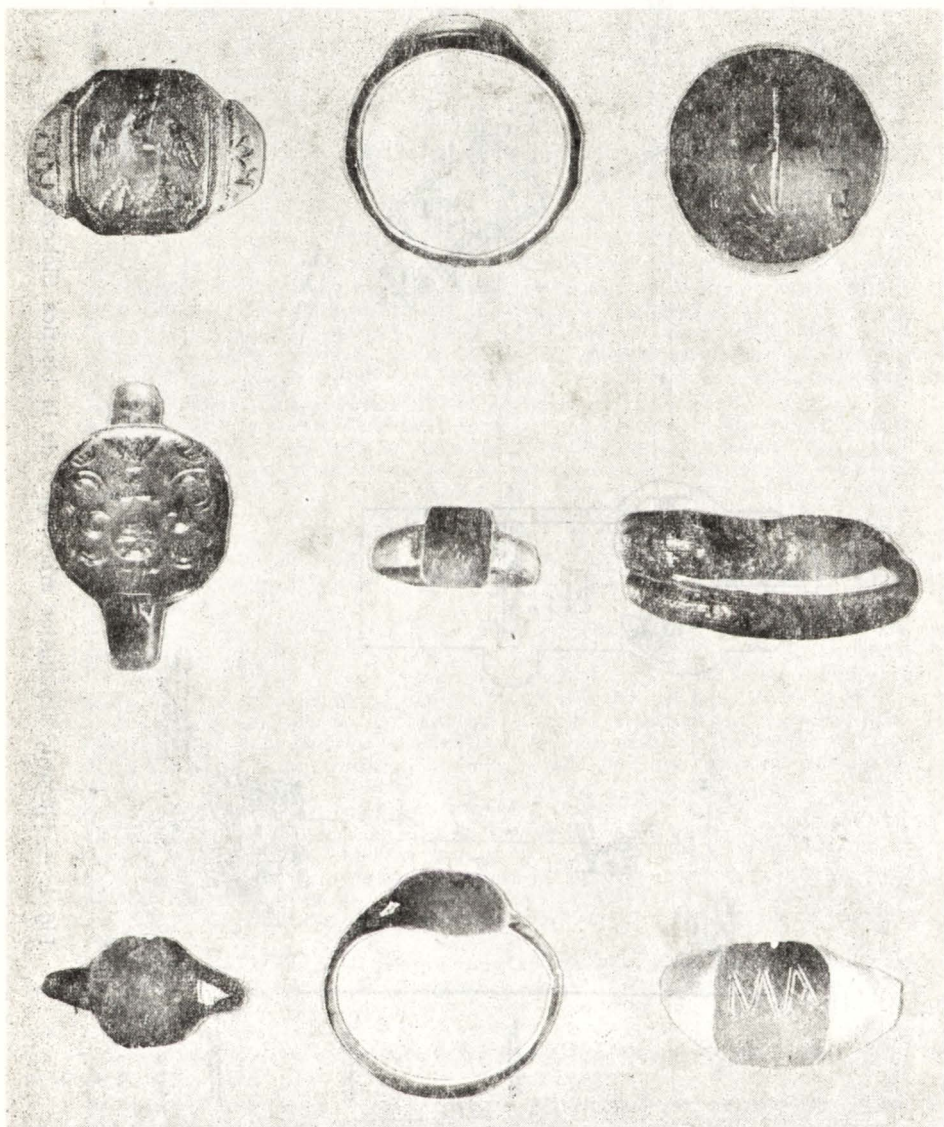

Fig. 2. — Inele descoperite în cimitirul bisericii Slobozia

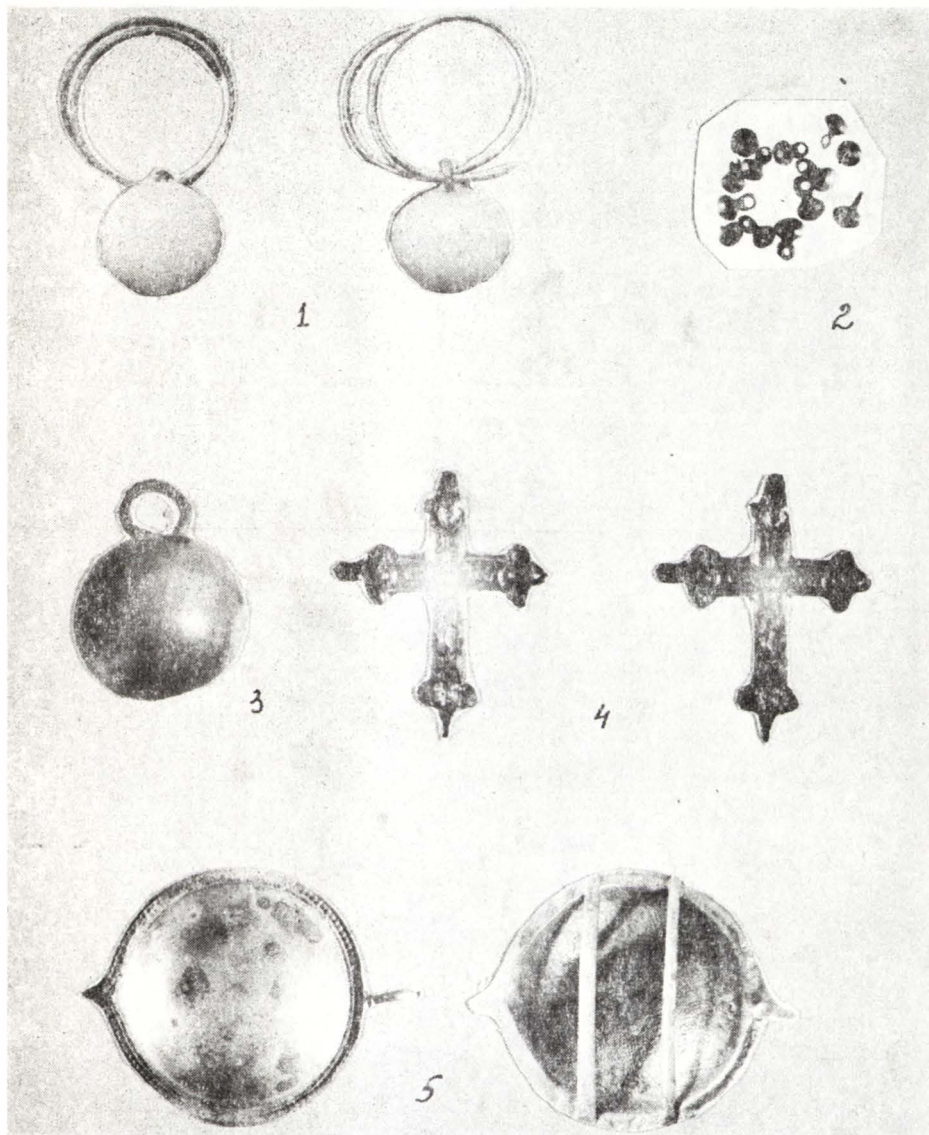

Fig. 3 — Obiecte de podoabă din cimitirul bisericii Slobozia

Spre deosebire de precedentă, biserica din secolul al XVIII-lea era prevăzută cu un pridvor deschis mărginit de două ziduri laterale notate: nr. 6 și 7. De asemenea, la a doua biserică a fost lungit și pronaosul cu 1,10 m. comparativ cu cel inițial. Celei de a doua biserică i s-a adăugat și o clopotniță a cărei intrare se afla pentru început prin curte. Zidurile longitudinale ale pronaosului au fost deplasate în afară cu 3 cm. față de cele ale primei biserici. La biserica din secolul al XVIII-lea mărit este și naosul căruiua i s-au adăugat abside laterale. Aceste abside sînt construite dintr-o cărămidă mai groasă, iar mortarul este cu mult mai albicios comparativ cu cel folosit la prima biserică.

Trebuie menționat că între zidul longitudinal (Z. 11) al naosului bisericii din secolul al XVII-lea și absida nordică a naosului aparținînd celei din secolul următor au fost depistate două morminte care așa cum dovedește și stratigrafia terenului au fost înhumate în afara primei biserici. Calapeteasma bisericii clădită de boierul Herescu Năsturel a fost mutată cu 0,70 m. mai spre est față de aceea a primului edificiu religios. În altar masa a rămas pe loc. Aci, singura modificare care a intervenit, a fost la cele două ziduri longitudinale (nord și sud) ale altarului construite de această dată cu 0,82 m. mai spre exterior comparativ cu cele inițiale. Absida altarului rămasă pe loc, ulterior a fost consolidată fiind prinsă în ciment pînă la adîncimea de 2 metri.

În concluzie prima biserică (1664) clădită din cărămidă avea planul dreptunghiular format din: pronaos, naos și altar. Pe locul acestei biserici a fost clădită a doua (1743) cu următorul plan: pridvor deschis, pronaos, naos prevăzut cu abside laterale și altar. La construirea bisericii din secolul al XVIII-lea alături de zidurile longitudinale cît și cele laterale ce au aparținut primei biserici, nu au mai fost folosite, dar au fost tăiate, cu excepția absidei altarului.

Probleme care atît din punct de vedere istoric cît și din punct de vedere arheologic nu au putut fi rezolvate sînt: data și cauzele care au determinat părăsirea primului lăcaș religios.

Un obiectiv urmărit prin aceste cercetări arheologice a fost și degajarea cimitirului feudal, ale cărei limite au fost prinse în curtea bisericii. Cimitirul format din înhumări și reînhumări a aparținut enorașilor mahalalei. La înhumările din curte se adaugă și cele din interiorul edificiului religios.

Cimitirul este cuprins între secolul al XVII-lea — al XIX-lea, datare stabilită pe baza monedelor găsite asupra celor înmormîntați cît și datorită observațiilor stratigrafice făcute pe teren. Monedele sînt compuse din: asprii turcești și kreuzeuri austriaci. Dintre acestea cea mai veche monedă este un dinar care datează din timpul domniei lui Leopold I de Austria (1678), descoperit într-un mormînt de copil notat cu nr. 75 și un aspru turcesc din anii 1640—1648 descoperit în mormîntul notat cu 34.

Monedele turcești — asprii — după vechimea lor se pot grupa astfel: două emise în secolul al XVII-lea, șaptesprezece din secolul al XVIII-lea și douăzeci ce aparțin secolului al XIX-lea. Aceste monede au fost emise de diferiți sultani: Mahmud I, Mahmud II, Mustafa II și Mustafa III, Osman III și Abdul Hamid I.

Monedele ungherești sînt dînari de la împărații: Leopold I de Austria, Iosif II și Francisc I. La acest lot de monede se adaugă un leining austriac de la Ferdinand I (1838) și kreuzeuri de argint și bronz datați în secolul al XIX-lea.

Monedele au fost găsite în 48 de morminte.

În afară de monede ca inventar asupra celor înhumate s-au mai aflat: inele (pl. II), verighete, cercei (pl. III/1), bumbi din aramă (Pl. III/2—3), o cruciuliță (Pl. III/47), paftale (Pl. III/5) și mărgelile din sticlă. Din totalul de 178 morminte desvelite, 58 au conținut inventar.

Mormintele au fost săpate, în gropi de formă dreptunghiulară, la adîncimea maximă de 1,50 metri față de solul actual și minim de 0,25 m. Unele morminte au avut și resturi de lemn provenit de la coșciug.

În curtea bisericii construcția poligonală din preajma crucii a fost străpunsă de o serie de înhumări și reînhumări. Această situație se explică prin aceea că din momentul cînd construcția ce adăpostea crucea nu a mai putut fi folosită, deci probabil cînd ajunsese într-o stare de ruină, uitată de cei din jur, a fost demantelată pe întreaga sa suprafață și în interiorul ei s-au realizat o serie de înhumări și

reînhumări, care după inventarul conținut, se pot data în secolul al XIX-lea. Poziția scheletelor este cea respectată la înmormântările creștine.

În interiorul bisericii s-au descoperit de asemenea câteva morminte. Astfel pe zidul pronaosului bisericii din secolul al XVII-lea s-au găsit două înhumări notate: M. 83 și M. 84. În M. 83 a fost depistat un inel aurit iar în M. 84, două pafale și un inel de argint. Obiectele de podoabă încadrează cele două morminte în secolul al XVIII-lea, perioadă în care zidul pronaosului aparținând bisericii din secolul al XVII-lea nu mai era folosit, deci după 1743.

În secțiuni și în complexe s-a găsit în cantitate redusă ceramică smălțuită și nesmălțuită, lucrată la roată. După tehnica de lucru și după formele prezente ceramica datează din secolele al XVIII-lea — al XIX-lea.

În cadrul ceramicii din secolul al XVIII-lea predomină forme smălțuite constituite din fragmente de buze de la diferite străchini, căni și farfurii precum și câteva resturi aparținând unor lulele.

Dintre formele întregibile pot fi menționate: o farfurie smălțuită decorată în interior cu un desen geometric, un ulcior cu partea superioară a capului smălțuită în culoare verzuie iar restul vasului dat cu angobă albă, precum și câteva străchini lucrate în tehnica jilăvirii sau cu decor rezultat prin picurare.

Dintre cănițele aflate prin săpăturile arheologice se deosebește una cu gura trilobată și pînțelele bombat, iar alta cu o siluetă sveltă, dată de gîtul înalt și toarta ușor înălțată față de buză.

Formele întregi sau întregibile din ceramica nesmălțuită sînt reprezentate printre-o: pușculiță de formă globulară decorată în exterior cu trei linii paralele trase cu angobă albă, o căniță cu gura trilobată precum și un ulcior de proporții mijlocii.

Ceramica din secolul al XIX-lea în afară de aceea smălțuită și nesmălțuită mai cuprind și forme lucrate în faianță.

Cercetările arheologice de la biserica Slobozia au dat posibilitatea stabilirii următoarelor concluzii: Secțiunile trasate și săpate în curte în preajma crucii au dezvelit temeliele unei construcții care înconjură și acoperea în trecut crucea. Această părere s-ar sprijini și pe faptul că tot pămîntul existent în jurul crucii și al construcției din preajma ei, este un pămînt purtat de umplură, adus desigur de undeva constituind astfel un singur strat compact, așezat direct peste solul viu neumblat.

Săpăturile arheologice efectuate în interiorul bisericii confirmă existența unui edificiu religios datînd din secolul al XVII-lea, construit în formă de navă. Această biserică, al cărui act domnesc de înălțare se păstrează în original, a fost clădită din cărămidă și nu din lemn². Peste primul edificiu religios în secolul al XVIII-lea s-a înălțat un al doilea lăcaș religios păstrat pînă astăzi cu anumite restaurări care au fost executate ulterior.

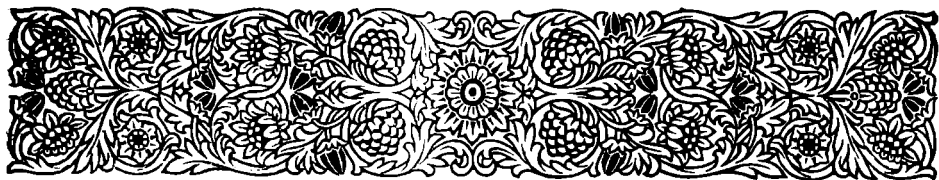
Descoperirea atelierului meșteșugăresc datat în secolul al XVIII-lea în curtea edificului dă posibilitatea de a constata existența în cursul secolului al XVIII-lea a unui modest meșteșugar fierar și arămar care deservea biserica și mahalaua Slobozia. Este foarte posibil ca acest atelier să fi aparținut chiar bisericii, mai ales că s-a aflat situat chiar în curtea ei.

Cimitirul format din populația mahalalei Slobozia înmormîntată în preajma bisericii prin inventarul dat la iveală, demonstrează, că a aparținut unor oameni cu posibilități materiale restrînsse.

Concluziile obținute pe baza rezultatelor săpăturilor arheologice de la biserica Slobozia aduc partea lor de contribuție în cunoașterea trecutului de viață a orașului București.

MIOARA C. TURCU

2. G. D. Florescu. *Din vechiul București*, București, 1935, p. 80 și N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, București, 1961, p. 304.

6

DATE PRIVIND UNELE BISERICI MONUMENTE ISTORICE DE PE VALEA TOPOLOGULUI

BISERICA DIN CEPARI

Cel mai vechi monument istoric de pe valea Topologului este biserica «*Înălțarea Domnului*» din Cepari. Așa cum se vede astăzi a fost rezidită la anul 1752 pe locul celei vechi de la 1533. Numai pridvorul este adăos nou de la 1889, când a fost reparată sub îngrijirea Comisiunii Monumentelor Istorice. Așezarea ei este minunală — se află pe o terasă în partea stângă a râului Topolog. Biserica e în formă dreaptă, cu o singură turlă, în care este și clopotnița. Pridvorul, pe patru stâlpi rotunzi și albi are trei metri lungime, patru metri lățime și șase metri înălțime. Zidul de cărămidă tare are grosimea ca de un metru. Lățimea din fața bisericii de cinci metri și jumătate, iar înălțimea cu turlă cu tot vreo 15 m. Spre răsărit, în pridvor, stă scris cu vopsea albă pe un fond negru un mic istoric al bisericii: *Această biserică a fost făcută la anul 1533 de marele vornic Dragomir Ceparu, strămoș lui Ivașcu vel Armaș Ceparu. La anul 1752, s-a zidit din nou pe temeliiile celei vechi de marele clucer Ștefan, fiul lui căpitan Balotă. În interiorul și în jurul acestei biserici austrieicii au bătut pe turci la 1789. În anul 1888—1889 s-a restaurat în total de frații Bălțești Iancu și Constantin, cu ajutorul proprietarilor și locuitorilor acestei comune, și sub episcopatul P. S. S. Ghenadie II de Argeș. S-a legat cu fier zidurile crepate, s-a adăugat acionul din lafă și s-a zugrăvit din nou de Anton Gr. Lapinschi. Sub această însemnare — pisania de la 1752 cu litere chirilice de piatră, scoase în relief: *ѠCu mila și ajutorul lui Dumnezeu, Tatălui și Fiului și Sf. Duh s-a zidit această sfântă biserică din temelie de dumnealui, jupân Ștefan vel Clucer za Arie sin Balotă căpitan, jupiniței lui Sava, cocon Iordache Gh. C-in, Matei, Șerban, Pîrvu, Ilinca, Mira, întru lauda și cinstea Sf. Înălțării Domnului Iisus Hristos în urma bisericii cei vechi care s-au făcut de dumnealui jupan Dragomir vel Vornic Ceparo, strămoș lui Ivașcu vel Armaș Ceparo, de leat 7041. Și s-a zidit acum nou, la leat 7260 în zilele Prea Înălțatului Domn Ion Grigorie Ghica Voievod — Sandu Maria Șerban.**

Sub această pisanie, deasupra ușii este o lespede de piatră cu prima pisanie a bisericii celei vechi de la 1533. Această pisanie nu mai are literele scoase în relief ci săpate în piatră. Pisania conține trei rînduri în slavonește: *S-a zidit această biserică cu hramul Înălțării Domnului rîndul al doilea nu se cunoaște bine, iar al treilea, spre sfîrșit, se poate citi: Dragomir Dvornic vleit 7041. Împrejurul ușii sînt blocuri de piatră cu slove chirilice șterse, ca și la fereastră. La ușă, în partea stîngă a noastră, se pot citi următoarele nume: Coconi Clucer Ștefan, Gheorghe Postelnic, Constantin Postelnic, Matei. Tot la ușă e de observat, înăuntru, locul firizilor, prin zid pe unde se punea altădată zăvorul mare din lemn de stejar, pentru a servi de întărire și apărare contra dușmanului și hoților. La stînga cum intri, e o ușă mică, oare deschide loc drept prin mijlocul zidului și pe o scară de cărămidă anevoie de urcat, te sui pînă la clopotniță. Clopotul poartă următoarea inscripție cu caractere chirilice: *Acest clopot l-au făcut Ștefan căpitan sin Balotă C. M. în Cepari, leat 7245 (1737).**

Pictura e refăcută de Grigore Lapinschi la 1888. Se păstrează încă, la capeteasmă, fresca originală, la fel și la stîlpii din pronaos. Tabloul votiv al ctitorilor

de la 1752. Ia apus sînt pictați ctitorii care țin biserica: Jupan Ștefan biv vel Clucer, Jupan Iordache, fiul lui Balotă ctitor, de o parte, iar de cealaltă jupînița lui Safta, cocon Șerban, cocon Pîrvu. Au haine lungi cu dungi albe pe margini, încinși cu pafiale și cei mici cu flori în mînă, alții ceilalți ctitori Constantin Postelnicu, Gheorghe Postelnicu, fii lui dumnealui Balotă Ștefan, Matei Jupîn Balotă căpitan, jupînița lui Despa, la miazănoapte, tot în pronaos, alții: cucoana Ilinca, cucoana Mira cu flori în mînă, cu pafiale la mijloc și la gît cu mărgele și giuvaer-gicale, Jupîn Preda Paharnic, jupînița lui Catrina, Jupîn Balotă Mihalache și Ștefan Clucer, frați cu dumnealui și Filoteia starea. La catapeteasmă sus, crucea răstignirii cu sculptură aurită, doi șerpi încolăciți țin icoana Maicii Domnului și a Sfîntului Ioan din cele două părți ale crucei. De sus — șirul proorocilor cu Maica Domnului la mijloc, șirul apostolilor cu Domnul Hristos în mijloc și Maica Domnului cu Sfîntul Ioan Botezătorul, apoi șirul praznicilor împărătești. Aceste șiruri sînt despărțite prin frumoase chenare cu viță de vie și struguri. Dvera e de la 1861. La pictura aceasta de la catapeteasmă și stîlpii din pronaos, de la 1725, sînt caracteristice pafialele cu dungi roșii și negre. La 1824¹ Cepari: Înălțarea Domnului b. de zid. Pe moșia boierilor Balotești, făcută de Clucer... Balotă. Preot Ion (Areșanu) 40, diacon Dimitrie (absent în 1825) — 1808: preoți: Ioan Matei. — Balotă căpitanul, de la care începe la Cepari neamul Baloteștilor, vine după 1650² de la Olt și se căsătorește cu Despa, fiica lui vel Armaș Ceparu, comandantul de oști de pe timpul lui Matei Basarab. 7153 (1644—45) Matei Vodă lui Ivașco vel Armaș Cepariul, fecior Stanciului logofăt, întărîndu-i satul Cepari, județul Argeș³. Ștefan mare clucer, fiul lui Balotă căpitanul e ctitorul bisericii precum am văzut din pisanie, iar ceilalți sînt rudele lui. Alceva vom destăinui aici anume, despre ctitorul vechi al bisericii de la 1533 Dragomir din Cepari. Acest Dragomir, așa cum arată documentele privitoare la Cepari, este frate cu Suică vornicul, fii ai Vlasterinului Badea de la Suici, dar căsătorindu-se, primește ca zestre Ceparii.

În 1505 decembrie 10, la București⁴ Radu cel Mare întărește vlastelinului Badea de la Suici cu fiii săi Suica paharnic Dragomir, Dara și Cazan stăpînirea peste Suici, Suica și alte sate vechi «dedine și ocine ale lor».

La 1519, ianuarie-august 10. Pitești⁵ Neagoe Basarab întărește lui Dragomir Sluger și fiicei sale Neacșa Ceparii ca zestre. Și la 1573, iulie 31⁶ într-un document de întărire dat Mînăstirii Colmeana aflăm: «Pentru că au venit bunicii lor, Jupîn Dragomir Vornic și jupînița lui Marga de s-au scris în sfîntul pomelnic, pentru că au dat acest sat (Brativoiești) pentru sufletele lor și pentru păcatele lor și s-au îngropat în sfînta mînăstire mai sus-zisă. Iar din trupul lor a rămas numai o fiică anume Neacșa, monahia numită Mectodia».

S-a crezut pînă acum și în legendă și în istorie, că de la acest Dragomir ar veni numele de Cepari, dar numele de Cepari vine de la Czeapan⁷ — (Ștefan) căpitan de oști din Ardeal venit, cum zice legenda, cu Negru-Vodă, o dată cu întemeierea Principatelor. Aici trebuie să consemnăm faptul că pe Valea Topologului (rîul Plopilor de la Populus Alba, în slavonește Topolov și pînă azi Topologul) au venit din Ardeal transilvănenii, de două ori. Prima dată pe timpul întemeierii Principatelor, cînd alături de pămîntenii moșteni găsiți aici, întemeiază satele după numele lor. Apoi, altă transhumatație s-a făcut după 1700, sub numele de «Ungureni» — neumiți, aceiași sat purtînd numele de «Pămînteni și Ungureni» tot timpul însă pe drumul Olahului sau al Oii au circulat păstorii din Ardeal, pe Olt pînă la Cîineni și de aici prin Loviștea (unde e singurul drum natural ce ocolește Cozia, pe care a trecut și Traian... pînă a face drumul pe Olt) pe valea Topologului, la Stîna Mare unde sînt cele mai bune pășuni de aici coborau în jos pe Plaiul Oii pînă la Dunăre și Mare, unde iernau.

1. *Catagrafia eparhiei Argeș la 1824*, întocmită de I. Ionașcu B., 1942.

2. Greceanu Ștefan D., *Genealogiile documentate ale familiilor boierești*, București, 1913.

3. N. Iorga, *Studii și Documente*, VII, p. 32—44.

4. *Documente privind Istoria României*, Ed. Academiei, Țara Românească, veacul XVI, 1501—1525.

5. *Idem*, 1571—1580.

6. *Idem*, 1501—1525.

7. Iorgu Iordan, *Toponimie românească*, București, 1963, Cepari (vezi nota).

BISERICA DE LA SUICI

Această bisericuță veche, cu hramul Sfântul Ierarh Nicolae, așezată în dreapta râului Topolog, cam la 1 km. de centrul comunei — între șoseaua Suici-Jibea și drumul Suici Cârpeniș, este un monument de arhitecturi și un locaș de închinare «biserică parohială Suici peste rîu» de care aparțin credincioșii din satele: Suici Moșteni, Paule și Paltenu. Spre ea se poate merge din drumul Suici Cârpeniș, pe o uliță umbrită cu pomi — ușor înclinată spre apus. În dreapta uliței se observă ruinele casei unde a locuit profesorul fizician Constantin Miculescu, 1863—1937, centrul I.C.I.L., moara, iar în stînga, o casă veche mare (Cula din Suici) învelită cu șită în 1965 și localul de brutărie comunală. Împrejur terenul înconat IAS și cavoul «Neamul Miculeștilor» alipit de zidul de bolovani și cărămidă, care împreună muiește cimitirul sau curtea bisericii. Biserica are forma dreaptă, 17/6 m. terminată la altar în formă de pentagon — unde are și doi contraforți. Este construită din bolovani de rîu și cărămidă. Are o singură turlă în formă de prizmă dreptunghiulară, unde se află clopotul și toaca. Învelișul acoperișului este cu șită și a fost înnoit de enoriași în anul 1966. Pe dinafară este văruiată, pe frontispiciu are în medalion pictat în frescă chipul Sfântului Ierarh Nicolae, hramul bisericii. Împrejur are un brîu din cărămizi vopsite în roșu cărămiziu și albastru închis, iar sub streșină cărămizile în trei rânduri zimțate. Stilpii octogonali, așezați pe pivoți masivi sprijină arcadele din pridvor. Icoana raiului și a iadului sînt pictate în perețele de răsărit, iar sus pe boltă trei cercuri întretăiate, soarele, luna, stelele și simboalele celor patru evangheliști. Deasupra ușii de lemn simplă, în locul pisaniei, se poate citi următoarea inscripție:

«Această sîntă biserică cu hramul Sf. Nicolae, din temelie fiind zidită la lea-
tul... S-a reparat și rezugrăvit la anul 1864 cu stăruința cucoarei Sultana Tigveanu.
În anul 1925, din venitul proprietății acestei biserici, dăruite ei de răposata Săfta
Vrăbiescu s-a reparat, șindriții și restaurat zugrăveala, scoțindu-se la iveală o pictură
mai veche ce se vede la catapeasmă și stilpii din pronaos, reparindu-se și vechea
clopotniță. August 1925, Theodor Pupazescu, pictor profesor București». Anul zidirii
nu se cunoaște. Poate fi destul de veche, s-au exprimat cercetătorii în anul 1936.

În pronaosul bisericii, la stînga, e scara în elice, care suie la turlă, la toacă
și clopot, prin zidul scos puțin în pridvor și pronaos. Clopotul este cumpărat în
anul 1922 și donat de familia Constantin Miculescu. Cele vechi au fost pierdute în
timpul războaielor. Pridvorul are pe jos ciment, iar restul bisericii e pardosit cu
scîndură de brad și stejar. În pronaos două pietre de mormînt, una de ciment, alta
în sînga, 1,72—0,56 m. sub un capac de scîndură scrisă cu litere slavone are o
cruce în mijloc înfiptă într-o rozetă — ca o roată de moară pe apă. Împrejur scrie:
«Prestavise Rabi Bojiu Jupand Draghici portarul Ban Suiche... i văleat 7050». — A
răposat robul lui Dumnezeu Drăghici portarul, Ban Suici la leat 7050 (anul 1452).
Această piatră funerară este cel mai vechi document din biserică. Drăghici poate fi
fiul vornicului Suică — fiul lui Badea Vlastelin (mare dregător) — pe care domni-
torul Rădu cel Mare îl întărește cu hrîsov de stăpînire în 1505, decembrie 10, Bucu-
rești, peste 15 sate, între care și Suici. În 1514 Basarab-Voievod întărește stăpînirea
Jupanului Suica Vornicul și fiilor săi Stoican, Vlad și Drăghici, asupra unei mori
de la Deadilov și înfrățire cu vărul său Dara asupra moșiilor Suici, etc. (Doc. T. R.
1369—1600, I, p. 38 (1514)).

Cititorii vechi se înmormîntau în pronaosul bisericii. Drăghici Portarul Ban de
Suici este ctitorul bisericii, înmormîntat aici în 1542. Rămîne de studiat piatra cea-
laltă, nescrisă.

Fresca veche se vede la stilpii din pronaos și catapeasmă. Restul picturii
a suferit restaurări, despre care pisania amintește pe cea din 1864 și 1925. Bătrîinii
mi-au povestit că aici a fost mai întîi o biserică tătarească. Apoi, în timpul războaie-
lor au fost pustite mai toate bisericile și în aceasta au băgat caii — obiectele
vechi, clopote, icoane, cărți, odăjdii ș.a. au fost înstrăinate pe vremea de războaie.
Dintre cele care au rămas amintim: *Sfînta Evanghelie* tipărită în 1742 — dăruită
bisericii în 1743; *Apostol*, tipărit în 1784 și dăruit de Iane Brătianu la 1809; un
Molitfelnic tipărit în 1768 și dăruit bisericii Sfîntul Nicolae de Radu Suiceanu la

1820. Icoana Mîntuitorului, pictată în ulei pe lemn, făcută prin cheltuiala logofă-lului Badea Sin Radu Suiceanu la anul 1817; icoana Maicii Domnului, dăruită de cucoana Uța, fiica lui Ene Brătianu 1817; icoana Sfîntului Nicolae, dăruită de coco-nul Toma Vrabie, 1826 și a Sfinților Voievozi dăruită de Safta Brătianca la 1826. Potirul din 1827 a fost reparat în 1864. *Pomelnicul vechi* — copertat, scris cu litere chirilice și începea cu domnitorii țării: Radu Voievod (1496—1508) și termina cu Alexandru Voievod (1812—1819), apoi cu mitropolii Anania (1544—1558) și ultimul Nicotarie (1812—1819); la ctitorii vii Sultana, Victoria, Toma Constantin... și la morți: Safta, Ene, Sofia monahia... și alte numeroase nume. Bănuiesc că acesta ar fi fost scris la vreo restaurare a bisericii după altul mai vechi. Nici acesta nu mai este la biserică. A fost ridicat în 1955 de directorul arhivelor la Pitești. În actele stării civile 1833—1864 pe care le-am văzut la primăria Suici, satul purta numele Suici-Ungureni. Din cataloghia eparhiei Argeșului, întocmită la 1824 aflăm că la 1808 slujeau la biserica Sfîntul Nicolae preoții Pîrvu și Iorga, iar în 1824 Iorga (50 ani) Ion (35), diacon Andrei (30 ani). Din *Catagrafia preoților din județul Argeș la 1833*, publicată în revista «Mitropolia Olteniei», nr. 5—6, 1961, p. 395—420 aflăm că slu-jeau la biserică preoții: Iorga Sin Stan, Ioan Sin Baciu, Florea Sin Cîntea, Diaconul Andrei Sin Popa Pîrvu, țircovnicii: Mihai Popa Ioan, Popescu. Dintr-o însem-nare de pe *Evanghelie*, din 1782 mai este pomenit un nume de preot, Preda. De pe o cruce mică din cimitir se citește Popa Radu Iereu, 1782. De pe altă cruce din cimitir, înaltă de 2 m., care are leat 1736 se mai pot citi două nume de preoți: Stan și Vasile Ierei. Din datele culese am stabilit un tabel provizoriu de preoți și slujitori la biserică, pentru a fi pomeniți:

1. Stan Iereu	† 1736
2. Vasile Iereu	† 1736
3. Preda „	1743 — 1782
4. Radu „	† 1782
5. Pîrvu „	1782 — 1820
6. Iorga Ungureanu	1820 — 1864
7. Ion Iereu	1834 — 18..
8. Florea Iereu Țîntea	1834 — 1881
9. Constantin Iereu Grigorescu	1876 — 1933
10. Dimitrie Iereu Georgescu	1933 — pînă azi

Cîntăreți: Mihai Popa 1833; Ioan Popescu

Practicanți: Constantin Popa 1925; Constantin Gr. Badea 1925—1956; Vasile Grigorescu 1933—1956; Gheorghe Necșoiu 1941; Ioan D. Popa 1945—19..

BISERICA DIN CIOFRÎNGENI

Acest monument istoric de la începutul secolului al XIX-lea, biserica Sfîntul Nicolae din Ciofrîngeni, prezintă încă detalii arhitectonice și picturale ale stilului bizantin românesc din Muntenia, care în secolul XVIII își încheie... reproducerea. Este zidită în formă de corabie din zid de cărămidă cu bolovani de rfu. Avînd o singură turlă, care servește și drept clopotniță. Pictura este în stil bizantin, fără curiozități stilistice de atestat. Ceea ce este caracteristic însă la această biserică, ca valoare artistică a epocii stă consemnat pe piatra în care e semnată pisania în litere chirilice: *Intru slava și lauda Sl. Ierath Nicolae, s-a zidit această biserică în zilele luminatului Domn Ion I. Gheorghe Caragea, Voievod și în stăpînirea Prea Sfinției Sale Iosif I Episcop al Argeșului de părintele Dorothei, Arhimandrit și de Mihailă Damian, Ioana, Ion, Ana, Moise, Sia, Ileana, Antonie, Maria, Ion Sinea. Maria, Constantin, Iereu, Magdalena ierîța, jupîn Cristea, Pandelimo, Ion Ștefan 1816.*

Așa cum citim în pisanie, ctitorul este arhimandritul Dorothei cu alți săteni mai înstăriți, numele zugravilor sau pietrarilor ori zidarilor sînt scrise mai jos despărțite de ale ctitorilor: *Pandelimo Ion Ștefan 1816.*

La anul 1661, mai 28° într-un document e amintită aici în Ciofringeni-pămînteni o biserică cu hramul *Bunavestire*, nemai fiindînd astăzi. Biserica de azi, cu hramul *Sfîntul Nicolae* fiind clădită în Ciofringeni-Ungureni. Dar să lăsăm să vorbească catagrafiele: «la 1824° Ciofringeni — Sf. Nicolae biserică de zid. Pe moșia schitului Berislăvești, făcută de părintele arhimandrit Dorothei și cu sătenii. Preoți Constantin (bătrîn și orb 85 ani) Ioan 35, Pavel 26, Diacon Constantin 1808, preot Constantin Ion, diacon Ion (în biserică de lemn). La 1833¹⁰ pe moșia schitului Berislăvești, hramul *Sfîntul Nicolae*, preoți 3, Ioan Sîn Popa Ioan, Constantin sîn Constantin, Diacon Dumitru sîn Diacon Dumitru. La 1757, februar 26, Nicolae Argentoianu, ceauz de aproz vinde cumnatului său Sandu Bucșănescu biv vel Serdar partea lui de moșie în Ciofringeni, iar la 1780, iulie 2¹¹, Ciofringeni, județul Argeș, hirotonirea lui Constantin Diaconu, fiul popei Oprei. Cărțile de ritual sînt tot din secolul al XIX-lea. Din aceste documente rezultă că satul, fiind așezat pe moșia Schitului Berislăvești, biserică e făcută de egumenul acestui schit. Alte date nefiind necesare ca istoric, nu le mai consemnăm.

BISERICA DIN TIGVENI

Aici la Tigveni, în satul Bîlteni se află biserică Sfîntii Ingeri, din cimitir. În legătură cu această biserică avem mai multe date. Vom prezenta înlîi descrierea monumentului. Planul bisericii este în formă de cruce, cu o calotă semisferică pe naos, cu pridvor și cu o turlă de lemn, servind de clopotniță. Zidul este făcut din cărămidă subțire și tare, cu bolovani de riu. Pe din afară, spun bălînii, că a rămas netencuită dintru început — înăuntru, la fel, a rămas nezugrăvită. Număr la catapeasmă se păstrează pictura, originală, bine executată, a epocii. Pridvorul este văruiț și icoana hramului pictată mult mai tîrziu. Pisania deasupra ușii de la intrare e scrisă cu litere chirilice pe tencuială: *† Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvîrșirea Sfîntului Duh s-au zidit această biserică în zilele luminatului Domn Ion Caragea, cu blagoslovenia iubitorului de Dumnezeu Episcop Chirilusil, prin osteneala Dumnealui Pitar Constantin Tigveanu, a soției sale Salta i polcovnicului Ion Bîlleanu, i a soției sale Joița, i logofătului Pascalie, i Ecaterinei Tigveanu, întru cinstea și slava sînților Ingeri Mihail și Gavril, la anul 1816 martie 25.*

În interiorul bisericii nemişlujindu-se din anul 1911, oînd a fost făcută noua biserică mare din centru, cu hramul *Sfîntii Voievozi* și *Adormirea Maicii Domnului*, n-au mai rămas decît icoanele împărătești de la catapeasmă și de pe stîlpii din pronaos, datînd de la mijlocul secolului al XIX-lea. La 1824 (*Catagrafia Eparchiei Argeșului*) Tigveni, *Sfîntii Ingeri*, biserică de zid, făcută de Pitarul Constantin Tigveanu. Preot Aaron (30 de ani). Dar ceea ce face valoarea istorică a bisericii este clopotul mic din turlă, cu o inscripție chirilică, scoasă în relief pe mai multe rînduri, scriere caracteristică veacului al XVIII-lea, cu litere și deasupra rîndului. «*Acest clopot s-au făcut cu cheltuiala lui Ioniță Tigveanu, vel Comis, ca să fie la biserică lui la Tigveni, în zilele Măriei Sale, Domnului nostru Io Constantin Gesah Voievod și s-au făcut în luna aug. (1)755 (Racoviță Voievod 1725—1756).*»

Ca să explicăm acum numele celor înscriși în pisanie și pe clopot, trebuie să spunem cîteva cuvinte despre Tigveni. Acest sat poartă numele unui neam cu numele Tigveanu. Numele Tigveanu, la rîndul său, vine tot de la numirea satului, precum vom vedea îndată. La Pietroasa, tot în comuna Tigveni, sînt niște movile mari, acoperite cu pietre nepavale, cărora poporul le-a zis movilele tătarilor. De curînd arheologul Vulpe Alex. a descoperit aici, ca peste tot în podișul getic mormînte cu urme de incinerăție din epocă Halstatiiană. Acestor monumente funerare sau cimitire li s-au zis tigre și de la acest cuvînt neamul Tigvenilor. Despre

8. Academia R.P.R., Ms. 5728, f. 161.

9. *Catagrafia Eparchiei Argeș la 1824*, întocmită de I. Ionașcu, București, 1942.

10. «*Mitropolia Olteniei*», 1961, p. 410.

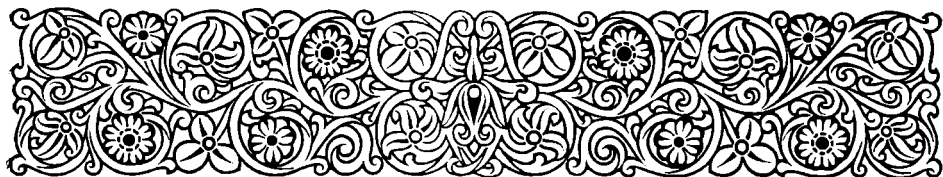
11. Arh. Stat., *Indice cronologic nr. 1*, Arhiva Mitropoliei, București, 1961.

Ioniță Tigveanu Comisul, amintește M. Neofit I în a doua vizită canonică din 1747¹² «Luni 20, în ziua de Sfântul Ilie, plecând de la Birsești, am trecut riul spre răsărit și iar am dat pe drumul Topologului în jos și am venit pînă drept Tigveni și am trecut riul spre apus și sînt case mari de piatră ale Comisului Ioniță Tigveanu și sat și biserică de lemn este». Legenda satului vine parcă să completeze istoria: La 1521, cei ce strîngeau tributul turcilor în pătule, se numeau pitari. În acest timp Radu de la Afumați fiind urmărit de turci (1521—1526) aflîndu-se la biserica Cetățuia de pe Olt — coborî pe la spatele altarului, printr-un tunel — ce trece pe sub Olt și iese în pădurea Goranului. De aici scăpînd de turci, vine în Tigveni sau Birsești la casa unui dregător al său Matei Tigveanu, unde, scăpînd de primejdie, îi întărește lui și copiilor lui aceste moșii de la Tigveni. Constantin Pitar Tigveanu este fiul său, care avînd o fată o căsătorește cu Polcovnicul Ioniță Bilteanu, trecut și el în pisanie. Logofătul Pascalie, care a ajutat la ridicarea sfîntului locaș este probabil o rudă apropiată a lor. De reținut este faptul că biserica fiind mult timp părăsită, nu s-a ruinat datorită materialului durabil și bine lucrat.

Aceste biserici, ca monumente de artă și de istorie de pe Valea Topologului — păstrează tradiția neîntreruptă a neamului românesc izvorîită din iubirea de credință și neam.

Pr. DUMITRU V. GEORGESCU
Stud. GEORGE GEORGESCU

12. «Biserica Ortodoxă Română», 1890—1891, p. 720.

PRECIZĂRI ȘI COMPLETĂRI PRIVITOARE LA PISANIILE, OBIECTELE ȘI CĂRȚILE VECHI DE LA BISERICA MÎNĂȘTIRII COTROCENI

Despre pisaniile, obiectele și cărțile vechi, de la Biserica Mînăștirii Cotroceni, în urma unor cercetări amănunțite pe care le-am făcut, aduc în cele ce urmează unele precizări și completări, de interes istoric, cultural și artistic în același timp.

PISANIILE

Pisania cea mai veche, situată în pridvor, deasupra ușei de intrare, amintește numai despre data începerii construirii bisericii (26 mai 1679).

În pronaos, pe perețele vestic, tot deasupra ușei, se află zugrăvită cea de a doua pisanie, precizînd că a fost construită cît și împodobirea Sfîntului Locaș s-au încheiat la 14 august 1682.

Această pisanie a fost publicată de G. M. Ionescu, în anul 1902¹ cu omiteri de text și unele greșeli de transcriere. De altfel însuși G. M. Ionescu spune, înainte de a-i da textul, că «din cauza lipsei de lumină în biserică și a unor părți șterse, am putut s-o descifra cu multă greutate».

Dăm textul integral al acestei pisani, indicînd cu litere cursive, completările și îndreptările de fond, făcute de noi :

«De câte sânt în toată lumea, căte au luat de la Dumnezeu firea lor a fost nestrucată și nemoartă și nici cu a anului curgere rumpându-se, nici cu a lor schimbare schimbându-se des toate, de către oameni, n-a tribuit scrisori *nici* pomeniri, pentru că țenta lor cum o au luat înînță, stau și să țin nestrucate și neschimbate, precum sânt cerurile, stihilele și altile ca acestea, pentru că acestora de ar fi fost și stricate și iară făcute, *nici un an, nici o dată până astăzi, nici au scris, nici au pomenit lucrăte* din meșcesug și din gîndul omenesc, sânt făcute și sânt supuse curgerii anului. Acestora cuvîntul istorii vîrtoasă cuprîndere să face și zăticnire mare să vede cursului vremiilor și întru oare care chip, ține și oprește neoprîtului pornire, *nici lasă lucrurile s-alunece* și să cază în adîncul și-n prăpastia uitării. Ci iată și-n toate zilele de care citindu-se înnoește gîndul acestora și ca (și) cum ar fi de față arată pre lucrătorul și pre aflătorul celui meșcesug încheiat, îl rădică și slava pomenire că-i aduce. Unde și pre luminatul și pre înnălțatul Domnul și eghemonul a toatei Țării Rumănesci. Io Șerban v(oi)v(od), carele despre iată din singură știitoare înpărătie grecească, din cel mai dinaintea Cantacozini își trage rodul și despre mumă, încă din domnesc neam al Basarabeșilor, pogorându-se ca o ramură și ca o odraslă ie tînără presădită moștumea a lui domnie au priimit și amăndurora părților zic carea b'agorodnii și a destoinicii avînd ca o pecetluire singură țititoare, au gîndit c-au căzu! ca să rădice stălpul evsevii sale și semn de izbîndă vrednică, a iubitorilor de Dumnezeu, sîrămoșilor săi să arate, însă n-au rădicat piramide ca înpărătii Eghiptelului, spre măsurarea adăogirii apei Nirului, nici ca rodii Colos, spre arătarea bogății lor din cîșcigul după mare, *nici căli*

1. G. M. Ionescu, *Istoria Cotrocenilor, Lupeșilor (Sf. Elefterie) și Grozăveșilor*, București, 1902, p. 124—126.

din mormânturile lui Cevzol, nici ca efisii capişcea Artemidii, ci Biserică întru carele marele Dumnezeu să cinstească şi întru o Troiţă să închină şi să proslăvească. *Biserică sau mai vărtos a-i zice scară, pre carea cum zice fericitul Pavel, cei ce gândesc către cele de sus, aleargă către acelaşi Dumnezeu. Biserică de cât a lui Solomon mai bună, cu cât mai pe deasupra este lumina de cât umbra şi duhul de cât Scriptura şi adevărul de cât închipuirea. Această dar biserică, în locul Cotră-cemilor, dintru a sa chiehluială şi grijă şi multă osârdie, din temelie o au rădicat şi până în săvârşit o au adus şi nu numai biserica ci şi alte toate altele înprejurul bisericii, câte sânt zidite şi vrednice lucrări a domneşti lor mănăstiri şi acesta înpodobindu-o cu multe şi de multe feluri de daruri şi mişcătoare şi nemişcătoare, precum să vede, Maicii Cuvântului lui Dumnezeu, o au închinat, carea de multe ori şi de multe locuri şi de multe feluri de primejdii l-au izbăvit, pentru care-n arătate mile, mulţumeşte Fecioarei Prea Curateii cu cele ce plăcute ei şi Fiului său, Domnul nostru Iisus Hristos sânt, pentru că foarte gata a primi rugile este şi mulţumirile robilor săi, Prea Sfânta şi Prea Slăvita Fecioară şi pre cei ajunşi în primejdii de frică şi de grijă, cu lesnire îi răpeşte pentru oare dară mulţumita a(re), dupre nespusele bunătaţi milosârdiile ce au arătat şi necurmat arată cu Măria Sa, ca cu toţi cei cu credinţă şi cu căldură ajutor o chieamă. Această sfântă biserică, s-au rădicat şi s-au înfrumuseţat pentru ca să proslăvească numele cel mare a lui Dumnezeu celui viu şi să se slăvească şi să laude aicea, Pururea Fecioară Născătoarea de Dumnezeu, în vecii vecilor, Mării Sale, încă şi tot bătrânului prea blagurodului neam, neamului său în veci, bună pomenire lăsînd; pentru; mulţi; Avgust; 14; 7190».*

A treia pisanie, se află aşezată pe faţada de est a turnului olopotniţei, în cele patru colţuri avînd literele: **М. Е. I. III. Е. Е. Г. Z. V. Е.** (**м(наостнѣю) Божнѣю I(ω) III(ω) Б(асарак) Е(вова), Г(осподарь З(еман) γ(ερω Ζ(αλχικος).**

«Din mila lui Dumnezeu, Io Şerban Basarab voievod, domnul Țării Ungrovlahiei».

Într-un frumos medalion este reprezentată acvila bicefală, pe pieptul ei fiind stema Țării Româneşti. Sub medalion, se află o inscripţie care are câteva litere şterse. Aceste litere întregesc cuvîntul «(er)lui».

Astfel completată, pisania are următorul cuprins:

«† Veniţi cătră dănăsa şi vă veţi lumina, că uşa mănăstirii a c(er)ului uşă este. L(ea)l 7189». (1680—1681).

În urma cutremurului din anul 1802, s-au făcut mînăstirii mari reparatii, atît la interior cît şi la exterior. Este posibil ca o parte din valoroasa frescă executată de zugravul Pîrvu Mutu, înainte de 14 august 1682, să fi fost acoperită de tencuiala cu noua zugrăveală (tempera), parţial refăcută şi ea ulterior². În interior, se pot observa în anumite locuri, unde actuala pictură este cojită, urme vechi de culori. Exteriorul fiind tencuit, se observă totuşi urmele vechilor firide. Nu este exclus, ca sub tencuiala acestor firide, să se mai păstreze ceva din vechea frescă³.

Lucrările de restaurare terminate la anul 1806, au fost consemnate de egumenul Visarion în pisania zugrăvită în limba greacă, tot în pronaos, deasupra uşei de intrare⁴.

2. Ca un omagiu adus revoluţionarilor de la 1848, închişi temporar în clădirile acestor mînăstiri, în interiorul bisericii se zugrăveşte Tricolorul.

3. Călătorul englez Edmund Chisthull, vizitînd mînăstirea în anul 1702, ne spune că: «Numeroase picturi o acopereau pe dinăuntru şi pe dinafară». Rev. hist. du Sud-est européen, I (1924), p. 407—408. Cf. Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din Bucureşti*, Bucureşti, 1961, p. 189.

4. Traducerea făcută de G. M. Ionescu, *Istoria Cotrocenilor...*, p. 117, nu este însoţită de textul în limba greacă, pe care îl publicăm împreună cu această traducere, în paralel cu traducerea noastră.

Textul în limba greacă:

„† Κατά τό 1802 Ὁκτω(μ)βρίθ 14-ώρα 7 ἑυεβεθ ἑκείνος ὁ φρικτώτατος εἰςμθε δετιε ἑξέρριφεν ἑως ἑδάφσε τόν λετόν ναόν, καί τό καρπαναρίον, καί τό παρακλήσιον, καί τά ἑκδεξιῶν ὀπητήια, καί μέρος τι τῆ χαλνίθ Γερμανίθ Βοτα, καί τό ἑν Βαλεν δε Μῆντε μετόχιον; ἄπαντα ταῦτα, καί τά ἐν Βυκκρεσιθ καυθῆν τά ἑργαστήρια καί χαλνιόρι, ἀνηγερθησαν ἑκ Βαθ-

În partea stîngă a tabloului votiv, este zugrăvit arhimandritul egumen Visarion, ţinînd în mîna dreaptă Sfînta Evangheliie, iar în mîna stîngă minăstirea. Alăturat se află o inscripţie în limba greacă⁵.

După cutremurul din anul 1802, se îmbracă în argint, o frumoasă icoană a Maicii Domnului cu Pruncul în braţe, zugrăvită în secolul XVIII. Inscripţia în limba greacă, scrisă în partea de jos, ne spune, că :

„Εικοσμήθη ηπαρσα εικων της Υπεραγίας θεοτοκας χορηγια των δελων τε θ(ε)ς Σταματη, Βύφροσύνης, και των τέκνων, 1803 : υσλvs : ΚΕ”.

«S-a împodobit această icoană a Prea Sfintei Născătoarei de Dumnezeu, prin dania robilor lui Dumnezeu : Stamale, Eufrosina şi copiii lor. 1803 Iulie 25».

Este aşezată în partea stîngă a naosului, în faţa sfesnicului împărătesc.

OBIECTE VECHI DE CULT

Două obiective de cult considerate, de cercetătorii din ultima vreme, dispărute⁶, se păstrează totuşi, la această biserică, într-o vitrină sub amvon.

ρων ως ὀρώνται διεξόδων και επισταίας τς ταπεινς ἀρχιμανδρίτς Κυρλις Βησσαρήωνος θέτταλις ἐκ πόλεως Τρίκης κόμης δὲ Βετυρνίκς τς καί ἡγς-μενέουοντος.

Ἦγεμονέουοντα τς ὑψηλοτα τς ἀυθέντς Ἰω Κωνσταντίνοϋ Ἀλεξάνδροϋ Ὑψηλάντη Β(οε)β(οδ) ἀρχιερατέουοντος δὲ τς Πανιερωτάτς ἀγίς Σγγρηβλαχίαις Κ(υρ)ίς Δοσιθέοϋ.

1806. Μαίς-ᾶ”.

Traducerea făcută de G. M. Ionescu :

Traducerea noastră :

«+ În anul 1802, Octombrie în 14, ora 7, s-a întimplat acel cutremur, care a distrus pînă la suprafaţa pămîntului această biserică şi clopotniţa şi paraclisul şi casele dinprejur şi parte din hanul Şerban-Vodă şi metocul de la Vălenii de Munte. Tote acestea şi prăvăliile din Bucureşti cari au fost arse şi hănişoarele, s'au reconstruit din temelie cu cheltuiala şi îngrijirea cuviosului Arhimandrit Visarion din Tesalia, oraşul Triki din comuna Veternicu, unde a fost şi egumen. Iar acum sub domnia Prea Înaltului stăpîn Io Const. A'ex. Ipsilanti Voevod şi fiind arhieru mitropolitul Ungro-vlahiei. Dositheiu, 1806, Mai I».

*- La anul. 1802. octomvrie. 14. ora 7., s-a întimplat acel foarte groaznic cutremur, care a prăbuşit biserica pînă la pămînt şi clopotniţa şi paraclisul şi clădirile din dreapta şi o parte din hanul Şerban Vodă şi metocul din Vălenii de Munte şi toate acestea şi cele din Bucureşti : atelierile au fost arse şi au fost ridicate din nou din temelie, precum se văd, prin cheltuielile şi cu supravegherea smeritului arhimandrit Domnul Visarion din Tesalia, din oraşul Trica, dar din satul Vetirnicu, care era şi egumen, fiind domn prea înăltatul Io Constantin Alecsandru Ipsilanti Voievod, fiind arhlereu Prea Sfinţitul al Ungrovlahiei. Domn, Dositiei. 1806. Mai. I».

5. Traducerea făcută de G. M. Ionescu, *Istoria Cotrocenilor...*, p. 123, nu este însoţită de textul în limba greacă, pe care îl publicăm împreună cu această traducere, în paralel cu traducerea noastră :

Textul în limba greacă :

„Ὁ πανοιω, Ἀρχιμανδ(ρίτης) Βησσαρίων, Θετταλὸς Λαυριώτης, ἐκ πόλεως Τρίκης κόμης δὲ Βετυρνίκς, ὁ ἀνεγείρας ἅπαντα ἐκ θεμελίω, καί τὸν τς μονατηρίδς κώνδικα καταγραφας”.

Traducerea făcută de G. M. Ionescu :

Traducerea noastră :

«Prea cuviosul arhimandrit Visarion, fost orz-când în lavra de la Scopella Traciei, este din satul, Vetirnicu : am ridicat această Monastire din temelie şi am scris condica Monăstirei».

«Prea Cuviosul Arhimandrit Visarion din Tesalia, lavriot, din oraşul Trica, din satul Vetirnicu, cel ce a ridicat toate din temelie care a transcris condica minăstirii».

6. Alexandru Elian, Constantin Baian, Haralambie Chircă, Olimpia Diaconescu, *Inscripţiile medievale ale României*, vol. I, *Oraşul Bucureşti*, Bucureşti, 1965, p. 238, nr. 89 ; 241, nr. 100, unde textele aflate pe aceste obiecte, sînt redade după N. Iorga, *Inscripţii din bisericile României*, Fascicula I, Bucureşti, 1905, p. 80-81.

Este vorba mai întâi, de anafornița de argint, dăruită de Șerban Cantacuzino, care are pe revers inscripția :

«Ace(a)st(ă) nafornic(e)a s-au dăruit de prea luminatul Io Șerban voievod Băsărabă, la a sl (sa) s(vă)nt(ă) m(ă)n(ă)stire Cotr(ă)ceanii».

Pe această anaforniță, sînt ștanțate și inițialele meșterului argintar H. P. (Hiemesch Petrus II din Brașov, 1690 + 1721)?.

Al doilea obiect este cădelnița de argint, dăruită în anul 1784 mînăstirii Sfîntul Gheorghe, din Hanul Șerban Vodă. Din această cădelniță, N. Iorga a cunoscut numai piciorul, cu inscripție în limba greacă, și necunosîndu-i menirea, l-a menționat în grupa intitulată «Akte odoare». Pe lângă anul în care a fost dăruită, 1784, mai sînt trecute luna și ziua Aprilis 23.

Astfel completată, inscripția în limba greacă, are următorul conținut :

„1784 Aprilis 23

Αφιερῶμα των δούλων τῶ θ(ε)ῶ Ιωαννῆς κ(α)ι Νιαξῆλας εἰς τὴν ι(ε)ραν μονὴν τῶ Μεγαλο-μαρτυρῶ Γεωργῆς ἐν χανῶν Σερμπαν Βοδᾶ“.

«1784 Aprilie 23.

Danie a robilor lui Dumnezeu, Ioan și Neacșul, la sfințita mînăstire a Marelui Mucenic Gheorghie, în Hanul Șerban Vodă».

Pe piciorul și rozeta acestei cădelnițe este ștanțată și inițiala meșterului argintar, B.

La capătul unuia dintre cele trei lanțuri, prinse de aceeași rozetă, sînt gravate și inițialele N. Y, care cred că aparțin meșterului ce a reparat-o.

Tot de la mînăstirea Sfîntul Gheorghe din Hanul Șerban Vodă, a fost adusă și crucea mare de lemn, din spatele Sfintei Mese⁷. Această veche și frumoasă cruce, impresionează prin mărime (2,50/2,87 m) și sculpturile care o înconjoară. (Se păstrează în partea stîngă a pronaosului).

Potirul de argint aurit, dăruit de Șerban Cantacuzino în anul 1680, se evidențiază prin finețea execuției și varietatea ornamentației. Baza cupei este îmbrăcată într-o semisferă traforată cu motive vegetale, în partea de sus fiind reprezentate și animale fantastice. Fusul piciorului, este înconjurat de o brățară ornamentală cu frunze, flori și fructe. Piciorul cu baza circulară, este împărțit în opt lobi reliefați, avînd fiecare cite o floare.

Pe marginea bazei, se află inscripția :

«+ Acest s(vă)ntu potir, jaste făcut de prea luminatul Io Șerban voevod Băsărabă și l-au dăruit la a sa s(v)nt(ă) m(ă)n(ă)stire Cotr(ă)ceanii, pentru veac(i)nica pomenire. 1680».

Pe reversul bazei, se află și însemnarea în limba greacă, a meșterului argintar :

„Διὰ χειρὸς Ἀναστασῆς Κοτῆδουρή“.

(Lucrat) «Prin mîna lui Anastasie Sigduri».

Discul de argint aurit, donat de Șerban Cantacuzino o dată cu potirul, are pe revers inscripția :

«Io Șerban voevod Băsărabă».

Tot pe acest disc, sînt gravate și inițialele meșterului argintar A : Σ (Anastasie Sigduri 1680).

Cădelnița de argint aurit, donată de Șerban Cantacuzino în anul 1680, este alcătuită dintr-un focar semisferic și un picior de formă unui trunchi de piramidă exagonală, cu baza terminată în șase lobi, decorată cu o friză traforată de motive vegetale. Partea de sus, reprezintă un turn în două etaje, cu ferestre și rozete traforate. Cele cinci lanțuri cu globuri, sînt prinse de un mîner, avînd forma unei campanule.

Pe marginea de sus a focarului, se află inscripția :

«+ Ace(as)tlă candelnic(e)a, l-au dat creștin Io Șărbān voevod, la sv(an)ța sa mănăstire o(ł) Cotrăceanii, pentru vec(i)nică pomenire. M(ese)ța 1680».

Crucea de lemn sculptat cu picior, îmbrăcată în argint aurit, a fost donată de Șerban Cantacuzino în anul 1681. Ea mai păstrează urme de email colorat, care odinioară alcătuia remarcabilele ornamente florale. Sculpturile, de o mare frumusețe,

7. Corina Nicolescu, *Argintăria laică și religioasă în Țările Române (sec. XIV—XIX)*, București, 1968, p. 50, nr 15

8. Inventarul de avut mobil și imobil al parohiei Cotroceni (17 Noiembrie 1900), p. 3, nr. 35.

sînt o adevărată broderie în lemn. Ele reprezintă douăsprezece scene (una din Vechiul Testament și unsprezece din Noul Testament), despărțite prin coloane și arcade de argint aurit, cu urme de email colorat. Pe o față sînt scenele: arătarea Sfintei Treimi la stejarul din Mamvri, Nașterea Domnului (în centru), Întîmpinarea Domnului, Botezul, Schimbarea la față și Sfinții Apostoli rugîndu-se. Pe cealaltă față: Iisus tîlcuind Scripturile în Templu, Iisus predicînd, spălarea picioarelor, Răstignirea (în centru), Înălțarea la cer și Adormirea Maicii Domnului. De brațele crucii sînt prinse diferite medalioane de lemn, sculptate cu chipuri de îngeri, Prooroci, Apostoli și Evangheliști, îmbrăcate în argint aurit, cu urme de email. Picioarul crucii este împărțit în șase lobi, ornamentele florale fiind mai mari.

Pe fusul piciorului cu mici ornamente florale, se află inscripția în limba greacă:

„† Ο Καντακζηνος Βλαχων Σεβανος δωρον φλαστρον⁹ μου Κοτρτζανη, 1681“.

«Șerban Cantacuzino al vlahilor dăruiește o cruce pînăstirii Cotroceni, 1681». Potirul, cădelnița și crucea, se păstrează într-o vitrină sub amvon.

Înainte de 14 august 1682, cei mai renumiți meșteri ai timpului, execută pentru această minăstire, valoroasa cateteasmă sculptată în lemn, care de trei secole, impresionează prin finețea execuției și abundența motivelor decorative. Ingenioase ornamente vegetale (frunze, flori, fructe și vrejuri), îngeri, chipuri din Vechiul și Noul Testament, animale fantastice, figuri geometrice și acvile bicefale, de o rară frumusețe.

Ușile împărătești, sînt sculptate cu remarcabile motive vegetale și geometrice, îngeri și animale fantastice, în partea de jos fiind și două emoționante scene din Vechiul și Noul Testament. Prima scenă reprezintă pe Patriarhul Avraam cu un toiaș înfrunzît în mînă, purtînd pe fiul său în spate, mergînd unde i-a poruncit Dumnezeu să i-L aducă jertfă. A doua scenă reprezintă pe Iisus legat de un stîlp, fiind biciuit de doi ostași. Un frumos medalion, în care este zugrăvit Iisus binecuvîntînd, încununează aceste uși. Două colonete laterale despart scena Bunei Vestiri, de Proorocul David și regele Solomon. Ușile împărătești și diaconești, sînt încadrate de șase coloane cilindrice, așezate pe șase coloane de formă prismatică dreptunghiulară, sculptate cu motive vegetale, care împereună cu cele două coloane (cilindrice și de formă prismatică dreptunghiulară) laterale, susțin o friză alcătuită din registre așezate în planuri diferite. (Între coloanele cilindrice, se găsesc cele patru icoane împărătești). Din bogata ornamentație a acestor registre menționăm: știuleții de porumb, capete de îngeri și Arborele lui Iesei — fragment — de o rară frumusețe. Deasupra acestei frize sînt cincisprezece icoane prăznicare, despărțite prin șaisprezece colonete sculptate, fiind unite prin arcade, încadrate în partea superioară de capete de îngeri și serafimi. Friza următoare desparte icoanele prăznicare de icoanele Sfinților Apostoli, care sînt despărțite tot prin șaisprezece colonete, de data aceasta traforate cu noi motive vegetale. La baza fiecărei colonete este sculptată câte o acvilă bicefală. Urmează o friză alcătuită din știuleți de porumb și vulturi. Deasupra acestei frize sînt icoanele rotunde ale Proorocilor, despărțite printr-un inger în partea de sus și o acvilă bicefală în partea de jos. Friza care încununează cateteasma, este formată din doi îngeri ce susțin un medalion deasupra căruia se află crucea, și două animale fantastice, cu gurile deschise, susținînd cele două molene. Frumoase motive vegetale completează această friză.

Restaurată în a doua jumătate a secolului trecut, această cateteasmă și-a pierdut o parte din valoarea artistică. Sculpturile aurite și fondul colorat (roșu și albastru) au fost acoperite, neuniform, cu un strat alb de preparație specială, colorat în registrele superioare (verde și albastru), aurite fiind numai sculpturile, cu unele excepții la coloanele prismatice de formă dreptunghiulară. În unele părți, a început să apară prima aurire și odată cu aceasta frumusețea sculpturilor și a fondului, colorat în roșu și albastru.

De acum datează: ușile diaconești, ornamentele aflate sub icoanele împărătești și deasupra ușilor împărătești și diaconești, coloana din partea stîngă — cilindrică —, a icoanei Maicii Domnului cu Pruncu în brațe, stînd pe tron, molele, crucea și o icoană prăznicară.

9. Cuvîntul φλαστρον a fost completat cf. *Inscripțiile medievale ale României...* p. 240, nr. 96.

Icoanele de la catapeteasmă zugrăvite pe un fond de aur, predominând nuanțele de roșu și verde măsliniu, se remarcă prin finețea trăsăturilor și armonia culorilor. Cred că aceste remarcabile icoane, au fost executate înainte de 14 august 1682, tot de zugravul Pirvu Mutu, căruia Șerban Cantacuzino i-a încredințat zugrăvirea citoriei sale. Cele mai reprezentative sînt icoanele împărătești, zugrăvite pe un strat subțire de preparație specială, aplicat pe pinză și anume:

I. Mîntuitorul Iisus Hristos stînd pe tron, este înconjurat de simbolurile Sfinților Evangheliști, pe cele două margini laterale fiind zugrăviți, în picioare, cei doisprezece Sfinți Apostoli.

II. Maica Domnului cu Pruncu în brațe stînd pe tron, în partea de sus fiind doi îngeri care-I slujesc, iar pe cele două margini laterale sînt zugrăviți, în picioare, doisprezece Prooroci.

III. Adormirea Maicii Domnului este o compoziție foarte interesantă. Un interes deosebit prezintă venirea Sfinților Apostoli pe norii cerului, care au profile asemănătoare mascheronilor, fiind însoțiți de îngeri aflați în spatele lor.

IV. Sfinții Mucenici Serghie și Vah, al doilea hram al mînăstirii, primesc binecuvîntarea lui Iisus, zugrăvit într-un medalion deasupra.

Odată cu catapeteasma, au fost restaurate și icoanele. În anumite locuri, se observă pictura originală — fondul de aur și culorile deschise.

În fața icoanelor împărătești și în partea stîngă a naosului, sînt suspendate cinci candelă de argint aurit, donate de Șerban Cantacuzino, curînd după zidirea mînăstirii. Cu unele mici excepții, ornamentația lor formată din flori, vrejuri și frunze, este aproape identică. Corpul candelă este împărțit în trei registre. Deasupra registrului superior, se află o friză cu fleuroni. Registrul median este împărțit în șase lobi, într-unul fiind reprezentată o acvilă bicefală și inițialele donatorului, care apar astfel: Ш.К.К.В. Ш.К.К.В.

Registrul inferior, împărțit tot în șase lobi, se termină cu un bumb în formă de fruct. Lanțurile care susțin candela, cu globuri (traforate, cu un inel la mijloc sau simple), sînt prinse de o rozetă cu marginea ondulată și de trei tonițe cu mascheroni.

În registrul superior pe o petală, sînt ștanțate și inițialele meșterului argintar S. H. (Sebastian Hann din Sibiu, 1675 + 1713)¹⁰.

În partea dreaptă a pronaosului, este suspendată o candelă de argint aurit, tot cu acvila bicefală și inițialele lui Șerban Cantacuzino: ш. к. в. в.

În registrul superior, se află inscripția în limba greacă:

„Αφηρόθη εν τη μονή κορυζήναυς“.

«S-a închinat la mînăstirea Cotroceni».

Prin analogie cu candela executată, tot pentru mînăstirea Cotroceni de meșterul argintar Iohannes Henning din Brașov, 1666 + 1713, descrisă și fotografiată în volumul «Argintăria laică și religioasă în Țările Române... pag. 247, nr. 272, fig. 190, această candelă este opera aceluiași meșter argintar.

Nu este exclus ca și candela de argint aurit, din partea stîngă a catapetesmei, decorată cu fleuroni, tortita cu mascheroni, acvila bicefală și inițialele lui Șerban Cantacuzino Ш.К.К.В. să fie executată tot de meșterul argintar Iohannes Henning din Brașov.

În partea dreaptă și stîngă a catapetesmei, se găsec două sfeșnice de argint parțial aurite, de o mare valoare artistică, amintind sfeșnicele din timpul Renașterii. Un bogat decor vegetal, format din frunze, flori, vrejuri și fructe, acoperă întreaga lor suprafață. Deasupra bazei, trei capete de îngeri alternînd cu grupuri de fructe, se încadrează armonios întregului ansamblu. Baza circulară se sprijină pe trei picioare în formă de leu.

Pe marginea bazei sînt ștanțate inițialele meșterului argintar T. K. (Thomas Klosch din Brașov, 1649 + 1708)¹¹, și coroana orașului Brașov.

Într-un stil asemănător, sînt executate, tot din argint parțial aurite, încă două sfeșnice la fel de valoroase. Pe marginea bazei circulare fiind ștanțate de data aceasta, inițialele meșterului argintar H. M. și coroana orașului Brașov.

Cred că este vorba de meșterul argintar Hermann Martinus III din Sibiu, 1671¹², care probabil ulterior s-a stabilit la Brașov.

10. *Argintăria laică și religioasă în Țările Române...*, p. 49, nr. 10.

11. *Idem*, p. 50, nr. 18.

12. *Idem*, p. 50, nr. 14.

În naos, se află suspendat policandru de alamă, avînd în partea de sus o frumoasă acvilă bicefală. Este o operă de mare valoare artistică, care se distinge prin eleganța brațelor și frumusețea ornamentației. Pe fusul parțial gravat și traforat cu motive vegetale, sînt prinse șaptezeci și două de brațe, dispuse în trei registre. Treizeci și șase de brațe sînt mari, pentru punerea luminărilor, alternînd cu treizeci și șase de brațe mici, care au un rol decorativ. Brațele mari sînt ornamentate cu frunze, rozete traforate și turnuri, iar brațele mici numai cu rozete, excepție făcînd registrul superior, la care se adaugă flori și clopoței. Fusul policandrului se termină cu o sferă gravată și traforată cu ingenioase motive vegetale (frunze, flori și fructe), păuni care mîncă din aceste fructe și animale fantastice.

Menționăm și cele două sfeșnice împărătești de alamă, care se remarcă prin silueta lor elegantă.

Sfeșnicul din partea dreaptă, are gravată în partea de sus litera B., iar cel din stînga litera D.¹³

Picioarul Sfintei Mese este asemănător cu coloanele octogonale ale pridvorului, care sînt formate dintr-un fus canelat — ca și coloanele din pronaos — octogonul fiind un adaus din mortar asemănător pietrei. Aceasta se vede la o coloană, din partea stîngă a pridvorului, unde mortarul fiind parțial căzut, fusul canelat se observă destul de bine. Urme din vechea zugrăveală a acestor coloane, se mai disting și astăzi.

Din vechea pardoseală a bisericii, se mai păstrează o dală de piatră exagonală, cu acvila bicefală, așezată în moua pardoseală de mozaic, sub policandru.

După moartea domnitorului Șerban Cantacuzino (29 octombrie 1688), meșterul argintar Sebastian Hann, execută pentru minăstirea Cotroceni, candelă de argint aurit, operă de mare valoare artistică, ce va străjui mormîntul ctitorului. În comparație cu cele cinci candelă de argint aurit amintite, această candelă se deosebește prin mărime, înlocuirea frizei de fleuroni cu frunze mari și a tortițelor cu mascheroni prin trei capete de lei, care țin lanțurile în gură, cu globurile și inelul de la mijloc ondulate. Cum era și înseamnă, frumoasa acvilă bicefală a fost reprezentată fără inițialele domnitorului.

Inițialele meșterului argintar S. H. (Sebastian Hann¹⁴, sînt ștanțate pe marginea rozetei care susține lanțurile, sub ornamentația frunzelor mari și în partea de jos a candelăi.

La cererea egumenului Mitrofan, un atelier venetian execută pentru această minăstire, în anul 1701 un frumos chivot de argint, de formă cilindrică cu o cupolă. La baza cupolei, decorată cu vrejuri și flori, se afla un coronament, din care se mai păstrează o mică parte. Sub coronamentul dispărut, se găsesc ștanțate de două ori inițialele meșterului argintar A. C. și marca orașului Venetia¹⁵. Bogata ornamentație a chivotului este formată din frunze, flori și capete de îngeri, armonios redată. Cilindrul este împărțit în opt nișe mărginite de arcade, în care sînt reprezentate chipuri de sfinți în picioare și scena Adormirii Maicii Domnului. Deasupra lor se află cîte un cap de înger. Pe cele două uși sînt reprezentanți Sfinții Apostoli Petru și Pavel. În partea stîngă a uși este scena Adormirii Maicii Domnului, sus în partea stîngă fiind ștanțate inițialele aceluiași meșter argintar A. C. și marca orașului Venetia, iar în partea dreaptă Sfinții Mucenici Serghie și Vah, al doilea hram al minăstirii. Urmează Sfinții Ioan Hrisostom, Vasile, Grigorie Teologul și Atanasie, jos în partea stîngă fiind de asemenea ștanțate inițialele aceluiași meșter argintar A. C. și marca orașului Venetia. Chivotul se sprijină pe opt picioare unite tot prin arcade, la bază avînd capete de îngeri.

În interiorul chivotului, în partea de jos, sînt ștanțate de două ori inițialele S. Z., care cred că aparțin meșterului ce l-a reparat.

13. Inițial, biserica Minăstirii Cotroceni a avut patru sfeșnice împărătești, de alamă, pînă în anul 1869, cînd s-au cerut două din ele, conform ordinului Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor nr. 2364, din 6 martie, pentru Biserica Sfîntul Gheorghe, de la Minăstirea Cernica, unde erau absolut necesare (Cf. Dosar de corespondență, pe anul 1869, p. 25). Aceste două sfeșnice, au fost luate (Cf. Inventariu din 1868, Decembrie, p. 8) și duse la Minăstirea Cernica, unde se păstrează și astăzi.

14. *Argintăria laică și religioasă în Țările Române...*, p. 49, nr. 10.

15. *Idem*, p. 54, II. Italia, nr. I.

În partea de jos, se află inscripția în limba greacă :

„† Δια ευδρωμῆς ἐμῆ Μ(η)τροφάνης κ(α)λ) ηγουμένης τῆς Σεβασμίας μονῆς τῆς κοιμητῆρας τῆς κυρίας ημων θεοτοκῆς της Κορροζανητης έγινε τὸ παρον αρτοφοριον κ(α)λ) αφηρωθῆ εις αυτὸν τὸν περικαλῆ. αζα. (1701)“.

«+ Cu cheltuiala mea, a lui Mitrofan egumenul cinstitei mănăstiri a Adormirii Doamnei noastre Născătoarei de Dumnezeu, din Cotroceni, s-a făcut acest artofor și s-a închinat acestei preafrumoase (mănăstiri) 1701».

Candela de argint aurit, suspendată în partea dreaptă a naosului se evidențiază prin finețea execuției și valoroasele ornamente florale, vrejuri și capete de îngeri. Sub friza de fleuroni, se găsesc optsprezece bumbi. Corpul candelii este împărțit în nouă medalioane decorate cu flori și vrejuri. Un interes deosebit prezintă și lanțurile ale căror globuri au fost înlocuite cu două fructe unite, fiind prinse de trei medalioane lipite de marginea rozetei, reprezentând pe Maica Domnului cu Iisus în brațe, stînd în picioare pe o semilună, și de trei capete de îngeri, cu aripile ridicate în jurul capului.

Această candelă este executată în stilul Renașterii, poate fi de proveniență venețiană, ca și chivotul de argint.

Tot în partea dreaptă a naosului, este suspendată o frumoasă candelă de argint, decorată cu flori, vrejuri, frunze și boabe. Corpul candelii este împărțit în nouă lobi, cuprinzînd flori și vrejuri. Într-un lob este reprezentată o mică acvilă bicefală. Lanțurile care susțin candelă, cu globurile ondulate, sînt prinse de o rozetă trafațată și de trei capete de îngeri.

Pe unul din cele patru cantuse, sînt ștanțate inițialele meșterului argintar G. H. (Georg Heltner din Brașov, 1672), cu o coroană deasupra¹⁶.

Sub scara de la amvon, este suspendată o candelă de argint aurit, executată tot de meșterul argintar Georg Heltner. Corpul acestei candelii este împărțit în șase lobi, decorați cu flori și vrejuri. Lanțurile, fără globuri, care susțin candelă, sînt prinse de o rozetă cu marginea ondulată și de trei tortițe cu mascheroni.

Sub friza de fleuroni, sînt ștanțate inițialele meșterului argintar G. H. (Georg Heltner), cu o coroană deasupra¹⁷.

În spatele iconostasului, este suspendată o frumoasă candelă de argint, decorată cu flori, vrejuri, frunze și boabe. Corpul candelii este împărțit în trei registre. În primul registru sînt vrejuri, deasupra acestuia fiind o friză cu fleuroni. Registrul median este împărțit în nouă lobi, cuprinzînd flori și vrejuri. Ultimul registru este format din nouă boabe și frunze, jos fiind un bumb în formă de fruct. Lanțurile, care susțin candelă, cu globuri obișnuite, sînt prinse de trei tortițe cu mascheroni și de o rozetă cu marginea ondulată.

În partea de jos, sînt ștanțate inițialele meșterului argintar G. M. (Georgius May II) din Brașov, 1688 + 1712¹⁸.

Un interes deosebit, prezintă miruitorul de argint, păstrat într-o vitrină sub amvon. El este format dintr-un mîner, pe care se află așezat globul pămîntesc. Din globul pămîntesc iese o mîină care binecuvîntează, iar în spatele mîinii se află un postament pe care stă un vultur cu aripile desfăcute. Urmează o cruce și un triunghi, avînd reprezentat în mijloc Ochiul lui Dumnezeu.

Pe mîner sînt ștanțate inițialele meșterului argintar P. P.

În partea stîngă a naosului, lângă amvon, este suspendată candelă de argint parțial aurită, care odinioară străjuia mormîntul spătarului Radu + 1715. Frumoase motive vegetale (flori, vrejuri, frunze) și inimi decupate, decorează această candelă, în partea superioară fiind o friză cu fleuroni, iar în cea inferioară un bumb. Lanțurile care susțin candelă, au globuri cu un inel la mijloc și se prind de trei tortițe decorate cu motive vegetale și de o rozetă, cu marginea ondulată.

În partea de jos, se află inscripția :

«Robul lui Du(m)nezeu, Radul Cantacuzino v(ell) spătaru. 1715».

Pe această candelă sînt ștanțate și inițialele meșterului argintar P. H. (Petrus Hiemesch)¹⁹.

Inițial în jurul candelii de argint parțial aurită, ce străjuia mormîntul tină-rului Constantin, fiul spătarului Radu, + 1729, suspendată în naos, în fața polican-

16. *Idem*, p. 49, nr. 11.

17. *Idem*.

18. *Idem*, p. 51, nr. 22.

19. *Idem*, p. 50, nr. 15.

drului de alamă, se aflau pînă la începutul acestui secol, trei candelă mici²⁰, astăzi dispărute. Această candelă se evidențiază prin finețea execuției și remarcabile motive decorative. Corpul candelă este împărțit în nouă lobi, cuprinzînd flori, vrejuri și frunze de o mare frumusețe. Într-un lob, este un medalion cu acvila bicefală, sus avînd inițialele K. K., C(onstantin) C(antacuzino), iar jos anul 1729. Lanțurile care susțin candelă, cu globuri ondulate, se prind de o rozetă împărțită în șase medalioane și de trei capete de îngeri.

În parte de sus, se află inscripția:

«+ Ac(e)astă candelă, iaste a robului lu(i) D(u)mnezeu Constandin Cantacuzeno vlor(i) log(ofăt). Av(gust). 2, 7237.

Pe marginea rozetei sînt ștanțate și trei cercuri mici, așezate în formă de triunghi.

Într-o vitrină sub amvon, se păstrează o tiplotă cu capac, de argint parțial aurită.

În partea stîngă a tortiței (cu mascheron) sînt ștanțate inițialele meșterului argintar B. H., iar în partea dreaptă este ștanțat un leu. Aceleași inițiale și leul, sînt ștanțate și pe marginea circulară a piciorului.

Pe o steluță de argint aurit, se află inscripția:

«+ Acest discos s-au (a)fierositu dă dumne(a)lu(i) biv vel vist(iernicu) Heră(s)cu».

Pe un disc de argint, se află inscripția:

«+ Acest discos s-au (a)fierositu dă dumne(a)lui biv vel vist(iernicu) Herăscul».

Presupun că, biv vel vistiernicu Hcrăscu este aceeași persoană cu «...jupan Gonstandin Năsturel biv vel vistiariu...», clitorul bisericii Slobozia (1743) din București²⁴.

Menționez că, la sfîrșitul acestor două inscripții, se găsește un semn de final, întrebuintat în secolul XVII și prima jumătate a secolului XVIII²².

O atenție deosebită acordăm și unei cruci de lemn sculptată, cu minier, îmbrăcată în argint aurit. Sculpturile, o adevărată broderie în lemn, sînt de o mare valoare artistică. Ele reprezintă zece scene (din Vechiul și Noul Testament), despărțite prin coloane și arcade de argint aurit, singurele care mai păstrează urme de email colorat, care decorau odinioară această frumoasă cruce. Pe o față sînt scenele: un sfînt citind un sul de papirus, Buna Vestire, fuga în Egipt, Întîmpinarea Domnului și Botezul (în centru). Pe cealaltă față: un sfînt citind un sul de papirus, Schimbarea la față, spălarea picioarelor, Răstignirea (în centru) și coborîrea la iad.

Mînerul este parțial gravat, deasupra lui, pe una din marginile laterale ale crucii fiind ștanțate inițialele meșterului argintar A. G. (1744)²³.

Steluța, discul și crucea, se păstrează într-o vitrină sub amvon.

În partea dreaptă a naosului, lîngă jet, este suspendată o frumoasă candelă de argint. Corpul candelă este împărțit în nouă medalioane, decorate cu ingenioase flori și vrejuri. În partea de jos sînt reprezentate inimi și romburi decupate și un bumb de forma unui fruct. Lanțurile, fără globuri, care susțin candelă, au inelele alcătuite din două cercuri sub formă de sferă, fiind prinse de o rozetă și de trei tortițe.

Sub friza de fleuroni, se află inscripția:

«+ Ruz: Cai: 7261 (1753) Mart(ie) 6».

În Altar, se păstrează trei țesături de fir, cu acvila bicefală în mijloc, înconjurată de frumoase motive vegetale.

Pe masa din fața icoanei Maicii Domnului cu Pruncul în brațe, îmbrăcată în argint, se păstrează o frumoasă broderie, lucrată în fir pe mătase, cu motive florale.

Se mai păstrează la această biserică și un frumos cîșal, brodat cu fir de aur, argint și mătase, despre care nu s-a scris pînă acum.

Pe cîșal se află aplicată în centru scena punerii în mormînt, de o rară frumusețe, iar de jur împrejur scenele: Golgota cu cele trei cruci și uneltele de tortură, punga cu argînții răsturnată și zarurile. Apoi soarele și luna, cetatea Ieru-

20. *Inventarul de avuțul mobil și imobil al parohiei Cotroceni* (17 Noiembrie 1900), p. 3, nr. 33.

21. *Inscripțiile medievale ale României...*, p. 406, nr. 434.

22. Emil Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, București, 1968, p. 138.

23. *Argintăria laică și religioasă în Țările Române...*, p. 54, V. Ateliere neidentificate, nr. 1.

salimului, ingerul la mormîntul gol și Biserica Sfîntului Mormînt. În partea dreaptă și stîngă a scenei principale, sînt patru medalioane cu chipurile Sfinților Evangheliști²⁴.

Execuția artistică este deosebit de frumoasă, fiind una dintre cele mai valoroase broderii care n-i s-au păstrat din a doua jumătate a secolului XVIII.

În partea de jos, este cusut cu fir de aur pe catifea, textul în limba greacă :

„Ὁστος ὁ ἐπιτάφιος ἔγινενδὶ ἐπιμελ(ε)μ(α)ε) κ(αί) δαπνηνις: τοσ ἐντιμοτάτς κυρις θεοδωαῖς ζωῆς: 1770: ἰουλλιος: 6: Βιεννα“.

«Acest epitaf s-a făcut prin silița și cheltuiula prea cinstiului domn Teodosie Zotu, Iulie 6, Viena».

A fost «Reparat la Anu 1894: de Preotu Ilie Niculescu», cum este scris, pe catifeaua înlocuită, tot cu fir, dar în limba română.

Pe una din cele douăsprezece icoane mici prăznicare, zugrăvite cu deosebit talent, pe tablă de aramă (ambele fețe), păstrate în Altar și naos, anume pe icoana Sfinților Împărați Constantin și Elena, la marginea de jos, se pot citi cuvintele ...« ἀφοσ Πιτροσ ...».

Cum înainte și după, «... ἀφοσ πιτροσ ...», pictura este deteriorată, credem că este vorba de un anume zugrav Petru.

În partea dreaptă a naosului, lîngă etajera cu icoane, se găsește o frumoasă icoană a Mîntuitorului Iisus Hristos stînd pe tron, înconjurat de simbolurile Sfinților Evangheliști, pe cele două margini laterale fiind douăsprezece medalioane, cu chipurile Sfinților Apostoli.

În partea stîngă a naosului, lîngă etajera cu icoane, se găsește icoana Sfîntului Gheorghe ucigînd balaurul. Deasupra capului un inger îi ține coroana de martir. Sub balaur, este Sfîntul Arhidiacon Ștefan, primul martir al Bisericii, de la care se ramifică două vrejuri laterale cu ramuri și flori. Pe aceste flori, stau doisprezece Sfinți Martiri, care împreună cu Sfîntul Gheorghe, primesc binecuvîntarea lui Iisus, înconjurat de nori.

Se mai păstrează la această biserică, zece icoane zugrăvite cu chipurile Sfinților Apostoli, de o mare frumusețe.

În fața catapetesmei, deasupra Ușilor Împărătești, este suspendată o candelă de argint, cu trei candelice mici împrejur.

Pe candelă principală se găsește inscripția :

«Această candelă, cu trei candelice i(n)prejur, după cumă să vede iaste făcută de dum(nea)lui Radul, slăveată a loră mănăstire Cotrăceni, pentru pomenirea sufletului du(mnea)lui, l(ea)t 1801, noe(mbr)ie 6».

Sub această inscripție este un vultur puțin stilizat, iar în dreapta și stînga lui, cîte un cap de vultur. Mici cerucele punctate, completează spațiile libere. Deasupra vulturului, este un ornament asemănător unui evantai și literele R d. S l n. — R(a)d(u) S(l)ăti)n(eanu). Menționăm că, în partea dreaptă a capului de vultur, este scris și anul în care a fost donată această candelă, dar pe dos — 1081 —.

Două din cele trei candelice mici, au și ele cîte un vultur, și în afară de -n-, aceleași litere cu următoarele deosebiri :

Candelă al cărui vultur este mai bine stilizat, desparte literele în două : Rd. Sl. R(a)d(u) S(l)ăti(neanu).

Candelă al cărui vultur este redat mai primitiv, inversează literele : R S l. d.²⁵.

CĂRȚI VECHI

Mănăstirea Cotroceni a avut în biblioteca sa «...cărți de mare valoare istorică, dar cu Ord. Minist. Cultelor No. 18.820 din 19 D.bre 1887, s-au ridicat 14 bucăți pentru biblioteca Academiei Române...»²⁶.

24. La Muzeul de Artă al R. S. România (nr. inventar 1053), se pastrează un alt epitaf cu scena punerii în mormînt, avînd același text în limba greacă (Cf. *Inscripțiile medievale ale României...*, p. 708, nr. 1045).

25. La Muzeul de Artă al R.S. România, se păstrează o candelă de argint, cu prescurtări asemănătoare : R d Sl ti. (R(a)d(u) S(l)ăti(neanu) : 1800 (Cf. *Inscripțiile medievale ale României...*, p. 560, nr. 722).

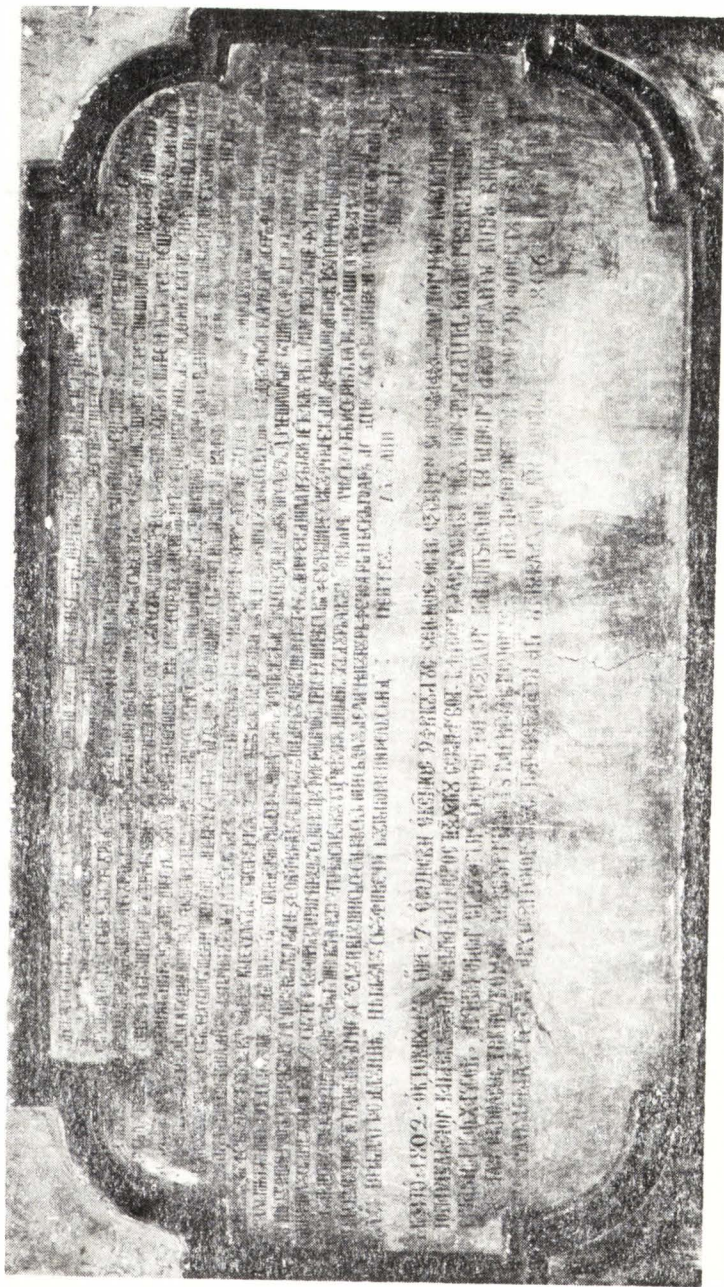

Fig. 1. — Cea de a doua pisanie zugrăvită în pronaos pe peretele vestic deasupra ușii de intrare (14 august 1682) și pisania restaurării din timpul egumenului Visarion, scrisă în limba greacă (1 mai 1806)

Fig. 2. — Dală de piatră exagonală din vechea pardoseală a bisericii

Fig. 3. — Potir de argint aurit donat de domnitorul Șerban Cantacuzino în anul 1680, lucrat de meșterul argintar Anastasie Sigduri

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://bibsinod.ro>

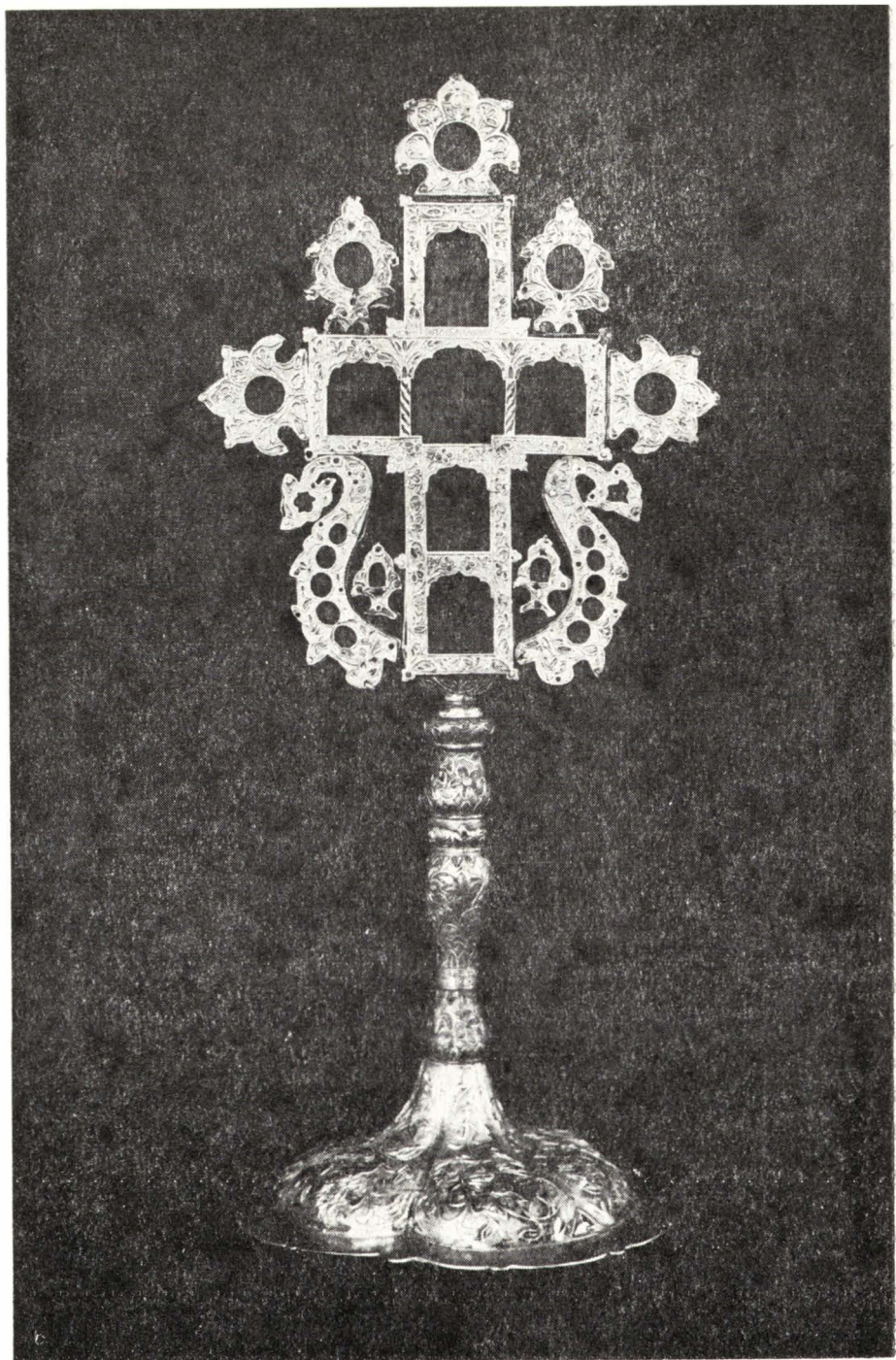

Fig. 4. — Cruce de lemn sculptat, îmbrăcată în argint aurit cu urme de email, donată de domnitorul Șerban Cantacuzino în anul 1681

Fig. 5. — Candelă de argint aurit de la mormîntul domnitorului Șerban Cantacuzino (1678—1688) lucrată de meșterul argîntar Sebastian Hann (1675—1713)
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://bibsino.ro>

Fig. 6. — Epitaf brodat cu fir de aur, argint și mătase la Viena (6 iulie 1770)

Fig. 7 — Sfințul Apostol Marcu — icoană din secolul al XVIII-lea

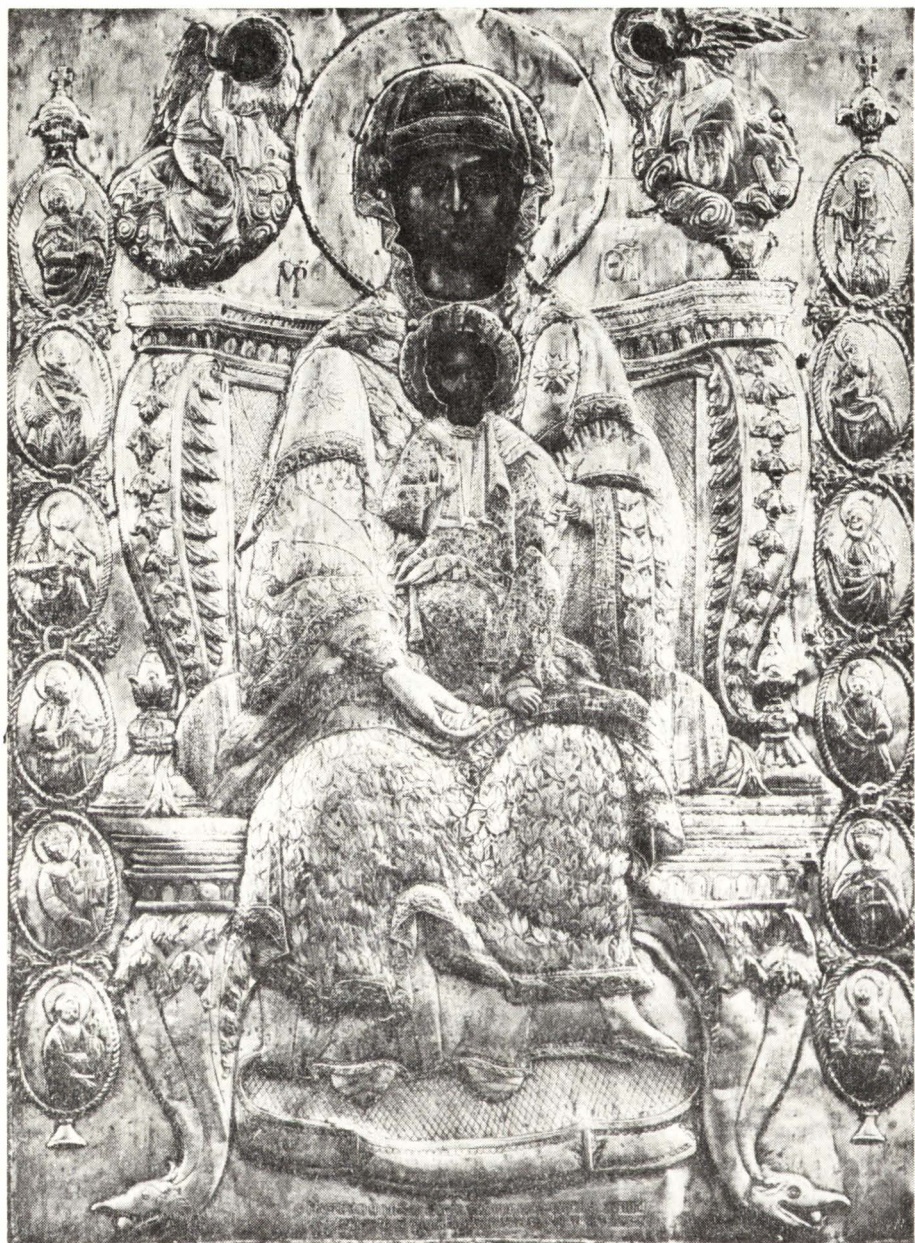

Fig. 8. — Icoană îmbrăcată în argint la 25 iulie 1863

Se mai păstrează astăzi următoarele cărți vechi :

A *In limba greacă* : Tipărite la Veneția, în tipografiile Nicolae Glykys și Dimitrie Teodosiu.

SECOLUL XVII

Mineiul luni august (două exemplare), 1673.

Mineiul luni martie, 1675.

Mineiul luni februarie (două exemplare), *mai, iunie și noiembrie* (două exemplare), 1678.

Mineiul luni septembrie, 1680.

Mineiul luni aprilie, 1685.

Din aceeași ediție, (lipsă foaia de titlu) :

Mineiul luni ianuarie, iulie și octombrie.

Triodul și Penticostarul (două exemplare)

Antologhionul, 1693.

SECOLUL XVIII—XIX

Mineiul luni ianuarie, februarie, martie (două exemplare), *octombrie și noiembrie* 1760.

Mineiul luni aprilie, mai, iunie, iulie și august (două exemplare), 1761.

Mineiul luni decembrie, 1784.

• *Mineiul luni ianuarie și noiembrie*, 1788.

Mineiul luni aprilie și octombrie, 1790.

Mineiul luni mai, 1792.

Mineiul luni aprilie, iulie și septembrie, 1793.

Mineiul luni martie și octombrie, 1795.

Mineiul luni februarie, 1801.

Sfânta Evanghelie, 1801.

Mineiul luni ianuarie, 1804.

Mineiul luni decembrie, 1805.

Din aceeași ediție, (lipsă foaia de titlu) :

Mineiul luni septembrie.

Triodul și Penticostarul.

Tipărită la București, *Istoria Patriarhilor Ierusalimului*, de Dositei, Patriarhul Ierusalimului, 1715.

B. *În limba română* : Tipărită la București, în tipografia Sfintei Mitropolii.

Penticostarul, 1800.

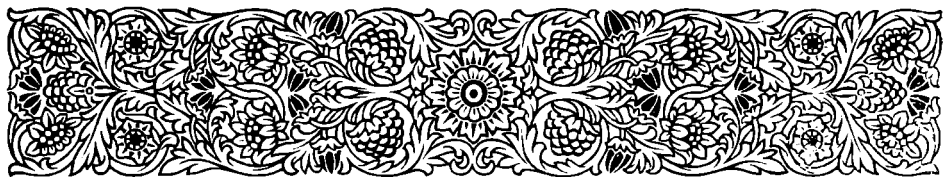
Tipărite la Buda, în Crăiasca tipografie a Universității din Pesta.

Mineiul luni ianuarie, februarie (două exemplare), *aprilie* (două exemplare), *mai, iunie, iulie* (două exemplare), *august, septembrie, octombrie și noiembrie*, 1805.

Majoritatea acestor cărți sînt legale în piele.

POPESCU GH. EUGEN

26. Răspunsul parohiei Cotroceni, la adresa Protoieriei Plășii de Sus, nr. 251, din 13 Septembrie 1896, punctul XIV (Cf. *Dosarul pe anul financiar 1892--1899*, Finanțe B. p. 5 — verso.

O FRESCĂ LITERARĂ DE SPIRITUALITATE CREȘTINĂ

Romanul: TREI CEASURI ÎN IAD¹

Printre aparițiile literare din ultima vreme, de o bună primire s-a bucurat și romanul «Trei ceasuri în iad», mai ales datorită «alegorismului său».

Desigur, autorul «răsufală» ușurat în paginile romanului, când o parte din viața «eroului» implică experiența sa personală de viață. În aceste limite se poate vorbi de un roman aproape autobiografic.

Personajele romanului nu sînt eroi de legendă, ci oameni din vremea noastră, ale căror preocupări sînt obișnuite atîta timp cît sînt lăsați liberi; cînd însă intervin «anumite stihii structurale», ei iau deodată alte înfățișări, nu se mai cunosc, nu se mai respectă, se suspectează, ocolesc cu nepăsare suferințele celor care mai ieri le fuseseră frați, surori, prieteni, vecini buni. Acesta este un aspect al psihozei războinice care pregătește pe acel «alter», ca rezultatul a lui «homo homini lupus...» din romanul *Trei ceasuri în iad*.

Cele 30 de capitole nu sînt luate la voia întîmplării, deși acțiunea se petrece în timpul «fiarei apocaliptice» reprezentată de fascism, ele semnifică scările de luptă ale vieții de la «glasul din Rama...» (cap. 1) pînă la «agonia lui Iisus» (cap. 30.) De fapt, acestea sînt inșiși încercările vieții cuprinse între cele două borne ale circuitului uman, care ori se transformă în înaltă tensiune morală, ori se pierd în marea deznădejdi.

Motto-urile sugerează un destin uman care învîrte roata providenței în lume. Oamenii repetă acest destin, la scara lor, cînd viața lor devine simbol al adevărului. Acesta e unul din planurile romanului. Mai poate fi întrevăzut și un altul. Eroul se numește Adam. Eroul chiar răspunde odată cînd e întrebat: Cine ești? — Om. Dar, bineînțeles planul principal al romanului rămîne acela al omului alienat din cauza totalitarismului nazist, care a deformat, a ucis personalitatea, a degradat umanul, a distrus identitatea pînă la măsura cea mai de limită, cînd omul însuși nu mai știe cine e, și se neagă împotriva evidențelor, împotriva sa însuși.

E adevărat că al 30-lea capitol lasă deschisă poarta nădejzii, specifică moralei creștine și umanismului, deoarece problema umanului este universală și permanentă. Dar în roman cititorul se va întîlni și cu multe curente din epoca modernă. Așadar, ca să fie bineînțeles, cititorului obișnuit îi trebuie o pregătire și un bagaj de cunoștințe în aceste domenii.

Katerina Adam este tipul mamei desăvirșite care-și caută fiul în această lume plină de necazuri și răutăți. Ea își crescuse odraslele în frică de Dumnezeu. Așa se explică faptul că Anton, fiul ei, trăia nu numai în memoria ei, ci în toată ființa

1. Leonida Plămădeală, *Trei ceasuri în iad*. — roman — Editura Mihai Eminescu, București, 1970, 406 p.

ei spirituală: «Anton se nimerise a fi un exemplar uman incontestabil reușit. Roz și alb catifelat... sinteză biologică a unui înreg șir de generații de strămoși țărani sănătoși, apoi intelectuali, medici, profesori, preoți catolici și pastori rafinați (!), adăugînd fiecare câte ceva la migala organizării armonioase a materiei într-un chip și într-un trup aproape perfect...» (p. 9). Așa se explică faptul că «în marile tensiuni ale spiritului, oamenii ies din timp, revelează dimensiuni în mod obișnuit inaccesibile...».

Anton Adam este omul timpurilor de astăzi: fin, cult, cu discernămint, pregătit să răspundă marilor probleme filozofice și existențiale ale societății, în care-și ducea viața ca educator și ca exponent al formării omului. Or, tocmai acești oameni au fost «cobaii» unor experiențe în lagărele naziste, pentru a le folosi pentru «omul viitorului», dar nu pentru un real om al viitorului, ci pentru formula lor îngustă și inumană.

Punînd asemenea problemă, romanul este într-adevăr o încercare de prim ordin în literatura noastră, o încercare de roman senzațional. În roman, autorul pune baze șecspiriene unui conflict hamletic, nu pe castele și metereze, ci în conștiința omenerii, avînd ca eroi nu spirite, ci oameni ca noi. Cain, care s-a ascuns sub masca modernă a hitlerismului, și sub orice altă mască s-ar ascunde atît cît va dura omeneria, va fi urmărit întotdeauna.

Cainul modern a vrut să cucerească lumea prin «omul transplant» (omul fals), care trebuia «să execute orbește anumite comenzi de sus». În roman el se numește Peter Gast. Desigur nici acest nume nu a fost ales întâmplător: Gast e foarte aproape de Ghost (stafie, mălucă, halucinație, apariție ireală).

Cît despre nenorocirea de a fi fost transformat într-o astfel de stafie, ca și despre multe nenorociri omenești, desigur, autorul spune limpede că nu Dumnezeu este autorul lor, ci oamenii de tipul lui Murnau.

Romanul acesta e greu de înțeles exact, dacă nu se cunoaște mai întîi o bună parte din cultura omenerii. Autorul angajează în discuția eroilor săi și două tipuri de slujiri: *slujirea-misiune și slujirea-funcție* în care să se încadreze preoți che-mați și slujitori intruși.

Așa este cazul preotului catolic *Doctor Heiler*, care părăsise demult creștinismul autentic, creștinism care cere «sinceritate, nevinovăția inimii, curăția minilor, o conștiință curată...» (Ps. XXXIII). Heiler îndeplinise un ritual mecanic la biserică și plimbase pe străzi și prin case o uniformă. Acestei uniforme îi ziceau oamenii «părinte», dar de mult nu le mai era părinte...» (p. 142). Acești «slujitori» pierd simțul realității, pierd nu numai calitatea de slujitori, ci și pe aceea de oameni... Toate sînt încurcate în mințile lor... Ei (slujitorii) știu toate, toate... despre îngeri, despre sfinți, cunosc cîteva sute de atribute și subatribute ale lui Dumnezeu și ale tuturor sfinților, cunosc pe dinafară secții și subsecții din zeci de volume de dogmatică; cunosc istoria, geografia și legile circulației prin cele șapte ceruri, dar nu sînt în stare să înțeleagă nimic despre oameni și despre cele ce se petrec pe pămînt...» (p. 202). Aici aproape că se împlinește proorocia lui Ieremia: «Sînt lacomi de cîștig, sînt dați de rușine că săvîrșesc ticăloșii și totuși nu roșesc...» (VI, 13, 15); a lui Iezechiil: «au împrăștiat oile și acestea au ajuns pradă lupilor...» (XXXIV, 5)... dar adaugă și proorocul Osea: «slujitorii vor fi pedepsiți după rățăcirea și umbletul lor...» (VI, 6—12).

Și tipul pastorului protestant este redat în roman sub numele *Doctor Sander*, care reușește performanța uluitoare, sub imperiul fricii, de a se autodenunța pentru culpe imaginare!

Despre această frică și despre felul cum e redactată de romancier, s-ar putea, desigur scrie multe pagini.

Dumnezeu însă este negat prin comportarea slujitorilor de tipul Heiler și Sander, și prin ei bisericile devin amvon fără glas. «un interior fără taină, pur și simplu o casă, o magazie prefăcută în sală de ședință cu cîntece...» (p. 174).

Ca să arate și tipuri pozitive de pastori, autorul dă ca exemplu de vocație pe pastorul Dr. Niemöller, care a suferit în lagărele fasciste, dar nu și-a trădat convingerile religioase².

Dacă autorul s-ar fi mărginit numai la prezentarea de simboluri, romanul ar fi fost cu adevărat «alegoric»... dar el depășește acest lucru. Găsim în roman un cadru real, ca de pildă unele curente teologice care au frământat și frământă creștinismul apusean. Este prezentată în special «criza existențială». Dar aceste pagini se transformă într-o fișă personală greu-accesibilă pentru cei care nu cunosc teologia crizei. «Existențialistii, se înțelege, Kierkegaard, Heidegger-ul nostru și Barth dialecticianul, au împărțit și apoi au sărămitat creștinismul apusean. Dar ei nu pricep un lucru elementar: contradicția dintre Dumnezeu și lume...» (p. 158). «Dumnezeu în care n-ai încredere, din care nu-ți faci un criteriu de relație cu ceilalți oameni, care nu te susține cînd ești amenințat, care nu te obligă să riști în numele adevărului și să întinzi mîna unuia care se policnește, nu e Dumnezeu adevărat...» (p. 158—160).

Autorul arată, apoi, că iubirea de aproapele dă naștere la ceea ce societatea a numit *solidaritatea umană*. Prin această solidaritate, bazată pe adevăr, bine și dreptate, ne integrăm cu ființa și voința noastră în familia umană. Dumnezeu nu poate fi prezent decît prin alții. Dar tot prin alții poate fi și absent. «E greu să fii părăsit de oameni, mai greu decît atunci cînd te simți părăsit de Dumnezeu. Cu părăsirea lui Dumnezeu ne obișnuim. Ne împăcăm cu ea. Găsim în loc puțină căldură omenească, potrivită pentru sufletele și trupurile noastre. Dar cînd te părăsesc oamenii, unde să mai alergi? Cînd te părăsesc oamenii, nu mai există speranță. Numai oamenii condamnă la moarte» (p. 138). Adevărații oameni însă trăiesc permanent în conștiința omenirii.

Pentru a nu fi stereotip, a se feri de banalitate și plictiseală, teologul erudit și monahul Antonie Plămădeală găsește de cuviință să justifice «oarecum trănicia spiritualității răsăritene». Prin această încercare, autorul evadează din cadrele literaturii ocazionale, croind un drum spre efectul uman bazat pe dragostea de om. «Nu este important să trăiești, e important să trăiești moral. «A trăi» e valabil numai cînd nu e în detrimentul altora, și cînd nu te schilodești interior. Altfel nu trăiești, ci supraviețuiești într-un suflet schilod, mizerabil...» (p. 388).

Ținînd cont de pretențiile cititorilor, fiecare capitol al romanului este precedat de un motto celebru: fie un text scripturistic, sau unul luat din marii gînditori creștini sau savanți istorici, psihologi, medici etc. În afara acestora, sînt citate și paragrafe sau eseuri din marii clasici ai literaturii universale, atît din răsărit cît și din Apus. Găsim frumoase pagini despre Sfînta Scriptură, iar elementele stilis-

2. Cu ocazia împlinirii vârstei de 75 de ani, Dr. Martin Niemöller a primit numeroase decorații și premii internaționale, fiind unul dintre cei mai activi pionieri ai păcii și ecumenismului creștin. A se vedea pe larg, *O tîiață închinată pucii*, în «Ortodoxia», XIX (1967), nr. 2, p. 309—310.

tice sînt mai peste tot de inspirație biblică: «Doamna Adam stătea pe un scăunel ca un călugăr atonit pe scăunelul rugăciunii isihaste». De asemenea găsim o descriere a rugăciunii lui Iisus. «Există în istorie...» (p. 269).

Pentru a evita unele interpretări, Ierom. Antonie Plămădeală dezvăluie chiar izvoarele de inspirație. Acestea se găsesc în vechile manuscrise atonite sub formă de sfaturi (*Patericul*) ale bătrînilor către ucenicii doritori de nevoimță (p. 29).

Christiunile de stil, exprimare, și tot ce intră în competența celor în drept, le-am evitat în prezentarea de față, accentuînd numai ceea ce interesează pe cititorii revistelor noastre.

Ceea ce s-ar putea spune toluși, ar fi aprecierea faptului că, e un «roman», și chiar captivant, după cum spun toți cei care l-au recenzat în revistele literare³.

Trăinicia romanului constă și în aceea că el scrutază viitorul și sfidează unele norme etice de factură ieftină, încît *Trei ceasuri în iad* este și o apariție și o dăinuire. Așa se explică de fapt și dorința cititorilor de a procura cartea, care s-a epuizat în foarte scurt timp, carte care accentuează semnul biruinței asupra răutății, înălțînd trăinicia sincerității, modestiei, umanismului, lupta pentru înlăturarea minciunii, falșului, interesului și impostorilor din viața omenirii. Aceste două mari idei — adevărul și minciuna — permanent în luptă și care împart lumea, fac din roman un eseu reușit și lasă cititorului posibilitatea să deteste atrocitățile fasciste și să condamne pe slujitorii acestora.

3. În acest sens au fost destule aprecieri în revistele și cotidienele de specialitate o dată cu apariția romanului. Indicăm cîteva:

«Debuturi în proză ieșite din comun, constituind parcă în ultimii ani fenomene de serie, ne-au întărit convingerea că, nu odată, autori total necunoscuți pînă la lansarea lor pot legitima de la prima carte certitudini literare majore... În semnătura lui Leonida Plămădeală trebuie să identificăm un nume veritabil, nu un epatant pseudonim al romanului *Trei ceasuri în iad!*... Mai mult, este un intelectual serios, cu un suport cultural deosebit, pregătit a face față cerințelor omului și cititorului modern...»

Adevărul ličnosti devine cîmpul unei demonstrații chemate să rezolve mai plastic și mai profund realitatea vieții... Comparînd o tipologie funcțională menită să reducă personajele la expresia exacerbată a uncia din ipostazele posibile în situația limitată pe care ne-o propune. romanul lui Leonida Plămădeală este o proză intelectuală de abstracție și reducere la esență...».

«Dar el depășește orice critica. Roman de multiple și substanțiale sugestii, unele dintre ele chemate să-l angajeze pe cititor, într-o polemică cu autorul, să-i determine replica formulată în perspectiva unei alte viziuni. «*Trei ceasuri în iad*» rămîne cartea matura a unui scriitor matur; la Boris Buzilă, *Un roman alegoric*, în «România Liberă», XXVIII (1970), nr. 7884, miercuri 24 iunie, p. 2.

«Romanul lui Leonida Plămădeală se constituie din detaliile comentariului unei povestiri cu tîlc, sau mai bine spus este tîlcul lamurit, tîlmăcit, al unei parabole care în datele ei exterioare pare un caz împrumutat dintr-o realitate imediată — realitate atroce a ultimului război, așa cum se particulariza ea într-un mic orașel din Renania nazistă». — «Romanul lui Leonida Plămădeală dezvăluie un autor surprinzător nu atît prin meșteșugul literar, cît prin gravitatea și seriozitatea problematicii», la Dana Dămilriu, *Recenzie*, în «România Literară», Săptămînal de literatură și artă, III (1970), nr. 19 (83) din 7 mai, p. 11, col. III.

Sînt multe aprecierile, dar repetăm, fiecare autor «este ispitit» de propria fidelitate, sau invers, de aspirație sau «dorința de a scrie», dar și de perspectivele autorului. Semnalăm încă pe unii care se apropie de adevăr, iar pe alții îi sfătuim să mai citească romanul. Printre cei care s-au ostenit mai enumerăm: Alexandru Ștefănescu, *În limitele unei parabole*, în «Luceafărul», din 13 iunie 1970, p. 2; V. Vancea, *Prospecțiuni în proză*, în «România Literară», 9 iulie, 1970, p. 8; Revista *Noi*, nr. 6/1970 consacră aprecieri deosebite romanului; iar Revista *Credința*, nr. 7—8/1970, îi închină «magii și perspective».

Masca și impostura, falsitatea și interesul sînt argumentele existenței răului în lume. Împotriva lor se ridică sufletele curate a căror nădejde devine realitate prin demnitate și respectarea conviețuirii sociale.

În altă ordine de idei, *Trei ceasuri în iad* este o stigmatizare a acelor care au avut pe conștiință exterminarea milioanei de vieți omenești în vederea unor experiențe pe cît de absurde, pe tot atît de păgubitoare.

Romanul s-ar putea încadra în fluviul moralizator și permanent alimentat de izvoare curate ale înaintașilor: Dostoievski, Tolstoi, Camus, Zweig, Hugo, Sartre, Sienkyevici sau Galaction și mulți alții.

Considerăm că apariția romanului este și un smerit omagiu adus școlii de teologie ortodoxă românească, roman care și în acest caz se prezintă ca o parte literară reușită în confruntarea cu romanele de propagare a absurdului din lumea protestantă, lume care refuză grația acordată de Biserică prin Sfintele Taine și orientează pe credincioși pe calea solafideismului și predestinației. Așa stînd lucrurile, autorul reușește magistral să demonstreze veșnicia sufletului în funcție de viața pămîntească, singura în măsură să pecetluiească mîntuirea sau osînda. «Fondul rezistent din *Trei ceasuri în iad* rămîne problema filozofică, morală a identității. Pentru aceasta cred că autorul avea și înzestrarea necesară, el fiind mai curînd un teoretician, un moralist, decît un creator...» zicea un critic-recenzent.

Cartea se recomandă pentru citit și studiu și fiecare poate găsi în ea lucruri interesante în funcție de pregătirea, de aspirațiile lui, de fondul său sufletesc.

Diac. P. I. DAVID

COMORI DE ARTĂ VECHĂ ROMĂNEASCĂ

La Petit Palais a avut loc în luna mai, a. c., unul dintre marile evenimente culturale pariziene ale anului: vernisajul expoziției «Tezaur de artă veche din România», pusă sub înaltul patronaj al președinților Nicolae Ceaușescu și Georges Pompidou. Organizată în baza programului de schimburi culturale româno-franceze expoziția cuprinde circa 500 de obiecte, inestimabile tezaur de aur și argint, de o mare frumusețe și finete artistică, ilustrând 4000 de ani de civilizație și cultură pe teritoriul României. Acestea oferă o adevărată panoramă a artei românești din epoca neolitică și pînă în secolul al XVII-lea.

Expoziția a fost inaugurată, în numele guvernului francez, de Jacques Baumel, secretar de stat pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, în prezența lui Pompiliu Macovei, președintele Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă din România. Au fost de față Constantin Flitan, ambasadorul României la Paris, ambasadorul Valentin Lipatti, delegatul permanent al României la U.N.E.S.C.O., Mircea Popescu, comisarul general al expoziției, și alte persoane din partea română.

Printre personalitățile franceze prezente la deschiderea oficială a expoziției se aflau Gaston Palewski, președintele Consiliului constituțional, Louis Joxe, președintele Asociației pentru acțiuni artistice, Marcel Diebolt, prefectul Parisului, De Vericourt, președintele Consiliului municipal al Parisului, reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Externe și ai Ministerului Afacerilor Culturale, membri ai Institutului Franței și ai Academiei de arte frumoase, oameni de cultură și artă, membri ai corpului diplomatic, ziaristi. Personalitățile prezente au apreciat ca excepțională valoarea istorică, culturală și artistică a tezaurilor românești, admirînd piesele expuse, care ilustrează vechimea, continuitatea și valoarea civilizației de pe teritoriul României, ce se integrează în marile curente ale civilizației europene.

Cu prilejul deschiderii Expoziției, Gaston Palewski a declarat: «E o adevărată revelație pentru publicul francez. Există în această artă a dumneavoastră o savoare de un rafinament extraordinar. Sînt sigur că expoziția va avea un imens succes în Franța». La rîndul său, Adeline Caean, directoarea muzeului Petit Palais, a spus: «Expoziția dvs. este extraordinară, piesele expuse sînt splendide, uluitoare pe plan artistic și pasionante sub aspectul interesului istoric. Sînt impresionată de bogăția și de rafinamentul tezaurilor de la Pietroasa, Boiceni, Cuculeni, spre a enumera doar cîteva. Ele sînt oglinda istoriei românilor de-a lungul a 4000 de ani și ne ajută să descoperim și să cunoaștem mai bine trecutul țării dvs.»

Georges Boudaille, *4.000 ans d'orlèverie en Roumanie*, în «Les lettres françaises», Paris, nr. 1338, 16 iunie, scrie că majoritatea pieselor Expoziției sînt de aur și pietre prețioase, — înscriindu-se desigur în manifestările de prestigiu ce au loc în «Petit Palais», dintre care cea mai populară a fost «Tulañkamon», *Auri sacra fames...* Se știe că aurul atrage multimile. Însă țelul Expoziției românești e altul și cu mult mai ambițios. El rescrie prin gama de obiecte de metal, arme, bijuterii, veselă, obiecte de cult, — *istoria Țărilor Românești*, din vremurile cele mai vechi, pînă în secolul al XVII-lea. Pentru autorii *catalogului*, conservatori ai muzeelor, arheologi și erudiți, fără-ndoială că aceste piese au frumusețe plastică intrinsecă, însă ele sînt

totdeauna, (și textele lor istorice și nu estelice probează acest fapt) — obiecte de cercetare arheologică, mărturii ale unor civilizații dispărute, documente de restaurat, de analizat, de clasat, — toate acestea pentru a cunoaște mai bine popoarele care le-au creat, care le-au întrebuințat, și le-au descoperit. Analiza unor detalii ornamentale ne permite adeseori să precizăm o dată, să stabilim ceva, să reconstituim etapele unei cuceriri, să indicăm direcțiile marilor migrații, să discernem vestigiile invaziilor, — pe scurt, să prezentăm operele de artă, care sub metalul lor, sub aceste fragmente de aur, de fier și de pământ ars — redescoperim istoria umană.

Obiectele sînt ordonate pe cinci mari perioade. 1. Perioada neoliticului și epoca de bronz, care se-ntind din secolul al VII-lea la al VI-lea, înaintea erei noastre. Ele se caracterizează prin geometrismul decorației, foarte diferit de naturalismul figurilor cunoscute în alte regiuni mai mari, de săpături arheologice. Cele mai frumoase figurine în pământ ars sînt vasele, de altfel și cele mai rare.

În schimb, pumnalele de la Pierșinari, brățărilor și falerele sînt demne de admirație. Perioada cea mai pasionantă după mine, e aceea care se-ntinde mai bine de un mileniu (1110 înainte de Hristos, pînă la anul 100, după Hristos). Ea ne face să descoperim civilizații cu un stil propriu, cu moravuri și obiceiuri originale — acelea ale tracilor, geților și dacilor.

Aurul, arama și bronzul au fost deasemeni în același timp, întrebuințate. Coifurile și cupele degajă o impresie de putere, care ține de o *stilizare foarte pură, decorativă și simbolică*.

Evident, ești ispitit să faci apropieri de arta sciților: aceste obiecte au fost create pe loc, pe malurile Dunării sau provin mai de departe? Au fost aduse de nomazi sau de cuceritorii veniți din Asia? În această privință istoricii își confruntă ipotezele.

Epoca greco-romană e săracă în obiecte elenistice însă bogată în vestigii, ce pot fi admirate aici, dintre care cîteva foarte frumoase statuete din secolele II—III.

După retragerea romanilor, constatăm influența bizantină. Influențele se contopesc în așa fel încît unele obiecte constituie adevărate enigme pentru profan. Vizitatorul se va regăsi din nou pe un teren de artă cunoscută, începînd din secolul al X-lea și perioada feudală.

Arta religioasă trădează influența bizantină, adaptată la gustul local, la cererea primilor domnitori independenți. Unele ușoare afinități cu arta regiunilor din vest sînt reperabile.

În acest caz, ornamentația și gustul pentru bogăția decorului își găsesc un spațiu adecvat fără a sacrifica o originalitate specifică, ce distinge arta romană de aceea a vecinilor săi apropiați sau mai depărtați. Expoziția *comorilor românești*, o vezi ca pe un Ianus, cu două fețe: obiect de incintăre, ea e totdeauna sursă de studii și meditație arheologică. În *Nouvelles littéraires*, Paris, 1970, nr. 2226 (21 mai), Jean Daleveze consideră că *Expoziția românească* oferă o varietate de comori, ce susține o civilizație aleasă și o viziune estetică superioară. De la început pînă la sfîrșit vizitatorul parcurge un drum jalonat cronologic prin diferite mărturii din aur și argint de o extremă bogăție.

Expoziție cu un caracter definit arheologic, ea ne descoperă *civilizații și arte*, care s-au dezvoltat și realizat în această regiune a Europei, înainte și după *romanizarea* ei. E pasionantă prin faptul că ne arată influențele externe care au avut loc aici, direcțiile care s-au întretăiat și care au fost asimilate de *geniul propriu al autohtonilor*. Vizitatorul descoperă aici piese somptuoase, cum sînt căștile de aur de o remarcabilă calitate estetică.

Epoca neoliticului ne oferă în afară de vasele de ceramică, obiecte surprinzătoare cum sînt cele două figurine, una masculină, cealaltă feminină, descoperite la *Cernavodă* în Dobrogea. Ele se numără printre cele mai perfecte mărturii artistice ale acestei epoci, *Gînditorul*, numit astfel datorită modului cum își ține capul între înini, — ni se-nfățișează într-un spirit uimitor de modernism. De asemenea un remar-

cabil cap de figurină, în întregime construit în forme triunghiulare —, subliniază o evidentă voință de schematizare, de asemenea un riton în ceramică, împodobit cu un desen geometric. Pe la 1500 înaintea lui Hristos, arta metalului atinge apogeul.

Se poate remarca o influență miceniană în motivele în formă de spirală ce împodobesc un topor, sau în talerele de aur, bijuterii în forme bombate, ce se coseau pe vestimente, făcând parte din lezaurul de la Ostrovul Mare. Cel de la Piersinari conține o remarcabilă spadă și spadă-pumnal în aur.

Acesta din urmă era semnul puterii și al bogăției. Oamenii ca și femeile de-alfel, purtau bijuterii, brățări, falere, inele, coliere. Comoara de la Scheiul Mare, descoperită în 1961 dă prilej unor controverse. Piese de aur trebuie considerate ca mijloace de schimb premonetare sau ca simple brățări nefinisate? În secolul al VI-lea, a. Hr., celții sosesc în același timp ca și geto-dacii. Ei au lăsat morminte, în care se găsesc înfășurate armele lor de fier, faimoasele spade cu două tășuri, prin care răspindeau spaima într-o mare parte a Europei. La Cumești, într-un mormint a fost descoperită o minunată cască, alcătuită dintr-o calotă de fier, pe care e fixată o pasăre cu aripile desfăcute, făcute din bronz (secolul al III-lea a. Hr.).

Mormîntul unui conducător traco-get de la Agighiol conținea o remarcabilă comoară, datînd din anul 400 a. Hr. Ea conține o cască magnifică din argint, parțial aurită. Cele două figuri de pe frunte aveau puterea de a alunga forțele răului.

Pasărea pare a fi un corb sau o cioară, prezența ei aici avînd o origine religioasă. În secolele IV și V înaintea erei noastre se dezvoltă arta *geto-dacă*, apărută sub influența scito-iraniană, căreia i se va adăuga cea grecească, prin intermediul coloniilor grecești, de pe malul Mării Negre.

Casca de la Coțofănești, în aur masiv (cîntărește 770 gr., înaltă de 25 cm.) e împodobită cu o stea și are scene de sacrificiu, cu animale fantastice. Comoara de la Craiova ne oferă numeroase obiecte de argint, aplice frontale, cu chipuri de grifoni sau lauri, pendative variate, garnituri de hamuri. E vorba aici de o artă princiară.

De la Poroina provine cel mai frumos riton, lucrat în argint, împodobit cu personajii, și care se termină printr-un cap de corb. Alte vitrine prezintă argintăria greco-romană. Se știe că pe teritoriul românesc, și anume pe malul Mării Negre, s-au stabilit colonii grecești încă din secolul al VIII-lea a. Hr. Numeroase schimburi au avut loc între ele și populația băstinașă. O dată cu colonizarea făcută de împăratul Traian în anul 107 a. Hr., schimburile se intensifică mult mai mult. Columna lui Traian de la Roma ne furnizează în această privință elemente însemnate, privind viața «*barbarilor*» învinși. Piese prezentate, aparținînd epocii respective sînt de un mare lux și bogăție. Camee încrustate, pietre prețioase, cercei de aur, etc., o Diană, o Venus pudică, masca unei căști de paradă, numeroase bijuterii, subliniază gustul rafinat al popoarelor din acea vreme. Între sfîrșitul stăpînirii romane și evul mediu, (sec. III—X), are loc perioada migrațiilor. Tezaurul de la Pietroasa (sec. IV a. Hr.), cupa de aur cu pietre scumpe, fibule, tezaurul de la Apahida, descoperit în mormintele conducătorilor gepizi, — conțin numeroase obiecte de podoabă și vase scumpe. Cloșca cu pui, cu cele 12 piese ale ei din aur masiv, lucrate cu o excepțională măiestrie, după mai bine de un secol, a revenit a două oară în Franța. Evul Mediu se-nunde pînă la mijlocul secolului al XVII-lea, în România neexistînd o perioadă de *Renaștere*.

Argintăria cunoaște perioada cea mai intensă între secolele al XIV-lea și al XVII-lea, reprezentată prin obiecte de podoabă, argintărie domnească și obiecte liturgice. În ele se deslușește, în mod firesc, o influență bizantină. În acest ansamblu important, un număr de piese reține îndeosebi atenția: o cruce episcopală, ce se purta la gît, o altă cruce foarte frumoasă pentru procesiuni, avînd în mijloc scena Adormirii Maicii Domnului, o cădelniță din secolul XIV, lucrată în argint aurit. Două panaghiiare, bogat ornate din secolul XVI, *Evangheliare* cu ferecături în argint, diverse obiecte de cult, aureola unei icoane a Maicii Domnului, de o mare

bogăție, din secolul XVII, tezaure ale diferitelor mănăstiri etc. reflectă varietatea unei arte somptuoase de-a lungul a patru mii de ani. Catalogul Expoziției repe-rează mai mult de 500 de piese expuse.

RETROSPECTIVA BRÎNCUȘI — 1970

O amplă retrospectivă Brîncuși, realizată în sălile Muzeului de Artă al Republicii Socialiste România, organizată (iunie-august a.c.), cu concursul unor mari muzee și colecții particulare din S.U.A., Franța și România — însumînd aproape 50 de opere — înscrie în conștiința artistică a vremii noastre — un strălucitor eveniment-simbol.

În 1935, Brîncuși scria sculptoritei Milița Pătrașcu, precizîndu-i că îi e dor de acasă, că ar voi să deschidă o expoziție în țara sa.

În 1956 Muzeul de Artă al Republicii a organizat o expoziție, în care au figurat 13 lucrări. Amploarea expoziției de astăzi depășește ca importanță prin piesele care o compun, cu mult — tot ceea ce s-a putut spune pînă acum despre arta «marelui geniu al secolului XX». Deschisă inițial la New York¹, expoziția a devenit itinerantă (Philadelphia, Chicago), iar în cele din urmă, la București. Aproape 25 de piese aparțin muzeelor noastre, iar restul Muzeului național de arte moderne din Paris, Muzeului Guggenheim din New York, colecțiilor din Philadelphia, Chicago etc.

Perioada anilor de ucenicie e remarcată prin trei lucrări «Ecorșeul», «Bustul împăratului Vitellius», și un portret al Ing. Ion Georgescu-Gorgan. «Cînd am știut-o la perfecție, am dat-o la o parte și m-am luat la trîntă, corp la corp, cu natura, uitînd tot ce-am învățat». Cuvintele lui Brîncuși reflectă efortul creator, sensul superior pe care artistul e menit să-l realizeze prin creația sa prin înobilarea materiei, elementelor naturii, a himei, a pietrei, a lemnului, impulsul creației venind dintr-o zonă din cele mai adînci ale ființei umane, cotropită de o sete nepieritoare de adevăr, realizare și plenitudine. «Cumințenia pămîntului» (piatră, 1907), «Sărutul» (gips și piatră, 1907), «Rugăciunea» (bronz, 1907) marchează unele din primele sale capodopere.

Sensurile artei populare, viziunea folclorică românească își trag izvorul din straturi profunde de trăire a vieții poporului nostru de-a lungul a patru milenii, care au rodit în conștiința și sufletul poporului, accente și lumini, cu nepieritoare valențe estetice și etice. Giulio Carlo Argan pe bună dreptate afirmă: «Este neîndoielnic faptul că Brîncuși constituie una dintre rădăcinile prin care experiența estetică populară a pătruns la nivelul marii culturi».

«Adam și Eva» (lemn, 1921) simbol al cuplului etern, «Portretul lui Eilen» (marmură, 1923), «Prințesa X» (bronz, 1916), comunică o forță hierofanică. «Țăranul din Montparnassce», «geniul barbar», «stindardul folclorului» revelează Occidentului formele strălucitoare ale materiei, în care nervul spiritului imprimă svîcnetul de foc al unei arte, care liniștește, deschide porțile contemplației.

Inspirația folclorică e evidentă în «Vrăjitoarea», «Tors de băiat» (1916), cît și în «Păsările măiestre» în marmură și cele în bronz. «Domnișoara Pogany» (bronz, 1913 și 1933, marmură, 1931), «Sărutul», «Sculptură pentru orbi» (marmură), «Cocoșul»²

1. «La New York nu mai simți nevoia să privești datele și inscripțiile, ci te plimbi și te adîncești în meditație asupra sensurilor celor mai închise ale ideii, delectîndu-le cu formele clasice ale creației brîncușiene, care te înconjoară, într-adevăr ca un univers, permeîndu-te tăcut și esențial» (Zoe Dumitrescu Bușulenga, «Expoziția Brîncuși, în Secolul 20, București, 1969, nr. 10, p. 102).

2. «Cînd Brîncuși își realizează «Cocoșul», îl recrează de la un capăt la altul: nu există nici o formă în opera sa care să-și amintească vreun animal. Ele au toate puritatea, luminozitatea, regularitatea pe care le poate modela omul cînd e îndrăgostit de formele concise. Și totuși cînd vedem cocoșul care se ridică pe laabele sale, mîndru și triumfător, avem senzația că-i auzim stridența cucurigului pe care-l lansează spre cer» (Joseph-Emile Müller, *Arta modernă*, trad. de T. Popa-Mazilu, București, Editura științifică, 1969, p. 45).

«Ovoidele», «Începutul lumii» (bronz șlefuit) (1924) sînt tot atîtea imnuri aduse forțelor vieții, luminii și valorilor binelui și un cîntec închinat frumuseții absolute.

Dintre operele în lemn semnalăm: «Regele regilor sau Spiritul lui Budha» (3 m înălțime), «Căucul», «Torsul de lînă», «Adam și Eva», «Broasca țestoasă».

Nu e lipsit de importanță și fragmentul cunoscutului sculptor *Henry Moore* care precizează locul ce revine sculptorului român în ierarhia artelor moderne: «de la gotic încoace sculptura europeană a fost invadată de mușchi și buruieni, de tot soiul de excrescențe, de suprafețe care ascund forma, iar *Brîncuși* a fost hărăzit să curețe, să redea contururi, să șlefuiască pînă la perfecțiune și să dovedească ce înseamnă arta modernă».

Universul lui *Brîncuși* e universul românesc, în care opera de artă potențază deja liniile de dezvoltare, liniile de forță întîlnite în natură. Aceasta din urmă, conform spuselor lui *Brîncuși*, «nu trebuie să ne umilească ci dimpotrivă, să ne ajute să recunoaștem «*miracolul vieții*». Ca și «*Coloana Infinitului*»³, «*Masa tăcerii*», «*Poarta sărutului*» de la *Trgu Jiu*, diferite variante ale pieselor expuse, -- sculpturile lui *Brîncuși* comunică un fior al sacralului⁴. *Paul Morand* afirma în 1920: «În anul 2000, statuile lui *Brîncuși* vor fi așezate în toate piețele lumii, iar *Jean Casson*, *Panorama des arts plastiques contemporaines*, Paris, 1960, p. 262, menționa în același sens: «Acest înțelept, acest primitiv rămîne una din cele mai mari figuri ale artei tuturor timpurilor».

Articolul *Brîncuși* însumează tradiția sculptorilor anonimi români, a meșterilor care au încrustat de-a lungul veacurilor stîlpii caselor, ai meșterilor care au înălțat mînăstiri și biserici, ai zugravilor care supunîndu-și sufletul și întreaga ființă canoanelor ermineutice, au reușit să transfigureze mijloacele materiale, să reprezinte în lemn, piatră și culori — fețele de lumină inaccesibilă, inefabilă, eternă — a viziunii spirituale, care a susținut interior poporul nostru. Există un mare gest de generozitate în întreaga noastră artă, o respirație largă, o perspectivă deschisă tuturor zărilor -- un suflu edenic în cîntecul, în artele, folclorul și în tot ceea ce

3. «*Coloana pomenirii fără de sfîrșit*» cu schelet interior de oțel și cu exteriorul din fontă arămită, (care imită lemnul lustruit), este o piesă funerară și un monument pentru *cultul eroilor* numai în corelație cu catedrala ortodoxă. Corelația îi împrumută accentul votiv... *Columna infinită* e o «*coloană a pomenirii morților*» (151. 152). (*Petru Pandrea, Brîncuși* (Amintiri și exegeze). București, Editura Meridiane, 1967, p. 151—152).

«*Masa tăcerii*» cu cele 12 scaune poate fi interpretată ca un centru cosmic înconjurat de sateliții săi, ca soarele cu cele douăsprezece luni, sau semnele zodiacului, ca un ceas de piatră, un *Hrist* cu *Apostolii Săi*, ca simbolul relațiilor de familie și grup, asemenea mamei, cu copiii săi» (*Sidney Geist, A study of the sculpture*, New York. Grossman Publishers, 1968, p. 126).

Coloana infînita cu elementele sale repetate, ce urcă spre slavă, crează o senzație de pulsație, de respirație ritmică, de zbor spre înălțimi, de infînită ascensiune. O imagine de rugăciune ce se-nalță și de aspirație — sugerînd alternativ o legătură între regiunile superioare și pămînt, într-o mișcare ce coboară (p. 126). Privit în totalitate *ansamblul* pare un simbol al existenței umane, totdeauna început al vieții, al substanței pămîntești, rotunjimea zilelor, trecerea către o stare adultă, responsabilitate umană, o ultimă transcendență și purificare. Sugestiv le nesîrșit, larg cuprinzător, el zăbovește în memorie mult timp după ce l-ai văzut. Nu e nici sculptură, nici arhitectură, este o *idee a lumii* intrupată în metal, piatră și spațiu» (p. 127).

4. «Ca și *Tudor Vladimirescu*... *Constantin Brîncuși* a suferit fascinația indicibilă exercitată asupra populației locale de către înțelepții și filozofii călugări de la *Tismana*. Stareții acestei mînăstiri s-au dovedit oameni de acțiune nu numai de contemplație și de meditație. Pe vremea anului 1821, *Tudor Vladimirescu* se sfătuiă, se spovedea, puneă țara la cale, depozita arme și primea pungi de aur, oferite de starețul de la *Tismana*... Acești stareții aveau ceasloave și biblioteci întregi. Cînd se naște *Brîncuși* în 1876, *Tismana* avea o mare tradiție de sfinți, erol și de gospodari. *Brîncuși* a cîntat de la vârsta de 26 de ani pînă la 81 de ani în strana bisericii greco-orientale române din *Paris* (*Place-Bouvais*), ca un simplu țîrcovnic. *Brîncuși* avea un glas frumos și recita ca pe apă versetele înțelepciunilor din mineie și ceasloave» (*Petru Pandrea, op. cit.*, p. 94).

românul a încrustat în lemn, în piatră, în pământ ars, în orbota inefabilă a poeziei, în mătasea cuvintelor.

Ceea ce dă valoare unică și un accent inimitabil întregii *creații brîncușiene* e marea sa grijă quasispirituală — de a prezenta în *forme perfecte*, imagini și sensuri, valori din universul vieții românești, asupra cărora apasă cu grijă o pecete și parcă șoptind o invocare. o rugăciune⁵, ca suflul înnoitor al duhului, imprimînd suflarea de rouă a gândului bun, a doxologiei neîntrerupte, — aduse întregii firi, cosmosului, și lumilor nevăzute, Creatorului.

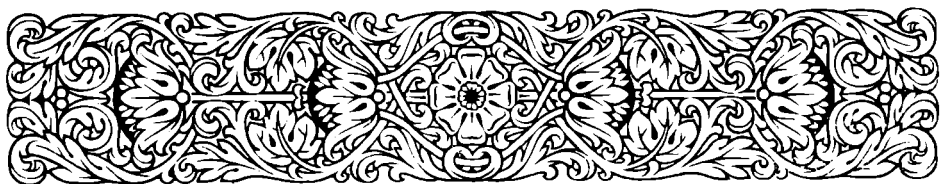
Mesajul artei sale, Brîncuși l-a exprimat într-o expresie cutremurătoare: «*Bucuria pură — iată ceea ce vă dăruiesc*»⁶.

C. BARBULESCU

5. În «*Rugăciunea*» Brîncuși intruchipează ipostaza ființei umane, în care florul sacralului constituie o prezență totală. «O va face pe statuie, fără model și poză neclintită, hotărî el «ca pe muma îngemănăciată și făcînd semnul crucii pe mormîntul morților ei» — așa cum o văzuse Brîncuși în simbata lor, ori la *Joia mare* în cimitirul din Hobița, cînd la aceste comemorări ale morților, înfloreau flăcările luminițelor pilpiitoare ale pomenilor întinse pe lăicere la capătul mormintelor în așteptarea dezlegărilor cîntate de popă, afumate de el cu tămîie și grăbit, trecînd de la un mormînt la altul, pentru a le rostui pe toate» (V. G. Paleologu, *Tinerețea lui Brîncuși*, Edit. Tineretului, 1967, p. 140).

6. «În definitiv, funcția *artistului* este de a descifra semnele ascunse ale naturii, de a interpreta misterele universului... Dacă pot urca treptele *perfecțiunii de sine, ca un sfînt*, sînt convins că pot obține o măiestrie asupra forțelor naturale, pe care știința occidentală încă nu a descoperit-o» (Peter Neagoe, *The Saint of Montparnasse*, New York, Chilton Books, 1965, p. 238).

«— În Brîncuși am descoperit, așa cum spuneam, o mare puritate sufletească — cel mai prețios dar moștenit de la străbuni. El însuși era un filosof, gîndea genial. I-am subliniat și remarcat asemenea virtuți, pentru prima oară într-un articol publicat în revista oltenească «Puterea morală», în care îl asemănam marilor figuri spirituale ale omenirii. Apoi am scris trei cărți, iar ultima — a patra — *Tinerețea lui Brîncuși*, a apărut în 1967. Am fost obsedat, în permanență, de ideea unicității operei brîncușiene, de această autentică «via reggia» pe care a deschis-o artei universale. De altfel, Henry Moore spunea, pe drept cuvînt, că arta viitorului îi va fi datoare lui Brîncuși cu cîteva secole. Acest drum al vieții, aliat într-o vitală aspirație imortalizată în tripticul de la Tg. Jiu — *Masa Tăcerii, Poarta Sărutului și Coloana Infinitului* — deschide artei o perspectivă fundamentală» (V. G. Peleolog, *Despre Brîncuși*, în «Tribuna», Cluj, 1970, nr. 28, 9 iulie).

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ÎNCHEIEREA LUCRĂRILOR DE RESTAURARE DE LA MÎNĂSTIREA SUZANA

Mâneciu-Ungureni este ultima stație a liniei ferate care urcă pe Valea Teleajenului. Ieșind din comună și pornind spre muntele Roșu și Zăganul, călătorul este impresionat de măreția naturală, care creează clipe de reculegere sufletească, încântare și respect pentru aceste frumuseți rar întâlnite. Pe o distanță de 14 km, drumul se desfășoară prin serpentine care se încolăcesc prin culmile munților cu coame înveșmîntate în cețuri alburii, întovărășit pe dreapta de zglobiul Teleajen, ale cărui ape cristaline se strecoară vijelios printre stincile ivite în cale.

La capătul acestor priveliști de basm apare, albă, strălucind în razele soarelui, Mînăstirea Suzana, ale cărei clopote, ca o muzică serafică, întregesc concertul păsărelelor. Sfântul locaș a fost înființat pe la anul 1740, de către o ardeleancă foarte credincioasă, din părțile Brașovului, cu numele de Stanca Arșicu; aceasta călugărindu-se a primit numele de Suzana, care a fost atribuit apoi și mînăstirii.

Prima bisericuță, din lemn, a fost construită în anul 1740 și a durat circa 100 de ani. Devenind insalubră din cauza intemperțiilor, în locul ei s-a reclădit o a doua biserică, de zid, care a durat numai 40 de ani, fiind dărîmată de un cutremur.

Biserica existentă, avînd hramul Sfîntul Ierarh Nicolae, este a treia de la întemeierea mînăstirii, zidirea ei începîndu-se în anul 1880 și terminîndu-se la 25 iulie 1882, după cum arată pisania: «Întru Slava Marelui Dumnezeu și cinstea Sfîntului Ierarh Nicolae făcătorul de minuni al căruia hram se prăznuiește: S-a fondat acest schit și s-a făcut o bisericuță de lemn în anul 1740 de Maica Stareță Suzana Arșicu, și cu ajutorul titorilor Filip Treti».

În anul 1840, în zilele Episcopului Chesarie al Buzăului, cu ajutorul Prea Sfinției Sale și a altor ajutători, s-a zidit a doua biserică de piatră, fiind stareță Maica Suzana Ibulaț.

În anul 1880, biserica fiind ruinată, Stareța Natalia Perlea, consultînd pe D-nii D. Frangulea, N. Perlea, D. Pitiș, toți s-au oferit a ajuta

și începînd a zidi cu binecuvîntarea Prea Sfințitului Mitropolitului Primat D. D. Calinic.

La zidirea acestei biserici, a venit în ajutor Înaltul Guvern cu suma de 5.500 și s-a terminat cu ajutorul titorilor și făcătorilor de bine, în anul 1882 iulie 25, spre veșnica lor pomenire».

Biserica are formă de cruce, cu trei abside, pronaos, naos și altar. Arhitectura e în stil muntenesc, cu trei turle, iar pictura de tradiție bizantină, în fresco, este făcută de pictorul P. Nicolau din Ploiești, unul din ucenicii vestitului pictor Tattarescu.

Ziua de 24 august 1970 a marcat un eveniment important în istoria acestui așezămînt: solemnitatea încheierii lucrărilor de restaurare, după transformările și amenajările făcute în ultimul timp, prin inițiativa și directivele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Festivitatea s-a desfășurat în prezența Întîistătorului Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, însoțit de P.S. Episcop Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal. Au mai fost de față: P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, PP. CC. Consilieri administrativi și membrii Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor, precum și personalul superior din serviciul tehnic al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Solemnitatea a fost inaugurată prin serviciul divin oficiat în biserică din incinta complexului de către P.S. Episcop Antim Tîrgovișteanul, însoțit de un sobor de slujitori în frunte cu P.C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și P. C. Diac. N. Nicolaescu, rectorul Institutului teologic de grad universitar din București, răspunsurile la strană fiind date de către soborul de maici și un grup de studenți teologi.

După aceea, P. C. Pr. Octavian Popescu, consilier la Sectorul Economic II al Arhiepiscopiei Bucureștilor, însărcinat de către Consiliul Eparhial cu supravegherea lucrărilor, a prezentat o dare de seamă în care — după ce a salutat venirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la Mînăstirea Suzana, înveșmintată în haină înnoită — a spus:

«Mînăstirea Suzana își trăiește astăzi cea mai frumoasă zi din existența ei de peste două veacuri. Prea Fericirea Voastră ați convocat aici Consiliul Eparhial pentru a lua cunoștință de devizul lucrărilor ce s-au executat la Mînăstirea Suzana — lucrări care se cuprind, în mare, în construirea de case noi, restaurări, instalații și îmbunătățiri — și pentru a face recepția calitativă a acestora. Ziua de astăzi se înscrie cu încă o pagină de aur în istoria Bisericii noastre strămoșești. Sub arhipăstoria Prea Fericirii Voastre, Mînăstirea Suzana întregeste numărul locașurilor sfinte pe care le-ați restaurat în Mitropolia Ungrovlahiei!».

P.C. Pr. Cons. Octavian Popescu a arătat apoi cum în cei 22 de ani de patriarhat Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a rectificat mînăstirile și bisericile: Cernica, Ciorogirla, Ghigiul, Dealu, Viforîta, Căldărușani, Sinaia, Cheia, Plumbuita, Antim, Schitul Maicilor, Schitul Techirghiol cu casa de odihnă, Schitul Peștera, Nămăești, Crasna, Domnița Bălașa și Sfîntul Spiridon din București. Toate lucrările au fost

controlate, îndrumate și ajutate cu multă dragoste și râvnă de către Prea Fericitul Părinte Patriarh, potrivit cuvintelor Psalmistului : «Rivna casei Tale mă mistuie». Iar acum, a spus vorbitorul, «împlinindu-se 25 de ani de la hirotonia întru arhieru a Prea Fericirii Voastre — nunta de argint cu Biserica lui Hristos —, ați găsit de cuviință să sărbătoriți această aniversare cu ocazia recepțiilor de la Suzana, arătându-Vă astfel încă o dată dragostea pentru sfințele locașuri și amintindu-ne cuvintele din Vechiul Testament : Eu îmi voi ridica Arhieru credincios, care îmi va sluji după inima Mea și după gândul Meu» (I Regi, II, 35). Vorbitorul a arătat apoi că dacă la întronizarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian Biserica noastră a fost nevoită să solicite un împrumut de la Stat pentru a pune pietre funerare pe mormintele Patriarhilor Miron și Nicodim, în anii următori, datorită spiritului de înțelepciune al Prea Fericirii Sale, Biserica Ortodoxă Română a ajuns în situația de a investi anual multe milioane, pentru repunerea în valoare a unor bunuri comune Bisericii și istoriei naționale.

După un scurt istoric al Mănăstirii Suzana, P.C. Pr. Consilier Octavian Popescu a arătat că în anul 1965, când au început lucrările de renovare, s-a întocmit prin Serviciul tehnic al Sfintei Arhiepiscopii un număr de 12 deize pentru lucrările necesare, după cum urmează : Reparații la clădirile din întregul complex, în valoare de lei 2.260.000; renovarea bisericii — 157.000 lei ; împrejmuirea întregului complex — 718.000 lei ; casa arhierescă — 393.000 lei ; o casă nouă (nr. 21-b) — 152.000 lei ; casa îngrijitorilor — 100.000 lei ; construirea unui W.C. public — 31.000 lei ; refacerea grajdului — 125.000 lei ; construirea unei fântini în incintă — 13.000 lei ; refacerea drumului de acces — 50.000 lei ; un zid de sprijin înspre riul Stancea — 85.700 lei. În total, Consiliul Eparhial a aprobat deize pentru construcții în valoare de 4.449.700 lei. La acestea se adaugă un număr de alte 12 deize pentru instalații electrice și sanitare, după cum urmează : pentru un rezervor ce captează apă — 350.000 lei ; canalizare exterioară, decantor și stație clorinare — 255.000 lei ; rețea de distribuție a apei și hidranți de incendiu — 220.000 lei ; instalații sanitare interioare — 360.000 lei ; instalații electrice interioare — 196.000 lei ; post de transformare — 100.000 lei ; rețea electrică de distribuție de joasă tensiune — 65.600 lei ; instalație electrică la biserică, paraclis și clopotniță — 57.000 lei ; instalație electrică și sanitară la grajd și la casa paznicilor — 20.700 lei ; amenajări pentru captarea și devierea apelor pluviale — 65.000 lei. Aceste deize, în valoare de 1.696.000 lei, împreună cu cele de construcție, totalizează suma de 6.145.700 lei.

Lucrările prevăzute în deize s-au executat în totalitatea lor, adică : s-au făcut reparații la toate clădirile, schimbându-se acoperișurile, zidindu-se pereții interiori pentru noi coșuri la sobele noi de teracotă și subzidiri pentru a le prelungi existența. S-au construit 5 case noi, între care frumoasa casă arhierescă și o casă pentru îngrijitorii mănăstirii. S-a restaurat partea superioară a bisericii înălțându-se turlele și schimbându-se timpanele din față la acoperiș și pridvor. Tencuiala veche, decojită din cauza uleiului cu care fusese vopsită, a fost

făcută din nou și spoită pntu a se prezenta în forma existentă, monumentală și complet schimbată. S-a refăcut grajdul, turnându-se deasupra o placă de beton cu stâlpi de beton interiori, construindu-se rigolă și acoperiș din nou, precum și o polată pentru adăpostirea căruțelor; s-au refăcut drumurile mînăstirii, pavîndu-se cu piatră și trotuare și s-au creat canale recipiente pentru abaterea apelor pluviale care în ultima vreme făcuseră multe stricăciuni. S-a construit un zid de sprijin din beton ciclopian spre riul Stancea, pentru a opri surparea pămîntului și prăbușirea a două case. Întregul complex a fost împrejmuit cu un zid monumental din piatră, plăci prefabricate traforate și sirmă împletită pe stâlpi de beton. S-au executat de asemenea toate lucrările de instalații electrice și sanitare prevăzute: un rezervor pentru apă potabilă, instalații de apă și canal pentru toate casele, cameră de clorinare, instalații sanitare, băi sau dușuri în toate casele, rețea de alimentație cu lumină electrică, stație transformator, instalație de lumină electrică în biserică și în toate casele. S-a montat un paratrăznet la biserică, acesta fiind deosebit de necesar în această regiune cu ploii dese și descărcări electrice.

Potrivit situațiilor de plată prezentate de Serviciul Contabilității la acest șantier s-au cheltuit următoarele sume reprezentînd materiale, manoperă și cheltuieli indirecte: în anul 1965: 51.596,72 lei; în 1966: 914.415,86 lei; în 1967: 1.041.261, 16 lei; în 1968; 1.064.685, 71 lei; în 1969: 801.423,69 lei; în 1970, pînă la 1 august: 848.806,08 lei, adică un total general de lei 4.722.189,22.

Față de valoarea devizelor se constată o economie de 1.423.511 lei în plus de deviz, executîndu-se lucrările de decojirea tencuielilor bisericii, retencuirea, spoitul și vopsitul în exterior.

În continuare, P.C. Pr. Cons. Octavian Popescu a remarcat grija ce s-a acordat acestor lucrări, arătînd că la fiecare început de an un revizor-contabil a inventariat stocul de materiale, confruntînd bonurile de intrare și ieșire cu cele de la contabilitatea materialelor la Centrul Eparhial. Asigurarea lucrărilor a fost făcută de prezența unui șef de șantier, ajutat ca personal tehnic de un tehnician, un meșter de șantier și un magazioner de materiale. Fiind un punct izolat, muncitorii au primit un spor de salariu de 25% la salariul de bază. Ei au avut asigurată cazarea și cantina pe șantier și li s-a acordat o deosebită atenție atunci cînd au lucrat în condiții grele, în vreme de iarnă și pe timp ploios.

Apoi P.C. Sa a prezentat Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian mulțumirile și asigurările de recunoștință ale monahilor, cărora li se predă așezămintul restaurat și îmbunătățit și care n-au putut uita ziua de 25 iunie 1969 cînd Prea Fericirea Sa, la scurtă vreme și abia refăcut după greaua suferință trupească prîn care trecuse, a vizitat cu de-amănuntul fiecare construcție, de la pivniță pînă la pod, dînd îndrumări tehnicienilor pentru efectuarea unor lucrări cit mai temeinice.

«Acum, a spus vorbitorul, locașul monahicesc se poate înfățișa demn de arhipăstoria Prea Fericirii Voastre și de prestigiul Bisericii

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române, înconjurat de membrii Consiliului Eparhial în fața Casei oficiale de la Sf. <http://biblioteca.digital.ro/>, <https://biblirod.ro/> recepției lucrărilor de restaurare

Sfânta Minăstire Suvani, recent restaurată, vedere de ansamblu

și Țării noastre. Preoții, credincioșii și viețuitoarele de aici își exprimă recunoștința și mulțumirea lor că la împlinirea a 25 de ani de la hirotonia Prea Fericirii Voastre în arhieriu Vi se poate face acest dar: terminarea lucrărilor de restaurare a Mănăstirii Suzana. Cu doi ani în urmă, la împlinirea a 20 de ani de patriarhat, evenimentul a fost sărbătorit de o imensă suflare creștină, prin participarea delegaților întregii Biserici Ortodoxe, ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor și ai Culelor din țara noastră, omagînd spre mîndria noastră, ca pe unul dintre cei mai mari conducători ai Bisericii, pe Arhipăstorul care a dus prestigiul Bisericii Ortodoxe Române pe culmi neatînse vreodată. Astăzi la aniversarea a 25 ani de la hirotonia întru arhieriu ați dorit să fiți numai al nostru, al Arhiepiscopiei, și ne bucurăm de acest fericit jubileu, ca să ne exprimăm toată gratitudinea, recunoștința, întregul devotament și dragostea fiască ce vă purtăm, mulțumind lui Dumnezeu care a turnat în ființa Prea Fericirii Voastre toată zestrea spirituală prin care ați îmbogățit Biserica lui Hristos».

Apoi P.C. Pr. Cons. Octavian Popescu a adus respectuoase mulțumiri P.S. Episcop Antim Tirgovișteanul, vicar patriarhal și P.C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Sfinței Arhiepiscopii a Bucureștilor, care au analizat și aprobat devizele iar acum și-au luat osteneala să participe la recepția lucrărilor.

Mulțumiri s-au adus și salariaților din Serviciul Contabilității al Sfinței Arhiepiscopii, care au pus la îndemîină cu promptitudine sumele necesare procurării materialelor, au verificat statele și situațiile de plată și au deplasat la locul de muncă delegați pentru plata muncitorilor.

Vorbitorul a evidențiat apoi munca de concepție și îndrumare a celor doi conducători de șantier: Arhitect Ioan Paraschivescu și Inginer Octavian Mateșiu, arătînd că primului i se datorează planurile casei arhieriești și ale transformării părții superioare a bisericii, iar celuiilalt proiectele de instalații electrice și sanitare din întregul complex. A fost evidențiat și șeful de șantier Ion Streinu, care luptînd cu intemperii a reușit să supravegheze numărul mare de muncitori din ultimele luni. S-a arătat de asemenea că și maicile împreună cu conducerea Mănăstirii au căutat să ușureze condițiile de viață ale muncitorilor, servind la cantină și punînd la dispoziție cazarea, imbinînd rugăciunea cu munca și lucrînd frumoasele covoare oltenesti din Casa arhieriească. De asemenea s-au adus mulțumiri conducerii Consiliului Popular, Cooperăției și Ocolului Silvic, pentru înțelegerea avută cu privire la aprovizionarea șantierului cu cele trebuincioase desfășurării normale a lucrărilor, precum și Părintelui Protoieru al Protoieriei Vălenii de Munte, Pr. Emil Moiescu.

A luat apoi cuvîntul Maica Stareță Singlitichia, mulțumind în numele întregului sobor al Mănăstirii Suzana, pentru înnoirea din temelie a mănăstirii. Vorbitorul a arătat că pe lîngă înfrumusețarea altor așezăminte, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a inclus și înăstirea Suzana, căreia i s-a instalat pentru prima dată lumină electrică și canalizare. Toate greutățile au fost învinse datorită îndrumărilor Prea

Fericitului Părinte Patriarh. Ridicarea zidului inconjurător din piatră, repararea caselor, construcții din nou, restaurarea bisericii și a paraclisului, construcția casei arhieresti și a fântinii, refacerea grajdului de vite, crearea de grupuri sanitare, rezervor de apă, cameră de clorinare și altele, s-au realizat cu multă străduință. Maica Stareță a mulțumit tuturor ostenitorilor, Părinților Consilieri, D-ilor arhitecți, ingineri și tehnicieni, precum și instituțiilor și autorităților locale care au sprijinit acțiunea în diferite ocazii.

A luat apoi cuvîntul *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian* care a spus :

«Referitor la raportul prezentat de Părintele Consilier, în care a arătat realizările de la complexul Mănăstirii Suzana și suma cheltuită în acest scop, vreau să arăt proveniența banilor folosiți pentru construcții. Această sumă a fost dăruită de credincioșii din Arhiepiscopia Bucureștilor, care au contribuit prin aprinderea unei lumînări. La fiecare lumînare s-a perceput suma infimă de 20 sau 30 de bani, alocați în acest scop. Deci înfăptuirea acestor realizări aparține poporului, care a cumpărat o lumînare sau un calendar. Grijă de renovare a sfințelor locașuri este o datorie pe care mi-am luat-o încă de la începutul păstoririi mele. În urma cutremurului din anul 1940 au fost deteriorate multe locașuri de cult, în special turlele de biserici, precum și chiliile, dintre care multe au fost reparate, cu străduințe, iar altele urmează să fie reparate. Amintesc însă că acești credincioși din cuprinsul Arhiepiscopiei noastre au ajutat prin contribuția lor și la repararea sau restaurarea altor locașuri de cult din întreaga țară. Gîndul meu se îndreaptă către credincioșii care au ajutat aceste construcții. Recomandăm maicilor ca în rugăciunile lor să pomenească în rîndul ctitorilor pe credincioșii Arhiepiscopiei Bucureștilor. Mulțumim membrilor Centrului Eparhial, Prea Sfințitului Episcop Vicar Antim, Prea Cucernicului Părinte Vicar Alexandru Ionescu. Mulțumim Departamentului Cultelor și Consiliului Popular al comunei Măneciu-Ungureni și Ocolului Silvic. Mulțumiri se cuvin și părintelui Protopop Emil Moiescu. Azi, Mănăstirea Suzana poate să se prezintă înnoită în fața credincioșilor și a turiștilor, făcînd o impresie frumoasă. Am convingerea că maicile de aici vor îngriji după cuviință căsuțele lor și sfînta biserică».

Apoi Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, îmbrăcat în veșmintele arhieresti, a citit rugăciunea de resfințire a bisericii, după care întreg soborul în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh au făcut înconjurul bisericii, pe care au stropit-o cu apa sfințită din ajun, stropire care a continuat apoi la tot complexul. După stropirea cu aghiazmă Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a oferit o masă în cinstea participanților la festivitatea inaugurală. În timpul mesei P.S. Episcop Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, a arătat că nunta de argint a împlinirii a 25 de ani de arhierie a Prea Fericirii Sale încheie lucrările a 6 ani de cînd s-a pornit renovarea radicală a complexului. Lucrarea aștepta ceasul de încheiere, așteptau călugărițele și credincioșii, așteptau înaintașii din Ardeal care veniseră pe aceste meleaguri și care acum sînt împăcați sufletește. Multe lăcașuri au fost refăcute.

La împlinirea celor 25 de ani de la pășirea în hirotonie ca arhiereu, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a făcut încă un pas înainte în realizări. Cu apropierea sărbătoririi zilei de 23 August, și în Biserică se realizează binele omenirii și al aproapelui nostru, prin renovarea și conservarea bunurilor noastre culturale și naționale.

P.C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor a arătat apoi însemnătatea celor 25 de ani de realizări temeinice ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, subliniind că în cei 25 de ani de hirotonie și 22 de patriarhat, Prea Fericitul Părinte Patriarh, în permanență a îndrumat și a sfătuit pentru viața nouă din patria noastră. Vorbitorul a urât și pe viitor Părintelui Patriarh realizări cât mai mari, sănătate și viață îndelungată.

Răspunzînd celor de față, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a arătat împrejurările hirotonirii sale întru arhiereu, cu 25 de ani în urmă, evidențiind participarea la acest eveniment a P.S. Episcop Antim Țirgovișteanul. Cotitura antimonarhică a fost evenimentul cel mai de seamă în acele vremuri. Sfîntul Sinod al Bisericii noastre a făcut chemarea unui cleric la arhierie și, la insistențele fostului patriarh Nicodim și a altor personalități, Prea Fericirea Sa a primit această sarcină de mare răspundere.

Prea Fericitul Patriarh Justinian și-a încheiat cuvîntarea, mulțumind tuturor celor ce l-au ajutat în misiunea pe care o are.

Festivitatea a luat sfîrșit într-o atmosferă plină de seninătate și bucurie sufletească.

Reînnoit, modernizat, complexul Mînăstirii Suzana, ca o floare albă pe verdele de diferite nuanțe ale pajiștilor și pădurilor din jur, rămîne un loc pitoresc, de reculegere și reconfortare duhovnicească.

Piatra comemorativă de la intrare stă ca mărturie a strădaniilor depuse :

Cu ajutorul Prea Puternicului Dumnezeu Cel în Trei Fețe Mărit, în anul 1966—1970 din îndemnul și neîntreputa purtare de grijă a Prea Fericitului Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, s-au făcut acestei Sfinte Monastiri numită Suzana și ocrotită de Sfîntul Ierarh Nicolae multe lucrări de preînnoire și îmbunătățire.

S-au reparat bisericile, mai ales la acoperiș și turla, s-au clădit din temelie noi locuințe și o casă de oaspeți, s-au refăcut stăreția, arhondaricul, muzeul și grajdul, s-au dres toate locuințele viejuitoarelor, înzestrîndu-le cu băi, instalații sanitare, apă curentă și lumină electrică ; s-a împrejmuțat vatra cu zid de piatră, s-a ridicat un zid de sprijin și s-au canalizat apele îndreptîndu-li-se cursul spre rîul Stancea.

S-au săvîrșit toate acestea cu cheltuiala Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și s-au isprăvit la 12 august 1970 cînd Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian împlinea 25 de ani de la hirotonia Sa în Arhiereu.

ASISTENT

† PREOTUL NICOLAE NICA

În noaptea de 21 spre 22 iulie 1970, s-a stins fulgerător din viață preotul pensionar Nicolae Nica, fost slujitor la parohia Bușteni, județul Prahova.

Trecerea sa din această viață a impresionat profund pe toți cei ce l-au cunoscut, frați întru preoție și enoriași, întrucât cel adormit era împodobit cu alese însușiri, ca om și preot, fiind pentru toți pildă de vrednicie preotească.

Firul vieții sale a început a se toarce în anul 1898. Și-a început învățătura în comuna natală, continuând-o apoi la seminar și Facultatea de Teologie de pe lângă Universitatea din Iași.

Avînd chemare pentru preoție, a pășit «cu frică și cu cutremur» în această tagmă în anul 1921 și a slujit lui Dumnezeu și oamenilor, în mai multe parohii și în ultima vreme în orașul de lângă culmile înalte și semețe ale Bucegilor, Bușteni, timp de peste 47 de ani, după care suferind fiind s-a pensionat.

Slujba prohodirii a avut loc în ziua de 24 iulie a.c., în biserica parohială din Bușteni, în care a slujit peste 12 ani și a fost oficiată de un sobor de preoți în frunte cu P. S. Episcop Antim Nica, vicar patriarhal, cu participarea P. Cuv. Arhim. Ilarion Marin, starețul Sfintei Mănăstiri Sinaia și a P. Cuv. Arhidiacon Evghenie Dascălu de la catedrala Sfintei Patriarhii, în prezența unui număr impresionant de credincioși, veniți să-și ia un ultim rămas bun de la fostul lor păstor sufletesc.

Răspunsurile au fost date de corul format din enoriași ai acestei parohii.

După încheierea slujbei de prohodire și sărutarea cea de pe urmă, P. C. Protoieru Ioan Mihai a rostit un mișcător cuvînt funebru, evidențiind însușirile deosebite ce au înobilat figura celui dispărut și exprimînd în numele preoțimii de pe aceste meleaguri, regretul adînc al despărțirii, pentru todeauna, de un frate de slujire întru Domnul din generația mai veche, de la care puteai lua permanent un exemplu de cum trebuie să fie un adevărat preot al lui Hristos.

Preotul Nicolae Nica, a spus P. C. sa, a lucrat în aria vastă pe care o oferă preoția, preoție pe care el a înțeles-o plină de zîmbetul bunătății și al iertării.

A fost un ales bisericaș, punînd în săvîrșirea sfintei liturghii, îndeosebi și a celorlalte Sfinte Taine și ierurgii toată căldura sufletului său, convingere și trăire interioară.

A vestit evanghelia lui Hristos, fiind plăcut în vorbire mai ales că graiul său mîngia auzul cu ușorul accent moldovenesc ce-l caracteriza.

A iubit pe enoriași cu toată căldura ființei sale, nu era orgolios și nu pizmuia pe nimeni. Era cumpătat și modest, cu o demnitate discretă, bucurîndu-se de respectul și dragostea celor din jurul său.

În societate preotul Nicolae Nica a fost un adevărat om de omenie, iar în familie un soț și tată desăvîrșit. A avut marea durere ca să piardă înainte de vreme pe tovarășa sa de viață, fapt ce l-a îndurerat profund, dar pe care l-a suportat cu bărbăție creștină.

Pentru toate aceste calități și pentru tot ceea ce preotul Nicolae Nica a realizat în preoție, la vremea cuvenită autoritatea bisericească superioară a apreciat vrednicia sa acordîndu-i rangul de «sachelar».

În încheiere P. C. sa a exprimat familiei îndurerate profundele păreri de rău ale preoțimii din Protoieria Cîmpina, pentru greaua pierdere pe care o încearcă și fîgăduința că toți vor păstra preotului Nicolae Nica o trainică și frumoasă amintire și-l vor pomeni neîncetat în rugăciunile lor, rugînd pe Domnul și Mîntuitorul Iisus Hristos să-l așeze cu dreptii în lumina cea nefîrșată a împărăției Sale.

A luat cuvîntul, apoi, P. C. Preot Ioan Moraru parohul locului, care a slujit alături de cel dispărut timp de peste 12 ani la același altar, destăinuind cu emoție multe din înfăptuirile preotului Nicolae Nica la această parohie, pe tărîm pastoral și social, înfăptuiri ținute de acesta sub obrocul smereniei și discreției.

A subliniat, îndeosebi, spiritul de armonie și colaborare desăvîrșită de care era animat preotul Nicolae Nica ca împreună slujitor și raporturile de colegialitate și pace pe care le-a manifestat față de toți frații preoți din împrejurimi.

Arătînd că, personal precum și întreaga obște a credincioșilor, a regretat cu cîțiva ani în urmă retragerea sa din slujire, prin pensionare de boală, acum cu toții sînt cuprinși de o adîncă durere, cînd vîd pe cel ce pînă mai ieri le era coleg și păstor zăcînd «fără glas și fără suflare», aflîndu-și odihna și împăcarea cu sine însuși și cu toate în așteptarea învierii și vieții celei fără de sfîrșit.

A exprimat, în numele preoților de la această parohie și al enoriașilor, condoleanțe familiei îndoliată, asigurînd-o că figura preotului Nicolae Nica va rămîne neștersă în amîntirea tuturor.

Apoi, în dangătele de țele ale clopotelor, sicriul cu corpul neînsuflețit al celui ce a fost preotul Nicolae Nica, purtat pe umeri de preoți, după ocolirea tradițională a bisericii a fost pus în carul funebru și s-a pornit în procesiune spre cimitirul parohial din localitate, unde a fost depus în cavoul familiei lîngă tovarășa sa de viață, sub privirile înlăcrimate ale familiei și credincioșilor care l-au condus pe ultimul drum.

Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească în pace și veșnică să-i fie amintirea.

ASISTENT

† PREOTUL ANCULESCU PANTELIMON

În zorii zilei de 29 iunie 1970, cînd creștinătatea serbează amintirea corifeilor Apostolilor — Sfinții Petru și Pavel — parohia Tîrnava, județul Teleorman, îmbrăca zăbranicul de doliu pentru trecerea spre cele veșnice a păstorului lor sufletesc, Pr. Anculescu Pantelimon, care vreme de aproape o jumătate de veac le-a sfințit casele, le-a deschis poarta botezului, le-a binecuvîntat căsniciile și le-a prohodit pe cei dragi.

Fiu al preotului Ion Ancu, despre care o piatră comemorativă amintește că a luat parte activă la revoluția de la 1907, preotul Pantelimon vede lumina zilei la 13 iulie 1900. Urmează cursurile Seminarului «Nifon Mitropolitul», din București în condițiile destul de grele ale primului război mondial, cu bejenie în Moldova, după care este hirotonit pe seama parohiei Izvorul, județul Ilfov, unde păstorește 11 ani, apoi se transferă în comuna natală la parohia Tîrnava, rămînd pînă la sfîrșitul vieții, deși ar fi putut să meargă în alte parohii.

În tot timpul pastoratului sale a desfășurat o frumoasă activitate și întocmai ca legendarul Mester Manole și-a zidit sufletul său în rodnice realizări, atît spirituale, cît și gospodărești.

El a fost făclia care lumina și încălzea în juru-i fără zgomot și fără fum, refuzînd în adîncul ființei sale toate necazurile și suferințele, lăsînd să apară la suprafață talazul valului liniștit.

În cei 45 de ani de slujire și-a câștigat nu numai dragostea enoriașilor săi, ci și aprecierea Centrului Eparhial, care, pentru meritele sale deosebite l-a cinstit cu rangul de iconom stavrofor.

Preotul Anculescu Pantelimon a fost așa cum se spune și în Sfânta Scriptură «lumina lumii, cetate pe vârful de munte»; el a fost șoapta tainică a veșniciei în zbulciumul de pământ al vremii, ingerul păzitor al credincioșilor săi și mijlocilor harului și a toată îndurarea lui Dumnezeu, iar viața lui carte larg deschisă în care credincioșii au citit tainele cerului și luminile iubirii divine.

Maniera excesivă, bunăcuviința, ospitalitatea ca la «stejarul din Mamvri» și dorința de a face bine oricui, sînt atributele principale din pomul cu virtuți al preotului Anculescu Pantelimon.

Slujba prohodirii s-a oficiat, marți 30 iunie a.c., de un sobor de preoți în număr de 27. În frunte cu P. C. Vicar Alexandru Ionescu, P. C. Secretar Patriarhal Nitisor Cazacu, P. C. Alexandru Marinescu — Dichiu și P. C. Protopop Ion Cristache.

Au rostit cuvîntări P. C. Protopop Ion Cristache, omagiînd persoana defunctului și descriînd aspecte din viața pastorală a acestuia.

Din partea enoriașilor parohiei Izvorul, unde a păstorit decedatul acum 36 ani, a fost prezentă o delegație, venită să stropască cu lacrima recunoștinței sicriul fostului lor păstor.

D-l Neațu V. Marin, cîntărețul acestei parohii, care făcea parte din delegație, a spus printre altele:

«Credința lui a întărit credința noastră, nădejdea lui ne-a luminat nădejdea noastră, iar nemăsurata lui dragoste ne-a învăluit cu dulce căldură, făcîndu-ne una între noi, una cu el și toți una cu Hristos.

Finețea lui sufletească, blîndețea și bunătatea ce-l caracteriza, au făcut ca în duh să fie mereu prezent în mijlocul nostru, făcînd nebiruitor vîlul și forța uitării».

A mai vorbit cîntărețul Mocanu Ion, arătînd respectul și dragostea de care s-a bucurat răposatul din partea enoriașilor și a personalului bisericesc de la parohia Tîrnava.

La sfîrșit a luat cuvîntul P. C. Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, care a spus că rămîne profund impresionat de această duiosă manifestare, din care rezultă profundul atașament al enoriașilor față de păstorul lor «un preot fără vicii».

P. C. Sa l-a cunoscut pe Preotul Anculescu de pe băncile seminarului, fiind coleg cu acesta și în afară de calitățile native cultivate în anii copilăriei în casa părinților săi descendenți ai mai multor generații de preoți, defunctul a făcut ucenicie la Arhiepiscopul Ghenadie Humulescu, pe care îl însotea la toate slujbele arhieresti, ducîndu-i cîrja.

Sicriul cu rămășițele pămîntești ale defunctului, purtat pe brațe de preoți a ocolit biserica în dangătul tînguitor al clopotului și apoi așezat în cripta de lângă Sfîntul Altar.

Peste sufletele sfîșiate de durere ale celor care l-au iubit, s-a așezat apoi balsamul cuvîntelor divinului Mîntuitor: «Eu sînt învierea și viața, cel ce crede în Mine viu va fi, chiar de va muri».

Pr. Prot. ION CRISTACHE

† SAVEL SACHELARIE

Prinsoarea lutului a mai dezlegat un suflet cu misteriosul capriciu al preferințelor sale; moartea s-a oprit asupra unuia din slujitorii cei mai credincioși și buni ai coralei Sf. Patriarhii, Savel Sachelarie.

Adjunct la conducerea coralei Sf. Patriarhii sub succesivă trecere în fruntea acesteia a maeștrilor: Nicolae Oancea, Ștefan Stoicescu, St. Popescu și Nicolae Lungu, el a slujit cu nețărmurită credință și devotament Sf. Biserică, timp de 35 ani.

Veniți să-l conducă pe ultimul său drum, prietenii și cei ce l-au prețuit, au gustat cu amărăciune ziua de 13 iunie 1970 la Cimitirul Bellu.

Cînd bulgării n-au prins încă a se rostogoli peste capacul veșniciei, glasul colegului din corala Patriarhiei, Mihai Popescu, și-a ridicat tremurul pentru ca în emoția cuvintelor s-aducă mîngîiere familiei și celor de față.

«Dincolo de pămîntul trupului care ne alcătuiește doar jumătatea ființei, vorbesc cu tine, iubite Sache, prin vocea care ne unește peste aceste graniți. Sintem vii deopotrivă, prin suflețele ce leagă substanța vieții, care pe noi ne-a unit înoldeauna și nu ne desparte nici acum, cînd neștiutorii de misterul adevărat, în numele căruia tu nu mai ești printre noi cu trupul, ochii plîng neînțelegerea, nedumerea, că integritatea ta de ființă pămîntească, moartea a sfîșiat-o.

Încercăm să ne mîngîiem suflețele că, ridicîndu-ți-se trupul dintre noi, tu, prieten drag, poate n-ai fost pedepsit de nici o minie, ci, mîngîiat și anume ales.

Pentru noi, însă, familia ta, din corala Patriarhiei, dincolo de toate tălmăcirile consolatoare, ale misterului morții, tu, prin această prematură și dureroasă dispariție, ai lăsat printre noi un gol de neînlocuit. Golul pe care nu-l poate umple, numai glasul celui ce se va așeza pe locul tău, sus în cafea, ca să reîntregească armonia cîntului, pe care l-ai slujit cu atita devotament și integritate, cu vibranta sonoritate și căldură, cu care interpretați cîntările către Dumnezeu. Pentru că tu, Sache, prietenul nostru drag, tu n-ai fost între noi doar un glas — tu ai fost, ceea ce simțim prin plecarea ta, că ne rupe rădăcinile familiei, în care, erai o putere simțită, cu mîntea și chibzuința ta, care-ți veneau dintr-un suflet întreg, nealterat de implicațiile mărunte ale egoismului uman. Dintr-un caracter superior, luminat de o viziune generoasă și elevată asupra existenței: dintr-o bîndede umană, mîngîiată de catifelările unui glas prin care se rostea însăși bunătatea, înghăduința, mlădierea sufletului, în certitudini și sobrietăți, în eleganță și amabilitate, care-ți colorau o personalitate atît de fermă, sub prestigiul și autoritatea unei judecăți întregi și plină de obiectivitate.

Simțim golul, iubitul nostru prieten, fiindcă, săritor și gata oricînd de sprijin, căldura ajutorului tău de frate, nu o vom mai avea. Fiindcă pricepera și iscusința cu care ne-ai ajutat în treburile noastre, pînă la substituirea călăuzitorului nostru la conducerea corului, nu va n-ai fi. Fiindcă convingătoarea și nedeslipita la prezență, încă din copilărie pe lângă Sfînta Biserică, nu o vom mai simți, sprijin întăritor în credință și devotament. Pentru că evlavia ta decentă și adîncă, străbătută de o convingere prin superioară înțelegere a rostului divinității între pămînteni, nu ne va mai lumina binefăcător, pentru ușurarea greului vieții. Fiindcă seriozitatea și maturitatea experienței tale, dăruită cu generozitate tuturor nouă, în momente care cereau calm și simț de răspundere, putere de hotărîre pe care să poată sta o bizuire întreagă, ne vor lipsi. Pentru că scrupulozitatea și prețul grav pe care tu îl puneai în muncă și în forma pe care o dădeai raporturilor colegiale, nu se vor mai putea înlocui, dincolo de integritatea și frumoasa ta alcătuire umană, plină de noblețe.

Ne doare plecarea ta dragă Sache, nu numai pentru noi. Ne doare pentru gîndul greu și amar cu care, scrutai și îți temeai sfîrșitul, prin care fără de voie, vei nedreptăți cu durere și neconsolare pe ființa ta cea mai scumpă cu care atît de armonios, cuminte și exemplar, ți-ai împărțit viața în căsuța ta modestă și patriarhală, unde-ți primeai cu căldură prietenii.

Ne doare neputința noastră de a-i sprijini durerea, altfel decît cu o egală împărtășire, alături de dînsa, a regretului înfinit, că nu mai ești dragă Sache, că glasul tău blînd și cald și înțelept, ca și noi, nici ea nu-l va mai auzi. Că brațul tău de bărbălească ocrotire, nimeni nu-l va putea înlocui.

Un singur gînd, o singură judecată, ne dă putere deopotrivă și nouă și ei, să ne ridicăm mai presus de durere; gîndul tălmăcit de învățătura noastră creștină, că moartea nu-i decît viața ce începe sub o altă formă, unde nu e nici durere, nici întristare, nici suspin.

Pentru respectul credinței pe care el o avea despre aceste adevăruri înalte, motivată pe o îndelungă ucenicie în preajma bisericii, indoctrinat prin textele

cîntului slujit, desprins direct din Sfintele Evanghelii; pentru acest respect al convingerii lui creștine, să ne mîngîiem sufletele.

Fii dus de la noi dragă Sache, în voia Alotputernicului care te-a chemat să străbați neștiutele Lui căi. Iartă-ne durerea noastră de pămînteni și lacrimile cu care-ți spălăm amintirea ta dragă.

Sub conducerea îndurerată a maestrului Nicolae Lungu, în rezonanța amplificată a bolților, membrii coralei au dat răspunsurile slujbei soborului de preoți în irunle cu P. C. sa Părintele consilier Petre Alexandru, alcătuit din Prea cuviosul părinte arhimandrit Grigore Băbuș, Preotul Clement Popescu, Preotul Justinian Dalea, diaconii Ion Boștenaru și M. Colibă, ridicînd rugăciuni de ajutor, pînă la cer, pentru sufletul celui plecat din mijlocul nostru.

«*De mortuis nihil nisi bene*». Pentru ceea ce fusese în adevăr în viață Sache-larie, gratuitatea acestei concesi ar fi fost de prisos. Pentru puțini alți oameni s-ar fi putut spune alt de multe lucruri bune ca despre viața și caracterul acestui exemplar uman.

ASISTENT

NOTE BIBLIOGRAFICE

Hans Frei, *Consiliul Ecumenic al Bisericilor în dialog cu Roma*, în «Christkatholisches Kirkenblatt», nr. 12, 13, 15/1969, Bern.

Mișcarea ecumenică de azi a început să se dezvolte într-o epocă în care Biserica Romano-Catolică se manifestă ca un «sistem centralist rigid», revendicînd numai pentru sine cunoscuta propoziție a lui Ciprian (+ 258): «*Extra ecclesiam nulla salus*», cu urmarea că reunirea tuturor creștinilor se poate înlăptui numai prin reînțoarcerea pocăită a «disidenților» (apostașilor) la Biserica-mamă. Dar pionerii «ecumenici» nu s-au impresionat de acest fapt și au continuat activitatea invitînd și Roma la Conferințele ecumenice (Stockholm, 1925. Lausanne 1927, Oxford 1936 și Edinburgh). Roma nu a răspuns invitației, cum nu a răspuns nici în 1948 pentru Amsterdam. Mai mult, a interzis expres teologilor și laicilor romano-catolici să participe la discuții religioase oficiale, cu necatolicii. Dar lucrurile s-au schimbat radical... Conciliul Vatican II a deschis o «ușă ecumenică». Trebuie totuși notat că și pînă la Vatican II au fost teologi și preoți romano-catolici care au lucrat pentru apropierea între conferințele creștine, ca: Mgr. Paul Couturier (Lyon + 1953), care a inițiat «săptămînilor de rugăciune pentru unitatea creștină»; M. I. Metzger (+ 1944), întemeietorul mișcării «Una-Sancta»; Dr. Otto Karrer (Lu-

zern), care a militat prin cuvînt și scris pentru înlăturarea neînțelegerilor confesionale; apoi, actualul Episcop de Freiburg, Lausanne și Geneva, Dr. François Chariere, care a înființat cercul teologilor romano-catolici din Olanda, Franța, Germania și Elveția, pentru a se ocupa de probleme ecumenice. La inițiativa lui s-au întrunit în Olanda (1960) teologi romano-catolici cu teologi ortodocși, anglicani, vechi-catolici și luterani, pentru a discuta probleme teologice. Iar faptul că mișcarea ecumenică cîștigă mereu teren și-și sporește prestigiul a determinat Biserica Romano-Catolică să trimită observatori la a doua adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ținută la Evanston (S.U.A.), în 1954 și apoi la New-Delhi, în 1961. Și Conciliul Vatican II a apropiat mult Roma de celelalte Biserici creștine. La cele patru sesiuni ale Conciliului au participat observatori din partea celorlalte Biserici, avînd și posibilitatea să ia atitudini critice în decursul discuțiilor conciliare. Pe piedestalul oferit de Vatican II a putut afirma P. Roberto Tucci, S. J. la cea de a patra adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ținută la Uppsala, că: «Oricît de mult a avut Biserica (r.-cat.) noastră să obiecteze în trecut împotriva mișcării ecume-

nice, în ultimii ani ca s-a asociat străduințelor pentru unitate. Atitudinea ecumenică pozitivă a Bisericii Romano-Catolice s-a manifestat prin participarea ei activă la pregătirea celei de a patra Conferințe mondiale pentru «Credință și Constituție bisericască» — 1963 la Montreal (Canada). Iar la Uppsala (1968) a participat din partea ei o delegație oficială de 18 persoane. Menționat trebuie apoi că P. George Dunne, secretarul Comitetului comisiunii papale «Justiția et Pax» a fost numit prim secretar al Comisiunii pentru «societate, dezvoltare și pace» (Sodepax), fiind de Consiliul Ecumenic al Bisericilor și având sediul la Geneva. Este primul romano-catolic care ocupă o funcție oficială în administrația Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Sporirea contactelor între Geneva și Roma a determinat crearea unui organism special care să se ocupe cu problemele generate de aceste contacte. Astfel, după consultări reciproce s-a creat în 1965 «Grupa comună de lucru Geneva—Roma», care și-a început îndată activitatea. În primul său comunicat oficial, din 1966, grupa își circumscrie misiunea afirmând că: «Ea nu-i creată pentru a duce tratative. Misiunea ei este să aștepte posibilități pentru dialog și pentru colaborare. Ea nu este îndreptățită să ia hotărâri, ci să studieze anumite probleme și să raporteze celor două părți rezultatele. Activitatea ei este de natură spirituală și duhovnicească». Grupa de lucru și-a inaugurat activitatea cu studiul înțelegerii de ambele părți a ecumenismului, ajungându-se la constatarea că «problema ecumenică» nu este înțeleasă la fel de cele 2 părți. «De o parte stă o Biserică, de cealaltă parte, o comunitate de Biserici». Faptul acesta local impune continuarea dialogului între cele două părți. O împreună lucrare este po-

sibilă fiindcă: «În pofida deosebirilor existente în dieritele Biserici cu privire la principiile eclesiologice (înțelegerea ființei Bisericii), sintem convinși ca este una și aceeași mișcare ecumenică, la care participăm toți». S-a menționat apoi că metoda ecumenică pretinde ca toate întîlnirile să fie diriguite de principiul deplinei egalități între Biserici și că dialogul direct între Roma și Geneva nu anulează dialogul numai între 2 Biserici. Fără a ignora sau minimaliza deosebirile doctrinare dintre Biserici, dar în urma activității mișcării ecumenice creștinii au ajuns la constatarea că în esență fiecare Biserică dispune în măsură integrală, în măsură mai mare sau mai mică de moștenirea Bisericii creștine primare. Creștinii recunosc că între dinșii există o anumită comunitate și ei voiesc să o înfăptuiască în toată plinitudinea ei. Faptul acesta îl urmărește mișcarea ecumenică: realizarea unității tuturor creștinilor, pentru a da prin aceasta mărturie despre Hristos. Alte probleme de care se ocupă grupa de lucru: fixarea unei date comune pentru sărbătorirea Învierii Domnului, studiul noțiunilor: catolicitate și apostolicitate, problema autorității și interpretării Bibliei din punct de vedere ecumenist și pastoral, relațiile față de religii necreștine, rolul mirenilor în Biserică, traducerea în comun a Bibliei, problema privind pacea mondială, dreptatea socială, ajutorarea reciprocă între popoare, tensiunile între generații. În cadrul grupei s-a instituit o mică comisiune care să se ocupe de problema dacă Biserica Romano-Catolică poate deveni membră a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. În orice caz, din acest studiu se desprinde că înfăptuirea unității creștinilor preocupă intens creștinătatea întreagă.

Prof. O. BUCEVSCI

Joseph M o i n g t. *Mutations de ministère sacerdotal*, în «Etudes», tome 332, Avril 1970, p. 576—592.

Între toate schimbările care bat la porțile Bisericii Romano-Catolice în vremea de azi și de mâine, autorul socotește că evoluția posibilă a stării sacerdotale este cea care va ajunge să preocupe din ce în ce mai profund și mai larg conștiința creștină în general și catolică în special.

În partea introductivă autorul enumără la început toate cauzele care au provocat și formele sub care se manifestă criza clericală în prezent. După aceea — fără a pretinde să anticipeze soluția pe care conducerea Bisericii Romano-Catolice o va da acestei probleme — autorul își propune să înfățișeze unele considerații asupra evoluției misiunilor sacerdotale la evoluțiile probabile, examinând eventualitatea unei modificări în statutul clerului sub raportul diverselor sale slujiri.

Într-un prim paragraf — intitulat: *Spre o de-dublare a ministeriilor* —, autorul se ocupă la început de «problema adaptării sacerdoțiului», alături de privința unei «teologii a sacerdoțiului», a semnificației, naturii, scopului sacerdoțiului și în privința «posibilităților de schimbare».

În realitate criza clericală actuală nu pune în discuție nici eficacitatea sfințitoare, nici caracterul spiritual al funcțiilor pe care le îndeplinește; ci în discuție este pusă modalitatea întregării ministerului sacerdotal și a corpului sacerdotal în viața Bisericii.

Aplicând principiul conținut în cuvintele Mîntuitorului că «Sabatul a fost făcut pentru om, și nu omul pentru sabbat» (Marcu II, 27) la introducerea tainelor în mediul social creștin aflat

totdeauna în evoluție, Biserica a acordat în trecut acestei aplicări posibilități intenționale de schimbare. De aceea Biserica — în scopul deschiderii sale mai eficace față de oamenii în succesiunea și diversitatea condițiilor istorice și culturale, și pentru a le putea oferi un ajutor spiritual mai bine adaptat nevoilor lor — nu a ezitat niciodată să modifice regulile disciplinare și liturgice de administrare a tainelor; iar teologia de asemenea s-a reînnoit inspirându-se din această «praxis» sau conducându-o; și cu atât mai mult când a fost vorba de preoție, care este regulamentul tuturor celorlalte activități spirituale în Biserică.

Pentru că taina preoției prezintă particularitatea că ea nu sfințește pe cel care o primește pentru el însuși, numai pentru perfecțiunea sa individuală, ci *pentru celălalt*, în vederea slujirii Bisericii; așa cum Taina căsătoriei unește și sfințește pe soții unul pentru altul și amândoi pentru copiii ce vor veni și pentru societatea omenescă. Adică aceste două taine sînt instituite în vederea binelui comun al întregii Biserici și pentru dezvoltarea ei spirituală și materială (Toma d' Aquino, *In IV Sententiam*, dist. II, quest. I, art. 3).

Importanța acestei apropieri între aceste două taine este evidențiată și de faptul că în prezent problemele teologice cele mai discutate sînt legăte de ele, deoarece amîndouă se referă la individ numai în relație cu alte persoane și comunități umane, adică sînt legate de mutațiile sociale și culturale. De aceea este necesar ca periodic să fie reajustate și redefinite relațiile la care dau naștere aceste două taine — a preoției și a căsătoriei —, din punctul de vedere al comunicării, circulației și întreținerii vieții spirituale și materiale, care interesează viața oricărei societăți, religioase sau politice. Gravitatea unor astfel de aspecte justifică grija autorităților bisericești de a îngrădi acest proces de schimbare cu poziții tradiționale, dînd naștere unul imobilism pe care viața nu-l acceptă.

Din aceste considerații decurge — după părerea autorului: — regula fundamentală că modul de existență a preotului trebuie să fie adaptat la ministerul (slujirea) sa, iar slujirea preotului trebuie să urmărească rodnicia activității Bisericii în starea de lucruri din vremea respectivă.

În dezbaterile actuale în viața Bisericii Catolice s-au format două poziții: una care privește starea sacerdotului în sine însăși, socotind sacerdotul ca stare imuabilă de perfecțiune a căreia preoții trebuie să se coniformeze oricît le-ar fi de greu; iar alta care privește condiția preoților doar din punctul lor de vedere, concepînd sacerdotul ca pe o corporație care fixează după nevoile sale regulile de exercitare a profesiei.

Practic cei din urmă sînt reprezentați prin acțiunile contestate ale preoților care lasă im-

presia că urmăresc să acomodeze ministerul lor la nevoile și interesele proștii pentru a se putea adapta ei înșiși la viața lumii. În legătură cu aceasta, autorul subliniază aspectul nelogic în primul rînd al revendicării «declergificării» și «secularizării» de către preoții care uită că ei sînt, înainte de toate, slujitorii comunității credincioșilor, care au și ei dreptul să se pronunțe în această problemă; și în al doilea rînd al altitudinii de contestare împotriva celibatului pe care o fac unii preoți care au acceptat conștient o dată cu sacerdotul și celibatul, pe care nu-l puteau disocia de sacerdotiu, întrucît Biserica Romano-Catolică impusese, în interesul serviciului său, legea celibatului, căreia trebuia să se plece felul de trai al preotului.

În schimb cei dinții consideră pe de o parte că sfințenia sacerdotală constituie o «comoră împărătească» încredințată Bisericii, care trebuie conservată, și că pe de altă parte idealul absolut al acestei sfințenii îl constituie castitatea. De aceea ei socotesc că sacerdotul este o cale de perfecțiune înainte de a fi un oficiu și că deci lucrările sfințitoare pe care le săvîrșește preotul devin sfințitoare în virtutea sfințeniei specifice sacerdotului.

În fond există, după Enciclica *Sacerdotalis Coelibatus* (din 24 iunie 1967), nenumărate afinități spirituale între celibat și sacerdotiu; dar este sigur că obligația celibatului sacerdotal nu este de origine divină, și ca atare, Biserica poate oricînd schimba legile pe care ea le-a instituit. O asemenea schimbare poate fi însă justificată numai datorită relației funcționale pe care taina preoției o stabilește între preot și oameni.

Intr-adevăr sacerdotul nu are finalitate în sine însuși, ci în afara, în nevoile spirituale pentru satisfacerea cărora el a fost instituit; de aceea contează în primul rînd «utilitatea» sacerdotului — adică adaptarea lui la aceste nevoi spirituale. Sacerdotul, în totalitatea lui, comportă slujiri foarte variate, care nu cer același grad de sfințenie și nici aceeași formă de viață, și care constituie un fel de rețea de comunicații destinată să asigure coeziunea întregului corp al Bisericii. Iar atunci cînd comunicarea de la un punct la altul nu se mai face sau se face defectuos, împiedicînd astfel Biserica să-și împlinească funcția de regenerare spirituală, atunci se pune problema «adaptării». În vederea unei astfel de adaptări a sacerdotului, trebuie ținute în seamă în primul rînd misiunile Bisericii în situația actuală a lumii; de slujirile care se pot mai ușor adapta; precum și de condițiile de viață favorabile pentru înfăptuirea adaptării.

În al doilea rînd, autorul se oprește mai pe larg asupra «celor două misiuni încredințate de Bisericii sacerdotului»: prima, orientată în afara care împlinește vestirea Evangheliei, pregătirea

catemenilor pentru botez și chemarea la pocă-
niță; a doua, orientată spre înduntru care îm-
plinește administrarea tainelor către credincioși,
cultul public, instruirea doctrinară, practicarea
moralei și a vieții spirituale și conducerea comu-
nităților. În cursul veacurilor împlinirea acestor
două misiuni a luat forme diferite, după cum s-a
acordat prioritate unuia sau altuia dintre cele
două obiective.

După această enunțare principială, autorul în-
cearcă să caracterizeze evoluția celor două mi-
siuni sacerdotale în Biserica Romano-Catolică în
raport cu trecutul apropiat.

Prima misiune, cea îndreptată spre în afară și
numită pe scurt *misiunea de evanghelizare*, spre
deosebire de trecut — când ea se referea la re-
giuni îndepărtate unde vestea creștinismul și crea
comunități creștine —, astăzi, datorită culturii
moderne și științifice, ea nu mai poate fi limi-
tată la anumite zone, pentru că evanghelizarea
în vremea noastră necesită eforturi îndelungate
pentru o «pregătire evanghelică» în vederea în-
treținerii unei flăcări a spiritualității și a speran-
ței creștine.

De aceea preoții aleși pentru «misiunea de
evanghelizare», avind a se adresa diferitelor cate-
gorii de catehumeni, vor fi obligați să vorbească
limbajul specializat după mediul căruia se vor
adresa.

Cea de a doua misiune, cea îndreptată spre
înăuntrul Bisericii și numită «misiune sacerdo-
tală», întimpină de asemenea transformări mari
datorită faptului că «Biserica (Romano-Catolică
în speșal) a intrat într-un proces de diaspora»,
în care fenomenul de decreștinizare se con-
jugă cu fenomenul de urbanizare amenințând cu
dezagregarea parohia — celula de bază a organi-
zării și vieții bisericesti.

Parohia pierde din ce în ce chipul ei de «comu-
nitate», fie pentru că grupul de creștini practi-
canți nu predomină în populația parohiei, fie
pentru că viața parohială este prea adesea lipsită
de spirit comunitar. Mulți dintre parohieni soco-
tesc că este îndeajuns să frecventeze în chip oca-
sional o biserică pentru îndeplinirea datoriilor
lor; iar slujirea preoților capătă în chip total as-
pect de «funcționalism».

De altă parte accelerarea procesului de urbane-
zare deschide perspective și mai grave. Pentru că
parohia — așa cum a fost cunoscută în trecut —
este produs al unei îndelungi istorii și constituie
o unitate geografică și economică, un centru de
viață familială și socială, o comunitate naturală
și din punct de vedere religios. Pe cînd în cen-
trele urbane parohiile pierd rapid chipul lor tradi-
țional și cu aceasta și al vieții parohial-familiale.

De aceea, în marile centre urbane îndeosebi
în țările profund industrializate — numeroși creș-

tini se detașează de astfel de parohii (Vezi W. De
Broucker, *Communautés de base, pour de chrétiens
des grandes villes*, în «Etudes», Janv. 1970, p.
111—120; și Louis de Vancelle, *L'Eglise de France
à la recherche de son nouveau visage*, ibidem.
p. 93—110).

Autorul afirmă că, indiferent de cauzele care
au dus la aceste manifestări de transformare a
marilor parohii actuale, este demn de luat în con-
siderare faptul că această acțiune este pornită
de jos în sus, ceea ce face cu puțință ca într-un
viitor nu prea îndepărtat religia să fie practi-
cată și trăită în comunități de tip nou, în
care se vor păstra doar structurile organizato-
rice și organismele serviciilor pastorale.

Autorul caracterizează aceasta ca o mutație
profundă a ministeriului sacerdotal. Căci dacă
activitatea sa va fi în chip sensibil aceeași ca
în parohiile actuale, în schimb aspectul slujirii
sale va fi cu totul nou: el va lepăda latura
«funcționarismului» care acoperă slujirea paro-
hială și va deveni «mai spontan, mai novator,
mai personalizat, mai adinc încadrat în mediul
social». Pentru că principala noutate a slujirii lui
va fi de a organiza slujirea Mintulorului și
cultul spiritual înăuntrul Templului Său cel viu,
pe care-l constituie oamenii adunați la un loc
prin legături umane și prin legătura credinței.

În al doilea paragraf — intitulat *Pentru o
diferențiere a corpului sacerdotal* — autorul se
ocupă mai întâi de «*problema recrutării*» cle-
rului în vederea adaptării misiunilor sacerdo-
țului la timpurile noi. El socotește că în această
perspectivă tind să se diferențieze două tipuri
de miniștri ai sacerdoțiului — după diferenție-
rea făcută deja de Sfîntul Apostol Pavel (Rom.
I. 5; XI. 13; XV. 6, 25; I Cor. I. 17; IV. 15;
Gal I. 16; II. 8; I Tes. V. 14; I Tim. II. 7
etc.); primul tip, ar putea fi numit «slujirea
Evangheliei» sau «ministeriul popoarelor», cel
de al doilea tip ar putea fi numit «slujirea
credincioșilor» sau «ministeriul comuni-
tăților».

Desigur că aceste două tipuri nu pot fi de-
marcate printr-o linie care să sfărîme unitatea
sacerdoțului deoarece nu este vorba să se opună
acțiunea de evanghelizare acțiunii de creștere.
Pentru că deși primul tip de sacerdoțiu va fi
îndeosebi un «ministeriu al cuvîntului», nu va
fi totuși lipsit de activitate sacramentală: avînd
datoria să ofere creștinilor «marginali» o oarecare
practică liturgică și sacramentală, sub forme ce
urmează a fi create. De asemenea, al doilea tip
de sacerdoțiu, deși va avea o slujire specific
cultică, nu va fi lipsit totuși de un «ministeriu
al cuvîntului» și de o slujire misionară pe care
le necesită instruirea doctrinară a credincio-
șilor.

Trecind la aspectul practic a pregătirii elementelor necesare pentru aceste două tipuri de ministeriu sacerdotal, fiecare avind chipul, ținuta sa proprie și nevoi diferite de satisfacut, autorul propune următoarea soluție proprie, ținind seama de stările reale actuale din sîrul Bisericii Romano-Catolice :

— să ție rezervați pentru «slujirea Evangheliei» sau pentru «ministeriul popoarelor», acei preoți cărora Duhul Sfînt le-a inspirat vocația celibatului sacerdotal;

— iar pentru «slujirea credincioșilor» sau pentru «ministeriul comunităților» să fie recrutați preoți dintre laicii căsătoriți, care să rămînă legați de parohiile pe seama cărora vor fi hirotoniați.

*

Autorul socotește soluția sa obiect de dezbatere pentru găsirea rezolvării juste a crizei clericale care frămîntă Biserica creștină — și îndeosebi Apuseană — în vremea noastră.

De aceea, în continuare autorul prezintă unele aspecte ale acestei dezbateri posibile în legătură cu soluția sa.

Spre deosebire de principiile care stau la temelia soluției sale, autorul arată că cel mai adesea se susține, dimpotrivă, că :

Sacerdoțiul ministerial (adică «ministeriul comunităților») a fost stabilit în primul rînd în slujba poporului lui Dumnezeu, cu scopul de a pregăti în orice moment hrana sacramentală de care are nevoie acest popor. Iar puterea spirituală de a administra sacramentele constituie caracterul distinctiv al preotului, în timp ce misiunea de a răspîndi Evanghelia în lume aparține Bisericii în întregul ei.

Prin urmare cea dintîi datorie a Bisericii — mai ales în vreme de lipsă de candidați pentru sacerdoțiu — este să poarte grijă de «ministeriul comunităților». Or, nimeni nu se poate apropia de sacerdoțiu dacă nu este chemat de Duhul Sfînt, iar această vocație constituie, de asemenea, un apel la sfințenie pentru că misiunea preotului se încadrează în domeniul sanctificării. De aceea este rău calculul de a ușura recrutarea clerului și de a ușura exercitarea slujirii prin ușurarea condițiilor de sfințenie sacerdotală, în speță prin slăbirea legii celibatului perpetuu. Dimpotrivă, cu cît mai mult vor fi menținute și practicabile exigențele acestei sfințenii sacerdotale, cu atît mai mult Sfîntul Duh va înmulți vocațiile, pentru că nu este îngăduit să ne îndoim de ajutorul lui Dumnezeu față de Biserica Sa, dacă rămînem fideli față de chemarea Lui. Iar ca urmare, sfințenia ministeriului sacerdotal va susține elanul misionar al poporului lui Dumnezeu.

Autorul socotește că acest punct de vedere (oarecum oficial) este fundamental greșit datorită ideilor preconceptuate cu privire la vocație și cu privire la misiunea preotului.

În legătură cu aceasta, autorul înfățișează în continuare un alt punct de vedere în legătură cu vocația și cu misiunea.

El nu neagă că, indiferent care sînt motivele și condițiile care au făcut pe un candidat să aleagă preoția, el are nevoie de un sprijin al harului; ba încă unii s-au simțit împinși spre slujirea sacerdotală de o vocație specială, care-i face să aibă o înaltă trăire religioasă în sărăcie, în ascultare și în abținere. Dar, oare, — se întreabă autorul — din aceasta decurge că recrutarea slujitorilor comunităților revine Sfîntului Duh și că Biserica trebuie să aștepte aceste manifestări ale intervenției Lui asupra candidaților la preoție ? Însă nu numai că situația clerului n-a fost totdeauna aceeași în trecut, dar ministeriul sacerdotal, luat în sine însuși, n-a inclus nici un fel de viață determinată și nu a însemnat altceva decît exercițiul unor funcțiuni precise în folosul poporului creștin. Iar dacă aceste funcțiuni sînt indispensabile vieții Bisericii, dacă conferirea acestor funcțiuni stă în puterea ei, dacă executarea acestor funcțiuni este un element constitutiv pentru însăși existența comunităților creștine, atunci devine limpede că este datorită absolută a Bisericii să vegheze ca aceste funcțiuni să nu fie lipsite de cei ce trebuie să le exercite. Întrucît ea posedă mijloacele pentru a satisface această nevoie.

Pentru că, de fapt, nimic din ceea ce este necesar bunei funcționări a organismului bisericesc nu este, pur și simplu, lăsat în seama eventualității harismelor subiective pe care Duhul Sfînt le acordă cui vrea. De exemplu, dacă eficacitatea tainelor nu depinde de sfințirea săvîrșitorului, oare, însăși existența ministeriului sacramental ar putea depinde de apelurile individuale la o sfințenie specială ? Recomandările Sfîntului Apostol Pavel (I Tim. III, 2-7; Tit I, 5-9) în legătură cu alegerea *episcopilor* și a *prezbiterilor* (termeni care, remarcă autorul, nu par a desemna în mod sigur funcțiuni diferite) se referă, pe de o parte, la interzicerea căsătoriei a doua (fapt ce tîndea să se generalizeze în multe locuri în primele veacuri), iar pe de altă parte, pretind că cel chemat să «prezideze» o comunitate creștină să fie exemplu de virtuțel pe care avea sarcina să le învețe și să le întretină în viața comunității, să fie adică chipul viu al sfințeniei creștine în fața credincioșilor. Adică este vorba de sfințenia comună, de virtuțile pe care harul hotezului și al tainelor le răspîndesc fără discriminare asupra tuturor creștinilor.

Așadar — concluce autorul — nu se poate propriu-zis vorbi de o «problemă a vocațiilor». Căci dacă nimeni nu se prezintă din proprie inițiativă — mișcat de îndemnul lăuntric de la Duhul Sfânt — ca să împlinească sarcinile sacerdotale, este datoria Bisericii să cheme ea însăși prin glasul episcopilor, sau al prezbiteriului, ori al comunităților pe cei pe care-i socotește vrednici și capabili să îndeplinească această slujire pentru binele fraților lor, să-i pregătească și să-i investească cu puterile preoției. Întrucât așa se petreceau lucrurile în Biserica Veche, care timp de multe veacuri nu s-a preocupat de problema vocațiilor, căci comunitățile purtau ele înșele grijă de susținerea lor.

Însă pe lângă această grijă de a asigura supraviețuirea ei și de a se ocupa de credincioșii ei, Biserica mai are și sarcina de a răspîndi Evanghelia — nu pentru a face ca să crească numărul credincioșilor ei, ci pentru a face ca duhul Evangheliei să pătrundă peste tot. Intervine aci problema «misiunii de a propovădui cuvîntul lui Dumnezeu», care din punctul de vedere oficial, înfățișat mai înainte, este viciată — după părerea autorului — de o idee preconcepțuită.

Autorul socotește că greșeala constă în credința că caracterul sacerdotal nu poate fi definit decît printr-o diferențiere absolută a preotului față de toți ceilalți, printr-un ansamblu de datorii și de puteri care revin și aparțin preotului în chip exclusiv.

Însă ceea ce toți creștinii pot și trebuie să facă în general, ca obligație și har comune pentru toți membrii Bisericii, preotul are datorie și putere speciale să facă, întrucît a fost împuternicit prin harul hirotoniei să lucreze «ca reprezentant al Bisericii întregii», atît ca «slujitor al credincioșilor» în baza «ministeriului sacramental», cît și ca «slujitor al Evangheliei», în baza «ministeriului evanghelicării», avînd obligația personală de a participa la misiunea pe care Apostolii au primit-o de la Hristos, iar Hristos de la Tatăl.

Așadar, «misiunea de evanghelizare» nu este extrinsecă ministeriului sacerdotal, și în chip legitim Biserica trebuie să consacre, la nevoie, acestei misiuni slujitori. Însă Biserica nu poate recruta pe slujitorii «misiunii de evanghelizare» prin desemnare sau prin alegere, cum face cînd instituie pe slujitorii sacramentali pentru comunitățile creștine.

Pentru că «ministeriul evanghelicării» constă într-o influență a lui Dumnezeu asupra unui credincios pe care-l rezervă pentru slujirea Sa directă și exclusivă, făcînd din el, prin voința Sa suverană, un instrument. De aceea «ministeriul evanghelicării» pretinde ca preotul «ales» pentru această să-și consacre persoana și

existența sa lucrării lui Dumnezeu întrucît a fost «ales» dintre cei mîcați, a fost «pus a parte» de ceilalți, a fost «trimis» în chip autoritar, și «dezbrăcat» de libera sa dispunere de sine pentru a deveni posesiune a lui Dumnezeu (Rom. I, i; X, 15; Ioan XXI, 18; Jer. I, 4—10).

*

În ultima parte a paragrafului, după ce a lămurit în ce constă înțelegerea greșită a «vocației» și a «misiunii», autorul se ocupă dea aproape de problema «ministeriului sacerdotal și celibatul».

În perspectiva înțelegerii vocației sacerdotale în cadrul «misiunii de evanghelizare» vede autorul verificarea legăturii intrinsece între celibat și sacerdoțiu.

Mulți socotesc celibatul sacerdotal în primul rînd ca interzicere și abținere de la legături sexuale, cerute de caracterul *sacru* al funcțiilor liturgice și sacramentale, întrucît actul sexual atrage totdeauna o înclinare. Ideea aceasta este de origine păgînă și pe deasupra eronată și de aceea nu poate fi acceptată decît cu mari rezerve.

Într-adevăr, în această înțelegere, celibatul ar trebui impus îndeosebi «adaptării comunităților» adică «ministeriului sacramental» din cauza sarcinilor cultice, și ar putea fi necesar preoților angajați în «misiunea de evanghelizare».

Autorul socotește că adevărul este tocmai invers. Pentru că sacerdoțiul ministerial este esențial în domeniul slujirii, trebuie cercetat dacă celibatul este sau nu necesar pentru a face pe slujitor disponibil pentru slujirea pe care și-o asumă.

Lăsînd la o parte rațiunile mistice referitoare la starea îngerească, sau cerească, ce se raportează la abținerea monahală, autorul arată că celibatul sacerdotal înseamnă nu abținerea sexuală, ci independență față de legăturile căsătoriei care ar putea anula disponibilitatea preotului creîndu-i alte obligații. Or, în legătură cu «ministeriul sacramental», obligațiile ce decurg din căsătorie nu împiedică pe slujitorii comunităților creștine să-și îndeplinească la vreme funcțiunile sacerdotale și să se dedice slujirii credincioșilor; iar de altă parte, sarcina slujirii sacerdotale sedentare, legate de un loc, nu împiedică pe preot să-și împlinească obligațiile familiale. De aceea între sarcina sacerdoțiului în comunitățile creștine și celibat pot exista unele raporturi extrinsece, dar nu există o legătură internă și necesară.

În schimb în cazul «misiunii de evanghelizare», — unde ministeriul sacerdotal nu se exercită în funcțiuni delimitate în folosul unui grup de credincioși, ci în serviciul direct, universal și neîntrerupt al Sfîntului Duh —, preotul

nu-și poate lega existența de soție și de copii pentru că el nu-și mai aparține sieși, ci trebuie «să meargă totdeauna să învețe toată făptura» (Matei X, 7—14; XXVIII, 19; Luca XIX, 57—60), întrucît Hristos l-a chemat să-L urmeze și să se dăruiască total Evangheliei, așa cum El s-a dăruit Bisericii, ca un soț soției sale (Efes. V, 23—27). Numai în această vocație specială, iubirea legitimă pentru femeia sa împiedică pe preot de la slujirea lui Dumnezeu.

De aceea în cazul preotului aflat în slujirea comunității, ca «ministeriu sacramental» asumat de jos în sus, anexarea obligației celibatului la această sarcină capătă aspectul de dispoziție raportată. de exigență în plus, de interdicție constrângătoare. Și atunci devine de înțeles că ea poate fi «contestată» de cel ce a acceptat preoția în sine, fără a se simți chemat pentru celibat, întrucît practic este cu puțință separarea celibatului de sacerdoțiu.

În schimb în cazul preotului aflat în slujirea «misiunii de evanghelizare» — unde între «ministeriul Evangheliei» și celibat există o legătură internă și necesară și unde sacerdoțiul a fost primit de sus în jos — celibatul devine o obligație organică și indisolubilă care nu poate fi contestabilă, întrucît ea constituie o legătură personală și privilegiată pe care Dumnezeu vrea s-o încheie cu cel pe care l-a ales pentru propovăduire.

Însă pentru că «misiunea de evanghelizare» este opera Bisericii lăută ca un întreg unitar și pentru că această misiune impune coordonarea mai multor activități, preoții dedicați «misiunii de evanghelizare» trebuie să formeze un corp sacerdotal, cu un anumit fel de viață, care prin celibat se va apropia de viața monahală. De altfel legătura între «misiunea de evanghelizare» și celibatul religios este vlu exemplificată în trecutul Bisericii Apusene, unde convertirea la creștinism a fost făcută de preoți și episcopi proveniți din mănăstiri sau din ordine monahale.

În acest fel preoții care-s celibatari se vor apropia din ce în ce mai mult de monahi, iar preoții căsătorii vor fi din ce în ce mai apropiați de laici, cum a fost la originile creștinismului cînd «prezbiterii» erau aleși în general dintre capii de familie cu prestigiu moral. Aceasta va anula distanța dintre laic și clerul sacerdotal de tip rezidențial și «magisteriu» sacramental, atât de vie și dăunătoare în viața bisericească în catolicism.

În perspectiva acestei apropieri de laicat a clerului de tip rezidențial, autorul susține și necesitatea ca preoții necelibatari să aibă și o profesie pe care s-o exercite în locul și în mediul în care trăiesc și activează ca preoți și care — pe lângă

sprînjul pe care li-l dau parohienii — să le asigure puțința întreținerii familiilor lor. În schimb preoții celibatari dedicați «misiunii de evanghelizare» nu vor putea exercita o profesie care să-i lege de un anumit loc ci vor trebui să se ocupe cu studierea limbilor, vieții, obiceiurilor și culturii popoarelor în sinul cărora îndeplinesc sau vor îndeplini munca de propovăduire a Evangheliei.

*

După cum se constată din înfățișarea pe larg a argumentării dezvoltate pe care o aduce în sprînjul soluției sale pentru rezolvarea crizei clericale care frămîntă viața Bisericii Romano-Catolice sub forma «contestărilor» celibatului, autorul — socotind această stare asemănătoare «murmurelor» care frămîntă Biserica primară și care a făcut pe Sfinții Apostoli să instituie «diaconatul» ca un nou tip de slujire (Fapte, VI, 2) — propune instituirea în Biserica Romano-Catolică a unui nou tip de sacerdoțiu: preotul căsătorit care să slujească într-o comunitate, într-o parohie anumită, ai cărei credincioși l-au propus sau care l-au acceptat, și care să nu poată fi mutat din parohie fără asentimentul lor.

De aceea preoții care au renunțat la celibatul perpetuu pe care Biserica Romano-Catolică îl menține încă pentru toți preoții și astfel au fost îndepărtați de la executarea sacerdoțiului, după instituirea noii stări sacerdotale a preoților căsătorii dintre laici, vor putea fi primiți în rîndul clericilor căsătorii numai dacă vor afla o comunitate parohială care să-i accepte.

Într-adevăr, instituirea noii stări sacerdotale a preoților căsătorii va putea da naștere la schimbări pozitive în viața și obiceiurile din Biserica Romano-Catolică. Pe de o parte, în slujirea misionară prin eliberarea unei părți a clerului celibatar de sarcinile slujirii parohiale; iar de altă parte, instituirea clerului căsătorii, cu alegerea dintre laici și de către laici în activitatea bisericească a laicilor, va deschide posibilitatea depășirii crizei clericale, ducînd la o creștere a vocațiilor sacerdotale.

Însă urmarea cea mai de seamă a instituirii acestei noi stări sacerdotale sub forma preoților căsătorii dintre laici și al asentimentul parohienilor, — ceea ce va duce la apariția în viața clericală catolică a unei atitudini mult mai firești și mai înțelepte —, constă în faptul că va apropia starea sacerdotală din Biserica Romano-Catolică de practica de totdeauna a Bisericii Ortodoxe, și va contribui astfel la lărgirea climatului necesar, purtării unui dialog ecumenic teologic între cele două Biserici creștine.

PARASCHIV V. ION

Virgiliu Teodorescu, *Arcul de Triumf din București. Contribuții documentare*, art. în «Studii și Cercetări de Istoria Artei, Seria Artă Plastică», tomul 16, nr. 2, 1969, Editura Academiei Republicii Socialiste România, p. 338—340.

Nu departe de Combinatul poligrafic «Casa Științei» se află Arcul de triumf, un important monument de cultură al Capitalei.

Puținii sînt aceia care cunosc istoria acestei construcții monumentale, motiv ce a constituit pentru autor, punctul de plecare al prezentului documentar.

În 1878, la 9 octombrie, populația orașului București a făcut o primire entuziastă oștilor bătute în lupta pentru independența țării noastre, oști ce au trecut pe sub un Arc de triumf construit special la șosea, la cel de al doilea rond. Pe capiteliul construcției erau scrise cuvintele: «*Apărătorilor independenței*» și «*Orașul București*». Erau evocate faptele de vitejie ale soldaților români la Grivița, Opanez, Plevna, Rahova, Arcer Palanca, Lom Palanca, Smîrdan, Vidin.

În 1921 a fost înălțat un alt arc de triumf la cel de al patrulea rond, monument la a cărui realizare au contribuit sculptorii renumiți ca D. Paciurea, C. Medrea, C. Stork, O. Spacche Severin, I. Jalea, I. Iordănescu, D. Mățănușanu. Pe fațada principală statuile soldatului roman și dac, erau încadrate de trofee și însoțite de un text alcătuit de V. Pîrvan. Erau modelați aici

ostașul lui Mircea cel Bătrîn și arcașul lui Ștefan, erau înscrise texte ce redau istoria Basarabilor și Mușatinilor, iar pe panoul dominant de la deschiderea arcului, se aflau cuvintele ale lui Nicolae Iorga. Pe cea de a doua fațadă a arcului erau statuile ostașului lui Mihai Viteazul, a pandurului Tudor Vladimirescu, statuile ostașului independenței și a ostașului unirii. În interior, arcul purta numeroasele nume ale localităților unde au căzut eroici, la datorie, ostașii români: Mărășești, Plevna, Gorăslău, Șelimborg, Călugăreni, Rovine etc.

Din anul 1923, an din care Arcul de triumf începe să se degradeze, opinia publică, oameni de cultură, cer tot mai insistent începerea unor lucrări de definițivare și restaurare a monumentului.

Lucrările începute în 1935 și terminate în anul următor, au dat monumentului forma actuală, inspirată după monumentele istorice ale patriei noastre. Monumentul este împodobit cu inscripții comemorative așezate pe panouri, inscripții ce amintesc prin conținutul lor de actele de vitejie ale poporului român din anii 1916—1917.

IOAN F. STANCULESCU

Const. C. Giurescu, *Țările Românești sprijinitoare ale învățămîntului din Peninsula Balcanică și Orientul Apropiat*, art. în «Contribuții la istoria învățămîntului românesc», culegere de studii, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 7—18.

De-a lungul secolelor, date fiind continuitatea vieții de stat, precum și resursele materiale de care dispuneau grație bogățiilor naturale, Țara Românească și Moldova au acordat un sprijin deosebit învățămîntului din afara granițelor lor și anume celui din Peninsula Balcanică și Orientul Apropiat. Acest ajutor era legat de cel acordat bisericii — expresie a solidarității românilor, cu creștinii din celelalte părți ale lumii.

Se presupune că acțiunea de sprijinire a învățămîntului a început încă din secolul al XIV-lea prin daniile făcute minăstirilor de la Athos, celor din peninsula Balcanică, patriarhatul din Ierusalim, Alexandria, Antiohia. Știri certe există însă abia din timpul marelui domnitor Constantin Brîncoveanu.

În continuare, sînt prezentate școlile de peste hotare, care au fost subvenționate de Moldova și Țara Românească, împrejurările istorice în care s-au petrecut aceste fapte:

— În 1699 apare la Snagov, în grecește, tipăritura «Mărturisirea credinței ortodoxe» ce servea ca manual școlar. Existau aici și trei epigrame ale unor elevi din capitala Epirului.

Prin testamentul său, mitropolitul Ungrovlahiei, Dositei Filitti lăsa o sumă pentru întreținerea elevilor săraci din Grecia și pentru subvenționarea a doi profesori din Podgoriana și Zitsa, localități epirate.

— Gheorghe Castriolul, marele comis al lui Constantin Brîncoveanu, a acordat un important ajutor (2.650 lei băuți) învățămîntului din Gaza, Rama, Taip, Karak, Pezala, centre palestiniene și arabe, precum și școlii întemeiată de el la biserica Maicii Domnului din Castoria.

— Subvenții importante și din ce în ce mai mari, din partea domnitorilor Moldovei și Țării Românești, primește «Școala cea mare» a patriarhiei, precum și celelalte școli din Constantinopol și din împrejurimile lui: școala «de la biserică

Maguliotisa, școala din *Muhlio* lângă Fănar, «Școala de muzică» (toate din Constantinopol), școala din *Therapia*, cea din *Arnăutehioi*, din *Curu-Ceșme* (localitate pe Bosfor), școlile de la *Yenikioi* și «*Büyün-Dere*», școala de la Minăstirea *Silivri*.

Din 1732, Constantin Mavrocordat acordă un ajutor în valoare de 250 lei anual școlii din localitatea Arvanitohori (Arbănași — în românește —) sumă confirmată mai apoi de Alexandru Ipsilanti, de Mihai Șutzu și Alexandru Moruzi.

În iunie 1861, Țara Românească trimite zece mii lei «ca ajutor pentru întemeierea unui spital și a unui gimnaziu» în Tirnovo.

Ajutoare substanțiale au fost acordate și școlilor grecești din Seres, din Vitină și Peloponez.

Nu au fost omise din această acțiune de subvenționare românească nici școlile albaneze: cele de la *Corița* și *Selasfor* de sub jurisdicția Ohridei.

Domnitorii Moldovei și Țării Românești acordă sume importante și școlilor din insulele Mării Egee: școala din insula *Patmos* este subvenționată de Mavrocordați, de Alexandru Ipsilanti, Constantin Hangerliu, Constantin Ipsilanti, Ion Caragea, Dumitrache Papazoglu — om de afaceri bucureștean, Constantin Moruzi, școala din insula *Andros*, aflată sub supravegherea pa-

triarhiei din Constantinopol, primește ajutoare de la Ion Vodă Caragea; la sfârșitul secolului al XVIII-lea, Alexandru Moruzi subvenționează școala din insula *Hios*; Scarlat Callimachi — domn al Moldovei dăruiește, în 1818, 200 lei școlii din *Smirna*.

Relațiile economice și culturale din țările românești și Trapezunt determină pe voievozii munteni și moldoveni să-și extindă ajutorul și asupra școlilor de aici: «școala de învățătură elinească» din orașul Trapezunt, școala de pe lângă minăstirea din *Sumela*.

Subvenționarea învățămîntului din Balcani și Orientul Apropiat de către țările românești a avut însă și altă formă, aceea a primirii, la «Academiile» din București și Iași, a unor elevi din ținuturile amintite. Ca mărturie asupra acestei afirmații stau referirile din cronică zisă a lui Hrisant Amiras și cele din anafora înaintată domnitorului Moldovei, Grigore al III-lea Ghica de către mitropolitul și boierii țării, la 1765, cu privire la așezămîntul școlilor.

Vechea tradiție a țărilor românești de sprijinire a învățămîntului din Balcani și Orientul Apropiat s-a continuat și în secolul al XIX-lea și dăinuiește și azi.

N. STĂNCULESCU

Ruxandra Ionescu, *Un portret mai puțin cunoscut semnat de Gh. M. Tattarescu: Preotul Ioniță Văleanu*, art. în «Revista Muzeelor», nr. 3/1970.

La aniversarea a 75 de ani de la moartea renumitului pictor român Gh. Tattarescu, Muzeul de Artă din Ploiești a organizat o expoziție comemorativă. Cercetările întreprinse cu acest prilej au dat la iveală un tablou realizat de Gh. Tattarescu în anul 1880.

Această pictură, prea puțin cunoscută pînă acum, este un portret al preotului Ioniță Văleanu de la biserică Sfînta Paraschiva (Sfînta Vineri) din Ploiești.

Ca paroh al bisericii abia refăcute, preotul Ioniță Văleanu contractase cu pictorul realizarea decorației interioare și a catapetzelor. Lucrarea a fost terminată în 1880 și, probabil,

cu acest prilej a fost făcut și portretul preotului paroh.

Tabloul impresionează prin contrastul dintre fondul întunecat și negrul hainel preoțești de o parte și expresivitatea figurii încadrate de barba roșcată și gulerul alb, de altă parte.

Dintre portretele lui Gh. Tattarescu, lucrarea amintită se detașează prin cromatica sa caldă, prin expresivitatea și spontaneitatea sa constituind încă o dovadă a calităților artistice ale pictorului.

IOAN F. STĂNCULESCU

Petre Oprea, *Constantin Esarcu, colecționar*, art. în «Revista Muzeelor», nr. 2/1970, p. 212—215.

Doctorul Constantin Esarcu (1836—1893) s-a afirmat în viața culturală românească din a II-a jumătate a secolului al XIX-lea ca înflăcărat fondator și susținător al unor societăți. Societatea

Filarmonica, Societatea pentru învățămîntul poporului român, Societatea amicilor bellelor-arte, Societatea Intim-Club și mai ales, Societatea Ate-
neul Român.

Posesor al unei mici colecții de tablouri străine, Constantin Esarcu, student la medicină, la Paris și, mai apoi diplomat la Roma și Atena, a achiziționat mereu și noi tablouri. În 1873, o parte din aceste lucrări le expune în cadrul celor două expoziții ale Societății amicilor bellelor-arte.

Dornic de a contribui la educarea gustului artistic al publicului, Constantin Esarcu face demersuri insistente pe lângă Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice pentru a imprumuta Pinacotecii 19 dintre cele mai valoroase lucrări din colecția sa, în scopul expunerii lor. Un an mai târziu, în 1875, doctorul Constantin Esarcu trimite de la Roma, unde era diplomat, două sculpturi cu daci captivi și șaizeci de piese-mulaje de pe colunna lui Traian.

El, care se numărase printre înflcărații animatori ai lucrării de construire a clădirii Societății Ateneului Român reușește să formeze Comitetul național român pentru alegerea lucrărilor de artă reprezentative pentru Expoziția universală.

M. D a v i d e s c u, *Monumente medievale din nord-vestul Olteniei, Edita-tura Meridiane, București, 1970* + 23 ilustrații alb-negru.

Autorul prezintă în noua colecție «Monumente istorice» — câteva dintre cele mai impunătoare așezăminte istorice din județele Mehedinți și Gorj.

Din județul Mehedinți autorul prezintă mai întâi cetatea Severinului.

Banatul de Severin a fost întemeiat pe locul unei străvechi «Țări Românești», iar primul său conducător este considerat Luca.

Așezală pe o colină de pe terasa Dunării. Cetatea Severinului întemeiată în secolul al XIII-lea a rezistat pînă în 1524, cînd a fost distrusă de turci.

În 1247 regele Bella al IV-lea din dorința de a apăra hotarele țării, aduce pe malul Dunării pe cavalerii ioașiți, cărora le dăruiește în schimb «Țara Severinului» și cnezatele lui Ioan și Farcas.

Frământările de-a lungul anilor dau naștere unui proces complex de centralizare a teritoriilor dintre Carpați și Dunăre. Apare astfel posibilă recunoașterea lui Basarab ca domnitor al Țării Românești. Severinul este și el înglobat în Țara Românească și va continua să fie și în timpul lui Vladislav Vlaicu (1364—1377). Intrat în stăpînirea ungurească la 1375, Banatul de Severin este recucerit de români, doi ani mai târziu.

Istoria consemnează denumirea lui Mircea cel Bătrîn «domn a toată Țara Ungrovlahiei». El a întemeiat aici Bănia Severinului. După înfrîngerea

Susținut de Grigore Tocilescu, directorul Muzeului de antichități, în 1889 Esarcu întreprinde, fără succes, acțiunea de organizare a unui muzeu cu obiecte de artă și istorice, în trapezăria Mînăstirii Radu Negru din Cimpulung Muscel. Dacă nu și-a realizat această inițiativă lăudabilă, a reușit în schimb să înființeze, în 1894, în cadrul Societății Ateneului Român, școala de pictură și sculptură pentru doamne și domnișoare. Tot acum își expune la Ateneul Român o parte din colecția sa de opere de artă, printre care se numărau și câteva statuete de Tanagra.

Personalitate de seamă a vieții culturale bucu-reștene, doctorul Constantin Esarcu a donat întreaga sa colecție Ateneului Român. Casa în care a locuit a lăsat-o ca fond necesar cumpărării din trei în trei ani a busturilor sau statuilor membrilor de seamă ai Societății. În 1948 din această colecție, 36 de lucrări de sculptură și pictură au fost trecute în patrimoniul Muzeului de artă al R. S. România. Prin aceasta se împlinește pe mal departe dorința donatorului — educarea simțului artistic al poporului nostru.

de la Nicopole 1396, Severinul devine un «prilej de dispută, între creștinătate și semilună».

Încercările de mai târziu ale lui Sigismund de Luxemburg de a readuce la Severin pe cavalerii teutoni, eșuează prin intervenția drastică a lui Vlad Dracu.

În 1438 Ioan de Hunedoara este numit Ban de Severin cu însărcinarea de a respinge atacurile turcești. Abia în 1524 Soliman Magnificul reușește să cucerească Severinul, iar în 1580 va fi așezată aici o raia.

Din cetatea Severinului cu acest bogat trecut în fapte și evenimente, au mai rămas astăzi puține urme. Asupra ei s-a oprit în cercetările sale din 1869 Cezar Bolliac. Cercetări sistematice a întreprins aici și Alexandru Bărcăcilă prin 1936, dar abia în 1965, o dată cu lucrările de la Porțile de Fier, va ieși la iveală adevărata imagine a cetății.

Cetatea este formată din două incinte dreptunghiulare. Incinta interioară avea numeroase turnuri de apărare, din care nu au mai rămas decît un perete de la turnul din nord-vest.

În interiorul cetății, pe un platou au fost descoperite ruinele unei biserici în formă de navă. Formată din pronaos dreptunghiular și un naos dreptunghiular prelungit, biserica avea la interior și la exterior un soclu cu muchia din cărămidă. Un aspect deosebit era oferit bisericii de an-

sambul paramenților construiți în opus mitum cu amplexon din bolovăniș mărunt și cărămidă cu mortar. Cărămida folosită aici, cit și piatra, erau de proveniență romană. În interior naosul era despărțit de pronaos printr-un perete spart ulterior. Transformările suferite de biserică includ și un altar adăugat. Pe locul acestei biserici exista inițial o altă biserică de plan triconc cu orientare est-vest. Se mai observă și aslăzi absidiola de sud și puțin cea din nord.

Cercetările arheologice au mai scos la iveală la cetatea Severinului ateliere de confecționat material de război, un cuplor de piine și urme de locuințe arse.

La sud-vest de castrul Drobeta se află o mică fortificație de formă poligonală neregulată — construcție specifică epocii feudale. Valoarea sa este dată în vechimea istorică și, mai ales, de faptul că «este un produs al populației locale».

Din acest punct de vedere, mica fortificație din colțul de sud-vest al castrului Drobeta se aseamănă cu cetatea Grădeșului. Amândouă au făcut parte «dintr-un organism militar al populației românești» integrată, la sfârșitul secolului al XII-lea, în sistemul de apărare al unei formațiuni politice românești.

Tot lângă castrul Drobeta au fost descoperite ruine ale unei biserici medievale cu contraforturi. Prin lipsa oricărei fundații și prin construcție biserică se aseamănă cu mica fortificație amintită.

Ctitorie a lui Vladislav Vlaicu, *Minăstirea Vodița* a fost întemeiată între anii 1370—1375 prin osteneala călugărului Nicodim în cinstea hramului Sf. Antonie. Ea reprezintă unul dintre cele mai vechi monumente ortodoxe ce s-au păstrat în Țara Românească.

Cercetările arheologice de aici au dat la iveală reține la două biserici numite convențional *Vodița I* și *Vodița II*.

Prima biserică, ale cărei ruine au fost descoperite în timpul săpăturilor la *Vodița II*, datează probabil din perioada de după anul 1290.

Cea de a doua biserică, ctitorie a lui Vladislav Vlaicu urmează, în general, planul celeilalte. Se evidențiază, la această biserică noul sistem de construcție: prezența a patru stâlpi în dreptul absidelor laterale care aveau drept scop întărirea construcției prin anularea împingerilor care provocaseră prăbușirea primei biserici. Acest procedeu de construcție va cunoaște o utilizare frecventă la bisericile ulterioare.

În comuna Izvorul Bîrzii, pe valea râului Topolnița se află schitul cu același nume.

Ctitorie a lui Lupu Buliga, căpitan în oastea lui Matei Basarab, *Schitul Topolniței* datează din timpul lui Radu I, fiul și urmașul lui Vladislav. Așa cum menționează pisană de deasupra

întrării din pronaos, vechiul schit ruinat a fost zidit din temelie de Radu Buliga, la 1616 și înfrumusețat de fiul acestuia.

Ca arhitectură biserica schitului este asemănătoare cu biserica *Minăstirii Arnota*, ctitorie a lui Matei Basarab.

Minăstirea Strehăia, din orașelul cu același nume, este atribuită boierilor Craiovești care au zidit biserica pe la 1500. În 1645 este zidită de Matei Basarab. Noua pisanie nu mai menționează pe primii ctitori. Biserica este înzestrată tot acum cu turnuri puternice. Mai târziu, Constantin Vodă Brîncoveanu îi adaugă și un pridvor.

Minăstirea era înconjurată de ziduri în incinta cărora se aflau palatul domnesc și biserica. Probabil, datorită orientării fațadei palatului spre nord-vest și biserica legată de palat printr-un culoar, va avea aceeași orientare.

Ca și alte minăstiri și *Minăstirea Strehăia*, puternic centru de rezistență a avut un trecut istoric bogat în evenimente. Folosită ca punct strategic de pandurii lui Tudor Vladimirescu minăstirea a suferit multe stricăciuni din partea turcilor fiind renovată și zugrăvită mai târziu.

Despre *Minăstirea Gura Motrului* legenda spune că ar fi fost o ctitorie a călugărului Nicodim, iar Paul de Alep o consideră mai veche chiar decât Tismana.

Minăstirea a fost zidită de Harvat Logofătul înainte de 13 ianuarie 1515 dar pisană îi trece ca fondator al ei la 1646—1647 pe Matei Basarab. Inscricția mai trece ca ctitor și pe Preda Brîncoveanu (1653) menționând că pictura bisericii s-a făcut prin osteneala lui Constantin Brîncoveanu. O altă inscripție amintește de inițiativa arhimandritului Eufrosin Poteca, egumenul minăstirii la 1852 de a repara zugrăveala după stilul original din timpul lui Barbu Știrbei.

Ca punct strategic fortificat, *Minăstirea Gura Motrului* a fost și ea implicată în evenimentele istorice de la 1821.

Aici a fost egumen și a murit Eufrosin Poteca — fost profesor de filozofie la școala românească de la «Sf. Sava».

Din punct de vedere arhitectonic biserica minăstirii se încadrează în curentul de arhitectură specific domniei lui Matei Basarab.

Documentele de la sfârșitul secolului al XVIII-lea vorbesc despre existența la *Minăstirea Gura Motrului* a primei școli mehedintene. Ea va funcționa și după anul 1800.

În munții Gorjului, într-o priveliște încântătoare se află *Minăstirea Tismana*, ctitorie a lui Radu I (1377—1384). De-a lungul anilor minăstirea s-a bucurat de numeroase privilegii

și danii ale unor domnitori ca Mircea cel Bătrîn, Vlad Tepeș, Neagoe Basarab, Șerban Vodă, Constantin Brîncoveanu.

După cum arată o inscripție săpată în piatră pe rama ușii de la intrare, minăstirea distrusă de un incendiu, a fost rezidită în întregime la 1542.

Aspectul inițial al minăstirii nu este cunoscut. Se știe că Matei Basarab o înconjurase cu ziduri puternice, ziduri dărâmate în urma războiului dintre turci și austrieci, 1788.

Transformată în punct de rezistență în timpul răscoalei populare a lui Tudor Vladimirescu, minăstirea este reîntărită conform necesităților.

«Biserica lui Nicodim», vechea biserică a Minăstirii Tismana, a fost refăcută în secolul al XVI-lea în stilul Minăstirii Vodița. În secolul al XIX-lea (1855) biserica suferă transformări în stilul romanic, cu decorație neo-gotică. Acum este desființat și pridvorul deschis din față, pridvor ce adăporea mormintul

lui Nicodim. Au dispărut și clădirile mai vechi din jurul bisericii. Printre acestea se aflau și casele egumenești făcute la 1698 de Cornea Brăiloiu, banul Craiovei.

Pictura bisericii datează din anul 1564 (realizată de zugravul «Dobromir ot Tîrgovișteea». 1732, 1766 și 1844). Recentele lucrări de restaurare au scos la lumină pictura inițială — cea din 1564 — prin desprinderea frescelor din perioada 1733—1766 și depunerea lor în încăperi speciale.

La Minăstirea Tismana se mai păstrează și astăzi mărturii ce atestă o intensă activitate culturală: documente interne, vase de cult lucrate cu o măiestrie de neîntrecut, veșminte. Evanghelia din timpul lui Nicodim scrisă pe pergament în limba slavă bisericească cu o înaltă măiestrie artistică este și ea o dovadă a activității culturale din minăstire.

Prof. N. STĂNCULESCU

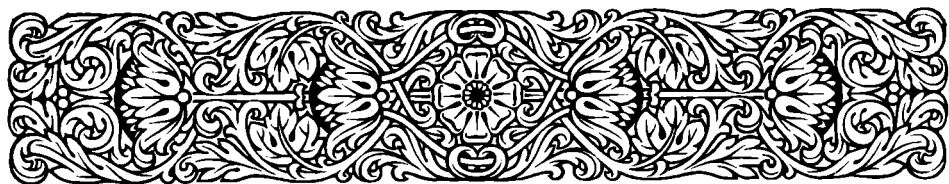
N. P. Smochină, *Semnificația unui manuscris*, în «Magazin istoric», IV (1970), nr. 6 (39).

Manuscrisul, înregistrat sub cota nr. 613, aflat în Biblioteca Academiei R. S. România — este un fragment de patru pagini, cu lipsuri și omisiuni ale cuvintelor neînțelese. Apar clar cuvinte românești: Ion, Gavril, ceea ce arată că a fost copiat de un român.

Autorul socotește că materialul folosit și cerneala deschisă constituie o dovadă că este manuscris românesc. De asemenea, autorul este de părere că acest manuscris religios aparține

secolelor al XI-lea—al XII-lea cînd «acțiunea de a copia cit mai multe astfel de scrieri pentru nevoile locale s-a accentuat «din cauza Schismei din 1054».

În continuare, N. P. Smochină ia atitudine împotriva celor care au datat manuscrisul în secolul al XIII-lea, întrucît «manuscrisul analizat este o nouă și semnificativă mărturie a preocupărilor și activității culturale a românilor din Transilvania în secolele al XI-lea—al XII-lea». — (P.I.D.).

R E C E N Z I I

Ștefan C. Alexe, *Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din secolele IV și V*, teză de doctorat, ex. din rev. «Studii Teologice», XXI (1969), nr. 7—8, București 1969, 139 p.

Teză de doctorat în specialitatea Patrologie lucrarea susținută de Dl. Ștefan C. Alexe, asistent la Institutul Teologic Universitar din București și intitulată «Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din secolele IV și V» prezintă personalitatea unui scriitor minor de limbă latină a cărui viață și activitate sînt legate de istoria creștinismului la români. Într-adevăr, Sf. Niceta, episcop de Remesiana din sud-estul Iugoslaviei de azi, a făcut multă vreme obiectul disputelor istoricilor care căutau un apostol pentru populația daco-romană. Trecînd cu viața sa pragul secolului V, contemporan, așadar, corifeilor teologiei creștine ai veacului de aur, Sf. Niceta se arată un bun ortodox și un bun păstor care-și îndeamnă și îndrumă păstorii alți prin pilda vieții sale cît și prin scrieri dintre care o parte s-au păstrat pînă astăzi.

Pentru noi, importanța episcopului de Remesiana crește datorită rolului pe care acesta l-ar fi putut avea în creștinarea strămoșilor noștri a căror arie de răspîndire cuprindea și teritorii asupra cărora păstora Sf. Niceta. Un punct discutat care ne interesează este acela al raporturilor sale cu Roma și semnificația acestor raporturi pentru orientarea creștinismului populației străromâne, ca și problema paternității alit de cunoscutului imn *Te Deum laudamus*.

În lucrarea sa, Dl. Ștefan Alexe a căutat să prezinte chipul Sfântului Niceta de Remesiana în contextul efortului contemporan de refacere a unității creștine.

Într-o scurtă introducere se urmărește definirea termenilor «ecumenicitate» și «ecumenism», autorul apropiînd semnificația termenului «ecumenicitate» de catolicitate, universalitate, tendințele ecumenicității patristice fiind acelea de a păstra unitatea și sfîntenia Bisericii.

În partea întâia a lucrării se prezintă viața și activitatea Sfântului Niceta de Remesiana, date importante asupra sa fiind cunoscute cu osebire din poemele Sf. Paulin de Nola care numește pe ierarhul nostru «sfînt părinte» și «învățător».

Concluziile autorului la discuțiile asupra activității misionare a ierarhului din Remesiana sînt astfel rezumate: «osirdia episcopului misionar din Remesiana și-a întins binefacerile și pe meleagurile locuite în acele vremuri frămîntate de strămoșii noștri, dacă nu direct, desigur prin călugării săi ajutători» (p. 31).

În aceeași parte autorul face precizări asupra operei teologice a Sfântului Niceta, cuprinzînd lucrări de dogmatică și polemică, de pastorală și de imnologie religioasă. Dintre lucrările sale se evidențiază tratatul său despre Sfîntul Duh (*De Spiritus Sancti potentia*) apărut în plină perioadă a controverselor provocate de macedoneni, și *De Symbolo*, adevăratul catehism, model clasic de explicare a simbolului de credință folosit în acea parte a lumii creștine, ca și alit de răspînditul imn «*Te Deum laudamus*» apreciat de autor ca o adevărată floare a imnologiei de limbă latină.

Din scurta cercetare a vieții și activității Sf. Niceta autorul apreciază că relațiile acestuia «cu semenii săi se caracterizează prin prietenia și prețuirea omului, avînd la bază învățăturile Sfintei Scripturi, dragostea de Biserică și un înalt spirit ecumenic manifestat prin dorința de a contribui la unitatea, progresul și fericirea credincioșilor» (p. 58).

În cea de a doua parte a lucrării este analizată «învățătura teologică de nivel ecumenic a Sfîntului Niceta de Remeșiana» (p. 59—96). Aici autorul adîncește studiarea operei teologice a ierarhului, scotînd în evidență claritatea ortodoxă și simțul pastoral de care a fost animat episcopul de Remeșiana, printre altele, învățătura despre Sfîntul Duh și mai ales reflexiunile «cu privire la lucrarea dumnezeiască a Acestuia care pot constitui pagini de antologie pnevmatologică, alături de lucrările de același gen din literatura patristică a secolelor al IV-lea și al V-lea.

Eclesiologia Sfîntului Niceta este destul de bogată în ceea ce privește studiarea ființei Bisericii, a însușirilor ei și a vieții sale harice. Autorul îmbrățișează părerea că Sf. Niceta este primul autor creștin care a dat creștinătății «Ideea despre unirea strînsă a Bisericii de pe pămînt cu Biserica cerească... expusă clar și cuprinzător în expresia «communio sanctorum» (p. 89). Cu toate că ideea aceasta nu se naște în mintea ierarhului sud-dunărean ci ea circula cu aproape două veacuri înainte, ea apare cristalizată în opera Sf. Niceta (*De Symbolo*) care afirmă (p. 85): «... Chiar îngerii, puterile și stăpîniile cerești se unesc în această Biserică una, fiindcă ne învață Apostolul că în «Hristos au fost împăcate toate, nu numai cele ce sînt pe pămînt, ci chiar cele din cer» (Col. I, 20). Așadar, crede că în această Biserică una vei dobîndi comuniunea sfinților (communio sanctorum esse sanctorum)». Se pare, așadar, că Sf. Niceta este primul teolog care adîncește această expresie atît de folosilă ulterior de eclesiologiei creștine.

În partea a treia a lucrării este prezentată «îrăirea creștină după Sfîntul Niceta de Remeșiana» (p. 97—113), autorul urmînd să facă cunoscute preocupările ierarhului sud-dunărean pentru îndrumarea păstoriiților săi. Astfel, este înfățișată lîntuta credinciosului în biserică. Prin bolez, noul om trebuie să strălucească mai mult prin podoabele spiritului decît prin cele ale trupului.

Prezența creștinului la serviciile religioase, mai cu seamă privegherile atît de îndrăgite de Sfîntul Niceta, trebuie să fie o adevărată și deplină participare, prin atenția deosebită acordată rugăciunii și lecturilor, ca și prin cîntarea în comun. Sfîntul Niceta este un activ predicator și susținător al cîntării în comun, ca mijloc pentru realizarea comuniunii dintre credincioși și a comuniunii acestora cu divinitatea. Cîntarea în comun îndeplinește și un rol educativ, făcînd accesibil credinciosului adevărul de credință cîntat și repetat în cîntare. Sf. Niceta este pe bună dreptate considerat unul din principalii susținători și teoreticieni ai cîntării în comun.

Concluziile autorului (p. 114—116) sînt în evidență chipul de păstor și misionar al Sfîntului Niceta de Remeșiana ale cărui scrieri «menite să promoveze sau să consolideze adevărata credință» sînt considerate «purtătoarele unui autentic ecumenism patristic» (p. 115).

Dl. Ștefan Alexe insistă din nou în concluziile sale asupra formulei cu care Sfîntul Niceta definește Biserica «comuniune a sfinților», formulă în care ierarhul nostru «a surprins adevăratul sens al unității și sobornicității Bisericii» (p. 115).

Lucrarea este completată cu două apendice: 1) o nouă ediție a operei Sf. Niceta de Remeșiana și 2), Sfîntul Niceta de Remeșiana în Teologia ortodoxă română. În cel de al doilea apendice autorul insistă asupra editării imnului Te Deum laudamus în limba română, prezentînd în același timp discuțiile purtate la noi asupra paternității acestui poem liturgic.

Lucrarea asupra Sfîntului Niceta de Remeșiana prezentată ca teză de doctorat de Dl. Ștefan Alexe aduce în discuție într-o amplă lumină chipul acestui distins ierarh-misionar a cărui întreagă viață este consumată în servirea lui Dumnezeu și a aproapelui. Dl. Ștefan Alexe, preocupat de interesul pe care cercurile ecumeniste actuale îl manifestă pentru valorificarea operelor patristice, își îndreptează cercetările sale asupra aspectului ecumenist al operei și activității desfășurate de ierarhul studiat. Autorul urmărește să degajeze semnificațiile ecumeniste din cercetarea vieții atît de puțin cunoscute și din opera literară rămasă de la ierarhul din Remeșiana. Prin aceasta, domnia sa justifică actualitatea ecumenistă a lucrării.

Întrucît autorul este român, ar fi fost de dorit ca să adîncească mai mult cel puțin două capitole asupra Sf. Niceta: Acela privind rolul său în opera de creștinare a strămoșilor noștri și acela al nuanței creștinismului predicat de Sfințitul Niceta, întrucît există istorici bisericești în timpul mai nou care fac din Sf. Niceta — după părerea noastră nejustificat — un emisar al centrului religios din Roma.

Di. Ștefan Alexe dă dovadă de mult simț critic și de o foarte mare prudență în prezentarea operei Sf. Niceta. Domnia sa face o prezentare cuminte a sfințului părinte studiat, nefiind captivat de controversele care continuă să planeze asupra acestuia.

I. I. G.

Manole Neagoe, *Ștefan cel Mare*, Editura Albatros, 1970, 280 p. + 30 p. de reproducere alb-negru.

Tînăra editură «Albatros» publică lucrarea semnată de Manole Neagoe, pe care autorul o dedică neîntrecutului viteaz între viteji, a eruditului conducător de oști și apărător de glie, domnul, domnilor — Ștefan cel Mare. De la început autorul își propune, în baza unei îndelungate cercetări, să reconstituie în lumina faptelor, documentelor și a celorlalte valoroase contribuții istoriografice, prodigioasa personalitate a luminatului domn. Geniul apărător al pămîntului strămoșesc a uimit pe contemporani și pe urmași prin forța politică și militară, prin puterea legendară cu care a apărut independența țării greu încercată în timpul celor 47 de ani ai domniei sale.

Ne aplecăm cu evlavie asupra tomului și încercăm să intuim trecutul, trăind acele momente de neuitat în istoria patriei așa de convingător prezentate în paginile volumului.

Maturitatea istorică pe care o dovedește autorul, îmbinarea faptelor epocii ilustrului voievod face din lucrarea de față o frescă luminoasă plină de atractivitate și interes istoric.

Materialul este precedat de un «Cuvînt înainte» și apoi divizat în zece capitole și șase pagini de bibliografie selectivă.

Cu primul capitol se începe depănarea faptelor viteazului domn pămîntean: la numai 22 de ani, tînărul Ștefan înfruntă pe Aron Vodă cu un ajutor de o mie de călăreți primit din partea lui Vlad Țepeș. După cum spune cronicarul Grigore Ureche prima izbîndă a fost pe malul Siretului la Doljești, iar cea de-a doua la Orbic după care «Ștefan vodă strîns-au boierii țării și mari și mici și altă curte mărunță dimpreună cu mitropolitul Theoclistu și cu mulți călugări, la locul ce să cheamă Direptatea și i-au întrebatu pe toți: iaste-le cu voie tuturor să le fiu domnu? Ei cu toții au strigat într-un glas: «Întru mulți ani de la Dumnezeu să domnești. Și deci cu toții l-au rădicatu domn și l-au pomăzuitu spre domnie mitropolitul Theoclistu. Și de acolea luo Ștefan vodă steagul Țării Moldovei și să duse la Scaunul Sucevi».

Se prezintă apoi situația țării încadrată în contextul politic al vremii; decapitarea de către Petru Aron a lui Bogdan.

Despre Ștefan cel Mare se spune că era fiul lui Bogdan și al Oltei, descendentă a Basarabilor din Oltenia, pe care Bogdan o cunoscuse în timpul pribegiei sale pe aceste meleaguri. Ștefan apare astfel ca «o sinteză a geniului românesc».

Pe plan extern Ștefan a știut să ducă în primii trei ani de domnie o politică înțeleaptă. Roadele acesteia o confirmă anul 1460, cînd reușește să strîngă relațiile cu Polonia. Drept urmare Petru Aron se văzu silit să plece de aici.

Muntenia și Moldova prin natura lucrărilor erau angajate în conflictul cu turcii. Ajutorul pe care îl aștepta Vlad Țepeș de la Matei Corvin nu se dovedi eficace, voievodul muntean fiind înlocuit cu fratele său Radu cel Frumos, crescut la curtea sultanului.

Plîngerea negustorilor brașoveni și a sașilor îi aduse lui Vlad Țepeș întemnițarea la Buda și apoi la Vișegrad. Ștefan își asigură hotarul de nord al țării prin două acte încheiate la Suceava, așa cum o făcuseră și înaintașii săi.

La șase ani de la urcarea pe tron, deci în 1463, la 5 iunie, Ștefan celebra în cetatea de scaun a Sucevei, nunta cu Evdochia, sora cneazului Simion O'elcovici din Chiev, aliat sub stăpânire polonă, o asemenea alegere fiind și un act de înțărare a legăturilor cu Polonia. La un an, în aprilie 1464 i se naște primul copil: Alexandru, noul urmaș la tron. Evenimentului i se adaugă un altul — în aprilie a.c., cetatea din nord, Hotinul, cedată pe Petru Aron polonilor revenea din nou Moldovei.

Anii de după 1462 au fost ani de pace în care voievodul se îngrijea de ridicarea economică și organizarea militară a țării. Toate acestea corespundeau planurilor voievodului de a cuceri Chilia planuri ce însemnau agravarea conflictului cu Matei Corvin și indirect o provocare față de turci. Pentru aceasta Ștefan avea asentimentul regelui polon care și scrisese locuitorilor Chiliei de a se închina lui Ștefan, aliatul lor. Atacul cetății a fost stabilit pentru 23 ianuarie 1465 și n-a durat decât o zi. Voievodul Moldovei rămase trei zile în cetate «veselindu-se și lăudând pe Dumnezeu». Așezind ca pircălabi pe Buhtea și Isaia, cumnatul său, Ștefan, «i-a învățat să păzească cetatea de limbile necredincioase» — precizarea era la adresa turcilor. Acest succes pe plan politic era umbrît de moartea în toamna aceluiași an, la 4 noiembrie, a mamei sale, doamna Oltea, înmormîntată la Mînaș-tirea Probotă.

Începutul anului 1466 aduce nașterea celui de al doilea copil al voievodului, Elena sau Olena.

În bătălia cu Matei Corvin, din noaptea de 14—15 decembrie 1467, Ștefan cel Mare și oastea sa a obținut «prima din mașile victoriei care îl ridică în rîndul celor mai de seamă conducători de oști ai lumii». Matei părăsea pe țargă, rănit, țara pe care o dorise cu atîta ardoare, supusă coroanei sale. Dovada evidentă a recunoașterii acestei înfringeri de către Matei Corvin este faptul că acesta în anul 1467, strînge o nouă armată pentru a porni împotriva lui Ștefan cel Mare. Informat de această hotărîre a regelui Ungariei, Ștefan scrie, regelui Poloniei. Nobilii poloni trimit în luna martie a anului 1468 o scrisoare regelui Matei prin care imputau acestuia pagubele produse Moldovei, țară supusă coroanei polone. Ce influență va fi avut această scrisoare, limbașul răspunsului regelui în care «își varsă năduful umiltoarei sale înfringeri, ne dau posibilitatea formării unei concepții asupra orizontului politic a marelui voievod moldovean. Prudența sa politică nu-i permitea să se afle niciodată deodată în fața a doi dușmani, reușind să păstreze în acest mod neștirbită independența țării sale.

Tratatul cu polonii din 1468 constituie pentru Ștefan cel Mare o piatră de hotar urmînd a se obține sprijinul efectiv, diplomatic și militar al Poloniei. Era angajarea Poloniei în sprijinirea Moldovei împotriva tuturor dușmanilor ei. Cei ce tulburau de data aceasta, amenințînd pacea Moldovei erau turcii și tătarii. Se cereau întărite hotarele din sud ale țării, fapt ce voievodul, în viziunea sa politică, nu încetă s-o facă. Dar pînă atunci mai trebuiau de rezolvat unele probleme «mărunte», dar importante pentru liniștea internă a țării; prima era existența logofătului Mihul în Polonia. La insistențele regelui polon, Ștefan îi trimisese o nouă carte lui Mihul «promițîndu-i iertare deplină și restituirea curțiilor acestuia de pe Siret și încă două sate». Dar el a refuzat și de data aceasta.

Pe lîngă promisiunile pe care Ștefan le făcea lui Cazimir se afla și o condiție: «De asemenea, spune Ștefan, nici un prieten al nostru, care și-ar da nume de domn, să nu găsească vreo milă sau hrană la curtea domnului nostru a domniei sale curiului sau la Coroană (în Polonia), ci să fie alungați și pedepsiți cum li se cuvine». Cu o astfel de clauză șederea pribeagului Mihul în Polonia devenea precară. Izvoarele vorbesc de o intenție a lui Cazimir de a înlocui prin viclenie pe Ștefan, acesta declarîndu-se nemulțumit de loc de «seria omagiilor scrise pe care le făcuse Ștefan pînă acum față de el, și prezența personală să depună jurămînt». Pentru a nu-l supăra totuși pe țara sa, Ștefan a depus jurămîntul de credință în fața solilor acestuia făgăduind că «va presta omagiul solemn și public, dar să fie anunțat cu două luni înainte de venirea regelui la Cămenița, Colomeea sau Sniatin».

Ceea ce îl neliniștea acum pe Ștefan era prezența în Transilvania a lui Petru Aron care ar fi putut pătrunde în Moldova pe la Oituz sau Bistrița spre Suceava atunci cînd s-ar fi angajat în apărarea, hotărului din sud al țării. De aceea Ștefan face mai multe incursiuni în Transilvania, mai ales că în 1468 și 1469 Matei Corvin era angajat în războiul pentru cucerirea Boemiei. Nereușind să-l prindă pe rival,

Ștefan recurge la o stratagemă. Trimite lui Petru Aron daruri însoțite de scrisori purtând semnătura mai multor boieri, prin care aceștia îl rugau să se întoarcă în Moldova pentru a lua tronul și a-l alunga pe Ștefan. Acesta a dat crezare, și după câteva luni a pătruns în Moldova cu o mică oaste, iar boierii pe care se bazuia el, îl prinseseră și-l predară lui Ștefan. Așa se întâmplă că la Orbic, cădea capul lui Petru Aron, iar voievodul moldovean scăpa de cel mai de temut adversar.

Incursiunea lui Filip Pop, al doilea spătar, probabil nepotul lui Șendrea, cumnatul voievodului, a avut loc în același timp cu cea a lui Ștefan cel Mare, deci înainte de luna iunie 1469, până la intrarea lui Petru Aron în Moldova, ea determinând pe Matei Corvin să încheie relații de bună vecinătate cu Ștefan cel Mare.

După «dezastrul» de la Ankara din 1402, Imperiul Otoman începe să se refacă, iar domnia lui Murad II cunoaște o expansiune în Europa prin cucerirea Tesalonicii (29 martie 1430), Ianinei, Albaniei, iar Ragusa și Veneția sint amenințate în posesiunile din Peninsula Balcanică. Despotul sârb Brancovici a stabilit relații de bună vecinătate cu turcii în 1435 prin căsătoria fiicei sale Mara cu sultanul.

O dată cu cucerirea Semendriei în 1439 de Murad II, cursul Dunării era controlat până la Belgrad, în cea mai mare parte, de turci. Aceștia devastează Serbia, iar în aprilie, asediază, fără succes, Belgradul.

În astfel de împrejurări ofensiva otomană devine o spaimă pentru Europa. Ceea ce face să renască oarecare speranțe, este victoria reputată de Iancu de Hunedoara în 1441—1442. Animat de acest entuziasm Papa Eugeniu IV porcede la organizarea unei cruciade la care în afară de poloni și munteni, nu mai aderă nimeni.

Infrângerea de la Varna din 1444 aduce pentru creștini un dezastru. Regele Ungariei pierе pe cimpul de luptă iar restul oastei creștine se refugiază peste Dunăre.

Din 1446 Murad II reia ofensiva în Europa prin cucerirea Peloponezului, a cetății Svetigradului (Kodjadjik-ul) din Albania. Tot acum este învins și Ioan de Hunedoara de turci.

Ofensiva din 1450 obligă, din cauza vicisitudinilor vremii pe Murad II, să se retragă din Albania.

În 1451 Murad II moare și în locul său vine Mahomed II care în 1453 cucereste Constantinopolul. De acum drumul spre Europa era deschis.

În calea realizării planurilor lui Mahomed II de cucerire a Belgradului și stăpînirii Dunării, de folosire a tătarilor în campaniile de pe Dunărea Mijlocie, — stătea Moldova despre care Baiazid II declara în 1503: «Cine stăpînește Moldova, stăpînește și lumea».

După subjugarea Țării Românești în 1462 și după supunerea Albaniei o dată cu moartea lui Scanderberg, obiectivul principal al turcilor devenea Moldova și Ungaria.

Apare un nou pericol: tătarii de pe Volga. Aceștia atacară Polonia și Moldova. La această veste turcii își întrerup ofensiva în arhipelaagul grecesc și trimit corăbiile care să atace Moldova.

Ștefan la 20 august «la dumbravă la Lipinți» prinde pe tătari, le ia prada și ia ostatec pe Emeric fiul hatmanului.

Chilia și Cetatea de Baltă amenințate de corăbiile turcești, rezistă.

Se zidește acum cetatea Orheiului ca strajă împotriva tătarilor.

Cu un an înainte de izbînda de la Lipinți, la 3 septembrie 1469, Ștefan cel Mare «asista la cea mai fastuoasă sfințire a unei minăstiri, din cîte se ridicaseră pînă atunci în Moldova», Minăstirea Putna. Începută în 1466, minăstirea avea să devină «unul dintre primele centre de cultură ale Moldovei feudale».

În 1470 Muhamed II atacă și cucereste Negropontul (Eubeea), cea mai însemnată posesiune a Veneției.

Regele Cazimir cere lui Ștefan să depună jurămintul de credință. Acesta trimite pe Stanciul și pe Iuga postelnicul cu promisiunea că la 1 mai 1471 se va prezenta pentru depunerea jurămintului de credință. În felul acesta regele polon se mulțumea numai cu o suzeranitate nominală.

În 1470 Ștefan strânge legăturile cu Transilvania. Un an mai târziu reinnoiește Sfatul domnesc și înlocuiește pircălabii de cetăți cu alți tineri ca Arbure, etc. Instalarea lui Laiotă în scaunul Țării Românești de către turci deschide pentru aceștia drumul spre Moldova lui Ștefan.

Voievodul se afla la Vaslui de unde urmărea mersul înaintării turcești. De aici, la 29 noiembrie 1474, scria papei Sixt al IV-lea «sintem cu totul gata, cu tot sufletul și cu toată puterea, pe care ne-a dat-o Dumnezeu să luptăm pentru creștinătate cu toate forțele noastre».

Pentru înfruntarea Moldovei sultanul trimisese pe eunucul Suleiman pașa. Acesta sosea din Albania după o călătorie de o lună, pe o vreme grea. Domnul muntean avea obligația să asigure cazarea pentru întremarea armatei.

Turcii pătrund pe apa Birladului pentru a ajunge la Vaslui. Aici tactica lui Ștefan a fost, decisiv dobândind «una din cele mai mari și evidente victorii obținute de creștini împotriva turcilor».

Cronica vremii notează că după ce Ștefan cel Mare i-a izgonit pe turci din Moldova, s-a întors «cu toți oștenii lui ca un purtător de biruințe în cetatea sa de scaun a Sucevii și i-am ieșit în întâmpinare mitropoliții și preoții...».

Și a fost atunci vestea între oameni și la toate domniile dimprejur și la toți creștinii drept credincioși, căci a biruit domnul limbile păgine cu mina robului său, Io Ștefan voievod. Și însuși Ștefan voievod a făcut atunci mare ospăț mitropoliților și vitejilor săi și tuturor boierilor săi, de la mare pînă la mic.

Victoria lui Ștefan a fost de mari proporții situându-l în rîndul marilor conducători de oști. Învinșese o forță incomparabilă în urma unui «plan genial conceput și executat cu o rară măiestrie».

Conștient că turcii nu vor accepta această situație, Ștefan cel Mare, aduce la cunoștința creștinătății că sultanul aflînd de rezultatul înfrîngerii oștirii sale, din 20 ianuarie «își pune în gînd să-și răzbuie și să vie în luna mai, cu capul său și cu toată puterea sa, împotriva noastră și să supue țara noastră, care e poarta creștinătății și pe care Dumnezeu a ferit-o pînă acum...».

Solicită ajutor tuturor căpeteniilor pentru a ține piept acestei invazii otomane. Scrisoarea a fost dată în Suceava la 25 ianuarie 1475.

Dar primejdia care amenința să vină asupra Moldovei în primăvara anului 1475 este aminată din cauza agravării bolii sultanului.

În 1475 Matei încearcă, fără sorți de izbîndă, readucerea lui Vlad Țepeș. Se anunță organizarea unei campanii împotriva turcilor de regele Matei Corvin cu scopul de a se lua Șabațul. Cetatea capitulează la 15 februarie 1476. Ștefan cel Mare se află singur numai cu forțele sale, interne de a face față la începutul anului 1476, «popoului ce se pregătea la sud de Dunăre». Alianța cu Matei Corvin îi da posibilitatea de a cumpăra nestîlgherit armele făcute de meșteșugarii din Transilvania.

Mahomed II nu renunță la planurile sale de a ataca Moldova. Strânge o armată de 200.000 de oameni și se îndreaptă către Moldova. Ștefan pustiește totul în calea lor și îi hărțuiește pînă ajung la cetatea Neamț. Ștefan se angajează la Valea Albă la 26 iulie 1476, cu o armată de 12.000 de oameni, să reziste turcilor. Cronicile vorbesc că turcii ar fi pierdut în această luptă 30.000 de oameni, iar Ștefan 1.000. La Valea Albă mor 11 boieri din Sfatul Țării. Tactic, Ștefan cel Mare a suferit înfrîngere din partea sultanului la Valea Albă dar, după aceea, turcii au avut numai insuccese nereușind să cucerească nici una din cele cinci cetăți asediate. Nici planul otoman de a înlocui pe domnul moldovean nu și-a atins scopul. În 1476 victoria finală revenind lui Ștefan fără ca dușmanul să fie distrus. Era «o victorie datorată geniului militar al lui Ștefan cel Mare, o victorie a tenacității și spiritului admirabil de sacrificiu al întregii țări». Așa se explică de ce turcii, cel puțin pentru o jumătate de secol, renunță la gîndul de a cuceri Moldova.

Turcii cunoscînd acum «dirzenia, clarviziunea politică și rapiditatea cu care adversarul său urmărea și își realiza planurile» au lăsat pe lîngă Laiotă, domnul muntean, o armată de 18.000 de oameni pentru a-i apăra scaunul și capul. Grosul armatei se retrăgea la sud de Dunăre, sleită de puteri și unde găseau recolta strînsă pentru refacere. Turcii s-au îndreptat, iarna, spre cetatea Semendria devastînd sudul regatului ungar.

Cu tot ajutorul lăsat, Laiotă este înlocuit la 8 noiembrie cu Vlad Țepeș vărul lui Ștefan. La 16 noiembrie cădea Bucureștiul unde Ștefan cel Mare intra pentru a doua oară.

Vlad Țepeș scrie negustorilor brașoveni următoarele: «Veniți cu pline și cu marfă, ca să vă hrăniți, căci a făcut Dumnezeu să fim acum o singură țară». Cele trei țări românești erau acum unite în efortul lor de a înfrunța pericolul comun — turcii.

Dar, la începutul lunii ianuarie 1477, trădat de boieri sau de una din slugile sale, pierd Vlad Țepeș și garda de 200 de moldoveni pe care i-o lăsase Ștefan. Vin pentru Ștefan momente de grea cumpănă. «Am rămas singur», — nota voievodul. Niciodată nu fusese Ștefan așa de părăsit. Desolidarizarea lui Matei Corvin de politica creștină (își îndrepta trupele spre Austria), lăsa lui Mahomed II cîmp de acțiune. Dar sultanul era istovit și trupele aveau nevoie de refacere.

Cunoscînd mersul evenimentelor de la începutul anului 1478, Ștefan încearcă să iasă din izolarea politică în care se afla. Singura putere interesată în politica antiotomană dusă de el era Venetia.

La 8 mai 1478, Ioan Țamblac prezenta senatului viziunea lui Ștefan cel Mare asupra mersului evenimentelor. Regele Neapolului, socrul lui Matei Corvin duce tratative cu turcii. Venetia căuta aliați să o ajute să-și salveze posesiunile din Dalmația.

Ștefan cu geniul său militar își dădea seama că cele 2 campanii infructuoase din 1475—1476 determinau pe turci la limitarea pretențiilor lor numai la cucerirea celor două cetăți din sudul Moldovei. Planurile voievodului Ștefan erau mult mai vaste. Apelul său la Venetia rămîne fără rezultat.

În astfel de împrejurări dă dovadă de acțiune și îndrăzneală. O pace cu turcii aștia timp cît el stăpînea Chilia și cetatea Albă, nu era posibilă. Atunci Ștefan reia politica de dinainte de 1475 de cîștigare a Țării Românești. Cu o armată bine organizată trece și înlocuiește pe Laiotă cu Țepeluș. După alungarea lui Laiotă, Ștefan se intitulează «domn a toată țara Moldovlahiei».

Dar acest succes al domnului moldovean este umbrat de pierderea soției sale Maria de Mangop. Veștile triste nu încetară să vină și din Țara Românească. Țepeluș, noul domn, pentru a-și menține tronul ducea tratative cu turcii. Atacul posesiunilor din Albania și de pe coasta Dalmației de către turci garanta însă că anul 1478 să fie un an de pace.

În 1478 Ștefan cel Mare, contractează cea de-a treia căsătorie, cu Maria Vochița fiica lui Radu cel Frumos pe care o adusese în captivitate după campania din toamna lui 1473.

Moldova scăpă și în anul 1479 de urgia turcească. Aceștia sînt înfrinți la 13 octombrie, pe Mureș, la Cîmpia Pîinii de către Ștefan Băthory.

În această perioadă la 25 iulie îi moare fiul său și al Mariei de Mangop, Bogdan, iar peste o lună se stinge și Cheajna, mătusa voievodului, fiica lui Alexandru cel Bun.

Cu anul 1480 începeau noi griji pentru Ștefan — organizarea oștirii în vederea preîntîmpinării unui eventual atac din partea turcilor.

Crește acum o nouă putere politică și militară — Statul Moscovit. Ștefan trimite aici soli care să continue tratativele în legătură cu căsătoria Elenei, fiica lui Ștefan, cu Ivan, fiul țarului Ivan al III-lea.

Țepeluș, împreună cu turcii năvălesc în Moldova, prin surprindere și prădează valea Siretului pînă la Lunca cea Mare.

Ștefan pleacă în urmărirea oastei turco-muntene pe care o ajunge la Râmnic. Cronicile moldovene clasează izbînda repurtată la Rîmnic în rîndul marilor fapte de vitejie, săvîrșită de Ștefan cel Mare. Aici moare cumnatul său Șendrea, — unul de stîlpii de nădejde ai domniei sale».

Țepeluș retras spre Olt spera în ajutorul boierilor craiovești.

Din Transilvania pătrundea în Muntenia o oaste în sprijinul lui Ștefan dar care avea cu sine și pe Vlad Călugărul, fiul lui Vlad Dracul, un pretendent la scaunul Munteniei, în locul lui Țepeluș «fiul Căltumei».

O dată ajuns domnitor, Vlad Călugărul a alungat pe Țepeluș care se refugiase la turci. După luptele între cei doi fii ai sultanului Mahomed II — Gem și Baiazid — învinge Baiazid. Țepeluș pătrunde în Muntenia cu ajutorul turcilor dar este alungat de Ștefan și moare la Glogova.

Matei Corvin începe din 1482 un lung război cu împăratul Frederic III. Pentru a-și asigura liniștea, Matei Corvin încheie în 1483 o pace de cinci ani cu turcii, pace în care Ștefan nu a fost inclus, precizează autorul, din neglijența dregătorilor unguri, sau poate că s-a opus sultanul.

Devenea împedecă pentru Ștefan un adevăr dureros: «unitatea lumii creștine era numai o iluzie». Ștefan nu se înclină. O pace cu turcii nu era posibilă dacă nu ceda Chilia și cetatea Albă. Importanța economică, strategică și politică a acestor două cetăți determinară pe voievod să accepte lupta. Pentru aceasta el întări cetatea Romanului, iar fiul său Alexandru își așază reședința la Bacău. I se dădu și titlul de voievod — conducătorul militar al Țării de Jos cu scopul de a întări hotarul din sud al țării.

Căsătoria Elenei cu Ivan, fiul țarului «constituiau măsuri de largă viziune politică». Pentru Ștefan țarul moscovit devenea o pîrghie importantă în politica est-europeană pe care el voia s-o folosească în interesul Moldovei. Dar aceasta nu se realiză din cauza morții timpurie a lui Ivan, soțul Elenei.

La 1 mai 1484 oastea turcească pornea asupra Moldovei prin Adrianopol, Varna, Isaccea. La 6 iulie a început asediul Chiliei și la 15 a.l. 1484 alăturându-se și hanul Crimeii, cu 50.000 de oameni, cetatea capitulează.

La 9 august sultanul intră în cetatea Albă.

Pierderea celor două porturi prezenta pentru Moldova o grea lovitură.

S-a încercat o lovitură prin surprindere a cetății Albe, dar fără rezultat. Așa n-a însemnat însă și renunțarea de către Ștefan la gândul de a lua aceste două cetăți.

Cît despre ajutorul ce ar fi venit de la vecini, numai Polonia putea sprijini pe Ștefan cel Mare, Matei Corvin fiind angajat în luptele din Austria. Lipsa celor două cetăți lovea și în interesele acestei țări. Dar pentru a obține ajutor, Ștefan trebuia să depună jurămîntul de credință în fața regelui Cazimir. Aceasta s-a înfăptuit la 15 septembrie. În documentul semnat cu acest prilej, Ștefan subliniază că el este domn al Moldovei «prin voia lui Dumnezeu». Această mențiune vrea să arate că voievodul nu datora aceasță putere vreunui suzeran. Actul semnat la Colomeea, consemna sacrificii pe care Ștefan se vedea nevoit să le facă pentru redobîndirea Chiliei și a Cetății Albe.

Pentru a face față atacurilor turcilor voievodul avea nevoie de o prosperitate economică deplină. Energia și talentul lui Ștefan cel Mare erau puse în slujba operei de «întărire a puterii domnești într-un stat deja centralizat». El a știut să antreneze masele și oameni liberi — răzeșii — în acțiunile sale. O altă mare calitate a voievodului a fost aceea de a ști să se folosească de oameni, instalîndu-i în posturile cheie ale statului. Printre aceștia se numără: mitropolitul Teoctist, Duma al lui Brac, Șeudrea, portarul Sucevii și cumnatul Domnului, Vlaicul, unchiul lui Ștefan, logofătul Tăutul, vornicul Boldur și portarul Arbore.

Alesee sale calități au făcut să fie numit încă în viață fiind: cel Mare (magnanimus) pentru bărbăția cu care a apărut pămîntul Moldovei; cel Bun, pentru faptul că a știut, ca nimeni altul, să țină cumpăna dreptății între supușii săi; și cel Sfînt «nu pentru sufletu — spune cronicarul Ureche — ce iaste în mîna lui Dumnezeu că el încă a fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile cele vitejești, carele nimenea din domni, nici mai înainte, nici după aceea le-au ajunsu».

Din 1484 amenințarea turcească capătă un caracter permanent. Frontul creștin începe să se destrame.

Polonia angajată prin tratatul de la Colomeea de a sprijini pe domn ducea prin intermediul Venetiei, tratative cu turcii. În 1489 semnează un tratat de pace. Clauza tratatului de a se restitui Chilia și Cetatea Albă de către turci a fost respinsă de către sultan. Tratatul încălca obligațiile ce reveneau regelui Poloniei față de Ștefan. Cererea polonă avea un scop în sine determinat de interesele economice ale regatului nicidecum de a-l sprijini pe Ștefan. Văzînd toate acestea, Ștefan se văzu nevoit «să anuleze efectele jurămîntului de vasalitate din 1485 și să readucă Moldova la starea de independență de dinaintea acestui an». Dar aceasta trebuia făcută cu prudență pentru a nu atrage mînia regelui Poloniei. Trebuia lichidat conflictul cu turcii prin acceptarea plății de 2.000 de galbeni tribut anual. Acest tratat, după cum nota un cronicar turc, era de pace și nu de închinare. Pacea cu turcii anula efectele jurămîntului de la Colomeea, fapt ce a stîrnit ne-

mulțumirea Poloniei, dar alianța lui Ștefan cu Ungaria determinară pe regele polon de a nu lua poziție față de Moldova.

Pentru a întări și mai mult legăturile cu regatul maghiar și colaborarea politică și economică cu Transilvania, Alexandru, fiul cel mare al lui Ștefan, a luat în căsătorie, la 1489, pe fiica lui Bartolomeu Dragffy din Belteno, ce se trăgea din Dragoșeștii Maramureșului.

Cît despre Ioan Albert acesta a pus mai întii capăt războiului cu statul moscovit cu care încheie pace în februarie 1494 și a convocat la Levocea o reuniune de familie. Pentru a izola și mai mult pe Ștefan, Polonia a încheiat o pace pe trei ani cu turcii. Se năruia astfel întregul sistem de alianță încheiat cu atîta abilitate de Ștefan.

Moldova «poarta» creștinătății se afla acum amenințată de cea mai mare putere europeană.

În 1496, Ștefan pierde pe fiul cel mare, Alexandru.

La începutul anului 1497, Ioan Albert a luat toate măsurile pentru începerea campaniei. Trimise soli lui Ștefan pentru a-i pregăti hrană pentru oameni și a se alătura împotriva turcilor. Dar planurile erau acum cu totul altele și anume de a ataca Moldova. Cu toată insistența lui Ștefan, Albert pătrunse în Moldova. Vladislav apăru ca mediator în conflictul moldo-polon. Cel care reuși împăcarea a fost voievodul Transilvaniei Bartolomeu Dragffy.

La 19 octombrie 1497 regele Albert își ridică tabăra din apropierea Sucevei. Începu retragerea din Moldova. Timp de trei săptămîni cetatea rezistase atacului.

La 25 octombrie oastea ajunsese la marginea pădurii lângă satul Cozmin. Ștefan o atacă, prin surprindere, și o urmări timp de o săptămînă pînă ce intră în Rusia. Era o jale de nedescris în Polonia din cauza acestei nenorociri, nota cronicarul.

Campania din 1497 este ultima mare campanie căreia Moldova a trebuit să-i facă față.

La începutul primăverii anului 1498, beiu Silistrei a cerut voie lui Ștefan pentru a trece să atace Polonia. Erau ca la 40.000 de oameni spun cronicile și au prădat pînă dincolo de Liov.

Îngăduința arătată de Ștefan turcilor era făcută cu scopul de a convinge pe poloni de o realitate — ce perspective, sumbre îi așteptau dacă se permanentiza pericolul la granița țării.

În luna iunie, Ștefan atacă și el Polonia pînă dincolo de Liov.

La sfîrșitul lunii iulie tătarii «dezlănțuiau un atac tot alt de pustiitor», asupra Poloniei.

O alianță a Moldovei cu turcii însemna deschiderea unui nou front pentru regatul maghiar; așa se explică stăruința pe lângă Albert a lui Vladislav să accepte condițiile puse de Ștefan.

Din nou Bali-beg Malcocioglu a cerut voie lui Ștefan pentru o nouă incursiune în Polonia. Au fost ca la 70.000 de oameni. Dezastrul a fost pustiitor. Surprînși de o iarnă grea, oastea turcă a fost nimicită de Ștefan.

Pacea cu Polonia era ratificată în luna iulie 1499. Polonia renunța la orice pretenții de suzeranitate asupra Moldovei.

În acest timp Ștefan pierdea pe Ana, fiica Voichitei. Îi mai rămîneau în viață doi copii legitimi: Bogdan cel Orb († 1517) și Maria († 1518) și doi copii nelegitimi: Ștefan care a domnit sub numele de Ștefan Lăcustă (1538—1540) și Petru Rareș.

Tratatul moldo-ungaro-polon din 1499 face pe sultanul Baiazid să ceară pace regelui polon. În schimb, turcii aduc pe tătarii de pe Volga și îi așează în sudul Moldovei pentru a sta aici de strajă.

Vladislav în 1501, a declarat război turcilor.

În 1503 ungurii ajung la încheierea unei păci cu turcii.

Cît despre Polonia, în 1501 moare Ioan Albert și urmă Alexandru, fratele său. Acestuia, Ștefan îi ceru să reglementeze hotarul dintre Moldova și Polonia.

Afninat mereu, voievodul moldovean trecu și ocupă Pocuția, instalindu-și garnizoane în orașele provinciei.

Încă din 1501, Ștefan trimitea soli la Veneția în căutarea unui medic. Alți soli sînt trimiși în Occident și Orient. În noiembrie 1503, regele Ungariei scria dogelui Veneției că Ștefan «e chinuit de o boală lungă și a ajuns la grele bătrînețe».

Cu două zile înainte de a muri, Ștefan puse ca domn pe Bogdan și toți boierii i-au jurat credință.

La 2 iulie 1504, închidea ochii în celatea Sucevei, Ștefan cel Mare, cel Bun și cel Sfânt; iar osemintele odihnesc în biserica Mănăstirea Putna.

Cu toate că Domnia lui Ștefan a cunoscut unele războaie pustiitoare, Moldova trăiește în a doua jumătate a aceluiași secol (XV) un avânt economic și spiritual pe care învățații de mai târziu l-au numit — Renașterea.

Iubitor de artă, Ștefan restaurează biserica Rădăuți cea mai veche necropolă domnească din Moldova și sapă noi pietre de mormint pentru înaintași, executate de iscusii cioplitori, de la școala ce se formase acum.

Neamtu și Putna vestitele mănăstiri vor cunoaște mina ocrotitoare a voievodului. Copiștii și caligrafii de aici au făcut să ajungă pînă la noi manuscrisele lui Teodor Mărișercul, Minunate obiecte de cult vor împodobi bisericile și mănăstirile.

Vălu de mormint reprezentînd pe Maria de Mangop de o rară execuție, brodează chipul indurerat al nefericitei domnițe, «primul portret de mărime naturală din Europa feudală executat în arta somptuoasă a broderiei».

Pe tărîm literar apar acum primele scrieri istorice din literatura noastră: *Letopisețul de la Bistrița, Letopisețul de la Putna, Cronica anonimă moldo-germană*, date fiind evenimentele politice și militare pe care le-au trăit.

Grație abilității și geniului său politic, Moldova reușește pînă la 1538 să-și păstreze independența.

Lucrarea mai cuprinde 30 de pagini cu ilustrații alb-negru.

Parcurgînd paginile volumului, rămii cu imaginea bine conturată a neîntrecutului între viteji, Ștefan cel Mare. Sufletul ți se umple de bucuria altor fapte ce au urcat Moldova acelor vremi pe culmile cele mai înalte ale gloriei. Sacrificiile au fost mari în fața stăvilirii cotropitorilor, dar hotărîrea voievodului și a oștenilor săi a fost de nebiruit.

Scris cu talent și dîrzenie, volumul captivează prin stil și bogăția imaginii, iar figura marelui Ștefan apare ca o coloană fără sfîrșit în neantul veșniciei.

IOAN F. STĂNCULESCU

Nikos A. Nissiotis, *Die Theologie der Ostkirche im ökumenischen Dialog. Kirche und Welt in orthodoxer Sicht*. Evangelisches Verlagswerk, Stuttgart, 1968, 250 p. (Teologia Bisericii Răsăritene în dialog ecumenic. Biserica și lumea în perspectiva ortodoxă).

Autorul lucrării, N. A. Nissiotis, un tînăr, dar binecunoscut teolog ortodox grec, director al Institutului teologic din Bossey, secretar general locțiitor al Consiliului Ecumenic și profesor de teologie la Universitatea din Atena, e poate cel mai în măsură, datorită postului său, să prezinte teologia Bisericii Ortodoxe în dialogul ecumenic actual.

Lucrarea cuprinde o serie de studii, conferințe, lucrări ale autorului privind învățătura ortodoxă despre Biserică în raportul său cu lumea «din punctul său specific de înțelegere a raportului dintre Biserică și lume, care nu se întemeiază pe o separație completă între profani și sacru, lume și Biserică» (p. 9).

Încă din introducere, autorul arată că «problema de competență a eclesiologiei în perspectiva ecumenică», constă în evitarea celor două poziții extreme, fie de a nu vedea legătura strînsă dintre Biserică și lume și a le considera ca două domenii care trebuie să se dezvolte independent una de alta, fie de a le contopi pînă într-atît încît «eclesiologia devine treptat un domeniu al sociologiei creștine» (p. 11). Eclesiologii trebuie să vadă eclesiologia totdeauna în legătură cu dimensiunea misionară a Bisericii și cu evoluția lumii înconjurătoare, adică într-o perspectivă autentic ecumenică. Căci «ecumenism nu înseamnă numai tendința spre unitate, ci și strădanii de a se ocupa cu problemele lumii de azi și de a înțelege ființa Bisericii ca diaconie pentru lumea modernă, în această lume și cu această lume, fără a neglija mesajul ei propriu. Într-o eclesiologie înțeleasă ecumenic trebuie să se poarnească înainte de toate de la problemele în care se ating diferitele poziții

eclesiologice ale Bisericilor particulare, pentru a descoperi principii și elemente dinamice care să înlesnească un punct de legătură cu lumea modernă ca și prezența activă a Bisericii în lume, slujirea ei în solidaritate cu această lume» (p. 13).

Partea I.: *Cu privire la învățătura despre Biserică*, cuprinde următoarele studii:

1. *Insemnătatea învățăturii despre Sfânta Treime pentru viața și teologia Bisericii* (p. 19—63). De-a lungul întregii istorii a Bisericii, — zice autorul — Sfânta Treime a fost în mod constant începutul și sfârșitul reflexiunii teologice nu atât ca dogmă formulată, ci ca realitate de bază din care izvorăște viața Bisericii. Căci Treimea înseamnă Dumnezeu în relație cu omul și cu întreaga Sa creație. Învățătura autentică despre Sfânta Treime ferește viața Bisericii și cugetarea teologică de tendințele moniste, fie de patronismul unitarian, fie de histomonism ca interpretare exclusiv hristocentrică a credinței creștine, fie de filioquismul actual, specific teologiei apusene, fie de modalismul vechiului sabelianism sau a existentialismului actual. Autorul analizează în continuare doctrina Sfintei Treimi ca bază a antropologiei creștine, vorbind despre interpretarea hristologică a creației omului, omul în lumina lui Hristos, ca chip și asemănare a lui Dumnezeu, trup și suflet, bărbat și femeie, căderea în păcat și mântuire, chip și cădere, universalitatea căderii și mântuirii; omul în puterea și slăbînirea Duhului Sfânt, fiindcă potrivit cuvintelor de la Ioan XVI, 7 «venirea Parakletului este țelul principal al mântuirii omului în Hristos. Ceea ce Pavel vrea să exprime cu existența omului «în Hristos» e posibil numai după Cincizecime, în Biserică, «în Duhul» și în slăbînirea aceluiași Duh în libertate (II Cor. III, 17—20), care duce la adevărata existență umană, ce se redobîndește de om în comunitatea bisericească» (p. 46). De asemenea, Sfânta Treime este baza eclesiologiei, Biserica avînd nu numai un aspect hristologic, dar și unul pnevmatologic, precum și baza eshatologiei și cultului divin ortodox însuși, care nu este altceva decît expresia teologiei și antropologiei trinitare în Biserică, ca o comunitate de cult (p. 62).

2. *Hristologia pnevmatologică ca premisă a eclesiologiei* (p. 64—85) Autorul e de părere că deși reînnoirea teologiei de astăzi la o bază hristologică este un element foarte pozitiv, în năzuința noastră de a înțelege eclesiologia pe o bază trinitară și într-o perspectivă ecumenică, trebuie să cercetăm cu grijă diferitele tendințe hristologice pentru a nu cădea în histomonism. Pentru aceasta nu trebuie trecute cu vederea următoarele fapte incontestabile:

- a) Hristos nu poate fi niciodată separat de Duhul Sfânt.
- b) Hristos e prezent în Biserica Sa numai în și prin Duhul Sfânt.
- c) Hristos a trebuit să părăsească lumea pentru ca Duhul Sfânt să poată veni în lume, într-un chip nou, în virtutea jertfei și Învierii Sale și să poată aduna laolaltă toate popoarele într-o singură familie.
- d) Prezența lui Hristos atîrnă de această «nouă» revelare personală a lui Dumnezeu Unul Întreit și de întemeierea noii comunități istorice, prin puterea Duhului Sfânt.

e) Hristos nu e prezent direct în transformarea dinamică a societății moderne și în eforturile pentru continua îmbunătățire a vieții, ci după Cincizecime, comunitatea istorică este locus de unire, mijlocul prin care umanitatea poate trăi în Hristos.

Numai o hristologie pnevmatologică ne pune în gardă contra primejdiilor histomonismului și soluționează problema închiderii lui Hristos, deoarece o atare hristologie se bazează pe realitatea noului eveniment în istorie, adunarea laolaltă a întregii lumi locuite într-o singură familie, în Biserică (p. 67—68).

În continuare, autorul prezintă lucrarea Duhului Sfânt prin Biserică, în raport cu iconomia divină și istoria, dezvoltînd pe baza datelor revelației o eclesiologie pnevmatologică, precizînd că Biserica nu-și are scopul în ea însăși, ci este pentru lume, neadmițînd nici o abstractizare sau spiritualizare dochetică. Ea nu este «Una, Sfîntă, Catolică și Apostolică» numai în Hristos, în sens eshatologic, ci e unită cu Hristos, Capul ei, în mod direct, și lucrează în istorie, numai grație lucrării Duhului Sfânt.

3. *Insemnătatea calitativă a catolicității* (p. 86—104). Catolicitatea Bisericii nu este numai problema de căpetenie a eclesiologiei, ci și una din principalele probleme ale dialogului nostru ecumenic privitor la ființa Bisericii. Din punct de vedere ortodox,

trebuie să căutăm sensul calitativ al catolicității sub sensul ei cantitativ. «Prin linia orizontală noi trebuie să vedem dimensiunea profundă, înfinită a catolicității autentice, care este identică cu revelarea treimică a lui Dumnezeu în Fiul și Duhul și descoperă Trupul tainic al Domnului adică în inimile credincioșilor» (p. 87). Pentru a înțelege dimensiunea adâncă sau însemnătatea calitativă a catolicității trebuie să avem mereu înaintea ochilor ansamblul întregii creații, a mîntuirii și desăvîșirii finale, ca să înțelegem și să trăim astfel autentic catolic (p. 88). Tocmai aceasta face autorul în continuare prezentînd pe rînd: 1. catolicitatea creației divine, ca act divin din iubire și ca făptură; 2. catolicitatea căderii în păcat, ca refuz al comuniunii cu Dumnezeu, catolicitatea legii căderea comună și nădejdea comună, 3. catolicitatea împlinirii și desăvîșirii, întruparea ca împlinire a mîntuire a creației și împlinirea finală. «Astăzi, conchide autorul, se încearcă să se determine din nou sensul catolicității cu ajutorul unei eclesilogii în perspectivă ecumenică. Noul constă în faptul că «catolic» nu se mai înțelege în sens strict teologic, bisericesc, ci caută să pună în relație cu aceasta întreg universul și realitatea istorică. Pentru eclesiologia răsăriteană aceasta ține, de la început, de înțelegerea julsă a catolicității. De aceea, după concepția ortodoxă, această nouă dimensiune poate fi fundamentală numai atunci cînd se ajunge la o înțelegere a catolicității într-un sens mai larg, calitativ» (p. 103).

4. *Cultul divin. Euharistia și intercomuniunea* (p. 105—140). Față de confuzia care mai persistă azi în discuțiile ecumeniste actuale, privitor la cultul divin și intercomuniune, determinată de mai mulți factori, autorul prezintă aici din punct de vedere ortodox diferitele aspecte ale cultului divin în perspectiva problemelor actuale. Și anume: 1. Cultul divin al Ecclesiei, care nu e altceva decît o dogmatică vie, în care: a) Coborîrea de sine a lui Dumnezeu în Hristos e reogîndită în închinarea cosmosului mîntuit; b) Cultul își are centrul în pomenirea jertfei lui Iisus, prin care s-a adus mîntuire tuturor oamenilor, el fiind un proces de sfințire în care cei păcătoși primesc darurile acestei lucrări mîntuitoare și c) Cultul este prin urmare o recapitulare a întrupării, crucii și învierii lui Hristos; el este o jertfă a Trupului Bisericii, care participă ca un lot organic la evenimentul universal prin care întreagă creație își exprimă bucuria de mîntuirea și restaurarea sa; 2) Cultul catolic și ecumenic în Ecclesia; 3. Comunitatea euharistică a Ecclesiei și 4. Problema intercomuniunii între bisericile separate sau comuniunea în Ecclesia una aducînd precizări prețioase mai ales asupra punctului ultim, asupra căruia domnește încă multă confuzie și se evidențiază mai bine nu numai deosebirile dar și separația noastră. Din punct de vedere ortodox intercomuniunea este încoronarea, dovada și expresia unității noastre totale în credință și iubire. «Practica comuniunii închise de către ortodocși în mișcarea ecumenică, nu este exclusivă, nici nu conține o judecată asupra altora. Prezența lor la împărtășania altora, fără a se cuminica totuși nu este un refuz de a recunoaște tradiția altora. Nimeni nu trebuie să treacă cu vederea suferința mută a ortodocșilor în acel moment» (p. 135—136).

5. *Contribuția Ortodoxiei la unitatea Bisericii* (p. 141—158). În lumina schimbărilor în lume și în viața Bisericilor, trebuie să se pună mereu întrebarea asupra sensului ecumenismului adevărat și contribuției fiecărei Biserici la unitate. În acest sens autorul vorbește: 1. despre sensul ecumenismului actual. Astăzi e necesar să se pună mai multă greutate pe aspectul de bază al ecumenismului, care înseamnă pentru orice Biserică trecerea din izolarea lor ca Biserică unică la comunitatea Bisericilor, pentru că astăzi într-o lume cu măsuri universale în toate domeniile, ele nu mai pot trăi pentru sine și separat de restul Bisericilor și pentru că în acest fel creștinii pot și trebuie să trăiască și să lucreze împreună. «Corespunzător sarcina dublă a ecumenismului adevărat este: înnoirea vieții lăuntrice a Bisericii, angajamentul și slujirea Bisericii ca una singură în și pentru lumea de azi, în deplină solidaritate cu ea» (p. 142). «Comunitatea aceasta în soluționarea problemelor majore ale lumii contemporane este condiția prealabilă, postulativului necesar și dinamic al unității adevărate a Bisericii» (p. 143), cum a accentuat și Patriarhia Ecumenică încă de la începutul mișcării ecumenice, în enciclica sa din ianuarie 1920. 2. Sensul contribuției specifice a Ortodoxiei se poate rezuma în afirmarea următoarelor idei: a) Biserica nu este în primul rînd o instituție umană. Ca Trup al lui Hristos și popor al lui Dumnezeu, ca eveniment și instituție, ea

este una. Ea este eveniment al harului și mijloc al harului pentru întreagă lumea; b) Nu există o separație și cu atât mai puțin un contrast între eveniment și instituție, între partea nevăzută și cea văzută a Bisericii, ci continuitate; c) În consecință nu există nici un contrast între ierarhie și poporul lui Dumnezeu; d) Accentuându-se baza harismatică de eveniment și structură a Bisericii una, rezultă că Biserica nu poate fi scop în sine, ea e mijloc al harului, ea nu e din lume, însă ea există cu această lume și pentru această lume. Unitatea Bisericii are ca ultim țel numai unitatea bisericească, ci în și prin această unitate, unirea viitoare a întreg pământului și a tuturor oamenilor într-o singură familie, evitându-se prin aceasta cele două extreme: aceea care separă lumea secularizată de Biserica sfântă, ca și aceea care pretinde secularizarea Bisericii ca să ajungă la identitate cu lumea modernă (p. 154). În fine la punctul 3, propunerii practice pentru un pas mai departe pe calea spre restabilirea unității Bisericii, autorul face câteva interesante propuneri pentru învingerea purei teoretizări: a) Să se înceapă mai întâi pe planul Bisericii locale. În fiecare Biserică locală să existe un sinod autentic bisericesc permanent sub un președinte, compus din membrii tuturor Confesiunilor reprezentate local și ai laicilor, care să exercite o autoritate pastorală în sensul deplin al cuvântului; b) Tainele pot fi săvârșite separat de fiecare Biserică, însă la fiecare Taină să fie prezenți reprezentanții celorlalte Biserici aparținând Sinodului; c) Ar trebui accentuat rolul Mirungerii săvârșite în comun și legată vizibil cu Botezul, și care desăvârșește Botezul, incluzând pe cel botezat și părtaș la harurile Duhului Sfânt, în comunitatea istorică una, neîmpărțită. «Aici începe și se desăvârșește unitatea Bisericii... S-ar putea schimba Mirul între toate Bisericile reprezentate local și să fie pregătit o dată pe an în săptămîna mare de delegații tuturor Bisericilor. Biserica n-a avut niciodată așa de mult nevoie ca astăzi de un semn văzut al unității ei adînci» (p. 157); d) Paralel cu un sinod local să existe și un sinod permanent pentru o zonă universală.

Partea a II-a: *Biserica, lumea și misiunea*, cuprinde:

1. *Biserica și lumea* (p. 161—185). Tema este cu atât mai actuală cu cît încă n-a fost învinsă, în Apus, dihotomia dintre natură și har, între sacru și profan, divin și temporal, care a generalizat separația între Biserică și lume. Autorul prezintă succesiv din perspectiva eclesiologică ortodoxă: 1. Noțiunea de lume; 2. Noțiunea de Biserică în raport cu lumea; 3. Cosmologia eclesiologică și lumea, a) Biserica în lume, b) lumea în Biserică; 4. Biserica și lumea, în diferitele lor raporturi a) Biserica și Statul, b) Biserica și familia și c) Biserica, știința și viața profesională. Biserica Ortodoxă în privința raportului între Biserică și lume evită cele două extreme aflîi separația cîi și contopirea între ele: Singura atitudine justă a Bisericii față de lume, cum bine observă autorul, este cea de slujire. Pentru că «Biserica nu există în și pentru sine, ci ea există în și pentru lume și va dispărea, cînd se va realiza comunitatea desăvîrșită cu Dumnezeu. Ea nu posedă o înțelepciune seducătoare din loate privințele, cu care ea ar putea convinge lumea încurcată în problemele ei. Ea n-are să ofere răspunsuri sau soluții globale general-valabile. Soluțiile ei se află ascunse în sufletul omului concret, în neliniștea sa existențială» (p. 170).

2. *Baza eclesiologică a misiunii* (p. 186—216). Autorul e de părere că întrucît misiunea Bisericii de vestire și mărturisire a evangheliei în lume, ține de ființa și țelul Bisericii, ea este o sarcină comună a Bisericilor creștine și nu se poate face decît pe o autentică bază eclesiologică și din o perspectivă ecumenică, pentru a se evita și aici extremele: fie de a considera că Biserica există numai în sine și pentru sine, sau de a susține că ea nu posedă nici o viață lăuntrică, ci este numai un punct de orientare. Pentru precizarea și soluționarea problemei misiunii Bisericii trebuie să se pornească de la principiul de bază eclesiologic că ființa Bisericii este însăși viața ei, care nu e nici sacramentalism pur, nici activism pur, ci înseși roadele Duhului Sfînt, pe care le produce harul divin și pe care le primesc credincioșii și trebuie să le realizeze, altele și propovăduiască în lume. De aceea viața Bisericii se exprimă în misiune și evanghelizare, care nu trebuie să urmărească alte scopuri decît cele ale Bisericii însăși, de mijlocire a harului mîntuitor în lume. În continuare autorul prezintă problema misiunii Bisericii în legătură cu problema unității Bisericii; Bisericile, misiunile lor și mișcarea ecumenică, baza eclesiologică ecumenică

a misiunii, eclesiologia într-o perspectivă catolic-ecumenistă, împlinirea eclesiologică și ecumenică a ecumenismului, precum și problemele legate de raportul dintre Biserică, cultură și misiune, din pricina întâlnirii care are loc între Biserică și cultura lumii, prin misiune și evanghelizare.

3. *Sensul teologic al evoluției tehnologice și sociale*, (p. 217—231). Toate discuțiile din cadrul ecumenismului ca și cele din cadrul Bisericilor reprezentate se caracterizează prin o nouă deschidere față de lume, azi într-un extraordinar avânt de dezvoltare multilaterală și de emancipare crescândă. Teologii sînt siliți să elaboreze hristologia lor în orizontală, dezvoltînd principiile dinamice a unei hristologii largite care leagă Cuvîntul întrupat cu realitatea istorică, cu progresul și dezvoltarea sa rapidă. Hristos prin umanitatea Sa rămîne solidar cu lumea revoluționară, în continuu progres și stă permanent într-un raport pozitiv față de dinamismul istoriei. S-a încercat chiar elaborarea unei «teologii a dezvoltării» și «teologii a revoluției». Bisericile trebuie să se angajeze în toate încercările organizațiilor internaționale ca această revoluție să se poată înlăptui în slujba întregii umanități, venind nu cu formule vagi și pastorale, ci cu propuneri practice privind situații concrete din orice parte a lumii. Autorul caută să arate și cum pot contribui creștinii ca revoluția tehnologică să devină un izvor de dezvoltare tot mai largă pentru întreaga umanitate:

1. În raport cu lumea, Bisericile trebuie să acționeze ca una, pentru că o Biserică dezbinată în sine nu poate poseda o privire a lucrurilor care să cuprindă întreagă lumea. Noțiunea unității cere angajamentul comun al tuturor creștinilor ca o singură familie și în solidaritate cu lumea necreștină.

2. Creștinii trebuie să-și intensifice eforturile pentru consolidarea acestei dezvoltări revoluționare și de a pune în slujba tuturor, căci problema fundamentală în situația actuală este și rămîne cea morală, ca omul să pună întreg progresul revoluționar în slujba întregii omeniri. Omul de azi trebuie să domine această dezvoltare revoluționară și să determine schimbările structurii sociale, care să se transforme cu adevărat pentru el. Toate Bisericile trebuie să acorde întreaga atenție acestei probleme fundamentale, avînd sarcina de a fundamenta o antropologie autentică, care să deducă din persoana lui Hristos sensul teologic al revoluției tehnologice și sociale, ca și dimensiunile universale ale problemelor celor mai importante ale lumii actuale pentru Biserică (p. 231).

Ca încheiere, autorul vorbește despre *Ortodoxie, teologie critică și eforturi de înnoire*, afirmînd că «Biserica Răsăriteană nu posedă o bază confesională, definită clar... caracterizîndu-se prin năzuința de a evita toate extremele. Astfel ea evită formulările exclusiv dogmatice și pune accentul pe experiența existențială. Problemele credinței sînt văzute în legătură cu experiența vie a credincioșilor ca membri ai comunității de credință istorice... Ea posedă o tradiție bisericească echilibrată care acordă o mare libertate în problemele teologice, ceea ce face cu puțință experiența adevărului într-un mod nou și dinamic» (p. 232). Teologia ortodoxă vede prezența lui Dumnezeu în lume, nu în lumina unei teologii naturale, ci a revelației personale a lui Dumnezeu în Hristos și Duhul Sfînt. De aceea nu trebuie să se vorbească de o teologie a revoluției tehnice, sociale și economice, ci dimpotrivă de o teologie pentru revoluție. Ea se înțelege în gradul cel mai înalt ca microcosmos, ca Biserica condusă de Duhul Sfînt, în lume și pentru întreagă lumea. «Structurile ei bisericești pot să se schimbe și învățăturile creștine pot fi formulate din nou în fiecare timp, pentru că Biserica trăiește în lumea modernă și are aici o sarcină misionară. Noi ne ferim de a pune pe același plan adevărul Bisericii, adică propria ei existență în Duhul Sfînt, cu afirmațiile dogmatice care sînt numai expresia nedesăvîrșită a acestui adevăr» (p. 243).

Abstracție făcînd de înțelegerea Ortodoxiei de către autor mai mult ca eveniment, ca viață în Duhul, care nu este și nu posedă o «bază finită» (p. 234, 232), pe care n-o împărtășim întru totul, ca și unele accentuări în același sens, în problemele studiate, lucrarea de față reprezintă o remarcabilă contribuție a autorului la precizarea și lămurirea din punct de vedere ortodox a raportului dintre Biserică și lume în perspectiva ecumenică actuală.

Lector IOAN I. ICA

«Stimme der Orthodoxie», nr. 8, Berlin, 1969.

Din cuprinsul acestui număr menționăm darea de seamă asupra «Conferinței religioase pentru colaborare și pace între națiuni», la care au participat reprezentanți ai tuturor religiilor din Uniunea Sovietică, precum și invitați din 44 țări din Europa, Asia, Africa, America de Nord și America Latină. Conferința s-a ținut la Zagorsk, lângă Moscova. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat I. P. S. Mitropolit al Ardealului, Dr. Nicolae Mladin și P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal. Conferința a lucrat în cinci grupe. Prima grupă de lucru s-a ocupat de războiul din Vietnam pe care l-a caracterizat drept «cea mai infamă apariție a timpului nostru și o rană sîngerindă în trupul omenirii». Grupa a doua de lucru a discutat despre securitatea europeană pentru care trebuie să se insiste fiindcă «pacea în Europa este premisa importantă pentru pacea mondială». Grupa a treia de lucru a avut ca problemă conflictul din Orientul Apropiat, recomandînd ca hotărîrile O.N.U.-ului în privința aceasta să fie aplicate integral. Grupa a patra a studiat problema luptei împotriva colonialismului, neocolonialismului, rasismului și apartheidului, stăruind pentru înlăturarea acestor plăgi. Și grupa a cincea a cercetat premisele și perspectivele pentru o activitate comună a diferitelor religii pentru promovarea colaborării și pentru păstrarea păcii între națiuni.

În cadrul Conferinței s-au organizat trei «discuții plenare» despre temele: 1) «Coexistența pașnică și reorganizarea revoluționară a lumii»; 2) «Dezarmarea nucleară și probleme ale țărilor în curs de dezvoltare privind pacea și dreptate și pace între popoare»; 3) «Personalitatea în structurile sociale și politice ale prezentului». Lucrările Conferinței au decurs într-o atmosferă de adevărată fraternitate, realizîndu-se un liber și sincer schimb de păreri. Conferința a adresat un apel tuturor credincioșilor din lume ca să contribuie la întărirea păcii pe plan național și internațional.

Revista mai relatează despre prăznuirea sărbătorii « Pogorîrea Duhului Sfînt », de la Lavra Sfintei Treimi, despre încheierea anului de studii la Academia Teologică, despre sesiunea regională a «Conferinței creștine pentru Pace» ținută la Berlinul apusean, cu tema: «Colaborarea creștinilor, la pacea europeană», precum și note despre prăznuirea la Sofia a 16 ani de Patriarhat a Bisericii Ortodoxe Rîngare, făcîndu-se și un scurt istoric al acestei Biserici. Revista mai cuprinde și două pline de evlavie în amintirea decedatului mitropolit și primat al Bisericii Ortodoxe Polone, Ștefan P. Rubyk, semnate de Arhiepiscopul Serafim Jelezneakowicz, directorul Seminarului teologic din Varșovia. Arhiepiscopul Vasile Lesniak semnează o predică la «Schimbarea la Față». Pe Tabor, în timpul rugăciunii Mîntuitorului căin, Tatăl ceresc — spune autorul — s-a manifestat strălucirea divină a lui Hristos, atît cît ucenicii Săi o puteau înțelege. Fața Mîntuitorului strălucea ca soarele și îmbrăcămîntea Sa s-a făcut albă ca lumina. Aceasta arată strălucirea în care se vor învesmînta, după învierea cea de obște, dreptii, și nu numai spiritual, ci și trupește. La «Schimbarea la Față» a Mîntuitorului, Apostolii au fost martorii lumii, din cer a fost profetul Ilie și dintre morți, Moisi.

— Din nr. 9, 1969 al revistei *Stimme der Orthodoxie* menționăm paginile închinat jubileului Bisericii Copte (iunie 1968), la care au participat din partea Bisericii Ortodoxe Române P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal și Pr. Dr. Dumitru Fecioru, consilier patriarhal.

La invitația Patriarhiei din Moscova, o delegație a «Consiliului Național Creștin» din Japonia, a vizitat Uniunea Sovietică. Membrii delegației făceau parte din patru Biserici din Japonia (anglicană, luterană, baptistă și Biserica unită a lui Hristos). În discuțiile dintre delegația japoneză și reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Ruse s-au abordat o serie de probleme de ordin principal, privind colaborarea dintre Biserica Ortodoxă Rusă și Consiliul Național Creștin din Japonia în cadrul Mișcării Ecumenice, precum și relațiile dintre «Misiunea Ortodoxă Rusă» din Japonia și «Consiliul» menționat.

În reportajul asupra Conferinței Mondiale pentru Pace din iunie de la Berlin și la care au participat delegați ai diferitelor comunități religioase din toate continentele (din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat Pr. Prof. Dr. Alexandru Ciurea, profesor la Institutul teologic din București) se subliniază că «o pace durabilă în lume poate fi numai opera tuturor oamenilor iubitori de pace... Biseri-

cilor și grupărilor religioase le revine responsabilitate în lucrarea pentru pace și de aici necesitatea conlucrării lor cu toate organizațiile ce militează pentru pace».

«Academia evanghelică» din Berlin-Brandenburg, condusă de pastorița Elisabeth Adler, a organizat o conferință avînd ca scop o mai bună cunoaștere a Bisericii Ortodoxe. După o expunere generală a istoriei Bisericii Ortodoxe, s-a insistat îndeosebi asupra Ortodoxiei, așa cum se prezintă ea azi în teologie, liturghie și arta icoanelor. Dr. Hans Dieter Dopmann (Berlin) a făcut o «Introducere în serviciul divin ortodox», C. Komarov (din Exarhatul rus Berlin) a vorbit despre «Liturghia universală» și Dr. K. Onasch (Halle) a expus, sub aspect teologic, estetic și sociologic, subiectul: «Icoanele — lumea credinței». În Ortodoxie relația lumii materiale cu lumea imaterială se exprimă prin icoane. Pămîntescul este reflexul cerescului. De aici zugrăvirea completă a bisericilor ortodoxe. Iar serviciile divine ortodoxe sînt strîns legate de viața zilnică, cuprind rugăciuni pentru pacea lumii, pacea cu semenii pentru unitatea Bisericilor, pentru bolnavi, flămînzi, călători, muncitori. Biserica Ortodoxă cuprinde în rugăciunile ei pe toți oamenii, toate domeniile vieții, întreg cosmosul.

În felul acesta s-a prezentat un minunat mozaic al vieții credinței religioase ortodoxe.

Prea Fericitul Patriarh Chiril al Bisericii Ortodoxe Bulgare semnează predica cu titlul: «Pentru pace și unitate în dragoste și credință», arătînd că toată învățătura Mîntuitorului și toate scrierile sfinților Săi Apostoli, ca și cărțile profesiorilor vechitamentari propoveduiesc pacea, ca fiind voia lui Dumnezeu, căci porunca cea mare este iubirea față de aproapele. Și voia aceasta a lui Dumnezeu s-a manifestat prin trimișii divini și îndeosebi prin Fiul Său întrupat. «Iubirea strălucește ca soarele. Dar pentru ca iubirea să se poată exprima cu eficiență și să devină putere vie, trebuie să ne deschidem larg inimile, pentru ca în ele să se reverse puterea Sfîntului Duh».

Prof. O. BUCEVSCI

Athos. Textes de Georges Zographakis, Editions M. Pechlivanidis, Athènes, f.a. (12 p. text + 103 foto culori + 2 hărți).

Este foarte vizibil că această recentă și modernă lucrare, din punct de vedere tehnic, vrea să fie de un real folos celor ce doresc să cunoască, fie și de la distanță, viața concretă ce se desfășoară în milenarele comunități aghiorite. Căutînd să corespundă cît mai bine acestui țel a recurs la ajutorul atîtor mijloace de comunicare și expresie (text, fotografie, hărți) și astfel cel ce intră în contact cu această carte dispune de o variată gamă de intuiție, cunoaștere și fixare a informațiilor și imaginilor ce le are deja sau le dobîndește acum referitoare la Sfîntul Munte. Ea ne amintește de vechile noastre «proschinitarii», însă spre deosebire de acelea aceasta dispunînd de mijloace superioare de lucru obține și rezultate de o netăgăduită și mai înaltă calitate.

În cele ce urmează ne propunem a spicui datele cele mai însemnate din textul introductiv al lui Georges Zographakis și a face unele succinte aprecieri asupra fotografiilor și hărților însoțitoare.

Credem că, pe lângă materialul editat în românește, cele mai de seamă considerații ale textului introductiv, ce le vom reține în rîndurile ce urmează, vor întregi în mod fericit cunoștințele noastre, despre acest loc atît de important pentru întreaga Ortodoxie și către care s-a revărsat, cu atîta generozitate, dărnicia evlaviei românești de-a lungul veacurilor.

Lăsînd la o parte legende și mitologia, care afirmă că Poseidon a avut un fiu numit Athos, cel dintîi om de știință care vorbește despre Sf. Munte este Strabon, care spune că «cei ce locuiesc creștetul Athosului văd cu trei ore mai devreme apariția soarelui din Răsărit». O descriere excepțională a frumuseților acestor locuri a făcut-o cronicarul bizantin Nichifor Gregoraș († 1360). Dacă este destul de greu să stabilim de cînd au început să se retragă oamenii aici, cert este că în secolele VIII—IX existau deja pe aceste meleaguri eremiți afierosiți ascezei trupești și sufletești.

După această primă perioadă istorică, care se poate numi a eremiților, vine o alta care începe în 963, când Atanasie Athonitul, cu ajutorul împăratului bizantin Nichifor Focas, începe a ridica anumite construcții. Este perioada *comunităților* caracterizată prin întemeierea și dezvoltarea marilor mănăstiri, cum sînt Haghia Lavra, Vatopedi și Iviron. Ultima perioadă istorică începe o dată cu anul 1453, cîndea Constantinopolului, și merge pînă în zilele noastre. Sf. Munte va căpăta acum forma sa definitivă cu apariția mănăstirilor idioritnice.

După cum se știe, accesul oricărei femei este interzis pînă astăzi acolo. Nicăeri însă cultul Maicii Domnului nu este atît de dominant. Sf. Munte (Aghion Oros) este îndeobște cunoscut ca: «Grădina Maicii Domnului».

O serie întreagă de privilegii au fost acordate monahilor începînd cu împăratul Vasile I Macedoneanul (867—886) care printr-un hrisov prevede: «Toți călugării tocînd la Muntele Athos vor fi scutiți de orice serviciu și nu vor fi cu nimic inoportunați», privilegii care au fost, în general, destul de respectate. Însuși cuceritorul turc le-a respectat. În acest sens poate fi citat sultanul Selim din secolul al XVI-lea, care printr-un hattî — șerif special întărește și pentru timpul său toate orînduirile anterioare ale acestui loc. Privilegiile seculare, care după tradiție ar fi fost acordate de însuși Sfînta Fecioară atunci cînd ea a trecut pe la Athos, în drum spre Cipru, au îmbrăcat o formă nouă în Regulamentul confirmat de către Patriarhul ecumenic, la 13 februarie 1912.

Ultima fază a acestei lungi istorii este tratatul de la Lausanne din 24 iulie 1923, care recunoștea Greciei toate drepturile asupra Muntelui Athos. În luna mai 1924 a fost alcătuită noua Cartă a Muntelui Athos intrată în vigoare în 1926.

Instituțiile monastice care se întîlnesc la Athos pot fi împărțite în următoarele șase categorii: Mai întîi mănăstirile, apoi în ordinea delașării de lume: schiturile, chiliile, calivele, locașurile și sihăstriile.

În secolul al X-lea numărul mănăstirilor Athosului era de 56, pentru ca două secole mai tîrziu să atingă cifra de 180. Dar, această dezvoltare exagerată n-a întîrziat să ajungă la cealaltă extremă, astfel că în 1822 nu mai erau decît un număr de 22 mănăstiri neatîrnate, iar cifra să fie limitată la numai 20. Mănăstirile sînt orînduite după o anumită ierarhie în cinci grupe de cîte patru: Mînăstirea Aghia Lavra cu Dochiaron, Xenofon și Esfigmenos; Mînăstirea Vatopedi, Cullumus, Caracalu și Stavronikita; Mînăstirea Iviron cu Pantocrator, Filoteos și Simon-Petra; Mînăstirea Hilandari cu cele de la Xeropotamos, Sfîntul Pavel, Grigorios și Dionisios și cu cele de la Zografos Sfîntul Pantelimon și Costamonitu.

Aceste mănăstiri se împart în chinovitice, în care frații «au totul în comun și nimic propriu» și în mănăstiri idioritnice, în care monahii iau masa separat.

Schitul și Chilia sînt alte forme ale vieții călugărești. Pe măsură însă ce se trece la celelalte forme, la calive, lăcașuri și sihăstirii se află moduri de viață din ce în ce mai austere, așa cum și le-au ales cei în cauză. Călugării locuiesc în locuri izolate și de multe ori inaccesibile, pe culmi abrupte, deasupra mării, pe sfînci departe de orice societate omenească, fără nici un fel de însoțire sau cel mult cu aceea a păsărilor și fiarelor pădurii, fără altă hrană decît rădăcinile copacilor, unele ierburi și poate cîteva legume cultivate cu greu pe micul petec de pămînt de lîngă prîmîntul lor adăpost.

Viața monastică este cert pe cale de a străbate o oarecare criză, dar pentru cei mai mulți din acești anahoreți ea a rămas identică cu cea descrisă de Sfîntul Ioan Crisostomul (Cuvîntul al XVI-lea la Epistola I-a a Sfîntului Paul către Timotei).

Dintre cele cinci mănăstiri mai mari: Aghia Lavra, Vatopedi I, Iviron, Chilandari și Dionisiu, cea mai veche și mai cinstită ca atare este desigur *Aghia Lavra*. Clădirile care o alcătuiesc sînt așezate la 40 de metri deasupra mării, în timp ce în fund se înalță maiestros piscul Athosului cu paraclisul Schimbării la Față a Domnului. Acolo sus, la 6 august în fiecare an, călugării de la Aghia Lavra priveghează toată noaptea. În fața mînăstirii se întinde Marea Egee cu îndepărtatele sale insule Tasos, Samotraki, Imvros și Lemnos. De departe această mînăstire seamănă cu o veche fortăreață cu înaltele sale ziduri apărate de impozantul turn al lui Ţimisches. Operele de artă, icoanele și moaștele care la Aghia Lavra încîntă ochii și sufletul credinciosului sînt numeroase, prețioase și rare. O descriere chiar și succintă ar necesita pagini întregi. Aproape de intrarea mînăstirii se află o foarte frumoasă biserică a Sf. Fecioare cu numele de «*Cucuzelitisă*». Numele îi vine de la vestitul cîntăreț Ioan Cucuzelis din această mînăstire a cărui pomenire se face la 1 octombrie. Acesta ar fi adormit într-o noapte din Sîmbăta Mare și ar fi visat că Sf. Fecioară i-a pus

fn mină o monedă de aur, drept recompensă pentru frumoasele sale cîntări. Cînd s-a trezit ar fi găsit în mină acea monedă. De aici numele icoanei și al bisericii.

Printre numeroasele moaște ce se află aici se amintește capul Sf. Vasile cel Mare și unele relicve ale Sf. Efstratios.

Schitul Glosia care aparține aceleiași minăstiri, dar care astăzi este nelocuit, a adăpostit odinioară pe Grigore Palama.

Buna-Vestire este hramul minăstirii *Vatopedi*, cea de a doua mare minăstire a Muntelui Athos din epoca întemeierii, din cauza întinderii și importanței sale. Și ea amintește vizitatorului de un oraș fortificat. Legende întemeierii sale, o duc pînă la Constantin cel Mare, Arcadius și Teodosie cel Mare. Nici o altă biserică din Athos nu este alîl de luminoasă și spațioasă ca aceasta. Cîteva mozaicuri se mai află aici și ne vorbesc de măreția decorației interioare trecute. În turnul de Nord-Est al minăstirii se află o boată bibliotecă. Se poate vedea aici geografia lui Ptolomeu, manuscris pe pergament ilustrat cu vii culori, din secolul XII. Nu departe de Vatopedi se află ruinele vestitei Școli a Athosului în care și-au desfășurat activitatea mari cunoscători și trăitori ai spiritualității răsăritene.

Minăstirea *Iviron* este așezată într-un loc maestuos deasupra mării. Biserica sa este printre cele mai bogate ale Muntelui Athos. Vizitatorul este uimit să vadă aici o sumedenie întreagă de obiecte foarte decorate cu pietre prețioase. Aici se află o icoană a Fecioarei cu numele de «Portaitisa», care este așezată într-o bisericuță din apropierea părții exterioare a minăstirii, de unde și numele.

Cea de a IV-a minăstire, în ordinea importanței, este Hilandari construită de către Ștefan Nemanja al Serbiei în 1197. Este posibil ca numele să-i provină de la «Kelandarian», care era la bizanțini un fel de corabie, pentru că minăstirea are această formă. Aici se află icoana Maicii Domnului zisă «Trihirusa» — cu trei mîini. Povestirea spune că Sfîntul Ioan Damaschinul s-a rănit grav la o mină și că rușindu-se la această icoană s-a vindecat. În semn de recunoștință i-a oferit icoanei o mină de argint, de unde i-a provenit numele. În toate duminicile în timpul sfîntei liturghii poarta minăstirii rămîne închisă, în aminirea unei vechi tradiții după care un monah de aici a avut viziunea că «barbarii» ar fi intrat în minăstire în timpul slujbei pentru a o prăda.

Monahul Dionisios din Castoria a construit în vîrfurile unei stînci în anul 1365, o mică minăstire. Zece ani mai tîrziu o foarte frumoasă clădire era ridicată acolo grație asistenței regelui din Trebizonda Alexiss Comneanul, cel Mare. Paleologii au iubit și ajutat de asemenea Minăstirea Dionisiu, ultima dintre marile minăstiri ale Muntelui Athos. Se află aici osemintele Sfîntului Nifon, Patriarhul Constantinopolului, care a construit biserica celor 12 apostoli din Tesalonic și a reorganizat — cum știm — Biserica din Tara Românească, la începutul secolului al XVI-lea. Prețiosul chivot de argint în care se păstrează acele relicve a fost oferit de către voievodul Neagoe Basarab (1512—1521) fiind lucrat în 1515 și constituind o rară piesă artistică. Biblioteca minăstirii are o reputație deosebită prin codicele, pergamentele și cărțile sale rare sau chiar unice.

La cinci minute de Caries se află Minăstirea *Cutlumisiu* cu o vestită icoană a Maicii Domnului «Gherontisa» și alta a Pantocratorului.

La o oră de Dafni pe drumul către Caries se află Minăstirea Xeropotamos, care a cunoscut numeroase împlîmări neplăcute în trecutul său istoric.

În epoca lui Leon cel Întelept, trei frați din Ohrida Moise, Aron și Ioan au întemeiat Minăstirea Zografos, care are moaștele Sfîntului Policarp mort pentru patrie.

Măreata Minăstire Dochiarion a fost ridicată, pentru prima dată, aproape de Dafni, de către Sfîntul Eftimios ucenic al Sfîntului Atanasie. Dar atunci cînd pirații au distrus-o Eftimios a reconstruit-o pe locul de astăzi. Fără Ruxandra soția voievodului Moldovei Alexandru Lăpușeanul (în text Ioan Alexandru, probabil din cauza celuiui Io ce preceda numele domnilor noștri după moda bizantină, ca un semn de legitimitate la domnie) nimic n-ar mai fi rămas din această minăstire. Se află și aici o altă icoană vestită a Maicii Domnului și capul Sfîntului David de la Tesalonic.

La o jumătate de oră de la mare se întîlnește o altă foarte frumoasă minăstire zisă Caracalu, dar nimeni nu știe de unde provine acest nume. Ea este însă veche întrucît împărați ca Romanos și Paleologii au ajutat-o și înzestrat-o.

Castani, brazi și apă abundentă constituie decorul natural în mijlocul căruia se înalță Mănăstirea Filoteos. Dacă este adevărat că a fost întemeiată în secolul al X-lea de către Sfântul Filoteos, ea n-ar fi luat în nici un caz extensiunea ulterioară fără ajutorul Paleologilor. Se află aici, între alte relicve, mina dreaptă a Sfântului Ioan Hrisostomul și două cunoscute icoane ale Născătoarei de Dumnezeu «Glicofilusa» și «Gherontisa».

Nici o altă mănăstire nu face atîta impresie asupra vizitatorului ca Simon Petra. Aproape că te apucă ameteala atunci cînd ridicînd capul zărești în vîrfurile stînci abrupte zidurile sale. Este vorba mai puțin de o așezare omenească, decît de un adevărat cuib de vultur. Dacă te cațări pînă la mănăstire și dacă ieși pe unul din balcoanele sale de lemn involuntar faci un pas înapoi, îndată ce ai aruncat o privire asupra prăpastiei imense ce se deschide dedesubt.

Dacă vizitatorul părăsind Simon Petra se îndreaptă către Mănăstirea Sfântul Pavel, pe versantul de apus al Muntelui Athos, el rămîne în extaz în fața măreției sălbatice a naturii înconjurătoare. Stînci abrupte, gîluituri, crînguri tupoase, flori sălbatice, ape care murmură. Același Pavel Xeropotamitis a construit și Mănăstirea Xiroptomul și Sfântul Pavel în care se află alte două icoane cu renume ale Maicii Domnului: «Nisiotisa» și «Mirovlitisa».

Nu departe de mănăstirile Ivron și Pantocrator se înalță Mănăstirea Stavronichita. Această mică mănăstire construită pe o stîncă și care pare o aruncătură artificială are un farmec specific ei.

Cît despre istoria sa, singurul lucru pe care-l știm este că ea era încă o calivă la căderea Constantinopolului. Printre vechile manuscrise ale bibliotecii sale se distinge mai ales o psaltire în limba greacă scrisă în întregime cu litere de aur pe pergament.

Mănăstirea Xenofon se află în apropierea mării într-o frumoasă poziție. Este tot așa de veche ca și Aghia Lavra. Ea se mîndrește cu marea sa biserică închinată Sfîntului Gheorghe. Tîmpla sa în marmură de Tinos este unică în tot Muntele Athos. Ea adăpostește icoana Sfintei Fecioare denumită «Odighitria». Se păstrează aici ceva din rămășițele pămîntesti ale Sfîntului Fotie, patriarhul Constantinopolului.

Mănăstirea Grigorios se înalță maiestros pe stînci, la tîrful mării. În fața ei și la răsărit se întinde un larg orizont, acela al Muntelui Athos, care oferă vizitatorului un spectacol de o rară frumusețe. Istoria acestei mănăstiri nu este cunoscută. Se știe numai că ea a fost pradă flăcărilor, la 30 noiembrie 1761, și că numai cîteva manuscrise și relicve au putut fi salvate de la foc. Aici se află unele părți din rămășițele Sfîntului Dionisie Areopagitul.

Cît despre Mănăstirea Esfigumenu ea este construită atît de aproape de mare, încît valurile acesteia ating zidurile ei. Istoria ei, mai recentă decît aceea a Aghiei Lavre, este plină de prădăciuni, incursiuni și incendii. Sfîntul Grigore Palama s-a retras aici și a devenit conducătorul ei. Se află aici și numeroase relicve.

De asemenea, alături de o faleză, în înălțime se ridică de o sută cincizeci de ani, maiestosele clădiri ale mării mănăstiri rusești a Sfîntului Pantelimon, cu originalele sale cupole aurite cu crucile metalice și lanțurile lor decorative. Sufrageria sa bogat decorată cu picturi murale poate să primească aproape 800 de monahi.

Mănăstirea Costamonitu este așezată într-o gîluitură împădurită, nu departe de mare, pe versantul de Vest al muntelui. Ea ar fi fost fondată — se spune — de Constantin fiul lui Constantin cel Mare. Dar este mult mai probabil că ea nu se urcă mai sus de secolul al XI-lea. Ea a cunoscut de asemenea incendii și ravagii. Biserica acesteia adăpostește două icoane ale Fecioarei zise: «Antifonitria» și «Odighitria».

Iată-ne acum la Caries capitala administrativă a Muntelui Athos. Cei douăzeci de reprezentanți ai celor douăzeci de mănăstiri alcătuiesc Sfînta Comunitate. Aceștia aleg dintre ei patru secretari (epistoli), care dețin fiecare cîte un sfert din sigiliul ce trebuie să se aplice pe toate documentele oficiale ale Athosului.

Caries se află la o distanță de două ore și jumătate de drum de portul său Dafni. Sfîntul Munte este acoperit de viță de vie, de măslini, de aluni și de unele grădini. Fiecare mănăstire posedă la Caries cîte un «Conaki», adică un fel de consulat.

Care sînt atribuțiile Sf. Comunității? Tradiția, regula și legile care îi cer să vegheze «fără încetare asupra tuturor treburilor religioase ale acestui Sfînt Loc, în acord cu guvernatorul și cu ceilalți funcționari designați de către guvernămînt».

Vizitatorii sînt primiți în mînăstiri. Cei care vin la Athos însoțiți de un «diamonitirion» (permis de ședere) eliberat de Sf. Comunitate pot să viziteze bibliotecile sau să studieze tezaurele de artă bizantină și să afile un pat modest și o hrană sobră.

La Caries există încă biserica Protatos datînd din secolul al X-lea și istorica școală «Athonias» a cărei tradiție se continuă de secole.

Muntele Athos a fost unul din centrele cele mai prestigioase ale elenismului și Ortodoxiei, mai ales în timpul întunecoasei perioade ce a urmat căderii Constantinopolului. Înainte de Revoluția din 1821 s-a ridicat școala «Athonias» nu departe de Vatopedi. Ea a fost întemeiată de Eugen Vulcoaris și nu a încetat să răspîndească, prin cuvînt și carte, speranța că ziua nu era departe cînd grecii își vor afla bucuria de a trăi în libertate. La cea mai veche, la prima mînăstire de la Athos, la Aghia Lavra Cosmas Lavriotis a imprimat cărți grecești, care au circulat în toată Grecia. Monahii atoniți deși veniți aici pentru a se consacra mîntuirii sufletului prin rugăciune, tăcere, singurătate și privațiuni au dat un larg concurs la îndepărtarea năvălitorilor otomani ca și la combaterea ereziilor și a dușmanilor Ortodoxiei.

Muntele Athos ocupă de asemenea un loc excepțional între toate muzeele lumii întregi. El posedă într-adevăr un tezaur unic de opere de artă de o varietate extraordinară. În nici o altă parte nu se pot admira minunățiile artei bizantine eșalonate pe o perioadă așa de îndelungată și prezentînd un ansamblu atît de important. Nicăieri arhitectura bizantină nu apare în toată evoluția sa, ca pe această sîncă sacră. De asemenea mozaicul, fresca și miniaturile ca și artele minore sînt bine reprezentate prin numeroase capodopere eșalonate pe mai mult de zece secole. Dar mai ales pictura cu superbe sale realizări iconografice medievale, în care credința creatoare a creștinilor a găsit forme definitive, se află din belșug în toate bisericile și schiturile «Grădinii Maicii Domnului».

Iată înfățișate cele mai de seamă considerațiuni extrase din textul preliminar, cu privire la mînăstirile Muntelui Athos, la bogățiile artistice și de evlavie pe care acestea le cuprind, și la amintirile istorice de care sînt legate.

Lucrarea este însoțită, în mod inspirat, pe verso copertei de la început de o hartă detaliată a muntelui respectiv, în culori și cu semne adecvate datorită cărora poți identifica, cu ușurință, mînăstirile, schiturile și căile, precum și căile de acces, farurile și hotarele desnărtitoare. Iar pe partea interioară a copertei finale o hartă, în aceleași bune condiții tehnice, cuprinde Grecia cu toate insulele înconjurătoare și Peninsula Calcidică cu cele trei degete ale sale ieșite în Marea Egee, din care cel dinspre Răsărit este Muntele Athos.

Cele 103 fotografii redau aspecte exterioare ale mînăstirilor și schiturilor, unele interioare, picturi și obiecte artistice mai însemnate, precum și aspecte ale vieții concrete de muncă și rugăciune ce se desfășoară în comunitatea aghiorită, care după cum știm, din referințele spătarului Nicolae Milescu număra pe la mijlocul veacului al XVII-lea, cînd a scris Enchiridionul său, circa 11.000 de călugări. Dar poate pe atunci Sf. Munte era mai puțin naționalizat, el aparținînd, sub raportul vieții și marilor comandamente de acolo, Ortodoxiei de toate naționalitățile.

Lucrarea de față cu prețioasele sale informații de astăzi și cu bogatul său material intuitiv contemporan nouă completează, cît se poate de fericit, cunoștințele noastre istorice și ne ajută să ne facem o justă idee despre dimensiunile trecute și prezente ale acestui important centru de făurire și viețuire a înaltei spiritualități ortodoxe.

Pr. Prof. AL. I. CIUREA

Hans Urs von Balthasar. *La Croix et la gloire, Les aspects esthétiques de la revelation*, I, Apparition, traducere din limba germană de Robert Givord, Ed. Aubier 1965, 587 p.

Între studiile publicate sub direcția Facultății de Teologie S. J. din Lyon-Fourvière, în colecția «Theologie», a apărut în versiunea franceză volumul I al lucrării în trei volume, *Herrlichkeit. Eine Theologische Ästhetik*, scrisă de marele teolog german contemporan, Hans Urs von Balthasar.

Autorul, mare cunoscător al patristicii ca și al întregii teologii actuale, consideră că trebuie reluată în teologie valoarea estetică, «cel de al treilea transcen-

dental», care odinioară a marcat puternic teologia creștină împreună cu valorile adevărului și binelui.

În acest prim volum autorul se ocupă de cunoașterea teologică, de structura sa obiectivă în cadrul dogmaticii și al teologiei fundamentale. În volumul al doilea el va completa discuția cu «o garanție și o demonstrare istorică», oferind aici câteva monografii privind creatorii cei mai reprezentativi ai teologiei de la Sf. Irineu până astăzi, spre a desprinde o tipologie a raportului dintre frumos și Revelație. O teologie este cu adevărat mare și istoricește fecundă, afirmă autorul, dacă este concepută sub constelația harului și a frumosului.

Volumul al treilea va fi dedicat confruntării esteticii filozofice și a celei teologice: chipul frumosului cuprins în Revelația biblică va fi pus față în față cu cel al esteticii profane, teoretice și practice. Modurile existenței umane, conceptele teologice (paradis și frumos, căderea originară și frumosul, răscumpărarea, justificarea, sfințirea și frumosul, Biserica și frumosul, eshatologie și frumosul) vor fi privite în perspectivă estetică. În fine autorul va cerceta înțepătrunderile dintre creație și atitudinile estetice, pe de o parte, cu Ars Dei Revelantis, pe de alta.

Tot ce e frumos se datorește unirii dintre chip și strălucire, iar înțînirea cu frumosul înseamnă percepție estetică și starea de răpire prin frumos. Pentru aceasta va intra în acțiune credința, care sesizează chipul frumos al Revelației și harul care ridică pe credincios mai sus, în lumea lui Dumnezeu. Aceste lucruri, afirmă autorul, se pot înțelege citind în strânsă legătură volumul întâi și al treilea. O estetică teologică va fi completă dacă va fi îmbinată cu o «dramatică teologică», care va studia în special acțiunile lui Dumnezeu față de oameni, dar și cu o «logică teologică» al cărei obiect va fi felul de exprimare al acestor acțiuni.

După această introducere, vol. II se ocupă de așa-numita «evidență subiectivă». Cuvîntul frumos, se afirmă aici, a devenit astăzi aproape anacronic, dar fără el, în teologie, adevărul pierde ceva în ansamblul său. Cu strălucirea sa impalpabilă, frumosul nimbază dubla față a adevărului și binelui. Binele fără frumos pierde din capacitatea sa de atracție, pierde din evidența sa. Probele adevărului, lipsite de frumusețe, își pierd caracterul lor conclusiv: silogismele vor funcționa corect dar, fără frumos, concluziile parcă nu mai conchid. Mărturia își pierde credibilitatea pentru cel care nu știe să discearnă și frumosul (p. 17).

Autorul analizează terminologia pe care o va folosi: misterul figurii sau al imagini, al chipului, forma și strălucirile care o individualizează. Forma este sau poate fi pătrunsă de spirit și atunci devine frumoasă. Omul însuși este o formă, deși astăzi spiritul cercetător prea analitic face ca omul să nu mai poată fi o figură, o formă pe plan moral. Dar el are un model în Hristos, care este figura Revelației dumnezeiești în istoria mîntuirii. El plinește prin întrupare ontologia și estetica firii create, de care se servește, cu o profunzime nouă, ca de o limbă ce exprimă firea dumnezeiască. El este Chipul, Expresia, Cuvîntul și Interpretarea lui Dumnezeu. El este ceea ce exprimă, adică Dumnezeu, dar nu e Cel pe care-l exprimă, adică Tatăl, căci este Fiul și Dumnezeu-Omul. În acest paradox incomparabil este izvorul cel dintîi al esteticii creștine. Deci contemplația estetică creștină se fundează pe viziunea unei figuri, a unui Chip, prezent și în natură sau artă, privirilor. Sfinții Apostoli sînt răpiți spiritual prin ceea ce ei văd, aud și ating cu mîna, prin ceea ce li se revelează în figură. Ei știu ce au văzut și vor suferi cu bucurie pentru Frumusețea supremă, din dragoste pentru ea.

Sfinții Părinți, se ocupă îndeaproape de contemplarea frumosului. Origen vede strălucirea Duhului în literă; Sfinții Irineu observă arta supremă a lui Dumnezeu în iconomie; Ciprian și Ilarie văd strălucirea dragostei iluminînd unitatea morală, sacramentală și instituțională a Bisericii; Leon cel Mare descoperă armonia supremă în ciclul sărbătorilor bisericești, iar Evagrie vede lumina veșnică în sufletul purificat și instruit de adevărurile credinței. Oricare ar fi aspectul particular ales de Sfinții Părinți, ei recunosc și pun în lumină factorul estetic într-o contemplare special orientată către acesta.

În timpurile moderne, protestanții au slăbit această preocupare, deoarece au cultivat problematica insuficientă care opune Revelația frumosului profan.

După ce trece în revistă concepțiile unor teologi protestanți și catolici care au gîlit teologia de elementul estetic, autorul se oprește asupra sarcinilor structurii unei estetici teologice (p. 97—105). Forma și splendoarea, figura și strălucirea sînt termeni inițiali ai esteticii. Ca figură, frumosul se poate sesiza în mod material,

el este lege, raport numeric, armonie. Estetica protestantă a suspendat această schemă și a văzut esența frumosului în evenimentul luminii care radiază. Într-adevăr, o figură este frumoasă dacă este indiciul și manifestarea unei plenitudini care, luată în sine, ar rămâne insesizabilă. Dar frumosul poate fi înțeles printr-un apel la o doctrină generală a ființei. O figură ne apare frumoasă fiind impresiile noastre se întemeiază pe adevărul și bunătatea profundă a realității care ni se arată și ni se descoperă ca ceva înfinit de valoros și fascinant (p. 98). Manifestarea ca revelație a unei profunzimi cuprinde două date inseparabile: prezența reală a profunzimii și trimiterea la această profunzime. În istorie s-a insistat diferit asupra acestor date; în clasicism figura îmbrățișează profunzimea, iar în romantism figura trimite la profunzime. Ambele figuri însă alcătuiesc figura fundamentală a ființei. De aceea, perceperea figurii e și o percepere a profunzimii ce apare în ea și pe care o sesizăm ca strălucire a ființei. În actul contemplării sintem răpiți de o profunzime, nu goală, ci încadrată în figură.

Dar, această schemă nu poate fi transpusă univoc în teologia creștină. Dumnezeu, prin creație, împăcare, răscumpărare oferă revelația de Sine lumii și omului, nu numai o acțiune al cărei agent s-ar afla pe un plan secundar, inaccesibil. Dumnezeu, în Hristos se înfățișează pe Sine însuși, se explicitează în materia pămîntescă a naturii, a omului și a istoriei și El e deci, într-un sens înfinit mai înalt, manifestare, epifanie. Pe Dumnezeu cel viu îl cunoaștem prin Hristos, Fiul Său Întrupat, iar despre frumusețea lui Dumnezeu putem vorbi referindu-ne la chipul pe care Hristos l-a îmbrăcat și la apariția Sa în istoria mîntuirii. Grație acestei apariții, grație splendorii Sale de neconceput și cu adevărat vrednice de Dumnezeu, putem noi descoperi frumusețea și strălucirea lui Dumnezeu însuși.

Apologetica, în unire cu dogmatica, prezintă chipul Revelației dumnezeiești și o face credibilă prin prezentarea acestui chip așa fel ca să fie văzut subiectiv prin cuvîntul ei.

După aceste considerații preliminare, în partea a doua a cărții, autorul se ocupă de pistis și gnosis, arătînd că actul credinței este condițional de revelația prealabilă a lui Dumnezeu, la care omul răspunde, ajutat de har, cu comportarea sa întregă. De aceea, credința capătă adîncime și conținut de cunoaștere plină de certitudine. Clement Alexandrinul va spune mai târziu că credința este temelie, iar gnoza este ceea ce se clădește deasupra ei.

Credința este adevărată cînd are drept obiect revelația reală și adevărată a lui Dumnezeu. Acestei certitudini a adevărului îi lipsește însă ceva (p. 126), pentru că adevărul intrinsec a ceea ce e crezut nu poate totdeauna să devină manifest pentru credincios și atunci punctul de vedere al bunălății vine cu completarea sa. Într-adevăr omul își simte desăvîrșirea sa și pololirea neliniștii cînd dă curs dragostei sale pentru Dumnezeu, și, purtat de har, trăiește o credință iubitoare în Dumnezeu.

Revelația apare în imagini, în chipuri. Dacă acestea sînt înțelese ca semne care indică ceva care se află în spatele lor, apare un dualism care trebuie depășit. Viziunea estetică înlesnește această depășire întrucît, datorită ei, lumina imaginii se percepe în imaginea însăși, nu exterior ei, în «spatele» ei. Deci în Hristos găsim izvorul complet al credinței noastre: chipul Lui văzut care nu numai trimite la ceva nevăzut și tainic, ci îl descoperă, îl manifestă, dar și ascunzîndu-l totodată. În El este adevărul văzut, adică Dumnezeu în formă omenească. Dacă neglijăm a privi chipul lui Hristos, omitem, rămînem lipsiți de «conținutul» lui însuși, adică de străluminarea unei adîncimi personale — trinitare — și dumnezeiești.

Considerațiile autorului cu privire la planul «evidenței subiective», atît în principiu, cît și în latura aplicativă, sînt foarte documentate și interesante (cf. «Lumina credinței», «Experiența credinței»). Se afirmă între altele că figura lui Iisus nu se poate reține în izolare, separat, deoarece ea este inserată în ansamblul de adevăruri propovăduite de Iisus, ca și într-un ansamblu de evenimente și relații eclesiale. Astfel, «perceperea» figurii divine, obiective, a lui Iisus este determinantă în «evidența subiectivă». Autorul analizează cu mare forță consecințele care decurg de aici pentru propovăduirea Bisericii. Kerygma este calea normală prin care credincioșii vin în contact cu chipul Revelației. Predica are caracter funcțional, îndrumînd la a crede în Hristos cel mărturisit prin ea. Biserica, prin formulări conceptuale

și explicații asupra învățăturii, înlesnește o propovăduire fără erori, motivul autentic al credinței fiind Revelația. Omul este adus la lumina adevărului religios prin harul Revelației.

În continuare, autorul studiază rolul sentimentului în credință și combate multiplele devieri ale teologiei experienței. Experiența, trăirea credinței a determinat forme mereu noi de spiritualitate creștină, fondul fiind același așa cum se constată la Sfinții Părinți ca și în epocile ce au urmat.

În partea a treia a cărții, autorul se ocupă de «Evidența obiectivă», arătând că facultatea subiectivă de a experimenta își are fundamentul și justificarea într-un obiect experimentabil. Revelarea lui Dumnezeu are o formă obiectivă și se poate experimenta ca atare astfel: a) Dumnezeu produce impresii, iluminări lăuntrice care nu sînt Dumnezeu însuși, deci Revelația are o figură și o formă; b) Dumnezeu se manifestă ca Creator. Această manifestare a Sa are figura, chipul ei în însăși figura sau chipul lumii, lucru pe care îl exprimă neîntrecut Sfîntul Apostol Pavel în epistola sa către Romani I, 19, etc.; c) Suprema descoperire de sine o face Dumnezeu în Iisus Hristos, chipul, forma cea mai înaltă a Descoperirii.

Cum poate fi sesizat Iisus Hristos, întreabă autorul, decît numai prin credință, deoarece slava Fiului lui Dumnezeu este prea mare pentru ochii noștri. Ca să avem o credință clară, vom face o mișcare de întoarcere de la propria noastră slavă spre slava chipului dumnezeiesc al lui Iisus. Iisus vrea să imprime chipul Lui pe chipul nostru. Un creștin nu este creștin decît în măsura în care Hristos nu încetează a se descoperi în el, prin har și prin participare la chipul Său. Aceasta o face creștinul încadrîndu-se în Biserică, Revelație și Sacramente — care sînt, toate, chipuri ale lui Hristos.

În capitolele următoare, tot atît de dense ca și cele de la început, autorul studiază în continuare «evidența obiectivă», în legătură cu care reținem afirmația că nu numai Dumnezeu, dar nici o creatură cît de umilă, nu poate fi sesizată decît prin exteriorizările sale. În plus, ochiul e construit așa ca să poată vedea «figura» în maniere diferite, în virtutea unei «puteri proprii», deoarece intră în acțiune fenomene subiective, intenționale. În continuare se amintește de Kerygma Bisericii primare, de dualismul luminist (istorie reală și istorie relatată), care abandona faptul întrupării, ceea ce din punctul de vedere al propovăduirii înseamnă negarea creștinismului. De aceea, autorul insistă asupra lui Hristos, centrul figurii Revelației (p. 394—444), iar în cap. VI («Figura și medierea sa» p. 445—510) se ocupă de Sfînta Scriptură și Biserică. Acestea au în comun două lucruri: ambele poartă amprenta perceptibilă a figurii lui Iisus, care este transmisă prin oameni ce-i adaugă acesteia amprenta lor.

De aici decurg alte consecințe importante pentru propovăduirea creștină în toate formele ei, toate fiind în serviciul «formei» lui Hristos, a «slujirii Cuvîntului» prin toate forțele umane asupra cărora Cuvîntul își va imprima forma Sa. Importanța persoanei predicatorului se confirmă atunci cînd acesta dovedește că «Hristos este în el». Astfel, figura lui Iisus se imprimă în propovăduire, dacă mai înainte ea s-a imprimat în credința existențială a predicatorului. Acesta, în exercițiul funcției sale, este slujitor al Cuvîntului cu aceeași putere pe care o posedă revelația lui Dumnezeu în Iisus. De aceea, Sfîntul Apostol Pavel numea propovăduirea apostolică «mesaj al mîntuirii», «cuvînt al vieții», deoarece ea producea, lucra, năștea, mîntuia viața. Propovăduirea nu e un curs de teologie pentru laici și nici morală naturală sau creștină extrasă din Revelație, ci lucrare hristocentrică ce depinde de condiții supranaturale exprese: Sfîntul Duh și înțelegerea supranaturală.

Evanghelia cere mereu și o înțelegere rațională personală a ceea ce credem, nu ca pură contemplație, ci în legătură cu practica vieții. Numai însușirea adevărului creștin în existența personală a predicatorului face posibilă o adevărată prezentare a adevărului în forma teologică și în predică.

În capitolul final («Atestarea figurii») autorul se ocupă de mărturie, de concepția Sfîntului Evanghelist Ioan cu privire la mărturie și de transformările imaginii lui Mesia de la imaginea de izbăvitor pămîntesc la cea de ființă ce vine de Sus, din slava lui Dumnezeu.

Orice ființă creată, afirmă autorul în concluzie, este manifestarea ei însăși, emergență a profunzimii sale, suprafață a centrului său funciar, cuvînt al nucleului său esențial.

Adevărul, binele și frumosul iau naștere în mișcarea esențială a acestora. Orice manifestare este în același timp trimitere și clarificare a fondului. Fondul nu este fond decît în manifestare, iar manifestarea nu există decît ca manifestare a unui fond. Iar această remarcă este esențială pentru estetica creștină.

Deci, faptul simplu și subiectiv că Dumnezeu s-a făcut om nu numai că corespunde formelor generale ale gândirii și existenței omenești, ci constituie temelul întregii estetici revelate. Revelația, care ne comunică pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu și Fiul Omului, este nu numai adevăr și bine, ci și frumusețe. Frumusețea nu poate lipsi nici din Revelația dumnezeiască, nici din gândirea și viața creștină.

Pr. Prof. A. ZAREA

Dumitru Micu, *Început de secol XX — 1900—1916 — Curente și scriitori*, Editura «Minerva», București, 1970, 633 p.

Masivul volum constituie o amplă sinteză de literatură română cultă. Delimitarea propusă de autor «1900—1916» nu este strictă, căci dacă ponderea activității celor mai mulți scriitori care fac obiectul acestei lucrări se înscrie între aceste limite, activitatea altora depășește cu mult aceste limite. De asemenea nu sînt incluși aici nici toți marii scriitori de mai tîrziu, care în aceasă perioadă își fac debutul scriitoricesc.

Lucrarea se deschide cu o *Introducere* (p. 9—18) unde se fixează cadrul social-economic și cultural general în care se dezvoltă literatura de la începutul veacului nostru, — cadru care a imprimat fenomenului literar trăsături proprii.

Partea întâi se ocupă de *Reviste, grupări și curente literare* (p. 19—182) proprii acestei perioade. Mai întâi se face o scurtă dar substanțială trecere în revistă asupra publicațiilor literare apărute în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și către sfîrșitul lui, care continuă să apară și să se afirme a la începutul secolului al XX-lea. Este vorba de revistele *Convorbiri literare*, *Literatură și artă română* și *Literatorul*, toate din Capitală. Se arată conducerile, colaboratorii și problemele care constituie tematica generală a acestor publicații.

După aceea autorul se ocupă pe larg de «noile reviste și grupări literare» care iau naștere la începutul secolului nostru. Mai întâi vorbește de *Semăntorul* și de publicațiile înrudite (*Lucațărul*, *Făl-Frumos*, *Ramuri*, *Junimea literară*, *Revista noastră*, *Viața literară și artistică*, *Floarea darurilor*, *Neamul românesc literar*), și analizează mișcarea cultural-ideologică reprezentată de revista *Semăntorul* și împărțită — într-o mai mare sau mai mică măsură — de revistele înrudite, — mișcare cunoscută sub numele de «semăntorism». Sînt scoase în evidență, pe baza unei exegeze amănunțite, aspectele ideologice negative și pozitive ale acestui curent, a cărui influență a fost foarte puternică la un moment dat în literatură, datorită mai cu seamă unor personalități de mare prestigiu care s-au perindat la conducerea revistei *Semăntorul*, ca Al. Vlahuță, G. Coșbuc și mai cu seamă N. Iorga, considerat «ideologul» acestei mișcări.

În continuare, autorul se ocupă de revistele: *Curentul nou* și mai ales de *Viața românească*, apărute ca o reacție la *Semăntorul* și la «semăntorism». Mișcarea ideologic-literară promovată de *Viața românească* este analizată într-un capitol următor: *Poporanismul*. Se distinge în cadrul mișcării poporaniste o ideologie politică reprezentată prin C. Stere și o ideologie literară, avînd ca mentor pe criticul G. Ibrăileanu. Se subliniază importanța și influența exercitată de *Viața românească* în mișcarea literară a vremii.

Un capitol aparte rezervă Prof. univ. D. Micu revistei *Lucațărul* și mișcării literare din Transilvania dirijată de acesta; în cadrul mișcării, Octavian Goga apare ca figura centrală. După ce consacră cîteva pagini unor «publicații ale mișcării de înnoire artistică», ca: *Linia dreaptă*, *Viața socială*, *Rampa*, *Seara*, *Cronica* și *Viața nouă*, într-un vast capitol se face o foarte edificatoare analiză a *Simbolismului*, curentul literar încetățenit în poezia română încă de la sfîrșitul secolului trecut, dar care acum capătă valențe și puteri noi și se afirmă tot mai mult în lirica noastră din această vreme. Se face mai întâi o incursiune în istoria acestui curent apărut și

afirmat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Franța. Se analizează cauzele apariției lui, direcțiile sau școlile de manifestare cu trăsăturile lor specifice și cu reprezentanții lor de seamă.

Apoi se analizează Symbolismul «romănesc» de la sfârșitul secolului al XIX-lea, încelâțenit și promovat de Al. Macedonski la *Literatorul*. În partea ultimă a capitolului se analizează mișcarea simbolistă de la noi în a doua ei fază, de la începutul veacului al XX-lea, fază de afirmare și de triumf al acestui curent nou în poezia română, ilustrat de pana plină de talent a unor tineri poeți, care aduc o viziune nouă, un orizont mai larg de inspirație și o bogăție nemaiîntâlnită de mijloace de expresie și tehnice în versificație.

Ultimele capitole ale primei părți a lucrării sînt afectate revistei *Convorbiri critice*, publicațiilor socialiste *România muncitoare*, *Viitorul social*, *Pagini libere*, *Viața socială*, *Facla* și altor publicații ca: *Noua revistă română* și *Flacăra*.

Partea a doua a lucrării intitulată *Scritorii* (p. 83—564) tratează despre scriitorii care și-au desfășurat activitatea și s-au afirmat — cei mai mulți dintre ei — în această perioadă de început de veac. Scriitorii sînt încadrați în curentele literare ale epocii și așezați fiecare «în ambianța spirituală mai largă cu care a avut mai evidente afinități». (De aici și numele de «ambianță» dat mai multor capitole).

În capitolul intitulat *Ambianța «Semănătorului» și a «Vieții românești»* sînt încadrați, printre alții: N. Iorga, ideologul *Semănătorului*, criticul G. Ibrăileanu, mentorul *Vieții românești*, poeții St. O. Iosif, O. Goga, G. Topîrceanu, Mihai Codreanu; prozatorii Calistrat Hogas, I. Al. Brătescu-Voinești, Gala Galaction și I. Agrbiceanu.

Într-un scurt capitol sînt trecuți în revistă *Alii prozatori semănătoriști și poporaniști*, ca de pildă E. Gîrleanu C. Sandu-Aldea, D. D. Pătrășcanu; iar în capitolul *Ambianța simbolistă*, Prof. D. Micu se ocupă de o întreagă pleiadă de poeți simbolști, dintre care amintim pe: Ștefan Pelică, D. Anghel, O. Densusianu, I. Minulescu, G. Bacovia, Elena Farago, Al. T. Stamaliad; apoi poeții de la revista *Viața nouă*: E. Speranția, T. Vianu s.a.

Despre scriitorii din *Ambianța vechilor și noilor «Convorbiri»* referințe ceva mai bogate sînt date asupra lui Mihail Dragomirescu, teoreticianul și fondatorul revistei *Convorbiri critice* (înrudită, ca ideologie literar-artistică, cu vechile *Convorbiri literare*), criticului Ion Trivale poezilor Panait Cerna, D. Nanu și mai ales prozatorului și dramaturgului Mihail Sorbul.

Un capitol special este închinat poetului socialist D. Th. Neculcuă, «cel dintîi poet-muncitor din literatura noastră», o «prezență reală» dar «parțial realizată».

În fine, în ultimul mare capitol al lucrării sînt incluși *Scritorii negrupați*, dintre care reținem pe dramaturgul Al. Davila, elinistul Gh. Murnu, poezii Horia Furtună, Victor Eftimiu, prozatorii I. A. Bassarabescu, I. C. Vissarion, Al. Cazaban și N. Du-năreanu.

Bine informat, înarmat cu o bogală lectură «la obiect» atît din opera scriitorilor respectivi cît și din scrieri despre scriitori, autorul vastei lucrări de care ne ocupăm, cum era și firesc, se oprește în mod deosebit asupra marilor personalități literare ale timpului, cărora le consacră adevărate micromonografii, în care se urmăresc viața și activitatea scriitoricească și se face o competentă analiză a operei lor, privită critic, cu concluzii judicioase formulate, pline de înțelegere cu privire la valoarea operei și la locul scriitorului respectiv în patrimoniul de aur al literaturii române.

În *Cîteva concluzii* (p. 565—574), sînt exprimate constatările finale ale autorului la capătul vastei investigații și analize asupra literaturii de la începutul secolului al XX-lea, din care reținem: «...literatura creată la începutul secolului nostru nu poate fi rezumată într-o unică formulă artistică. În proză domină, evident, realismul (un realism orientat spre social, critic), iar în poezie romantismul direct sau indirect protestatar (a cărui expresie este și simbolismul). În teatru înregistrăm preponderența realismului (în piesele inspirate din viața modernă) și a romantismului (în dramele istorice) ... Ceea ce caracterizează această literatură sub aspect artistic este divergența de tendințe».

O bogată *Bibliografie critică generală* (p. 575—614) și un *Indice de nume* (p. 615—633) încheie vasta și valoroasa lucrare de sinteză, care se citește cu plăcere și cu real folos și de specialiști și de nespecialiști în materie. — (A.N.P.)

Veronica Micle, *Poezii*, ediție îngrijită și prefațată de Augustin Z. N. Pop, București, Editura Tineretului, 1969, 146 p.

Apărut ca un omagiu cu prilejul împlinirii a opt decenii de la încetarea din viață a poetei, și tipărit în condiții grafice superioare, într-un format elegant, și ilustrat cu un portret-bust al frumoasei poete, — volumul *Poezii* de Veronica Micle cuprinde o culegere selectivă din versurile sale publicate în timpul vieții, în diferite reviste și într-o plachetă, în 1887.

*

Volumul de versuri de care ne ocupăm este precedat de o substanțială *Prefață*, în care profesorul Augustin Z. N. Pop înfățișază principalele date din viața și activitatea poetică și socială a Veronicăi Micle și fixează coordonatele și trăsăturile fundamentale ale liricii sale în cadrul strinsului raport reciproc de inspirație și creație artistică dintre aceasta și poetul Mihai Eminescu, marele său maestru.

*

Veronica Micle¹ s-a născut la Năsăud la 22 aprilie 1850, ca fiică a cismarului Ilie Cîmpeanu, fost ostaș în armata lui Avram Iancu, la 1848 și a Anei Cîmpeanu, casnică. Murind soțul acesteia cîțiva ani mai târziu, în urma rănilor primite în bătăliile din Munții Apuseni, Ana Cîmpeanu, văduvă și sârmană, a trecut munții în Moldova împreună cu cei doi copii ai ei, Radu și Veronica-Ana și s-a stabilit la Tîrgu-Neamț. După scurt timp pleacă de aici și se statornicește la Iași, unde, pentru a-și întreține copiii, se îndeletnicește cu spălatul rufelor pe la casele celor avuți și, uneori, și cu moșitul.

Copil inteligent, Veronica urmează mai întîi școala primară și apoi, ca bursieră, Școala centrală din Iași, școală de tip secundar, gimnazial, pe care o absolvă în urma unui examen final dat în fața unei comisii din care făcea parte și Titu Maiorescu, în 1863. Cu prilejul acestui examen public la care asistase, o cunoaște și se îndrăgostește de tînăra, inteligentă și frumoasă absolventă profesorul universitar Ștefan Micle (1820—1879)², o personalitate marcantă în viața cultural-științifică a Iașilor acelei vremi, care, în ciuda diferenței mari de vîrstă dintre ei, o cere în căsătorie, în 1864, la un an după ce avusese prilejul s-o cunoască.

Mama sa, Ana Cîmpeanu, măguliță de o așa de mare cinste și de perspectiva ce i se deschidea fiicei sale, și-a dat consimțămîntul pentru căsătorie, care s-a oficiat în august 1864 la Cluj.

«Diferența de vîrstă» dintre cei doi soți «n-a împietat asupra rostului gospodăresc și matern» — a dat naștere la două fete: Valeria³ și Virginia⁴ —, «dar a fost unul din factotii care au apropiat-o de Eminescu, devenind emulă a poeziei acestuia». Pe Eminescu îl cunoaște personal în 1872, cu prilejul unei călătorii a ei la Viena⁵, unde poetul se afla la studii.

Viața Veronicăi Micle a fost în general o viață grea, plină de lipsuri, de ne mulțumiri și dezamăgiri sufletești. În 1877, în timpul Războiului de independență,

1. Amănunte cu privire la viața și activitatea socială și poetică a Veronicăi Micle, precum și asupra raporturilor dintre aceasta și Eminescu, la: Augustin Z. N. Pop, *Mărturii... Eminescu—Veronica Micle*, București, Editura Tineretului, 1967.

2. Amănunte despre viața, studiile și activitatea cultural-științifică precum și despre împrejurările în care Ștefan Micle a cunoscut-o pe Veronica Cîmpeanu, viitoarea sa soție, la: Augustin Z. N. Pop, *Mărturii...*, p. 20—23.

3. S-a născut la 29 aprilie 1866. A scris și ea poezii și, dispunînd de o frumoasă voce de mezzo-soprană, a urmat Conservatorul de muzică din București și Școala de belcanto din Paris. Sub numele de Valeria Nilda a cîntat muzică de operă, pe scenă, alături de Elena Theodorini. A fost de două ori căsătorită: întîi cu Nicu Nanu, «care l-a ajutat bănește pe Mihai Eminescu în perioada din urmă a vieții acestuia» și apoi cu Mihai Sturza. În timpul vieții, aceasta a publicat, în 1920, un volum de poezii (cf. Augustin Z. N. Pop, *Mărturii...*, p. 29).

4. S-a născut la 7 martie 1868. A absolvit studii superioare de fizico-chimice la Iași și a funcționat o vreme — prin 1887—1888 — ca profesoară de matematică și fizică la Școala gimnazială de fete gradul II din Botoșani. A fost căsătorită cu Eduard Gruber, militant socialist și profesor la Universitatea din Iași. Ca și sora sa, Virginia Micle-Gruber a publicat poezii, în mai multe periodice. S-a stins din viața la 25 septembrie 1937. (Cf. Augustin Z. N. Pop, *Mărturii...*, p. 29—30)

5. Pentru a urma un tratament medical dermatologic.

mînată de un cald sentiment patriotic și umanitar, a activat ca soră de caritate voluntară. De asemenea a fost îndrumătoare la școlile profesionale ale fiicelor de muncitori din Iași.

După moartea soțului ei, în 1879, Veronica Micle a căutat să-și întemeieze un nou cămin și să-și refacă viața alături de Eminescu, dar în două rînduri — 1880 și 1882 — proiectul de căsătorie cu Eminescu a fost torpilat de Titu Maiorescu, din vechi rațiuni și motive personale față de poetă⁶.

Veronica Micle s-a stîns din viață la 4 august 1889 la Minăstirea Văratec, unde a și fost înmormîntată.

*

Ocupîndu-se de opera poetică a Veronicăi Micle, Augustin Z. N. Pop subliniază rolul pe care l-a avut M. Eminescu în îndrumarea literară a acesteia, căreia — asemenea lui I. Slavici și I. Creangă — i-a pregălit pentru tipar unele dintre creațiile ei poetice. În general lirica Veronicăi Micle cuprinde «creații de o rară sensibilitate, de inspirații materne», cu o tematică variată, «florală și dedicatorie», o tematică «de corespondență afectivă cu Eminescu».

Zestrea sa lirică și-a răspîndit-o Veronica Micle în paginile celor mai importante reviste ale vremii: «Convorbiri literare», «Familia», «Literatorul», «Revista nouă», iar în 1827 parte din versuri au fost strînse și publicate, cum am spus, într-un volum, sub titlul *Poesii*.

*

După *Prelață*, în cartea de care ne ocupăm sînt inserate un număr de peste șaptezeci de poezii, grupate în două cicluri: *Lui Eminescu* și *Florilegiu*, — «poezii ce conduc spre amănunț de viață, explicînd momente psihologice» din romanul vieții poetei, «dar lipsite de (...) viziune metaforică».

Ciclul *Lui Eminescu* cuprinde cincizecișicinci de poezii; are ca motto un catren dintr-o poezie eminesciană: «Ce s-au ales din două vieți? / O mîină de cuvinte, / Căroră-abia le-ar da un preț / Aducerile-aminte» / și se deschide cu o poezie (cu titlul nefixat) — un fel de crez literar, de mărturisire poetică:

«Frumoasă, sfîntă poezie
Ce-ai fost unicu-mi Dumnezeu,
Pe dulcea ta zădărnice
Cît preț a pus sufletul meu!

Adîncă mea cucernicie
De mitul tău cînd s-a legal,
Pe dulcea ta zădărnice
Sufletu-mi jertfă ți l-a dat».

Poeziile care urmează în continuare oglindesc «prietenia pentru geniul lui Eminescu», sînt expresia unei «stări pasionale», complexe, pline de zbucium, de frămîntări sufletești, sînt «chemări de iubire, confesiuni, mărturia unor hiaturi» în raporturile dintre poet și poetă, «mesaj al împăcării sau de un sincer omăgiu adresat aceluia care a găsit accente puternice și patos artistic înaintea splendorilor firii, față de destinul omenesc confundat cu propria-i nefericire și cu nefericirile generației lui».

Se știe că Veronica Micle a simțit și a nutrit pentru marele poet o dragoste puternică, permanentă — sentiment care a făcut-o să observe, să înregistreze și să interpreteze cele mai nefsemnate manifestări și atitudini de răspuns din partea celui îndrăgît. De aici și varietatea de stări sufletești prin care reacționează poeta. În general, lirica erotică a Veronicăi Micle exprimă sentimente și stări sufletești mai puțin luminoase, generatoare de bucurii și aducătoare de mulțumire și fericire sufletească, decît sentimente și stări sufletești din care se desprinde, de cele mai multe ori, suferința sub diferite forme: fie a neîmplinirii a ceea ce a visat și dorit, fie a neîncrederii, fie a regretului și părerii de rău, fie a renunțării și resemnării. Adesea exprimarea acestor stări sufletești îmbracă haina aducerilor-aminte.

În poeziile *În cenușă*, *Am plecat*, *De dorul tău*, de pildă, este exprimată stațornicia iubirii față de poet, căruia, la rîndul ei, îi cheamă a lui iubire (*De al stili...*). În poezia *Fugi*, dacă inima cere iubirii să rămîină, mintea îi spune, în schimb, să

6. E vorba de un «răsunător proces» intentat, în 1864, lui Titu Maiorescu de Tribunalul din Iași, proces în care Veronica Micle, citată ca martor, a depus mărturie împotriva acestuia,

plece, iar în poezia de formă populară *Pasăre cu pene-albastre*, poeta exprimă îndoiala în răspunsul de iubire din partea celui îndrăgit și în trăinicia iubirii. În poezia *Singurul noroc*, momentul așteptării «cu un dor nemărginit» a poetului îndrăgit este pentru Veronica «singurul noroc și bine»; pierderea poetului este, în schimb, «singura nenorocire» de care «s-a temut». Contrariată și amăgită profund în așteptările și năzuințele ei, poeta încearcă și momente când dorește și caută să-l urască pe cel drag «cu înverșunare și cu atîta dușmănie», dar își dă seama că iubirea ei e mai puternică decît ura și că nu e în stare de așa ceva, căci :

«... cînd mi-aduc de-tine aminte
Mă îngrozesc de-a mea simțire...
Poate chiar sufletul mă minte
Și ura nu-i decît iubire».

Cu inima plină de suferință, poeta evocă uneori, sub forma amintirii, momente ale unei iubiri apuse, ca în *Dor de trecut*.

Exprimarea stărilor sufletești se împletește adesea cu reflecții filozofice de nuanță sceptică, pesimistă, ca în *Și pulbere, fărîna...*, în care se întîlnesc idei, întrebări și concluzii din simțirea și gîndirea eminesciană :

«Ce stai pierdut pe gînduri tu om cu minte mare
Și de un ceas mai bine moi pana în călemare,
Sub fruntea încrețită și ochi cugetător
Cu ce-ți muncești tu creerii, sărmame muritor ?

Alcătuirea vieții, a sufletului fire
Puternic preocupă măreața ta gîndire...

Pe masa ta-nainte-ți stau pagine întinse
Ce fiecare-anume de mina ta sînt scrise,
Idei fără de număr ce-n minte le-ai cernut
Și care pe hîrtie apoi le-ai așternut...»

Poeta vede și simte în «omul cu minte mare» frămîntat de «alcătuirea vieții, a sufletului fire», desigur, pe Eminescu, pe care în poema *De ce-ți mai numeri anii*, caută să-l distragă din filozofarea asupra trudnicei sale vieți, «pustie și fără de noroc». În poezia *Moarte fugi*, greutățile și necazurile vieții, nemulțumirile sufletești o fac pe poetă să reflecte la moarte, ca la o soluție salvatoare de tot cea ce suferă. Dar, deși dorește la un moment dat moartea, în care ar găsi liniște, se îndoieste, în cele din urmă, de liniștea și de lipsa de necazuri de acolo; ba încă, acolo în mormînt, cine știe, poate «o așteptă un necaz cu mult mai greu». De aceea, abandonează gîndul morții, și preferă în continuare viața, cu toate necazurile ei, asemenea lui Vlăhuță în *Din prag*.

În poezia Veronicăi Micle, pot fi întîlnite și ecouri din lirica romantică reflexivă a lui Cîrlova și Gr. Alexandrescu, împletite cu palide imagini din lumea cosmică, atît de familiară poeziei eminesciene, ca în poema *Cînd noaptea e adîncă...* Sufletul poetei, «răpus de doruri multe», «deștept, fără de repaos veghează ne-nțetată». Apoi, plin de dor, urmînd «duioasa lunii rază», pătrunde «cu ea-mpreună întinsul nesfîrșit» și, dezlipit o clipă de lume, «în sferă dulci, senine feeric el planează». Prilej pentru poetă să-și exprime, împăcată, încă o dată dragostea pentru cel iubit :

«Și-n oara cea de pace, de sfîntă liniștire,
Ființă mult iubită ce-n lume te-ntîlnesc,
De cît ori cînd atuncea mai mult eu te slăvesc,
La tine se îndreaptă cu drag a mea gîndire
Și-a cerurilor taină adîncă și divină
Ce-n mintea-mi mărginită îmi pare c-o cuprind,
Ca s-o-nțeleg mai bine, eu ochii mi-i închid,
Și-atunci văd că de tine e inima mea plină».

În mai multe poezii, Veronica Micle recunoaște cu admirație genialitatea celui pe care îl îndrăgește. Astfel în *Să pot întinde mina*, poetul îi apare ca o «icoană de iubire la care cu nă-nchin», dar și «ca un luceafăr» care strălucește departe,

ivindu-i-se în cale «abia cite o clipă», în gând rămânându-i o «vedenie iubită la care mă-nchin eu». Iar în poezia *Lui X...*, genialitatea poetului iubit o copleșește. Între el și ea — își dă seama — e o distanță alt de mare («Vîrful nalt al piramidei ochiul meu abia-l atinge...»), încît ea este o «micime» de ființă. Și deși «îi dorește a ei iubire», ea se întreabă cum să facă să ajungă «prin iubire pînă la el», cînd «mărețta lui ființă poate nici s-o înțelege». De aceea, cuminte, îi cere poetului :

«... Lasă-mă în prada sorții
Și numai din depărtare cînd și cînd să te privesc,
Martora măririi tale să fiu pînă-n pragul morții
Și ca pe-o minune-n taină să te-ador, să te slăvesc».

Din ciclul închinat marelui poet, pentru bogatul conținut de sentimente și idei mai remarcăm poeziile : *Să știi că orișunde, La un portret, Lacrime și lacrime, Rime la un amic, Lui* («Din valurile vremii apari să dai lumină»), și poema *Raze de lună*, scrisă a doua oară după moartea poetului.

În al doilea ciclu — *Florilegiu* — sînt inserate douăsprezece poezii. Acest ciclu se deschide cu poezia *Lingă leagăn*, în care poeta apare în ipostază de mamă, care și-alintă copila, pe care o vede ca o zînă, «cu cunună de mirt albă» cu «bogată mîndră salbă» la gît, cu «mărgean roșu și brățară de rubin» pe brațu-i ca «de crin». Astfel gătită, asemenea cu «îngerii ce zboară» :

«Vei zbura și tu în lume, — iar în loc de maică-ta
ÎERICIREA și IUBIREA sufletul ți-or legăna»

Urmează frumosul pastel de inspirație exotică *Lac-ogîndă* («Iozemili, Iozemili, vale tainică și dulce...»), dedicat fiicei sale Valeria. Apoi trei scurte legende : *Povestea crinului*, dedicată celei de-a doua fiice Virginia, *Povestea rozei* și *Povestea lacrimioarelor*, pline de gingășie, de neașteptată imaginație și inventivitate poetică. Două poezii de inspirație ocazională, în care își exprimă marea admirație pentru două mari artiste ale dramaturgiei și liricii noastre din acea vreme, sînt închinale *D-nei Aristița Manolescu*⁶ bis și *Domnișoarei Elena Theodorini, cantatrice celebră*.

Mai remarcăm, de asemenea, poeziile : *Aubade...*, *Din pulberea vremii* și *Cel din urmă vis*.

Cîteva *Aforisme* încheie volumul pe care l-am trecut în revistă. Reținem din acestea : «Cînd îți scrii cea mai frumoasă pagină din cartea vieții tale, soarta, cu vecinica ei ironie, varsă cerneala peste foile ce urmează» ; «Cîtă vreme mai ești susceptibil de o bucurie, te poți aștepta la cea mai mare durere».

*

Dacă în general critica literară, judecînd creația poetică a Veronicăi Micle, o apreciază ca «lipsită de profunzime», ca «netrecînd de subiect și de diagramul interior, de formele particulare ale iubirii, de sentimentele vremelnice, instabilității, părăsirii, renunțării, desgustului de viață, de ipostaza sceptică, lăsînd impresie de repetiție și de reflex activ al momentului», în schimb subliniază faptul că poezia sa trăiește «prin sinceritatea și intensitatea sentimentului»⁷.

*

Încheind modesta noastră prezentare, dincolo de pretențiile criticii reci asupra valorii poeziei Veronicăi Micle, dăm glas aprecierilor și cuvintelor de îndemn către un tînăr ale lui Eminescu, prin care recomanda călduros poeziile Veronicăi Micle :

«Cartea ei e veșnic nouă pentru mine ... Ce frumoase versuri întîlnești în cărticica asta. Citește-le, citește-le și-o să vezi cîtă dreptate am!».

ADRIAN N. POPESCU

⁶ bis. De fapt Aristița Romanescu. «Manolescu» — nume sub care e mai puțin cunoscută — e numele primit la căsătoria ei cu artistul dramatic Gr. Manolescu.

⁷ Augustin Z. N. Pop, *Mărturie...*, p. 210.